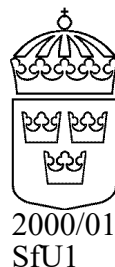

Socialförsäkringsutskottets betänkande 2000/01:SfU1

Anslag inom socialförsäkringsområdet (utgiftsområdena 10, 11 och 12)

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande regeringens förslag till anslag m.m. inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom och utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn samt motioner som rör anslagen eller anslutande frågor.

Inom utgiftsområde 10 föreslås inte några lagändringar utan endast fördelning av medel på de olika anslagen samt att riksdagen skall godkänna de nya målen för politikområdet Ersättning vid arbetsförmåga och att de tidigare målen för utgiftsområdet upphör att gälla.

Inom utgiftsområde 11 föreslås att den undre gränsen om 100 kr, det s.k. golvet, slopas i bostadstillägget till pensionärer (BTP) och att taket höjs till 4 500 kr. När det gäller det särskilda bostadstillägget till pensionärer (SBTP) föreslås en höjning av vad som utgör skälig bostadskostnad till 5 700 kr per månad samt att gränsen för skälig levnadsnivå höjs med 6 procentenheter från 123,4 % till 129,4 % av prisbasbeloppet för den som är ensamstående och från 102,4 % till 108,4 % av prisbasbeloppet för den som är gift. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2001. Vidare föreslår regeringen att kommunerna skall ges fortsatt möjlighet att betala ut kompletterande bostadstillägg t.o.m. år 2002.

I propositionen föreslås också att riksdagen skall godkänna ett nytt mål för politikområdet Ekonomisk äldrepolitik samt att det tidigare målet för utgiftsområdet upphör att gälla.

Inom utgiftsområde 12 föreslås att barnbidraget och det förlängda barnbidraget höjs med 100 kr per barn och månad fr.o.m. den 1 januari 2001. För barnbidraget innebär det en höjning till 11 400 kr per år. Det föreslås vidare att flerbarnstillägget höjs i motsvarande mån eller till 3 048 kr per år för det tredje barnet, till 9 120 kr per år för det fjärde barnet och till 11 400 kr per år för det femte och varje ytterligare barn.

I propositionen föreslås också en höjning av adoptionsbidraget till 40 000 kr per adoption fr.o.m. den 1 januari 2001. Vidare föreslås att underhållsstöd skall lämnas fr.o.m. månaden efter den månad föräldrarna flyttat isär eller rätt till stöd annars inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

I propositionen föreslås att riksdagen skall godkänna ett nytt mål för politikområdet Ekonomisk familjepolitik samt att det tidigare målet för utgiftsområdet upphör att gälla.

Vad gäller Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten föreslår regeringen ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring, socialförsäkringslagen (1999:799), lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift och socialförsäkringsregisterlagen (1997:934). Ändringarna är en följd av att vissa nya begrepp inom det arbetsmarknadspolitiska området har införts.

Utskottet tillstyrker lagförslagen liksom förslagen till medelsfördelning inom utgiftsområdena 10, 11 och 12.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

M-, kd-, c- och fp-ledamöterna har i särskilda yttranden redovisat sina respektive partiers budgetförslag.

I ärendet finns 53 reservationer och 10 särskilda yttranden.

Som bilagor till betänkandet finns utskriften från två offentliga utfrågningar som utskottet hållit med Kommittén Valfärdsbokslut respektive Sjukförsäkringsutredningen.

Propositionen

Regeringen (Socialdepartementet) har i proposition 2000/01:1 Budgetpropositionen för 2001 volym 6 föreslagit riksdagen att

under utgiftsområde 10

dels godkänna de föreslagna målen för politikområdet Ersättning vid arbetsoförmåga (avsnitt 2.3) samt att de tidigare målen inom utgiftsområdet upphör att gälla (avsnitt 2.6),

dels bemyndiga regeringen att under 2001, i fråga om ramanslaget 19:7 Riksförsäkringsverket ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden innebär utgifter på högst 9 000 000 kronor efter 2001,

dels för budgetåret 2001 anvisa anslagen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp enligt uppställning i bilaga,

under utgiftsområde 11

dels godkänna det föreslagna målet för politikområdet Ekonomisk äldrepolitik (avsnitt 3.3) samt att det tidigare målet för utgiftsområdet (avsnitt 3.6) upphör att gälla,

dels anta regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer,
2. lag om ändring i lagen (2000:000) om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer,

dels för budgetåret 2001 anvisa anslagen under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom enligt uppställning i bilaga,

dels godkänna målet för politikområdet Ekonomisk familjepolitik (avsnitt 4.3) samt att det tidigare godkända målet för utgiftsområdet upphör att gälla,

dels anta regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
2. lag om ändring i lagen (1999:1368) om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
3. lag om ändring i lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag,
4. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
5. lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag till adoption av utländska barn,

dels för budgetåret 2001 anvisa anslagen under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt uppställning i tabell,

ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

anta regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1999:1366) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1999:1397) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i lagen (1999:1414) om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
5. lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
6. lag om ändring i lagen (1999:1409) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
7. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
8. lag om ändring i lagen (1999:1411) om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
9. lag om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
10. lag om ändring i socialförsäkringsregisterlagen (1997:934).

Lagförslagen återfinns som bilaga 1 till betänkandet.

Motionerna

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998

1998/99:Sf234 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att beredningen måste resultera i en ändring av arbetsskadeförsäkringen som innebär att kvinnors arbetsskador inte missgynnas.

1998/99:Sf244 av Sylvia Lindgren m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den framtida arbetsskadeförsäkringen.

1998/99:Sf282 av Lena Sandlin (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadeförsäkringen.

1998/99:Ub453 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

22. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en arbetsskadeförsäkring som även omfattar studenter.

1998/99:A292 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadebegreppet,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadestatistiken och förbättrad redovisning.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1999

1999/2000:Sf212 av Sylvia Lindgren m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den framtida arbetsskadeförsäkringen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppföljning av arbetsskadade som anses ha restarbetsförmåga.

1999/2000:Sf217 av Lena Sandlin och Ingemar Josefsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf220 av Britt-Marie Lindkvist och Hillevi Larsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf248 av Maria Larsson (kd) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder för att förkorta de långa handläggningstiderna vid arbetsskadeförsäkringen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bristen på homogen tillämpning av arbetsskadeförsäkringen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om livränta under sjukbidragstiden,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda konsekvenserna av att privatisera arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf249 av Ann-Kristine Johansson och Helena Frisk (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny arbetsskadelagstiftning.

1999/2000:Sf250 av Kristina Zakrisson och Monica Öhman (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf256 av Fanny Rizell och Ragnwi Marcelind (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sjukvård utomlands.

1999/2000:Sf267 av Inger Segelström m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny könsneutral arbetsskadeförsäkring.

1999/2000:Sf268 av Margareta Sandgren (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf272 av Caroline Hagström (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av arbetsskadelagen så att det försäkringssystem som råder gäller alla arbetsgrupper, även dem som arbetar med djur.

1999/2000:Sf276 av Rinaldo Karlsson och Carin Lundberg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsekvenserna vid arbetsskada.

1999/2000:Sf280 av Lilian Virgin m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en förändring av arbetsskadeförsäkringen.

1999/2000:Sf304 av Sven-Erik Sjöstrand m.fl. (v) vari yrkas

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av tidsgräns inom vilken försäkringskassan skall ha prövat anmäld arbetsskada,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försäkrades rätt att träffa försäkringsläkaren,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ärenden som rör arbetsskador regelmässigt skall skickas till yrkesmedicinska specialister på området.

1999/2000:A219 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställd arbetsskadeförsäkring.

1999/2000:Bo513 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att klassa elöverkänslighet som arbetsskada.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 2000

2000/01:Sf201 av Rolf Gunnarsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om samordning av resurser för rehabilitering.

2000/01:Sf202 av Rolf Gunnarsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om änkepensionerna.

2000/01:Sf203 av Stefan Hagfeldt (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om återställande av änkepensionen.

2000/01:Sf204 av Marietta de Pourbaix-Lundin och Henrik S Järrel (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att ändra berörd lagstiftning så att avlämnande av delårsrapport för allmän försäkringskassa förenklas.

2000/01:Sf205 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av att pension skall utgå oberoende av civilstånd.

2000/01:Sf206 av Henrik Westman (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som slår fast att gifta pensionärer eller motsvarande skall betraktas som enskilda individer i det statliga pensionssystemet i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf208 av Ingvar Eriksson och Carl G Nilsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rättvisa åt änkor.

2000/01:Sf209 av Inger Lundberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om marginaleffekter till följd av återbetalning av underhållsstöd för normalinkomsttagare som är underhållsskyldiga för flera barn.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om föräldrars och barns materiella ekonomiska förhållanden.

2000/01:Sf210 av Mikael Oscarsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en utredning med uppgift att utvärdera reglerna för den nuvarande föräldrapenningen.

2000/01:Sf211 av Elizabeth Nyström och Maud Ekendahl (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att återställa änkepensionerna.

2000/01:Sf212 av Lilian Virgin m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av de regler som tillämpas när löneökning inträffar under sjukperiod.

2000/01:Sf213 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar att änkepensionens övergångsregler skall återställas till vad som gällde före den 1 april 1997 fr.o.m. den 1 januari 2001.

2000/01:Sf215 av Stefan Attefall (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av förenkling av reglerna för sjukpenning- respektive föräldrapenninggrundande inkomst.

2000/01:Sf216 av Maria Larsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att jämställa ägaren av aktiebolag med ägaren i andra bolagsformer vad gäller rätten till sjukförsäkring.

2000/01:Sf217 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att belysa konsekvenserna av att ta bort regeln i föräldraförsäkringen om att föräldrapenningförmåner enbart utges för vård av barn som är bosatta i Sverige.

2000/01:Sf218 av Lena Sandlin-Hedman och Carina Moberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av kriterierna för bedömning vid ansökan om havandeskapspenning.

2000/01:Sf219 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av reglerna för handikappersättning efter 65 års ålder.

2000/01:Sf220 av Tuve Skånberg och Fanny Rizell (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen, så att föräldrapenning utgår vare sig behandling sker vid öppenvårdsavdelning i kommunens eller landstingets regi.

2000/01:Sf221 av Ulla-Britt Hagström (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att en uppföljning görs av hur föräldraförsäkringen styr konstruktionen av vem av föräldrarna som väljer att ta ut försäkringen.

2000/01:Sf222 av Sven-Erik Sjöstrand m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen utfärdar tilläggsdirektiv till utredningen om sjukförsäkring enligt vad i motionen anförs om tillsyn av försäkringsläkarnas arbete.

2000/01:Sf223 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta bort möjligheten att växla in livränta mot kapitalbelopp.

2000/01:Sf224 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning som redovisar förslag om ett sjuklönesystem med restitutionsförfarande för företag med högst tio anställda.

2000/01:Sf225 av Kenneth Lantz (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om hur försäkringskassans kunskap om sjukdomar och arbetsskador kan komma till nytta i förebyggande arbete.

2000/01:Sf226 av Kenneth Lantz (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om risken att ersättningen minskar vid övergång från aktivitetsersättning till sjukersättning.

2000/01:Sf227 av Tuve Skånberg och Annelie Enochson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stödja flerbarnsidealet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om resurser till barnfamiljerna genom bostadsbidrag, barnbidrag och vårdnadsbidrag.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta konsekvenspröva varje beslut som regering och riksdag tar, för att se hur det gagnar och påverkar familjen.

2000/01:Sf228 av Tuve Skånberg (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vårdnadsbidrag/barnkonto.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra de befintliga regler som innebär att människor förlorar ekonomiskt på att gifta sig eller vinner på att skilja sig.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bekräfta policyn som kom till uttryck i proposition 1973:32 om äktenskaps ingående och upplösning att man i framtiden vid utformningen av regler om skatter och sociala förmåner skall undvika att ge regler ett sådant innehåll att människor förlorar på att gifta sig eller vinner på att skilja sig.

2000/01:Sf230 av Per-Richard Molén (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen utreder frågan om en utebliven pension till 1,3 miljoner pensionärer i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf231 av Kent Olsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inkomstprövningen av folkpensionsdelen i änkepensionerna avskaffas och att nivåerna i denna pension återställs till vad som gällde före den 1 april 1997.

2000/01:Sf233 av Lena Sandlin-Hedman m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om garantinivån i föräldraförsäkringen.

2000/01:Sf234 av Lena Sandlin-Hedman och Ingemar Josefsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en obligatorisk rehabiliteringsförsäkring.

2000/01:Sf235 av Birgitta Sellén och Viviann Gerdin (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som

sin mening vad i motionen anføres om att det bör inrättas en försäkringsombudsman som kan hjälpa personer som anser sig orättvist behandlade.

2000/01:Sf236 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att myndigheternas insatser bör samordnas och den enskilde få en handläggare att hålla kontakt med, oberoende av vilken sektor som är den huvudsakliga finansären.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att arbetsgivarinrådet bör förlängas till två månader inom den offentliga sektorn.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att individen skall ges ett ökat inflytande i rehabiliteringsprocessen och bör få en individuell behandlingsplan genom lagfästa rättigheter.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att växla passivt stöd mot rehabiliteringsersättning.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att förlänga möjlighet till rehabiliteringsersättning.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att förtidspensionssystemet bör omformas till en ersättning för trygghet och aktivitet.

2000/01:Sf238 av Olle Lindström (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att änkepensionens övergångsregler återställs och att förlorade änkepensioner återbetalas.

2000/01:Sf239 av Lisbeth Staaf-Igelström (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om arbetstagare som har flera arbetsgivare och som därmed riskerar att drabbas av flera karensdagar vid en och samma sjukperiod.

2000/01:Sf240 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om kritiken mot det nuvarande underhållsstödet.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om utgångspunkter för att stödja barn med särlevande föräldrar.

4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till hur det nuvarande underhållssystemet skall kunna ersättas av ett ensamstående stöd, i enlighet med vad som anføres i motionen.

2000/01:Sf241 av Rigmor Stenmark (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om kostnaderna för adoptioner.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om bistånd.

2000/01:Sf242 av Hans Hoff m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om värdesäkring av arbetsskadelivräntan.

2000/01:Sf243 av Britt-Marie Lindkvist och Christina Nenes (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av trygghetssystemen.

2000/01:Sf244 av Hans Stenberg m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att särskilt uppmärksamma gruppen äldre långtidsarbetslösa när reglerna för det nya förtidspensionssystemet utformas.

2000/01:Sf246 av Inga Berggren och Anna Åkerhielm (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att människor oavsett boendeform behandlas lika vid beräkning av bostadskostnaderna för beräkning av BTP.

2000/01:Sf247 av Sofia Jonsson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökad samordning och individuellt inflytande för rehabilitering.

2000/01:Sf249 av Inger Strömbom m.fl. (kd, m, c, fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att minska företagens kostnader för sjuklön.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att genomföra förslaget om ett högkostnadsskydd mot sjuklönekostnader.

2000/01:Sf250 av Kenth Skårvik m.fl. (fp, m, kd, c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av välfärdssystemen.

2000/01:Sf251 av Anita Sidén och Anne-Katrine Dunker (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att återställa änkepensionen.

2000/01:Sf252 av Gustaf von Essen (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 3 kap. 8 § AFL så att den fördjupade bedömningen görs senast från den 60:e dagen efter sjukanmälan i enlighet med vad som i motionen anförs.

2000/01:Sf253 av Gustaf von Essen (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av lagen om allmän försäkring (AFL).

2000/01:Sf254 av Helena Bargholtz (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av nya lagbestämmelser till skydd för personer som hamnar vid sidan av de sociala skyddsnetet.

2000/01:Sf255 av Cristina Husmark Pehrsson och Barbro Feltzing (m, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vikten av att låta utreda möjligheten för småföretag att särskilt uppmärksammas och kompenseras vad gäller sjukförsäkringsavgiften i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf256 av Kerstin Kristiansson Karlstedt m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av nuvarande regler i arbets-skadeförsäkringen.

2000/01:Sf257 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring att försäkringskassan får det finansiella ansvaret för rehabiliteringsutredningar och rehabilitering.

2000/01:Sf258 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring i sjukförsäkringen att egenföretagare får en inkomstrygghet som är likvärdig den som gäller för löntagare.

2000/01:Sf259 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att behålla nuvarande bevisregler i arbetsskadeförsäkringen.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om hur arbetsskadeförsäkringen kan brytas ut ur statsbudgeten.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om hur arbetsgivaravgifterna kan anpassas efter antalet skadefall.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om hur arbetsskadeförsäkringen kan privatiseras.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ersättning vid arbetsskada.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av statlig reglering av en privat arbetsskadeförsäkring.

2000/01:Sf260 av Amanda Agestav och Magnus Jacobsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en höjning av garantibeloppet i föräldraförsäkringen.

2000/01:Sf261 av Lars Tobisson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en brett sammansatt utredning med uppgift att analysera de problem som följer av en åldrande befolkning och föreslår ändringar i transfererings- och socialförsäkringssystemen i syfte att öka arbetskraftsutbudet, främst genom att motverka tendensen till sjunkande faktisk pensionsålder.

2000/01:Sf262 av Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arbetsskadeförsäkringen.

2000/01:Sf263 av Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av översyn rörande beräkningsgrunderna för SGI.

2000/01:Sf264 av Lena Sandlin-Hedman och Laila Bäck (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förtidspensionssystemet.

2000/01:Sf265 av Kenneth Lantz m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att återgå till icke inkomstprövat änkepension i folkpensionen.

2. Riksdagen beslutar att förlänga omställningspensionen till tolv månader.

3. Riksdagen beslutar om en höjning av pensionstillskottet med 200 kr/månad åren 2001 och 2002.

4. Riksdagen beslutar att fritidshus inte skall medräknas i underlaget för inkomstprövat bostadstillägg för pensionärer.

5. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf266 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att avskaffa inkomstprövningen av änkepensionen.

2000/01:Sf267 av Christer Skoog m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att regeln om beräkning av underhållsstöd utvärderas.

2000/01:Sf268 av Alf Eriksson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om unga sjukpensionärer.

2000/01:Sf269 av Lars Ångström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över lagstiftningen så att Läkare utan gränser samt andra organisationer som eventuellt inte omfattas av det svenska sjukförsäkringssystemet får samma sociala försäkringsskydd som volontärer från andra svenska organisationer.

2000/01:Sf271 av tredje vice talman Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar om ny rehabiliteringsorganisation från den 1 juli 2001, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till det nödvändiga lagstiftningsarbetet, i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en organisationskommitté med ansvar för genomförandet, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf272 av Lena Sandlin-Hedman och Ingemar Josefsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär hos regeringen en utvärdering av sjuklöneperioden i sjukförsäkringen.

2000/01:Sf273 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nätverksstöd för ensamstående föräldrar.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppvärdera föräldrarollen.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mer tid för barnen.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt för familjepolitiken.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att begreppet barnomsorg även innefattar föräldrarnas omsorg i det egna hemmet.

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppvärdera hemarbete.

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en familjepolitisk reform.

19. Riksdagen beslutar att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen i enlighet med vad som anförs i motionen.

20. Riksdagen beslutar att den sjukpenninggrundande inkomsten skall beräknas på ett genomsnitt av de senaste två årens inkomster i enlighet med vad som anförs i motionen.

21. Riksdagen beslutar att skattepliktiga förmåner samt semesterersättning skall vara SGI-grundande.

22. Riksdagen beslutar införa ett barnomsorgskonto som omfattar alla barn i enlighet med vad som anförs i motionen.

24. Riksdagen beslutar om ändring av regler för barnbidrag i enlighet med vad som anförs i motionen.

26. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av grundavdraget i underhållsstödet.

27. Riksdagen beslutar införa vårdbidrag för barn till biståndsarbetare i enlighet med vad som anförs i motionen.

28. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf274 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föräldraförsäkringen förlängs till 15 månader under nästa mandatperiod.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att föräldrapenningen skall kunna tas ut upp tills barnet är tolv år.

4. Riksdagen beslutar att de tio s.k. pappadagarna skall kunna överlätas på annan person.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en låginkomstutredning ur ett barnperspektiv.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att socialförsäkringslagstiftningen anpassas även efter homosexuella familjeförhållanden.

2000/01:Sf275 av Birgitta Ahlqvist och Kristina Zakrisson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anhörig vid teckenspråksutbildning.

2000/01:Sf276 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vår kritik av rehabiliteringsutredningens förslag.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om våra utgångspunkter för en reform av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen.

3. Riksdagen beslutar att försäkringskassan får det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen, i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen beslutar att ersättningen vid rehabilitering skall vara 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten, i enlighet med vad som anförs i motionen.

5. Riksdagen beslutar att rehabilitering skall omfattas av två karensdagar i enlighet med vad som anförs i motionen.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vem som skall omfattas av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vårt förslag till reformprocess för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen.

2000/01:Sf277 av Birgitta Ahlqvist och Lars U Granberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs angående möjligheten till arbete för funktionshindrade.

2000/01:Sf278 av Catherine Persson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ökad samverkan mellan olika huvudmän.

2000/01:Sf279 av Birgitta Ahlqvist och Lars U Granberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om översyn av lagstiftningen vad avser registrering av diagnoser på data.

2000/01:Sf280 av Anne Ludvigsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ensamstående föräldrars situation.

2000/01:Sf281 av Eskil Erlandsson och Åsa Torstensson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att möjligheterna att erhålla arbetsrehabiliteringshjälpmedel skall omfatta alla.

2000/01:Sf282 av Birgitta Carlsson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf283 av Maud Ekendahl (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av medicinskt sakkunniga i fibromyalgi i de allmänna förvaltningsdomstolarna och inom försäkringskassan.

2000/01:Sf286 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialförsäkringssystemen och deras utveckling skall ligga kvar på nationell nivå och inte överföras till EU-nivå.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förändringar av socialförsäkringssystemen liksom beskattningen måste behandlas som långsiktiga investeringsprojekt, vilket innebär att en tidsförskjutning mellan intäkts- och kostnadsströmmar måste beaktas.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialförsäkringssystem måste vara så utformade att de främjar den enskildes ansvar för arbetsvilja och arbetsgivarens ansvar för en bra arbetsmiljö och omsorg om sin personal samt att sambanden mellan kostnader och förmåner är synliga.

4. Riksdagen begär att regeringen ger Sjukförsäkringsutredningen tilläggsdirektiv om ett konkretare och bättre definierat sjukdomsbegrepp i sjukförsäkringslagstiftningen.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skiljelinjen mellan vad som skall täckas av sjukförsäkringen respektive arbetslöshetsförsäkringen görs klarare så att sjukförsäkringens tillämpning blir likvärdig oberoende av var den sjuke bor.

6. Riksdagen beslutar att den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) skall beräknas på ett genomsnitt av de senaste 24 månadernas inkomst samt att SGI skall räknas upp med basbeloppet som grund enligt förslaget i utredningen Förmån efter inkomst (SOU 1997:85).

7. Riksdagen beslutar att ersättningen vid sjukdom skall vara 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI).

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beräkningen av ersättningstaket inom sjukförsäkringen inkomstindexeras på samma sätt som sker i det reformerade pensionssystemet.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den sjukförsäkringsavgift som tas ut ovanför ersättningstaket bör tas bort vid en grundläggande reform av sjukförsäkringen.

10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om införandet av en andra karensdag i sjukförsäkringen som skall infalla den åttonde sjukdagen, i enlighet med vad som anförs i motionen.

11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om begränsning av sjukpenningtiden till ett år med kompletterande övergångsregler som klart anger att svåra fall av medicinsk rehabilitering som kräver längre tid än ett år skall vara berättigade till ersättning under längre tid och att övergångsvis samma skall gälla för patienter som varit utsatta för förödande passiva sjukskrivningsperioder.

12. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan ändring att läkarna och även annan nyckelpersonal ges en bättre försäkringsmässig utbildning, i enlighet med vad som anförs i motionen.

13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring om åtgärder för att minska den kommunala sektorns (kommuner och landstings) överkostnader inom sjukpenningförsäkringen, i enlighet med vad som anförs i motionen.

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sjukvårdsköer och andra brister inom sjukvården inte kan rättas till om inte de stora skattefinansierade vårdmonopolen bryts upp.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att även socialförsäkringssystem bör så långt möjligt få en försäkringsmässig utformning.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det finansiella målet för förändringarna inom sjukförsäkringen skall vara att kostnaderna för försäkringen minskar till 1997 års nivå.

2000/01:Sf287 av Kerstin-Maria Stalin (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att förfina statistiken hos Riksförsäkringsverket.

2000/01:Sf288 av Annika Nilsson och Kent Härstedt (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om reglerna för sjukpenninggrundande inomst och utlandspraktik.

2000/01:Sf290 av Birgitta Carlsson och Eskil Erlandsson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sprida utbetalningsdagar av statliga ersättningar över hela månaden.

2000/01:Sf291 av Marina Pettersson och Ann-Kristine Johansson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förenkling av socialförsäkringens regelverk gällande föräldraförsäkringen.

2000/01:Sf292 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en socialförsäkringsreform.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om principerna för socialförsäkringarna.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att motverka fusk och överutnyttjande av socialförsäkringarna.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en blocköverskridande överenskommelse om socialförsäkringarna.

5. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf293 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf294 av tredje vice talman Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om FINSAM-verksamhet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att få med arbetsförmedlingen i SOCSAM-försöken.

3. Riksdagen beslutar införa en andra karensdag i sjukförsäkringen med bibehållet högkostnadsskydd.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av regeländringar i karensystemet.

5. Riksdagen beslutar om en ny beräkningsgrund för SGI i enlighet med vad i motionen anförs.

6. Riksdagen beslutar införa en ny modell för trafikförsäkringslagen i enlighet med vad i motionen anförs.

7. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf296 av Martin Nilsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten till ett mer flexibelt uttag av dagar i föräldraförsäkringen.

2000/01:Sf297 av Kerstin-Maria Stalin (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om införandet av medborgarlön enligt vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf298 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att folkpensionerna skall beräknas på 102 % av basbeloppet under perioden 2001–2006 för dem som var folkpensionärer under perioden 1993–1998, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen beslutar att änkepensionens övergångsregler skall återställas till vad som gällde före den 1 april 1997, fr.o.m. den 1 januari 2001, i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen avslår regeringens förslag att ändra bostadstillägget för pensionärer, i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen beslutar höja den skäligen levnadsnivån i det särskilda bostadstillägget för pensionärer med tolv procentenheter till 135,4 % av prisbasbeloppet för ensamstående och till 114,4 % för gifta.

5. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 11 politikområde 20:1 Ålderspensioner för år 2001 400 000 000 kr utöver vad regeringen föreslagit eller således 10 597 000 000 kr.

6. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 11 politikområde 20:2 Efterlevandepensioner 550 000 000 kr utöver vad regeringen föreslagit eller således 13 691 000 000 kr.

7. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 11 politikområde 20:3 Bostadstillägg för pensionärer för år 2001 9 759 000 000 kr.

2000/01:Sf299 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag på hur sjukskrivningarna på grund av trafikolyckor kan överföras från den allmänna sjukförsäkringen till den obligatoriska trafikskadeförsäkringen, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen anvisar till politikområde 19:1 Sjukpenning och rehabilitering 27 385 000 000 kr.

3. Riksdagen anvisar till politikområde 19:2 Förtidspensioner för år 2001 48 696 000 000 kr.

4. Riksdagen anvisar till politikområde 19:4 Arbetskadeersättningar för år 2001 6 609 000 000 kr.

5. Riksdagen anvisar till politikområde 19:8 Allmänna försäkringskassor för år 2001 1 000 000 000 kr utöver vad regeringen föreslagit eller således 6 049 000 000 kr.

2000/01:Sf300 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår regeringens förslag att höja barnbidragen från den 1 januari 2001, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen beslutar att sänka ersättningsnivån i föräldraförsäkringen till 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten, i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen beslutar att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 120 kr per dag, i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring så att mödrar som är ensamstående vid barnets födelse kan överlåta de särskilda "pappadagarna" i föräldraförsäkringen på någon annan än pappan, i enlighet med vad som anförs i motionen.

5. Riksdagen beslutar föra över havandeskapspenningen till utgiftsområde 10 politikområde 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, i enlighet med vad som anförs i motionen.

6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring så att bidraget till kostnader för internationella adoptioner höjs till 50 % av kostnaden enligt en schablon för varifrån barnet adopteras, dock högst 55 000 kr per barn, i enlighet med vad som anförs i motionen.

7. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 12 politikområde 21:1 Allmänna barnbidrag för år 2001 18 714 000 000 kr.

8. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 12 politikområde 21:2 Föräldraförsäkringen för år 2001 16 992 879 000 kr.

9. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 12 politikområde 21:3 Underhållsstöd för år 2001 2 004 500 000 kr.

10. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 12 politikområde 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner för år 2001 8 000 000 kr utöver vad regeringen föreslår eller således 48 000 000 kr.

2000/01:Sf301 av Inga Berggren och Ola Karlsson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av att utforma en ny försäkring för arbetsskador vilken i första hand hanteras av försäkringsbolagen.

2000/01:Sf302 av Nalin Pekgul (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förändrade regler med maximal gräns för läkares möjligheter att sjukskriva.

2000/01:Sf303 av Eva Arvidsson och Nikos Papadopoulos (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldre personer som saknar pensionsrätt.

2000/01:Sf304 av Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att garantibeloppet bör ses över.

2000/01:Sf305 av Lars U Granberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om föräldraförsäkringen.

2000/01:Sf306 av Lars U Granberg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hur rättssäkerheten bör stärkas i samband med en bedömning av vårdbidrag.

2000/01:Sf307 av Eskil Erlandsson och Birgitta Carlsson (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förändring av närståendepenning.

2000/01:Sf308 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett obeskattat barnkonto för förskolebarn.

3. Riksdagen begär hos regeringen förslag om en höjd ersättningsnivå för pappa/mammamånaden i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen begär hos regeringen förslag om ett höjt garantibelopp i föräldraförsäkringen i enlighet med vad som anförs i motionen.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av en överlåtelsemöjlighet av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning i enlighet med Tjänstebeskattningsutredningens förslag.

6. Riksdagen begär hos regeringen förslag om att avskaffa de s.k. garanti-dagarna i föräldraförsäkringen.

11. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt uppställning i motionen.

2000/01:Sf309 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om behovet av och tillsättande av en utredning för en total översyn av hela socialförsäkringssystemet.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om principerna för en välfärdsreform.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om behovet av en samordnad trygghetsförsäkring.

2000/01:Sf310 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen anvisar med följande ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp enligt uppställning i motionen.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att av anslaget 19:1 Sjukpenning och rehabilitering skall 3 300 000 000 kr används till rehabiliteringsersättning och rehabiliteringsstöd, och i motsvarande grad skall sjukpenningen minska.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att till anslaget 19:1 Sjukpenning och rehabilitering skall 500 000 000 kr avsättas för finansiell samordning (eller motsvarande) och för rehabiliteringsutredningar m.m.

2000/01:Sf611 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om invandrade pensionärers socialbidragsberoende på grund av låg pension.

2000/01:A225 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rehabiliteringen och rehabiliteringsförsäkring.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FINSAM-regler skall få tillämpas i hela riket.

2000/01:A244 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behoven av att skapa trygghet i förändringen.

2000/01:A277 av Maria Larsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillgång till snabba insatser med rehabilitering vid arbetsrelaterad ohälsa.

2000/01:A808 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om invandrarkvinnors pension.

15. Riksdagen begär att regeringen utreder kostnaderna för sjukfrånvaron utifrån ett genusperspektiv.

16. Riksdagen begär att regeringen utreder möjligheten av att införa arbetsskadepening i någon form.

17. Riksdagen begär att regeringen utreder arbetsskador ur ett genusperspektiv.

18. Riksdagen begär att regeringen utreder frågan om ersättningar till funktionshindrade ur ett genusperspektiv.

33. Riksdagen begär att regeringen enligt vad som framförs i motionen tillsetter en utredning kring föräldraledighet och sjukt barn.

2000/01:A809 av Margareta Andersson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en höjning av ersättningsnivån i föräldraförsäkringen.

2000/01:A811 av Maria Larsson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arbetsskadeförsäkringen.

2000/01:A812 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en höjd ersättning i mamma- och pappamånaden.

2000/01:Fi210 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om höjt pensionstillskott med 3 000 kr.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett familjepolitiskt paket från år 2002.

2000/01:Fi211 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

16. Riksdagen anvisar för budgetåret 2001 anslagen under (utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar,) utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom samt utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn enligt uppställning i motionen.

24. Riksdagen begär hos regeringen förslag till lagändring så att sjukförsäkringens kostnader för trafikolyckor förs över från sjukförsäkringen till trafikförsäkringen.

2000/01:Kr230 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konstnärerna och socialförsäkringssystemet.

2000/01:Kr701 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

28. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om hur pensions- och sjukförsäkring långsiktigt kan utvecklas till att omfatta också konstnärer.

2000/01:L406 av Sten Tolgfors (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om adoptionskostnadsbidragets storlek.

2000/01:MJ843 av Rolf Olsson m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att klassa elöverkänslighet som arbetsskada.

2000/01:N267 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förbättrad utformning av socialförsäkringssystemet för småföretagen.

2000/01:N323 av Eva Flyborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rättvisa regler i socialförsäkringarna.

2000/01:So255 av Karin Pilsäter (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förändring av den s.k. två och ett halvt års-regeln.

2000/01:So304 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om principer för valfrihet, flexibilitet och rättvisa i familjepolitiken.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökat jämställdhetsarbete.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inriktningen för att förbättra barnfamiljernas ekonomi.

2000/01:So354 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ingen under 30 år skall förtidspensioneras.

2000/01:So358 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka familjens ställning och ökat självbestämmande för livskvaliteten.

2000/01:So360 av Rigmor Stenmark (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om handläggning och ekonomiska medel hos försäkringskassorna.

2000/01:So364 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att RFV och försäkringskassorna skall ta initiativ tillsammans med Svenska Läkaresällskapet för att på frivillig väg främja utvecklingen och tillämpningen av goda sjukskrivningsnormer.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett försäkringsmedicinskt centrum skall skapas i anslutning till lämpligt universitet.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kvalifikationskraven för försäkringsläkarna skall utredas samt att nationellt tillämpade kriterier vid nyanställning av försäkringsläkare skall tillämpas.

2000/01:So452 av Margareta Viklund och Ulla-Britt Hagström (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att undersöka varför kvinnorna inom den offentliga sektorn har högre sjukfrånvaro än dem med liknande arbetsuppgifter, som är anställda i privata företag.

2000/01:So454 av Christina Axelsson och Yilmaz Kerimo (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att vårdbidraget skall följa barnet om föräldrarna separerar.

2000/01:So456 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om änkepensionerna.

2000/01:So457 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en handlingsplan för att åtgärda de ensamstående föräldrarnas situation.

2000/01:So538 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

15. Riksdagen begär förslag från regeringen om åtgärder mot förtidspensionering av unga funktionshindrade i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:So539 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om en handlingsplan för att höja den faktiska pensionsåldern.

2000/01:So540 av Ester Lindstedt-Staaf m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rehabilitering av hörselskadade.

2000/01:So541 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär förslag av regeringen om att förlänga rätten till närståendepenning och den därtill kopplade rätten till ledighet från nuvarande 60 dagar till 120 dagar.

5. Riksdagen anvisar till utgiftsområde 10 19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. för budgetåret 2000 50 miljoner kronor utöver vad regeringen föreslagit eller således 38 475 miljoner kronor.

2000/01:So544 av Vivianne Gerdin och Gunnel Wallin (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sakkunniga om sjukdomen fibromyalgi skall finnas att tillgå inom försäkringskassan och vid rättsärenden som behandlas inom länsrätten och kammarrätten.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av anpassade rehabiliteringsåtgärder för kroniskt sjuka.

2000/01:So545 av Lena Ek m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att stärka de äldre kvinnornas ekonomi genom en rejäl höjning av pensionstillskottet.

2000/01:So548 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om FINSAM och liknande samarbete.

2000/01:Ub243 av Mikael Oscarsson (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att återinföra vårdnadsbidraget.

Socialförsäkringarna

Allmänna principer för socialförsäkringarna*Nuvarande ordning*

Den allmänna försäkringen har länge haft den centrala platsen i det svenska socialförsäkringssystemet. Här ingår bl.a. sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen samt folkpensioneringen och tilläggs pensionen (ATP). Från folkpensioneringen och ATP utges förmåner i form av förtidspension, ålderspension och efterlevandeförmåner. Ålderspensionssystemet har nyligen reformerats med omfattande övergångsregler. Enligt de helt reformerade reglerna kommer inkomstgrundad ålderspension att vara avgiftsdefinierad och grundas på de sammanlagda förvärvsinkomsterna under livet. Grundskyddet utgörs av garantipension. Till pensionerna finns tilläggsförmåner. En annan allmän försäkring är arbetsskadeförsäkringen. Förmånerna i dessa försäkringssystem grundas på inkomster upp till högst 7,5 prisbasbelopp eller förhöjda prisbasbelopp.

Socialförsäkringen finansieras med arbetsgivaravgifter, egenavgifter och allmän pensionsavgift. Den allmänna pensionsavgiften tas endast ut på inkomster upp till 7,5 förhöjda prisbasbelopp (efter avdrag för den allmänna pensionsavgiften) medan arbetsgivar- och egenavgifter även tas ut på inkomster över denna nivå.

Till begreppet socialförsäkring hänförs i många sammanhang andra förmånssystem av socialpolitisk art som utbetalas av Riksförsäkringsverket (RFV) och de allmänna försäkringskassorna, t.ex. barnbidrag och underhållsstöd.

Motioner

I motion Sf286 av Margit Gennser m.fl. (m) anføres att socialförsäkringarna måste bygga på en genomtänkt långsiktig strategi som helst kan accepteras av en bred majoritet medborgare. Detta kräver att förändringarna är nationellt förankrade. Att socialförsäkringen lämpligast utvecklas i nationell miljö hänger också samman med det nära sambandet mellan socialförsäkringen och beskattningen. Den internationella utvecklingen får dock ökad betydelse och systemen får inte hindra internationell rörlighet. Motionärerna anser att Sverige bör hålla fast vid linjen att socialförsäkringssystemen skall ligga kvar på nationell nivå och inte överföras till överstatlig EU-nivå, och de begär i yrkande 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen detta till känna.

I motionen begärs också tillkännagivanden om principer för socialförsäkringssystemen (yrkandena 2, 3, 8, 9 och 15). Motionärerna anser att förändringar av socialförsäkringssystemen liksom beskattningen måste behandlas som långsiktiga investeringsprojekt, vilket innebär att en tidsförskjutning mellan intäcks- och kostnadsströmmar måste beaktas. Besluten måste därför innehålla ett visst finansiellt risktagande. Vidare måste socialförsäkringssystemen vara så utformade att de främjar den enskildes ansvar, arbetsvilja och

ärlighet men också arbetsgivarens ansvar för en bra arbetsmiljö och omsorg om sin personal, vilket kräver att sambanden mellan kostnader och förmåner är synliga. Socialförsäkringssystemen bör så långt möjligt få en försäkringsmässig utformning. Ersättningstaket inom sjukförsäkringen bör inkomstindexeras på samma sätt som i det reformerade pensionssystemet. Uttag av sjukförsäkringsavgift över ersättningstaket bör ifrågasättas, och ett borttagande av avgiften över taket bör prövas i samband med andra skattesänkningar. Socialförsäkringarna utjämnar risker mellan olika försäkrade och avgifterna är desamma oavsett olika risker, som kön och ålder. Denna bristande försäkringsmässighet är motiverad av sociala hänsyn men kan skapa problem med överutnyttjande och svårigheter att hålla systemet finansiellt stabilt.

Bo Lundgren m.fl. (m) begär i motion A244 yrkande 7 ett tillkännagivande om att de grundläggande trygghetssystemen måste vara hållfasta i stället för konjunkturberoende för att människor skall känna trygghet också i tider av snabb förändring. Socialförsäkringssystemen måste vara trovärdiga och innehålla ett tydligt samband mellan ingående betalningar och utgående förmåner samt uppmuntra till arbete och enskilt sparande. Bland annat måste systemen göras mer enhetliga och överblickbara, och det skall aldrig vara lönsamt för den enskilde att skifta mellan olika statligt finansierade trygghetssystem.

I motion Sf261 av Lars Tobisson (m) begärs att regeringen tillsätter en brett sammansatt utredning med uppgift att analysera de problem som följer av en åldrande befolkning och föreslår ändringar i transfererings- och socialförsäkringssystemen i syfte att öka arbetskraftsutbudet, främst genom att motverka tendensen till sjunkande faktisk pensionsålder.

Birgitta Carlsson m.fl. (c) anser i motion Sf309 yrkandena 2–4 att det behövs en total översyn av hela socialförsäkringssystemet. Människor står i dag utanför välfärden och många har svårt att förbättra sin ekonomiska situation. Systemen måste anpassas till ett flexibelt arbetsliv och en ny tid. Ett nytt socialförsäkringssystem bör omfatta hela befolkningen och bygga på grundtrygghetsprincipen. Det skall vara långsiktigt hållbart och innebära att arbete alltid skall löna sig. Det skall rymma stora möjligheter för individerna att själva utforma försäkringen utöver den grundtrygghet som samhället garanterar. Ett nytt system måste på samma villkor omfatta även företagare, uppdragstagare och dem med flera anställningar. En samordnad försäkring skall gälla vid sjukdom, arbetsskada, arbetslöshet och förtidspension. Enligt motionärerna bör behovsprövning i möjligaste mån undvikas och möjligheter till individuella val öka. Övåntat inkomstbortfall skall täckas genom en grundpenning och därutöver en inkomstrelaterad del. Målet för ett nytt system bör enligt motionärerna vara en effektiv rehabilitering och att arbete skall löna sig.

I motion N267 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs i yrkande 4 ett tillkännagivande om att socialförsäkringssystemet bör förbättras för småföretagare, så att de får likvärdiga villkor som anställda vid arbetslöshet och sjukdom.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf292 yrkandena 1–4 tillkännagivanden om en socialförsäkringsreform och om principerna för socialförsäk-

ringarna. Motionärerna anser att en reformering av socialförsäkringarna bör bygga på en generell välfärdspolitik. Försäkringen, som skall vara allmän och obligatorisk, bör finansieras solidariskt och ge ersättning för inkomstbortfall. Försäkringen skall utjämna risker som individen inte rör över till skillnad från ett "medborgarkonto" som endast är ett omfattande tvångssparande. Vidare anser motionärerna att det skall finnas ett direkt samband mellan avgifter och förmåner, att försäkringen skall innehålla en självrisk och utformas så att den motverkar utslagning och gynnar rehabilitering. Försäkringen skall också vara autonom, finansieras med egenavgifter samt vara fristående från statsbudgeten. Avgifts- och förmånstaket skall vara detsamma och räknas upp med standardökningen i samhället. Fusk och överutnyttjande skall motverkas för att öka legitimiteten i socialförsäkringssystemen. Motionärerna anser att det behövs en blocköverskridande överenskommelse om socialförsäkringarna för att nå långsiktiga lösningar. Inriktningen bör vara att utforma en pensionsförsäkring, en sjukförsäkring och en arbetslöshetsförsäkring. Försäkringarna bör vara obligatoriska, fristående från statsbudgeten och försäkringsmässiga.

I flerpartimotion Sf250 av Kenth Skårvik m.fl. (fp, m, kd, c) begärs ett tillkännagivande om en översyn av socialförsäkringarna. Motionärerna anser att privat-, samhälls- och företagsekonomiska skäl talar för ett behov av en övergripande reform av socialförsäkrings- och bidragssystemen. Individens bidragsberoende måste minska. En utredning bör bl.a. undersöka om principerna om fonderad finansiering och avskiljande från statsbudgeten kan tillämpas inom hela socialförsäkringssystemet. På ett mer övergripande plan bör även undersökas effekterna av ersättningsnivåer, kvalifikationsregler och krav på motprestationer. Utredningen, som bör vara förutsättningslös, bör bereda väg för långsiktigt stabila välfärdssystem som främjar tillväxt, välfärd och individuell självständighet.

Matz Hammarström m.fl. (mp) begär i motion Kr701 yrkande 28 en utredning om hur pensions- och sjukförsäkring långsiktigt kan utvecklas till att omfatta också konstnärer.

I motion Sf297 av Kerstin-Maria Stalin (mp) begärs att regeringen tillsätter en utredning om införandet av medborgarlön. Medborgarlön skall ersätta de flesta nuvarande transfereringar och utbetalas utan krav på motprestation till dem som saknar inkomst eller har låg inkomst. Medborgarlönen skall trappas ned med stigande inkomster. Effekterna av en medborgarlön för olika grupper måste först utredas.

Britt-Marie Lindkvist och Christina Nenes (s) påtalar i motion Sf243 behovet av en översyn av trygghetssystemen. Motionärerna anger att det kan uppstå problem för personer som är engagerade i t.ex. en ekonomisk förening när det gäller deras rätt till arbetslöshetsersättning eller rätt att ha kvar sjukbidrag eller förtidspension. Motionärerna anser att en ökad flexibilitet i olika trygghetssystem behövs för att arbetslinjen skall kunna gälla all socialförsäkring och socialbidrag.

Målet för den svenska välfärdspolitiken är att utjämna skillnader mellan olika samhällsgrupper genom en solidariskt finansierad välfärd med generella system. Nedgången i den svenska ekonomin och den höga arbetslösheten som präglade 1990-talet har dock fått effekter både på välfärdens nivåer och dess fördelning.

En grupp forskare har fått regeringens uppdrag (dir. 1999:7) att göra ett välfärdsbokslut över 1990-talet. Avsikten är att kunskapsunderlaget kring välfärdsutvecklingen härigenom skall förbättras för vägledning av den fortsatta socialpolitiken. *Kommittén Välfärdsbokslut*, som i januari 2000 avlämnat delbetänkande Välfärd vid vägskalet (SOU 2000:3), skall slutredovisa sitt arbete senast den 15 oktober 2001 (dir. 2000:59). En utskrift från en offentlig utfrågning som utskottet hållit med kommittén den 9 maj 2000 finns i bilaga 4 till detta betänkande.

Kommittén anger att om man skall försöka göra en beskrivning av förändringarna på 1990-talet måste man beakta de mycket besvärliga strukturella förutsättningar som gällt. Det har inte minst varit den höga arbetslösheten som präglat årtiondet och som utlöst en statsfinansiell kris, vilken i sin tur har utlöst olika typer av åtgärder när det gäller både skattesystemet och statens utgifter, och då inte minst på socialförsäkringsområdet. Under 1990-talet har även befolkningens sammansättning förändrats på ett sätt som har haft direkta konsekvenser för välfärden och de socialpolitiska stödsystemen. Antalet äldre pensionärer har ökat kraftigt och barnafödandet har fallit snabbt. Därtill har flyktinginvandringen varit stor. Däremot har vi i Sverige inte haft ett lika stort utträde bland den äldre arbetskraften under 1990-talet som i övriga europeiska länder, och vi har inte heller fått en utveckling där kvinnorna lämnat arbetsmarknaden.

Under 1990-talet nådde arbetslösheten i Sverige nivåer som inte förekommit sedan krisåren på 1930-talet. Arbetslösheten har mest ökat bland ungdomar, men även invandrare har drabbats särskilt hårt. Nedgången i den svenska ekonomin och den ökade arbetslösheten under 1990-talets inledande år har satt tydliga avtryck i hushållens ekonomi. De genomsnittliga disponibla inkomsterna sjönk fram till 1995 för att därefter vända uppåt. Perioden utmärks också av att inkomstskillnaderna ökat. Kostnaderna för socialbidragen har stigit, bidragstiderna blivit längre och bidragstagarna fler. Levnadsvillkoren har framför allt försämrats för tre grupper, nämligen utrikes födda personer, ensamstående mödrar och yngre personer. Dessa grupper har enligt kommittén fått vidkännas en kraftigt minskad sysselsättningsnivå, vilket avspeglats i att de i högre grad än andra fått stora ekonomiska problem.

Kommittén påpekar att de förändringar som gjorts när det gäller socialförsäkringar och familjestöd under årtiondets inledning i huvudsak har varit i begränsande riktning för att mot årtiondets slut bli mer expansiva. Samtidigt har andelen i den förvärvsaktiva befolkningen som har inkomster över förmånstaken stigit allt kraftigare.

Kommittén har pekat ut några områden där de samlade förändringarna kan ha inneburit ofärdproblem. Barnfamiljernas ekonomi är ett sådant. Det är uppenbart att de har tappat i inkomstfördelningen. Det är inte i lika stor ut-

sträckning resultat av de nedskärningar som man har gjort utan beror framför allt på att de tappat i förvärvsinkomster. Det gäller också de ensamstående mödrarna. Barns välfärd påverkas också av de relativa resursneddragningar som skett i skola och barnomsorg. Det är också uppenbart att de grupper som inte riktigt fångats upp av trygghetssystemen är de som är nytillträdna på arbetsmarknaden, dvs. ungdomar och invandrare.

Utskottet kan konstatera att välfärdssystemen har visat sig stabilare än vad man kunnat tro och att kvaliteten på välfärdstjänsterna trots krisen i stort sett har kunnat upprätthållas. Under senare delen av 1990-talet har arbetslösheten minskat och förbättringar har gjorts i socialförsäkrings- och bidragssystemen. Det är dock nödvändigt att genomföra ytterligare förbättringar.

Förutom de ekonomiska satsningar som under senare tid gjorts och den närmaste tiden kommer att göras för barnfamiljerna pågår en familjeekonomisk översyn (dir. 2000:16). Vidare tillsätts en arbetsgrupp inom Socialdepartementet med uppgift att stödja arbetet med att öka kunskaperna om mekanismerna bakom födelsetalsutvecklingen.

Effekterna av saneringsprogrammet för ålderspensionärernas inkomststandard har också belysts i departementspromemorian Sämre för mig – Bättre för oss (Ds 1999:5). Av promemorian framgår att pensionärerna som kollektiv har ökat sin inkomststandard, både i reala termer och i förhållande till andra grupper, medan skillnaderna i ekonomiskt utfall för de enskilda individerna är stora. På individnivå har således pensionärerna varit med och delat bördan av 1990-talets ekonomiska saneringsprogram. Åtskilliga förbättringar särskilt för de pensionärer som har de lägsta inkomsterna har genomförts under senare år och även i årets budget föreslås satsningar på dessa grupper.

Till följd av de kraftigt ökade kostnaderna för sjukfrånvaron beslöt regeringen den 23 juni 1999 att tillkalla en särskild utredare för att göra en analys av sjukförsäkringen (dir. 1999:54). *Sjukförsäkringsutredningen* har den 15 augusti 2000 överlämnat delbetänkandet *Sjukförsäkringen – basfakta och utvecklingsmöjligheter* (SOU 2000:72) och skall slutredovisa uppdraget under december 2000. Utskottet har den 16 november 2000 hållit en offentlig utfrågning med utredaren (en utskrift från utfrågningen finns i betänkandet som bilaga 5).

Den särskilde utredaren anser att sjukförsäkringssystemet fortfarande skall vara ett generellt och offentligt system, där reglerna fastställs av riksdagen. För att fungera rationellt och effektivt bör det dock bygga på försäkringsekonomiska principer, dvs. med samband mellan premier/avgifter och möjliga ersättningar, självrisker som speglar faktiska utfall, möjligheter att balansera variationer i intäkter och kostnader etc. Försäkringspremierna skall vara generella och gå till en försäkringsfond som svarar för utbetalningarna. Fonden skall kunna utjämna inkomster och utgifter mellan enskilda år och byggas upp av t.ex. ett års premier för att skapa täckning för utgifter och ge en viss avkastning. Ersättningar och ersättningstak bör vara på sådana nivåer att försäkringen innebär ett reellt skydd för flertalet försäkrade. Alltför stora förändringar som innebär att den enskildes försäkringsskydd urholkas, t.ex. genom sänkt ersättning eller fler karensdagar, påverkar sjukförsäkringens legitimitet och trovärdighet. De stora löntagargrupperna kan kompenseras

genom kollektiva tilläggsförsäkringar medan svagare grupper direkt drabbas av ett försämrat försäkringsskydd. Sänkt ersättning eller fler karensdagar gynnar dessutom företag med hög sjukfrånvaro. Allt fler sjukskrivna har nu inkomster över sjukförsäkringens inkomsttak 7,5 prisbasbelopp. Andelen sjukskrivna män med inkomst över taket var 9,1 % 1997 och 12,5 % 1999. Motsvarande siffror för kvinnor är 5,2 och 7,2 %.

I budgetpropositionen anges att en handlingsplan för att öka hälsan skall tas fram och regeringen aviserar en proposition i frågan under hösten 2001.

En reformering av förtidspensionssystemet pågår med utgångspunkt i riktlinjer som riksdagen godkänt (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr. 1997/98:237). En promemoria har upprättats inom Socialdepartementet, Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39), med förslag till nya regler för beräkning av ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig (minst ett år) eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan för personer som är 30 år eller äldre. Förslag angående utformningen av ersättningssystemet för personer i åldern 16–29 år har samtidigt redovisats i departementspromemorian Aktivitetsersättning – Nytt försäkringsstöd för unga med långvarigt medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:40). En proposition om reformerat förtidspensionssystem har aviserats till våren 2001.

Regeringen har också aviserat att vissa förändringar skall göras i arbetskadeförsäkringen och att förslag skall läggas fram under mandatperioden.

Villkoren på arbetsmarknaden utvecklas och förändras liksom samhället i övrigt, och trygghetssystemen måste därför ständigt utvecklas och förnyas. Socialförsäkringarna skall enligt utskottet dock även fortsättningsvis vara trygga, rättvisa och effektiva, vilket uppnås genom en generell offentlig försäkring. Försäkringen skall dels ge standardtrygghet genom att ersätta inkomstbortfall upp till en viss nivå, dels ge ett grundläggande skydd vid varaktig ohälsa för grupper som inte fått fotfäste på arbetsmarknaden. Försäkringssystem som i första hand ersätter bortfall av inkomst har stora fördelar framför försäkringar som enbart bygger på en ren grundtrygghetsprincip. Genom inkomstbortfallsprincipen garanteras individen en bestämd standardnivå när han eller hon inte kan försörja sig själv genom arbete, och denna princip bör enligt utskottets mening vara utgångspunkten för försäkringsskyddet även framdeles. Förmåner från socialförsäkringen skall ges på lika villkor för alla och innehålla ett betydande mått av utjämning mellan grupper som löper olika risk att drabbas av sjukdom och skada. Det förhållandet att i princip alla är med och finansierar försäkringsskyddet möjliggör enligt utskottets mening omfördelningar mellan olika grupper och över livet. Vidare skall det finnas möjligheter att kontrollera och begränsa samhällets kostnader för försäkringen. Arbetslinjen är central. Uppföljning och utvärdering är i det sammanhanget viktiga inslag liksom samverkan mellan myndigheter. Sist men inte mindre angeläget är att försäkringsskyddet är utformat så att det inte motverkar jämställdhet mellan könen.

Vad gäller frågan om socialförsäkringen skall bestå av skilda delar eller av en samlad försäkring vill utskottet påpeka att de olika delarna av trygghetssystemet samspekar med varandra vad gäller såväl finansiering som

regelverk. Detta har inte minst förändringarna på arbetsmarknaden till följd av lågkonjunkturen i början av 1990-talet tydliggjort. Kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen ökade då kraftigt samtidigt som kostnaderna för sjukförsäkringen minskade. Vidare har de besparingar som under denna tid var nödvändiga att göra i systemen visat att ingrepp i en del av systemen utan samtidig anpassning av regelverket i andra delar kan medföra överströmningseffekter. Utskottet noterar att regeringen i proposition 1999/2000:139 En rättvisare arbetslöshetsförsäkring har aviserat en höjning av det högsta dagpenningbeloppet. Regeringen anser att värdet på arbetslöshetsersättningen har urholkats och att det är angeläget att inleda ett återställande därav. Om det statsfinansiella läget så tillåter, avser regeringen att föreslå en successiv höjning av den högsta dagpenningen de första 100 ersättningsdagarna med början den 1 juli 2001.

Utskottet anser att en renodling av de olika försäkringssystemen är nödvändig då den tydliggör gränserna för vad som bör ersättas från socialförsäkringen respektive från andra trygghetssystem, t.ex. arbetslöshetsförsäkringen. Som ett led i renodlingen har fr.o.m. den 1 januari 1997 kriterierna för sjukpenning och förtidspension skärpts så att sjukpenning och förtidspension som huvudregel endast utges vid arbetsoförmåga som har sin grund i medicinska orsaker (prop. 1996/97:28, bet. 1996/97:SfU6, rskr. 1996/97:125). Enligt utskottets mening kan dock mycket vinnas på att göra socialförsäkringssystemet tydligare och mer lättöverskådligt. Det är också viktigt att samverkan sker mellan dem som administrerar olika delar av välfärdssystemen.

Förmånstaket inom socialförsäkringarna är som nämnts 7,5 prisbasbelopp eller förhöjda prisbasbelopp. I det reformerade ålderspensionssystemet är förmånstaket fr.o.m. år 2001 knutet till ett inkomstbasbelopp. Inkomstbasbeloppet motsvarar för år 2001 det förhöjda prisbasbeloppet men följer fr.o.m. år 2002 i huvudsak förändringen av de genomsnittliga pensionsgrundande inkomsterna. Enligt utskottets mening är det viktigt att utformningen av intjänandetaket i övriga delar av socialförsäkringen inte leder till att alltför försäkrade genom en normal löneutveckling med tiden delvis hamnar utanför försäkringsskyddet. Utskottet, som framhöll detta redan under förra riksmötet i betänkande 1999/2000:SfU1, noterar att såväl Välfärdsbokslutskommittén som Sjukförsäkringsutredningen har påtalat behovet av en höjning av taket i försäkringssystemen. Enligt utskottets mening bör så ske så snart ekonomiskt utrymme finns, som inte behöver utnyttjas för andra mer angelägna reformer.

Vad gäller sambandet mellan förmåner och avgifter vill utskottet påpeka att stora förändringar har skett i strukturen för socialavgifter och avgiftsuttag i avsikt att skapa bättre samstämmighet mellan inkomster och utgifter i socialförsäkringen. Särskilt har genomförandet av det nya ålderspensionssystemet medfört stora förändringar. Finansieringen av de olika försäkringsgrenarna har blivit mer renodlad. Genom att inkomster och utgifter för olika försäkringar lättare kan följas ökar trovärdigheten för socialförsäkringssystemen. Någon exakt samstämmighet mellan förväntade inkomster och utgifter för t.ex. sjukförsäkringen har inte eftersträvat. Smärre och tillfälliga skillnader mellan inkomster och utgifter bör kunna finnas utan att det föranleder justeringar av avgiftsnivån. På grund av de kraftigt ökade sjukförsäk-

ringskostnaderna höjs sjukförsäkringsavgiften med 0,3 procentenheter till 8,80 % i form av arbetsgivaravgift och 9,53 % i form av egenavgift fr.o.m. den 1 januari 2001. Detta sker samtidigt som en ny socialavgiftslag träder i kraft (prop. 2000/01:8, bet. 2000/01:SfU5, rskr. 2000/01:32). Den nya socialavgiftslagen är självständig i förhållande till lagen om allmän försäkring och skyldigheten att betala socialavgifter anpassas till den nya socialförsäkringslagen (1999:799) så att avgifter betalas på arbetsinkomster för personer som omfattas av den arbetsbaserade socialförsäkringen. Bestämmelser om fördelning av socialavgifter samlas i en ny särskild lag.

Vad gäller frågan om socialförsäkringarna skall göras fristående från statsbudgeten så är det endast det nya inkomstgrundade ålderspensionssystemet som redovisas utanför statsbudgeten. För övriga delar av försäkringen gäller numera (prop. 1997/98:41, bet. 1997/98:SfU8, rskr. 1997/98:153) att utgifterna skall bruttoredo visas på statsbudgeten. Senast gjordes denna förändring för arbetsskadeförsäkringen och delpensionsförsäkringen. Det pågående reformarbetet av olika delar av socialförsäkringssystemet kan dock få betydelse i denna fråga. En annan fråga som har aktualiserats och behöver övervägas noga är socialförsäkringarnas förhållande till utgiftstak m.m. i budgetprocessen. Bland annat har Utredningen om utvärderingen av budgetprocessen i betänkande SOU 2000:61 ansett att såväl ålderspensionssystemet som övriga socialförsäkringar bör omfattas av utgiftstaket och det av utredningen föreslagna utgiftsmålet.

Utskottet konstaterar sammanfattningsvis att det i många avseenden finns en samsyn mellan flera av riksdagens partier om socialförsäkringssystemets principiella utformning. I den mån motionerna inte är tillgodosedda med vad utskottet ovan anfört avstyrker utskottet motionerna Sf243, Sf250, Sf261, Sf286 yrkandena 2, 3, 8, 9 och 15, Sf292 yrkandena 1–4, Sf297, Sf309 yrkandena 2–4, Kr701 yrkande 28, N267 yrkande 4 och A244 yrkande 7.

När det gäller socialförsäkringarnas förhållande till EU kan nämnas att det för att främja personers fria rörlighet finns regler för samordning av medlemsstaternas sociala trygghetssystem. Dessa regler finns främst i förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Reglerna innebär i stort att den anställde eller egenföretagaren och hans eller hennes familj har rätt att ta med sig de sociala förmåner som intjänats vid arbete i en medlemsstat när de flyttar till annan medlemsstat samt att de har rätt till sociala förmåner i värdlandet. Genom Amsterdamfördraget har det skapats en enhetlig fördragsmässig grund för EU-medlemsstaternas samarbete på det sociala området. Bestämmelser om en social dialog finns i artiklarna 138 och 139 i EG-fördraget. Europeiska rådet uttalade vid det extra toppmötet i Lissabon den 23–24 mars 2000 att grunden för en övergång till en kunskapsbaserad ekonomi är dagens utvecklade system för socialt skydd. Dessa system måste emellertid anpassas för att säkerställa bl.a. att arbete skall löna sig och att systemen är hållbara på lång sikt med hänsyn till problemet med en åldrande befolkning. Det angavs också att dessa problem löses effektivare genom samarbete. Det redan existerande samarbetet mellan medlemsstaterna bör förstärkas genom ett mer strukturerat och regelbundet

utbyte av information och erfarenheter när det gäller social trygghet. I sitt yttrande 1999/2000:SfU6y till utrikesutskottet med anledning av regeringens skrivelse om verksamheten i EU 1999 angav socialförsäkringsutskottet att principerna om icke-diskriminering och likabehandling av EU-medborgare liksom krav på likabehandling av kvinnor och män visserligen påverkar utformningen av socialförsäkringssystemen men utskottet underströk att själva utformningen av och innehållet i medlemsländernas socialförsäkringssystem är en nationell fråga. Enligt utskottets mening finns, på vissa håll inom EU, tendenser att bitvis vilja föra över frågor som rör de nationella sociala trygghetssystemen till beslutsfattande inom gemenskapen. Utskottet ville därför betona att frågor om den sociala dimensionen när det gäller en gemensam strategi för att modernisera social trygghet handlar om ett samarbete mellan de enskilda medlemsstaterna. Regeringen bör i olika sammanhang och forum inom EU markera denna inställning, något som utskottet i samband med information om EU-frågor även framfört till Socialdepartementet.

Utskottet, som vidhåller denna inställning, anser att motion Sf286 yrkande 1 därmed får anses tillgodosedd.

Socialförsäkringskonventioner

Nuvarande ordning

I förhållande till andra EU/EES-länder gäller som nämnts förordning nr (EEG) 1408/71 om tillämpning av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Till bestämmelserna finns en tillämpningsförordning, 574/72. I förhållande till dessa länder är också förordning (EEG) nr 1612/68 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen av betydelse.

Ett flertal konventioner om social trygghet har dessutom träffats mellan Sverige och andra länder. Förutom nordiska konventioner finns på socialförsäkringsområdet bilaterala konventioner med ett tjugotal länder. Härutöver har överenskommelser som enbart gäller sjukvårdsförmåner träffats med Algeriet, Australien, Estland, Polen, Ungern, Litauen och Lettland.

Motion

I motion 1999/2000:Sf256 av Fanny Rizell och Ragnwi Marcelind (kd) anförs att en svensk medborgare som blir sjuk i ett annat EU/EES-land har rätt till akutsjukvård. Detsamma gäller i ytterligare ett antal länder. Motionärerna anser att Sverige bör träffa avtal om sjukvårdsförmåner med fler länder, i första hand sådana som besöks frekvent av svenska medborgare.

Utskottets bedömning

Med anledning av den svenska pensionsreformen behöver tidigare socialförsäkringskonventioner anpassas. Utskottet har erfarit att omförhandlingar nu

har inletts med Kanada och ytterligare ett antal länder. Socialförsäkringarna berörs också av olika avtal som förhandlas fram mellan EU och andra länder.

Vad gäller bilaterala avtal om sjukvårdsförmåner förutsätter utskottet att regeringen inleder förhandlingar med ett land så snart det är befogat och möjligt.

Med det anförda får motion 1999/2000:Sf256 anses tillgodosedd.

Socialförsäkringens personkrets

Gällande ordning

Den nuvarande svenska socialförsäkringen bygger på principen att försäkrade är de personer som är bosatta här i landet. Bosättning ger rätt till vissa förmåner som exempelvis folkpension och barnbidrag. För rätt till andra förmåner såsom sjukpenning och inkomstgrundad ålderspension krävs utöver bosättning också förvärvsarbete.

I den nya socialförsäkringslagen (1999:799), som träder i kraft den 1 januari 2001, delas försäkringen in i en bosättningsbaserad och en arbetsbaserad del. Den som lämnar landet kommer fortfarande att anses bosatt här, om utlandsvistelsen kan antas vara längst ett år. Beträffande några särskilda persongrupper kommer socialförsäkringen att ha utsträckt giltighet vid utlandsvistelse. En person som är anställd av ett svenskt trossamfund eller ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet skall vara försäkrad i Sverige såvitt avser den bosättningsbaserade försäkringen, om utlandsvistelsen kan antas vara längst fem år. Detta gäller även medföljande make samt barn som inte fyllt 18 år. Med make likställs sambo om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn. I dessa fall gäller att av de bosättningsbaserade förmånerna utbetalas familjestödsförmåner under utlandsvistelsen. För arbetsbaserade förmåner finns en överhoppningsbar tid på fem år när det gäller beräkning av sjukpenninggrundande inkomst och försäkringsvillkor för föräldrapenning.

Motioner

I motion Sf269 av Lars Ångström m.fl. (mp) begärs ett tillkännagivande om att lagstiftningen bör ses över så att de som arbetar åt organisationen Läkare utan gränser samt andra organisationer som inte omfattas av det svenska sjukförsäkringssystemet får samma sociala försäkringsskydd som volontärer från andra svenska organisationer. I motionen anges att organisationen Läkare utan gränser har fem centrum, nämligen i Frankrike, Belgien, Holland, Spanien och Schweiz, vilka står som arbetsgivare när de sänder ut personer.

I motion Sf274 av Matz Hammarström m.fl. (mp) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande om att socialförsäkringslagstiftningen bör anpassas även efter homosexuella familjeförhållanden.

Utskottet fann i betänkande 1999/2000:SfU1 vad gäller personer som lämnar Sverige för att arbeta åt den utländska organisationen Läkare utan gränser, vars verksamhet enligt utskottets mening är av stort värde, att de enligt huvudregeln omfattas av svensk socialförsäkring om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Detsamma kommer att gälla fr.o.m. år 2001 enligt den nya socialförsäkringslagen. Utskottet ansåg att, när inte de generella reglerna är tillämpliga, deras skydd måste tillgodoses på annat sätt än genom den svenska socialförsäkringen.

Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därmed motion Sf269.

Vad gäller socialförsäkringens anpassning till att även gälla homosexuella familjeförhållanden vill utskottet hänvisa till att det i 3 kap. 1 § lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap anges att ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap. Bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap och makar tillämpas på motsvarande sätt på registrerat partnerskap och registrerad partner om inte annat följer av undantagsregler i 2–4 §§. Undantagen i 2 § rör adoption, gemensam vårdnad samt insemination eller befruktning utanför kroppen medan 4 § gäller internationella rättsförhållanden. I 3 § görs däremot ett generellt undantag från tillämpningen av regler som bygger på att makarnas eller de tidigare makarnas kön är av betydelse. I förarbetena till detta lagrum (bet. 1993/94:LU28) anges att undantaget huvudsakligen berör sådana, numera inte så ofta förekommande, regler som ger ekonomiska förmåner åt gifta kvinnor eller änkor. Som exempel nämns bl.a. änkepension.

Enligt utskottets mening omfattar således socialförsäkringarna, bortsett från nämnda undantag, även homosexuella familjeförhållanden. Med det anförda avstyrks motion Sf274 yrkande 8.

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Utgiftsområdet omfattar politikområdet Ersättning vid arbetsoförmåga. Politikområdet omfattar sjukpenning, rehabilitering, närståendepenning, förtidspension, ersättning vid handikapp samt arbets- och kroppsskador, kostnader för sysselsättning av vissa förtidspensionärer samt anslagen för Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

Riksdagen har för budgetåret 2001 i enlighet med regeringens förslag fastställt ramen för utgiftsområde 10 till 101 949 802 000 kr (bet. 2000/01:FiU1, rskr. 2000/01:36).

Mål för politikområdet

Propositionen

I budgetpropositionen föreslås att målen för 2001 bör vara att en större andel av befolkningen i arbetsför ålder skall ha förmågan att arbeta och att perso-

ner som inte har förmåga att arbeta skall ges en levnadsstandard som är anpassad till den ekonomiska utvecklingen i samhället.

Målen som angavs i budgetpropositionen för utgiftsområde 10 för 2000 var att ge ekonomisk trygghet för sjuka och funktionshindrade och att aktivt verka för att återföra människor i arbete. Vidare angavs att socialförsäkringens administration skall garantera effektivitet, rättssäkerhet och kompetens vid ärendehandläggningen.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner de nya målen för politikområdet Ersättning vid arbetsförmåga samt att de tidigare målen för utgiftsområdet upphör att gälla.

Utskottets bedömning

Utskottet anser att de föreslagna målen innebär bl.a. att andelen personer i arbetsför ålder som har förmågan att arbeta bör öka i förhållande till tidigare. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner målen för politikområdet och att de tidigare målen för utgiftsområdet upphör att gälla.

Sjuklön

Gällande ordning

Enligt lagen (1991:1047) om sjuklön (SjLL) har arbetstagare under de första 14 dagarna av ett sjukfall rätt till sjuklön från arbetsgivaren. Rätten till sjuklön gäller fr.o.m. den första dagen av anställningstiden. Är den avtalade anställningstiden kortare än en månad inträder dock rätten till sjuklön endast om arbetstagaren tillträtt anställningen och därefter varit anställd fjorton kalenderdagar, i princip i följd.

För den första dagen i sjuklöneperioden betalas ingen ersättning (karensdag). För de återstående dagarna behåller den anställde 80 % av lön och andra anställningsförmåner.

Antalet karensdagar är begränsat till tio under en tolv månadersperiod (allmänt högriskskydd). För en arbetstagare som lider av sjukdom som kan antas medföra ett större antal sjukperioder med sjuklön under en tolv månadersperiod kan försäkringskassan besluta om s.k. särskilt högriskskydd. Då utges sjuklön för första dagen och arbetsgivaren får ersättning från sjukförsäkringen. Från och med den 1 januari 1998 gäller ett utökat särskilt högriskskydd som omfattar den som har en sådan sjukdom som medför risk för en eller flera längre sjukperioder under en tolv månadersperiod. Sjuklön utges i dessa fall dock inte för karensdag. Även i dessa fall får arbetsgivaren ersättning från sjukförsäkringen.

Företag med en viss högsta lönekostnad har enligt 17 § SjLL möjlighet att försäkra sig hos försäkringskassan mot sjuklönekostnader. Rätt att teckna en sådan försäkring har arbetsgivare vars sammanlagda lönekostnader under ett kalenderår – exklusive sociala avgifter och särskild löneskatt – inte beräknas överstiga 130 gånger prisbasbeloppet. Försäkringen ersätter försäkringstagarens kostnader för sjuklön fr.o.m. den tredje ersättningsdagen liksom kostna-

Motioner

I motion Sf236 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs i yrkande 2 ett tillkännagivande om att arbetsgivarinträdet bör förlängas till två månader inom den offentliga sektorn. I motionen anføres att det är uppenbart att de offentliga arbetsgivarna generellt sett har svårt att skapa en arbetsmiljö som förebygger stress och minskar ohälsa. Motionärerna anser att en förlängd sjuklöneperiod kan förmå arbetsgivarna att ta ett större ansvar för arbetsmiljön och för att stoppa de höga sjukfallen. Kompensation ges genom att arbetsgivaravgiften sänks i motsvarande mån.

Den ökade sjukfrånvaron bland anställda har enligt vad som anges i motion Sf249 av Inger Strömbom m.fl. (kd, m, c, fp) även medfört ökade kostnader för sjuklön för företagen, inte minst för de små och medelstora. Åtgärder bör vidtas för att minska sjukfrånvaron vid arbetsplatserna och en översyn av reglerna om sjuklön bör göras. Motionärerna anser att AGRA-utredningens förslag, SOU 1997:142, som bygger på tanken att inget företag skall behöva betala mer sjuklön än vad som motsvarar genomsnittet av sjuklöneutbetalningar, ger en effektiv riskspridning och bör genomföras. Motionärerna begär tillkännagivanden om detta.

Gudrun Schyman m.fl. (v) anför i motion Sf224 att sjuklöneperioden, trots företagets möjligheter att försäkra sig och det särskilda högriskskyddet, bidrar till att människor med återkommande sjukperioder stängs ute från arbetsmarknaden. Enligt motionärerna är risken för att det skapas ett A-lag och ett B-lag på arbetsmarknaden uppenbar. Sjukförsäkringsutredningens förslag, SOU 2000:72, om att förlänga sjuklöneperioden till 60 dagar kan enligt motionärerna få mycket negativa konsekvenser för små och medelstora företag. Motionärerna anser att ett restitutionssystem, där företag med högst tio anställda får tillbaka inbetalt belopp via avdrag vid upprättandet av den månatliga skattedeklarationen, bör utredas. Utredningen bör även omfatta kostnaderna för ett sådant system, hur tröskeeffekter kan undvikas och hur systemet kan kombineras med ett försäkringsskydd. I motionen begärs ett tillkännagivande om detta.

Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begär i motion Sf294 yrkande 4 ett tillkännagivande om behovet av regeländringar i karensystemet. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma med förslag rörande bl.a. deltidsanställda och dem med fler än en arbetsgivare.

Lisbeth Staaf-Igelström (s) begär i motion Sf239 ett tillkännagivande om att arbetstagare som har fler än en arbetsgivare riskerar att drabbas av flera karensdagar vid en och samma sjukperiod.

I motion Sf272 av Lena Sandlin-Hedman och Ingemar Josefsson (s) anføres att det är angeläget att se över på vilket sätt arbetsgivarinträdet har påverkat anställningarna och det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Ett tillkännagivande begärs härom.

Utskottet anser, vilket utskottet även tidigare uttalat i betänkande 1999/2000: SfU1, att sjuklöneperioden på 14 dagar numera ingår som en naturlig och väl fungerande del av välfärdssystemet. Genom sjuklöneperioden har arbetsgivaren fått ett ansvar för och möjlighet att påverka kostnaderna för sjukfrånvaron på arbetsplatsen. Samtidigt har försäkringskassorna avlastats arbetet med korta sjukfall och kan koncentrera sig på de längre sjukfallen. Genom det särskilda högriskskyddet har arbetsgivarens kostnader begränsats när det gäller sjukersättning till personer med sjukdomar som kan väntas medföra visst mått av sjukfrånvaro. Sjuklönesystemet hindrar således inte en arbetsgivare att anställa en sådan person. I övriga fall har arbetsgivare med begränsat antal anställda möjlighet att teckna en återförsäkring för sjuklönekostnader. Enligt utskottets mening är det viktigt att det finns ekonomiska drivkrafter för arbetsgivaren att genom förebyggande insatser och rehabiliteringsåtgärder minska sjukfrånvaron på arbetsplatsen.

Kostnaderna för sjukförsäkringen har ökat markant de senaste åren. Utskottet kan konstatera att det pågår ett omfattande arbete med att försöka hitta vägar för att komma till rätta med den kraftigt ökande sjukfrånvaron. Bland annat har regeringen utsett en särskild utredare som skall dels analysera varför sjukfrånvaron och utgifterna för sjukpenning förändras över tiden i ett långsiktigt perspektiv, dels peka ut och kvantifiera faktorer som främst förklarar de senaste årens ökning av sjukfrånvaron och sjukförsäkringsutgifterna. Utredningen, som skall slutredovisa sitt uppdrag under december 2000, har den 15 augusti 2000 överlämnat ett delbetänkande, Sjukförsäkringen – basfakta och utvecklingsmöjligheter (SOU 2000:72). Av delbetänkandet framgår bl.a. att sjukskrivning och sjukfrånvaro är ojämnt fördelad mellan kön samt mellan olika sektorer, arbetsplatser och regioner. Utvecklingen under senare år har förstärkt dessa skillnader. Utredningen drar därför den slutsatsen att olika arbetsplatser och olika arbetsmiljöer skapar och resulterar i olika sjukfrånvaro. Av delbetänkandet framgår att de korta sjukfallen, upp till 14 dagar, inte har ökat under 1990-talet. Som ett underlag för en fortsatt diskussion tar utredningen upp en rad punkter som rör sjukförsäkringssystemet, bl.a. sjuklöneperiodens längd och högkostnadsskydd för småföretag.

Vid den offentliga utfrågningen med Sjukförsäkringsutredningen belystes bl.a. frågan om sjuklöneperiodens längd. Den särskilde utredaren angav bl.a. att en förlängning av sjuklöneperioden till två månader skulle innebära stora administrativa vinster och andra fördelar avseende resursanvändningen hos försäkringskassan. Av de fall som avslutades under 1999 hade 70 % eller nära 500 000 pågått kortare tid än två månader. När det gäller frågan om en förlängd sjuklöneperiod medför ytterligare selektering vid anställningar angav utredaren att man inte kan bortse från en sådan konsekvens, men att risken i det korta perspektivet synes liten. Utredningen avser att föreslå ett särskilt skydd för att motverka detta. Den särskilde utredaren angav att frågorna om bl.a. utestängningseffekter och högkostnadsskyddet måste beaktas särskilt. Utredningen avser att i slutbetänkandet föreslå ett reformerat högkostnadsskydd för små företag.

Enligt utskottets mening bör utredningsförslagen och den fortsatta beredningen inom Regeringskansliet avvaktas.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf236 yrkande 2, Sf249, Sf224 samt Sf272.

Vad gäller behov av ändringar i karensdagssystemet för bl.a. deltidsanställda och dem med fler än en arbetsgivare utgår utskottet från att i samband med det fortsatta arbetet kring en ökad sjukfrånvaro och dess förhållande till bl.a. ett föränderligt arbetsliv även beaktas denna fråga. Beredningen inom Regeringskansliet bör avvaktas. Utskottet avstyrker även motionerna Sf294 yrkande 4 och Sf239.

19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.

Gällande ordning

Från anslaget bekostas utgifter för sjukpenning, rehabiliteringsersättning och närståendepenning.

Enligt sjuklönelagen (SjLL) har en arbetstagare rätt att under de första 14 dagarna av varje sjukdomsfall (sjuklöneperioden) behålla en viss del av lön och andra anställningsförmåner. För den första dagen i sjuklöneperioden betalas ingen ersättning (karensdag). För de återstående dagarna i perioden har den anställde rätt att behålla 80 % av lön och andra anställningsförmåner som han eller hon gått miste om till följd av nedsättningen i arbetsförmågan. Enligt SjLL är antalet karensdagar begränsat till tio under en tolv månadersperiod. Antalet karensdagar beräknas i förhållande till sjuklön från varje arbetsgivare för sig och i förhållande till sjukpenning för sig.

Efter sjuklöneperioden utges sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Sjukpenningen utgör 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. För den som inte omfattas av SjLL, t.ex. egenföretagare och uppdragstagare, utges sjukpenning enligt AFL från sjukperiodens början. Sjukpenning utges dock inte för den första dagen i sjukperioden (karensdag). För tid därefter utges sjukpenning med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Även enligt AFL är antalet karensdagar begränsat till högst tio under en tolv månadersperiod.

Den 1 januari 2001 träder den nya socialförsäkringslagen i kraft. Socialförsäkringen delas genom lagen in i två delar. Den ena delen innehåller förmåner som grundas på bosättning i Sverige och den andra delen förmåner som är beroende av arbete här i landet. Den bosättningsbaserade delen av socialförsäkringen skall avse garantibelopp och bidrag och den arbetsbaserade försäkringen skall avse inkomstförlust. Båda försäkringarna skall gälla lika för alla som är bosatta respektive arbetar i Sverige.

Den sjukpenninggrundande inkomsten är enligt reglerna i AFL den årliga inkomst i pengar som en försäkrad kan antas komma att tills vidare få för eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (inkomst av anställning) eller på annan grund (inkomst av annat förvärsarbete).

För rätt till sjukpenning krävs att den försäkrade har en sjukpenninggrundande inkomst som uppgår till 24 % av basbeloppet. Vid beräkning av sjuk-

penninggrundande inkomst bortses från sådan inkomst av anställning och annat förvärvsarbete som överstiger 7,5 basbelopp.

Rehabiliteringsersättning utges under vissa förutsättningar när en försäkrad, vars arbetsförmåga till följd av sjukdom är nedsatt med minst en fjärdedel, deltar i en arbetslivsinriktad rehabilitering. Rehabiliteringsersättning består av rehabiliteringspenning, som utges med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten, och ett särskilt bidrag.

För köp av arbetslivsinriktade rehabiliteringstjänster och arbetshjälpmedel m.m. liksom för rehabiliterings- och behandlingsinsatser inom hälso- och sjukvården (s.k. Dagmarmedel) avsätts särskilda medel. För budgetåret 2000 avsattes 2 500 miljoner kronor för arbetslivsinriktad rehabilitering (inklusive ålderspensionsavgift).

Närståendepenning utges enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård till den som avstår från förvärvsarbete för att vårda en närstående svårt sjuk person. Ersättning kan utges även om vården sker på sjukvårdsinrättning. Antalet ersättningsdagar är begränsat till 60 dagar för varje person som vårdas. Närståendepenning utges med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten för samtliga dagar i ersättningsperioden och kan utges som hel, halv eller fjärdedels förmån.

Med stöd av lagen (1992:863) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring och hälso- och sjukvård bedrevs under åren 1993–1997 försöksverksamhet på lokal nivå inom fem försöksområden (FINSAM). Syftet med försöksverksamheten var att skapa drivkrafter inom systemen för socialförsäkring respektive hälso- och sjukvård för ett bättre utnyttjande av de gemensamma resurserna.

Enligt lagen (1994:566) om lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst får, om regeringen medger det, en allmän försäkringskassa, ett landsting och en kommun som har kommit överens om det bedriva sådan försöksverksamhet i syfte att pröva möjligheterna till en effektivare användning av tillgängliga resurser (SOCSAM). Försöksverksamheten, som är begränsad till högst tio försöksområden, startade den 1 juli 1994 och skall avslutas senast vid utgången av år 2002.

Sedan den 1 januari 1998 får försäkringskassan träffa överenskommelse med kommun, landsting och länsarbetsnämnd om att samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser (FRISAM).

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslaget 19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. anvisar ett ramanslag på 38 425 miljoner kronor.

Under anslagsposten Rehabilitering redovisas förutom rehabiliteringspenning de ovan nämnda Dagmarmedlen och de särskilda medlen, bl.a. ersättning vid köp av arbetslivsinriktade rehabiliteringstjänster, merkostnader i form av bidrag till arbetshjälpmedel samt administration.

Enligt vad som anförs i propositionen ökade kostnaderna för sjukpenning- en, exklusive ålderspensionsavgiften, med 30 % 1999 jämfört med 1998. Utgifterna har fortsatt att stiga under 2000, dock i avtagande takt.

I propositionen anges att under 1999 fortsatte antalet långtidssjukskrivna att öka samtidigt som antalet personer som avslutar sina sjukskrivningar, genom friskskrivning eller förtidspension, inte har ökat i samma omfattning. En markant förändring i sjukförsäkringen under 1999 är att den genomsnittliga ersättningen vid sjukskrivning har ökat mer än löneökningarna i samhället. Det är därför rimligt att anta att det bl.a. är personer med högre inkomster och andra yrken som utgör en del av de nya långtidssjukskrivna.

Det är främst de långa sjukfallen, längre än ett år, som fortsätter att öka. Ökningen gäller både kvinnor och män, med en kraftig överrepresentation för kvinnor. Egenföretagare har blivit relativt sett färre, samtidigt som en större andel sjukskrivna har inkomst av anställning. De sjukskrivna är också i allt högre grad sjukskrivna för psykiska besvär.

Att antalet sjukskrivna har ökat kraftigt de senaste åren har enligt vad som anförs i propositionen flera förklaringar och orsakssambanden är komplexa. Det finns ingen enskild faktor som kan förklara ökningen av sjukfrånvaron utan flera olika förklaringsfaktorer måste kombineras.

Vad gäller rehabiliteringen anförs i propositionen att under 1999 använde försäkringskassorna 514 miljoner kronor till administration av samordnad rehabilitering, vilket är en minskning med ca 200 miljoner kronor eller 29 % i jämförelse med 1998. Detta beror främst på att försäkringskassorna har flyttat personalresurser till handläggning och utbetalning av ersättningar. Trots detta har kassorna ökat aktiviteten på rehabiliteringsområdet avseende samordnad rehabilitering, köp av arbetslivsinriktade rehabiliteringstjänster och samverkan med andra myndigheter.

Under 1999 var 18 % av de långtidssjukskrivna föremål för samordnad rehabilitering, vilket är en minskning med 1 procentenhet jämfört med 1998. Minskningen beror dock på att antalet långtidssjukskrivna ökade kraftigt under året. Enligt propositionen fick i själva verket fler försäkrade samordnade rehabiliteringsinsatser under 1999 jämfört med 1998.

Av propositionen framgår att RFV har fastställt som riksmål att 70 % av dem som genomgår samordnad rehabilitering skall ha ökat sin arbetsförmåga sex månader efter avslutad rehabilitering. År 1999 uppgick andelen personer med ökad arbetsförmåga till 61 %, vilket innebär att riksmålet inte uppnåddes. Försäkringskassorna har använt samtliga disponibla medel för köp av arbetslivsinriktade rehabiliteringstjänster under 1999. Vidare har kassorna under 1999 använt ca 80 miljoner kronor för samverkan med andra myndigheter, vilket är en kraftig ökning jämfört med 1998.

För att kunna påverka utvecklingen krävs enligt propositionen åtgärder på olika områden. En arbetsgrupp har därför tillsatts med uppgift att utarbeta en handlingsplan för att minska ohälsan samt föreslå åtgärder som bryter den negativa utvecklingen inom bl.a. sjukförsäkringsområdet. Inriktningen är att förslag skall kunna föreläggas riksdagen under hösten 2001 med ett ikraftträdande senast fr.o.m. 2003.

När det gäller rehabilitering anges att av den del av anslagsposten som avser Särskilda medel överförs 25 miljoner kronor till anslaget 19:7 Riksför-

säkringsverket och 200 miljoner kronor till anslaget 19:8 Allmänna försäkringskassor. Vidare föreslås att högst 25 miljoner kronor får disponeras av Socialstyrelsen för kompetenshöjning eller andra insatser som bedöms lämpliga i samband med behandling av överviktiga. Slutligen föreslås att 5 miljoner kronor avsätts för regeringens disposition för fortsatt utveckling inom rehabiliteringsområdet. Den föreslagna fördelningen innebär att drygt 160 miljoner kronor mer avsätts för arbetslivsinriktade rehabiliteringsåtgärder jämfört med budgetåret 2000.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf299 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 2 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:1 anvisa 11 040 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Besparingen uppnås enligt motionärerna bl.a. genom ändringar i sjukpenningförsäkringen, utbildning i försäkringsmedicin och genom att privata alternativ ges till den offentliga sektorn. Vidare bör försäkringskassan ha det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen och få möjlighet att upphandla rehabiliteringstjänster på annat håll än i det egna landstinget. Havandeskapspenningen bör enligt motionärerna flyttas från utgiftsområde 12 till utgiftsområde 10. Anslaget påverkas även av förslaget i motionens yrkande 1, om att sjukskrivningar på grund av trafikolyckor bör föras över från den allmänna sjukförsäkringen till den obligatoriska trafikförsäkringen.

I motion Sf286 av Margit Gennser m.fl. (m) yrkandena 6, 7, 10 och 12 begärs beslut om att sjukpenninggrundande inkomst skall beräknas på ett genomsnitt av de senaste 24 månadernas inkomst samt att sjukpenninggrundande inkomst skall räknas upp med basbeloppet som grund. Motionärerna anser att förslaget i utredningen Förmån efter inkomst (SOU 1997:85) bör genomföras. Vidare begärs beslut om att kompensationsnivån i sjukpenningförsäkringen skall utgöra 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och om införande av ytterligare en karensdag, den åttonde dagen, i sjukpenningförsäkringen. Motionärerna begär också förslag om att läkare och annan nyckelpersonal skall ges en bättre försäkringsmässig utbildning. Detta skulle enligt motionärerna strama upp sjukskrivningarna.

I motion Sf276 av Margit Gennser m.fl. (m) yrkandena 3–5 att försäkringskassan ges det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Kassan bör få möjlighet att köpa tjänster från andra landsting, privata entreprenörer och utomlands. Motionärerna anser att också ersättningen vid rehabilitering skall vara 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och att rehabiliteringen skall omfattas av två karensdagar. Följer rehabiliteringen på en sjukskrivningsperiod bör enligt motionärerna karensdagarna från sjukperioden tillgodoräknas.

I motion Sf294 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs i yrkande 7 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:1 anvisa 5 265 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. I motionen begärs beslut om införande av en andra karensdag med bibehållet högkostnadsskydd och att den sjukpenninggrundande inkomsten bör beräknas utifrån genomsnittlig inkomst för de två senaste åren, inräknat skattepliktiga förmåner och semesterersättning. Vad gäller personskadekostnader på grund av trafikolyckor bör dessa enligt motionärerna föras över till trafikförsäkringen (yrkandena 3, 5 och 6).

I motion Sf271 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs beslut om en ny rehabiliteringsorganisation från den 1 juli 2001. Motionärerna anser att förslagen i Gerhard Larssons utredning, SOU 2000:78, bör genomföras. Motionärerna anser emellertid att en ny myndighet inte bör inrättas. I motionen begärs förslag till nödvändigt lagstiftningsarbete och tillsättande av en organisationskommitté med ansvar för genomförandet.

Centerpartiet

I motion Sf310 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 1 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:1 anvisa 4 670 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Enligt motionärerna bör beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten ändras så att den baseras på historisk inkomst och två månaders sjuklöneperiod införs i offentliga sektorn. Vad gäller den arbetslivsinriktade rehabiliteringen bör man enligt motionärerna övergå från passivt stöd till aktiva insatser. I yrkandena 2 och 3 begärs att av anslaget 19:1 skall dels 3 300 miljoner kronor användas till rehabiliteringsersättning och rehabiliteringsstöd, och att sjukpenningen i motsvarande grad skall minskas, dels 500 miljoner kronor få användas för finansiell samordning och rehabiliteringsutredningar.

Folkpartiet

I motionerna Sf292 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 5 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del begärs att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:1 anvisa 4 650 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Besparingen uppnås bl.a. av förändrade regler för trafikförsäkringen, finansiell samordning samt effektivare kontroll av sjukförsäkringen.

I motion Fi211 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 24 begärs en lagändring om att sjukförsäkringskostnader på grund av trafikolyckor bör föras över till trafikförsäkringen.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motionerna A225 yrkande 6 och So548 yrkande 2 tillkännagivanden om att regler om samverkan i form av FINSAM och liknande omgående skall tillåtas i hela riket.

I motion So541 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om att rätten till närståendepenning och rätten till ledighet bör

Övriga motioner om sjukpenning, rehabilitering, m.m.

Övriga motioner om sjukförsäkringen

I motion Sf286 av Margit Gennser m.fl. (m) yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16 anges att det saknas ett konkret och bra definierat sjukdomsbegrepp i sjukförsäkringslagstiftningen. För att nya diagnoser skall kunna bedömas ur försäkringssynpunkt är det nödvändigt att definiera ett sjukdomsbegrepp. Vidare måste skiljelinjen mellan vad som skall täckas av sjukförsäkringen respektive arbetslöshetsförsäkringen göras klarare så att sjukförsäkringens tillämpning blir likvärdig oberoende av var den sjuke bor. Motionärerna anser vidare att sjukpenningtiden bör begränsas till ett år men med möjlighet till ersättning under längre tid vid svåra fall av medicinsk rehabilitering och för patienter som varit utsatta för förödande passiva sjukskrivningsperioder. Motionärerna begär också förslag till åtgärder för att minska den kommunala sektorns överkostnader inom sjukpenningförsäkringen. Enligt motionärerna leder översjukskrivningen inom den offentliga sektorn till att övriga arbetsgivare får betala minst 2 miljarder kronor för sjukfrånvaro som genereras inom kommun och landsting. Slutligen begärs i motionen ett tillkännagivande om att det finansiella målet för förändringarna inom sjukförsäkringen skall vara att kostnaderna för försäkringen minskar till 1997 års nivå.

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion So364 yrkande 2 ett tillkännagivande om att RFV och försäkringskassorna skall ta ett initiativ tillsammans med Svenska Läkaresällskapet för att på frivillig väg främja utvecklingen och tillämpningen av goda sjukskrivningsmönster. Motionärerna anser att utbildning krävs. I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att ett försäkringsmedicinskt centrum skall skapas i anslutning till lämpligt universitet. Härigenom ges enligt motionärerna stadga åt den försäkringsmedicinska utbildningen. I motionens yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om att kvalifikationskraven för försäkringsläkarna skall utredas samt att nationellt tillämpade kriterier vid nyanställning av försäkringsläkare skall tillämpas.

Nalin Peggul (s) begär i motion Sf302 ett tillkännagivande om förändrade regler med maximal gräns för läkares möjligheter att sjukskriva. Motionären menar att en och samma läkare bör kunna sjukskriva en person längst två månader. Därefter bör en annan läkare göra bedömningen om sjukskrivningen bör fortsätta.

I motion Sf283 av Maud Ekendahl (m) anförs att behovet av medicinskt sakkunniga i fibromyalgi i de allmänna förvaltningsdomstolarna och inom försäkringskassan är stort. I motionen begärs ett tillkännagivande om detta.

Också i motion So544 yrkande 2 av Viviann Gerdin och Gunnel Wallin (c) tas i yrkande 2 sjukdomen fibromyalgi upp. Motionärerna anser att sakkunniga bör finnas att tillgå inom försäkringskassan och vid ärenden som behandlas i länsrätt och kammarrätt. Ett tillkännagivande begärs härom.

I motion Sf222 av Sven-Erik Sjöstrand m.fl. (v) begärs att utredningen om sjukförsäkringen bör se över även tillsynen av försäkringsläkarnas arbete. Regeringen bör besluta om tilläggsdirektiv.

I motion Sf225 av Kenneth Lantz (kd) begärs en utredning om hur försäkringskassans kunskap om sjukdomar och arbetsskador kan komma till nytta i förebyggande arbete. Motionären anser att den kunskapsbank som finns inom försäkringskassan bör utnyttjas för bl.a. forskning.

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser att diagnos och arbetsplats bör registreras av försäkringskassan för att underlätta forskning. I motion Sf287 begär motionären förslag om att förfina statistiken hos RFV.

Birgitta Ahlqvist och Lars U Granberg (s) menar att om diagnoser finns tillgängliga på data kan rehabiliteringen starta tidigare. I motion Sf279 begärs ett tillkännagivande om en översyn av lagstiftningen.

I motion So452 av Margareta Viklund och Ulla-Britt Hagström (kd) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om en undersökning om varför kvinnorna inom den offentliga sektorn har högre sjukfrånvaro än de med liknade arbetsuppgifter som är anställda i privata företag.

Matz Hammarström m.fl. (mp) begär i motion A808 yrkande 15 en utredning av kostnaderna för sjukfrånvaron utifrån ett genusperspektiv. Motionärerna frågar sig varför kvinnors sjukfrånvaro är högre än männens och anser att sjukvård och sjukförsäkring bör utgå från att de faktiska livs- och arbetsvillkoren är olika för kvinnor och män.

I motion Sf255 av Cristina Husmark Pehrsson och Barbro Feltzing (m, mp) anförs att de små företagen har lägre sjukfrånvaro vilket visar på större engagemang i de anställdas hälsa. De stora arbetsplatserna saknar enligt motionärerna incitament för att förbättra arbetsmiljön när de mindre företagen sponsrar genom att betala sjukförsäkringsavgift på samma nivå. I motionen begärs ett tillkännagivande om att låta utreda möjligheten för småföretag att särskilt uppmärksammas och kompenseras vad gäller sjukförsäkringsavgiften.

I motion Sf258 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs förslag till ändring i sjukförsäkringen så att egenföretagare får en inkomsttrygghet som är likvärdig den som gäller för löntagare. Motionärerna anser att den sjukpenninggrundande inkomsten bör utgå från taxerad inkomst justerad för resultatreglerande poster och korrigerad med skäliga fasta kostnader. Jämförelseinkomsten bör enligt motionärerna avskaffas och dagpenningberäkningen göras likvärdig.

I motion Kr230 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) begärs i yrkande 8 ett tillkännagivande om konstnärer och socialförsäkringssystemet. Motionärerna anser bl.a. att det finns problem när det gäller beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten och att det bör vara möjligt att teckna en tilläggsförsäkring.

Maria Larsson (kd) anför i motion Sf216 att det är orationellt att den som under uppbyggnadsskedet av ett aktiebolag inte tar ut lön, inte heller kan få någon sjukpenninggrundande inkomst fastställd. I motionen begärs ett tillkännagivande om att ägare av aktiebolag bör jämföras med ägare i andra bolagsformer vad gäller sjukförsäkring.

I motion Sf254 anför Helena Bargholtz (fp) att det bör vara möjligt att beräkna den sjukpenninggrundande inkomsten utifrån tidigare arbetsinkomst om man blir långvarigt sjuk under uppbyggnadsskedet av ett företag. Sjukpenningen bör även räknas upp med inflationen. Ett tillkännagivande om behovet av nya lagbestämmelser till skydd för personer som hamnar vid sidan av det sociala skyddsnetet begärs.

I motion N323 yrkande 13 av Eva Flyborg m.fl. (fp) anför att beräkningsunderlaget för olika system varierar, exempelvis räknas avsättningar för expensionsmedel som inkomst när företagaren söker bostadsbidrag men inte när sjukpenningen skall beräknas. I motionen begärs ett tillkännagivande om rättvisa regler i socialförsäkringarna.

Lilian Virgin m.fl. (s) begär i motion Sf212 ett tillkännagivande om behovet av en översyn av de regler som tillämpas när löneökning inträffar under sjukperiod. Enligt motionärerna bör nya löneavtal påverka den sjukpenninggrundande inkomsten även under pågående sjukperiod och retroaktiv ersättning bör utgå.

Även i motion Sf263 av Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av en översyn rörande beräkningsgrunderna för sjukpenninggrundande inkomst. Motionärerna anser att den som är sjuk under pågående löneförhandlingar bör få retroaktiv lön.

Annika Nilsson och Kent Härstedt (s) vill ha en översyn av reglerna för sjukpenninggrundande inkomst. Enligt motionärerna bör den sjukpenninggrundande inkomsten eventuellt kunna vara vilande under en period av utlandspraktik. I motion Sf288 begärs ett tillkännagivande om detta.

Övriga motioner om ekonomisk samverkan och finansiell samordning

I motion Sf201 av Rolf Gunnarsson (m) begärs ett tillkännagivande om samordning av resurser för rehabilitering. Motionären anser att en gemensam penningpåse till försäkringskassornas förfogande skulle korta vårdköer och effektivisera rehabiliteringsarbetet.

Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begär i motion Sf294 yrkandena 1 och 2 tillkännagivanden om att det borde vara möjligt att över hela landet använda pengar till insatser för vård och rehabilitering som annars går till passiv sjukskrivning (FINSAM-verksamhet) och om vikten att få med arbetsförmedlingen i SOCSAM-försöken. Motionärerna anser att arbetsförmedlingen bör föras in i ett par av försöken, eftersom dessa skall pågå två år till.

Övriga motioner om rehabilitering

I motion Sf276 av Margit Gennser m.fl. (m) anför motionärerna att de instämmer med Gerhard Larssons utredning, SOU 2000:78, att rehabilitering till arbete är att betrakta som en process med tre olika faser, rehabiliteringsutredning, rehabiliteringsinsatser samt avslut och utvärdering. Motionärerna motsätter sig dock utredningens förslag att inrätta ett nytt statligt verk med ansvar för rehabilitering. Motionärerna anser vidare att rehabiliteringsersättning inte bör kunna användas för studier, annat än för vissa äldre personer med avsaknad av grundskolekompetens. I motionen redogörs för utgångs-

punkterna för en reform av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Den enskilde individen skall ha ett eget ansvar men också en rätt och en vilja att själv försörja sig och för att förebygga ohälsa genom bl.a. hälsofrämjande åtgärder, livslångt lärande samt medverkan i utvecklingssamtal hos arbetsgivaren. Rehabiliteringen måste syfta till att underlätta återinträdet på arbetsmarknaden. Grundtanken är enligt motionärerna att den offentliga sektorn inte skall driva verksamheter som bättre kan drivas av privata företag. I motionen föreslås att försäkringskassan i ett första skede ges det finansiella ansvaret för rehabilitering och uppgiften att samordna de åtgärder som utförs av olika myndigheter och arbetsgivaren. Resurser tillförs så att kassan ges möjlighet att upphandla tjänster i andra landsting, av privata entreprenörer eller utomlands. Samarbetet och samverkan mellan kassorna och landstingen bör dock enligt motionärerna inte minska. De bra exemplen inom bl.a. FIN-SAM- och SOCSAM-försöken bör tillämpas och erfarenheterna tillvaratas i hela landet. Arbetsgivare med låg omfattning av rehabilitering bör på sikt erhålla lägre arbetsgivaravgift. Konkurrens bland arbetsgivare inom den offentliga sektorn där stor andel kvinnor arbetar skulle också enligt motionärerna stimulera till bättre ansvar för arbetsmiljön. I ett senare skede bör en privat rehabiliteringsförsäkring införas med konkurrerande försäkringsbolag som får ansvara för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Rehabiliteringsförsäkringen bör vara obligatorisk. Individen väljer själv försäkringsbolag inkluderat den statliga försäkringskassan. Väsentligt är att försäkringen tecknas mellan arbetstagare och försäkringsbolag och att försäkringen skall följa individen vid byte av arbetsgivare. I motionen anges att samtliga personer som står till arbetsmarknadens förfogande och är inskrivna vid försäkringskassan bör omfattas av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen, såväl tillsvidareanställda som tillfälligt anställda. I yrkandena 1, 2, 6 och 7 begärs tillkännagivanden om det anförda.

Också i motion Sf286 yrkande 14 av Margit Gennser m.fl. (m) tas bl.a. upp frågan om att försäkringskassan skall ges det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen med möjlighet att upphandla tjänster i andra landsting, av privata entreprenörer eller utomlands.

Även i motion Sf257 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs förslag till ändring så att försäkringskassan får det finansiella ansvaret för rehabiliteringsutredningar och rehabilitering.

I motion A277 av Maria Larsson m.fl. (kd) begärs i yrkande 7 ett tillkännagivande om tillgång till snabba insatser med rehabilitering vid arbetsrelaterad ohälsa. Enligt motionärerna blir rehabiliteringstiden längre ju längre någon tvingas vänta på vård.

Lennart Daléus m.fl. (c) anför i motion Sf236 att myndigheternas insatser bör samordnas och den enskilde få en handläggare att hålla kontakt med, oberoende av vilken sektor som är den huvudsakliga finansiären. Vidare bör individen ges ett ökat inflytande i rehabiliteringsprocessen och han eller hon bör få en individuell handlingsplan genom lagfästa rättigheter. I stället för passivt stöd bör enligt motionärerna aktiva insatser vidtas. Sjukpenningen bör ersättas med rehabiliteringsersättning senast efter fyra månader och den som ej tar emot rehabilitering skall ges lägre ersättning, anser motionärerna.

Slutligen bör rehabiliteringsersättning kunna utgå för längre tid än ett år. I yrkandena 1 och 3–5 begärs tillkännagivanden om det anförda.

Sofia Jonsson (c) begär i motion Sf247 ett tillkännagivande om ökad samordning och individuellt inflytande i rehabiliteringsprocessen. Motionären anser att det bör satsas på förebyggande verksamhet och att individens bästa bör sättas i centrum.

Kenneth Johansson m.fl. (c) begär i motion So539 yrkande 6 förslag om en handlingsplan för att höja den faktiska pensionsåldern. Motionärerna anser att det behövs en ökad flexibilitet i arbetslivet och kontinuerlig vidareutbildning. Människor måste ges förutsättningar att orka arbeta till pensioneringen. Det bör också vara möjligt att arbeta efter 65 års ålder.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) anser att den arbetslivsinriktade rehabiliteringen bör vara organiserad enligt dagens modell men med en kraftfullare roll för försäkringskassan. Denna modell bör kompletteras med en rehabiliteringsförsäkring som tecknas av arbetsgivaren. Arbetsgivaren bör kunna teckna försäkringen hos privata försäkringsbolag eller genom den allmänna försäkringen. Avgiften avgörs av utfallet av sjukskrivning och förebyggande insatser föregående år. Ett högkostnadsskydd hindrar att kostnaden för en enskild arbetsgivare blir för hög. Motionärerna anser att i kombination med den s.k. FINSAM-modellen skulle detta sammantaget bli en kraftfull insats för förbättrad rehabilitering. I motion A225 yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om detta.

Lena Sandlin-Hedman och Ingemar Josefsson (s) begär i motion Sf234 ett tillkännagivande om en obligatorisk rehabiliteringsförsäkring. Motionärerna anser att denna försäkring bör vara statlig men att den inte på något sätt skall frånta arbetsgivarna kostnadsansvaret.

I motion Sf278 av Catherine Persson (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av ökad samverkan mellan olika huvudmän för att underlätta rehabilitering.

I motion Sf277 av Birgitta Ahlberg och Lars U Granberg (s) begärs ett tillkännagivande om möjligheten till arbete för funktionshindrade. Motionärerna anser att reglerna för upphandling av rehabiliteringstjänster bör göras smidigare. Krav på s.k. ramavtal bör inte ställas.

Ester Lindstedt-Staaf m.fl. (kd) anser att det är viktigt med tidiga insatser och bättre vägledningsstöd i rehabiliteringen av hörselskadade. I motion So540 yrkande 5 begärs ett tillkännagivande.

I motion So360 av Rigmor Stenmark (c) begärs i yrkande 2 ett tillkännagivande om att rehabiliteringsmedel hos försäkringskassorna bör reserveras för whiplashskador.

Viviann Gerdin och Gunnel Wallin (c) anser att det är viktigt med anpassade rehabiliteringsåtgärder för kroniskt sjuka. När det gäller bl.a. fibromyalgi krävs specifik smärtanalys och behandling. I motion So544 yrkande 3 begärs ett tillkännagivande härom.

Eskil Erlandsson och Åsa Torstensson (c) begär i motion Sf281 ett tillkännagivande om att möjligheterna att erhålla arbetsrehabiliteringshjälpmedel skall omfatta även lant- och skogsbrukare.

I motion Sf275 av Birgitta Ahlqvist och Kristina Zakrisson (s) anges att det är viktigt att ersättning kan utgå även till en hörselskadads anhörig vid

den åtta veckor långa teckenspråksutbildningen som ges med rehabiliteringsersättning. I motionen begärs ett tillkännagivande härom.

2000/01:SfU1

Övrig motion om närståendepenning

Eskil Erlandsson och Birgitta Carlsson (c) begär i motion Sf307 ett tillkännagivande om att närståendepenningen inte bör begränsas till 60 dagar per år.

Utskottets bedömning

Sjukförsäkringen

De senaste årens ökade kostnader för sjukförsäkringen är enligt utskottets mening, även om ökningstakten avtagit något, mycket oroande. Som nämnts tidigare har regeringen i syfte att påverka den negativa utvecklingen bl.a. beslutat om två större utredningar. Den ena, Sjukförsäkringsutredningen, har den 15 augusti 2000 överlämnat ett delbetänkande Sjukförsäkringen – basfakta och utvecklingsmöjligheter (SOU 2000:72). Utredaren skall slutredovisa sitt uppdrag i december i år. Den andra, Utredningen om den arbetslivs-inriktade rehabiliteringen, har haft regeringens uppdrag att se över rehabiliteringsområdet och lämna förslag till åtgärder som på olika sätt kan stärka och effektivisera rehabiliteringen för långtidssjukskrivna. Den 30 augusti i år presenterade utredningen betänkandet Rehabilitering till arbete – En reform med individen i centrum (SOU 2000:78). Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Därutöver har regeringen tillsatt en arbetsgrupp inom Regeringskansliet. Arbetsgruppen skall ta fram en handlingsplan som anger en strategi för att komma till rätta med utvecklingen av den arbetsbetingade ohälsan och för att åstadkomma en förnyelse av arbetsmiljöarbetet. Arbetsgruppens uppgift är att skapa en struktur på ohälsområdet som är tillräckligt kraftfull för att avsevärt öka människors möjligheter att delta i arbetslivet. Detta kan ske genom förebyggande åtgärder, förbättrad arbetsmiljö, bättre rehabilitering och effektivare försäkringssystem. Utredningens arbete skall också syfta till att äldre arbetskraft ges bättre möjligheter att stanna kvar i arbetslivet. Inom arbetsgruppen skall även reglerna för beräkning av sjukpenninggrundande inkomst beredas. I propositionen anges att inriktningen är att ett samlat förslag skall vara klart att remittera våren 2001 och att en proposition skall föreläggas riksdagen hösten 2001 med ett ikraftträdande senast fr.o.m. 2003.

Av Sjukförsäkringsutredningens delbetänkande framgår bl.a. att sjukskrivning och sjukfrånvaro är ojämnt fördelad mellan kön samt mellan olika sektorer, arbetsplatser och regioner. Utvecklingen under senare år har förstärkt dessa skillnader. Utredningen drar den slutsatsen att olika arbetsplatser och olika arbetsmiljöer skapar och resulterar i olika sjukfrånvaro. Som ett underlag för en fortsatt diskussion tar utredningen också upp en rad frågor som rör sjukförsäkringen, bl.a. arbetsgivaravgifternas storlek och systemets försäkringsmässighet. Utskottet har i tidigare avsnitt om sjuklön redogjort för vissa av de frågor som utredningen behandlar, såsom en förlängd sjuklöneperiod och högkostnadsskydd. Utredningen anger i sitt delbetänkande att alla

läkare som hittills skall ha rätt att utfärda läkarintyg. Vid utskottets utfrågning den 16 november i år angav den särskilda utredaren att utredningen i sitt slutbetänkande kommer att föreslå utökade utbildningsinsatser för läkare och att försäkringsmedicin bör ingå i all läkarutbildning på alla nivåer. När det gäller försäkringsläkarna angavs att dessa besitter en viktig kompetens men att de varit överbelastade och därför tvingats till ett i princip kontrollerande arbete. I utredningens uppdrag ingår att granska sjukskrivande läkarens och försäkringsläkarens roll. Utskottet, som tidigare vid flera tillfällen och senast i betänkande 1999/2000:SfU1 har behandlat frågan om bl.a. tillsynen av försäkringsläkarna, anser att utredningen bör avvaktas.

I tre motioner anförs att bl.a. forskningen skulle underlättas om försäkringskassans kunskap om sjukdomar och arbetsskador tas till vara samt en möjlighet att registrera diagnos och arbetsplats införs. Utskottet kan konstatera att även frågan om registrering av diagnoser behandlas av Sjukförsäkringsutredningen. Enligt utredningen bör man, i syfte att underlätta för bl.a. forskning och analyser, försöka finna en ur integritetssynpunkt acceptabel lösning så att diagnos, yrke, arbetsplats och sjukskrivande läkare skall kunna registreras fortlöpande.

Beträffande motionsyrkanden om socialförsäkringens utformning m.m. anser utskottet, och som tidigare uttalats i betänkande 1999/2000:SfU1, att en väl fungerande sjukförsäkring är av stor betydelse. Riksdagen har under våren 1997 fastställt principer för en allmän försäkring vid sjukdom och rehabilitering. Enligt utskottets uppfattning ger dagens försäkring, med skydd mot inkomstförlust vid sjukdom enligt inkomstbortfallsprincipen och med en kompensationsnivå på 80 %, en god trygghet med en rimlig ersättningsnivå. Utskottet anser också att det bör ingå en viss självrisk i systemet. Uppbyggnaden med en karensdag kombinerat med olika högriskskydd, bl.a. vid upprepade sjukfall, utgör en rimlig avvägning. Enligt utskottets mening skulle en ytterligare karensdag innebära alltför stora påfrestningar för redan utsatta grupperns försörjningssituation. I Sjukförsäkringsutredningens delbetänkande anges beträffande incitament och självrisker i systemet att ytterligare karensdagar och lägre ersättningsnivåer ekonomiskt gynnar företag med hög sjukfrånvaro. I övrigt har utskottet ovan under avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna påtalat behovet av en höjning av taket i försäkringssystemen.

Beträffande frågan om att sjukfall och skador till följd av trafiken skall överföras till trafikförsäkringen och kostnaderna därmed inte längre belasta den allmänna försäkringen anser utskottet att ett system, där vissa skadetyper inte längre ryms inom den allmänna försäkringen, för närvarande inte är aktuellt med hänsyn till det ansvar försäkringskassan i dag har för samordning och tillsyn av rehabiliteringsverksamheten.

Utskottet delar regeringens bedömning att orsakssambanden är mycket komplexa och att det finns flera förklaringar till det rådande förhållandet med ökande sjukfrånvaro. Utskottet anser att det måste utformas en strategi för att komma till rätta med utvecklingen av den arbetsbetingade ohälsan och för att åstadkomma en förnyelse av arbetsmiljöarbetet som ökar människors möjligheter att delta i arbetslivet. Detta bör ske genom förebyggande åtgärder, förbättrad arbetsmiljö, bättre rehabilitering och effektivare försäkringssy-

stem. Beredningen av dessa frågor inom Regeringskansliet bör enligt utskottets mening avvaktas. Utskottet utgår från att regeringen återkommer till riksdagen med ett samlat förslag så snart som möjligt.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf286 yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16, So364 yrkandena 2, 4 och 6, Sf302, Sf283, So544 yrkande 2, Sf222, Sf225, Sf287, Sf279, So452 yrkande 1, A808 yrkande 15 och Sf255.

Utskottet avstyrker även motionerna Sf258, Kr230 yrkande 8, Sf216, Sf254, N323 yrkande 13, Sf212, Sf263 och Sf288.

Angående förslag i motioner som har betydelse för medelsanvisningen återkommer utskottet härtill senare i detta avsnitt.

Ekonomisk samverkan och finansiell samordning

Som framgått ovan, av redogörelsen för gällande ordning, har försäkringskassan möjlighet att träffa överenskommelse med kommun, landsting och länsarbetsnämnd om samverkan för att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser (FRISAM). Denna möjlighet som infördes den 1 januari 1998 syftar till att fördjupa och utveckla rehabiliteringsarbetet genom en ökad samverkan. Genom denna samverkan mellan flera parter skapas möjligheter att utifrån det individuella perspektivet åstadkomma en lösning som tar hänsyn till helheten i individens situation. I samband med riksdagens behandling av förslaget om en sådan friare samverkan mellan olika huvudmän (bet. 1997/98:SfU1) avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att FINSAM-modellen skall införas i hela landet. Utskottet framhöll dock att det är angeläget att insikterna om förbättrad metodutveckling och effektivare administration från FINSAM-försöken tas till vara och får genomslag i det nya samverkansarbetet. Utskottet påtalade också vikten av att det fastställs ett gemensamt mål om samverkan för de berörda myndigheterna. Utskottet har vid flera tillfällen därefter vidhållit sitt ställningstagande att FINSAM-modellen inte bör införas i hela landet (se senast yttr. 1999/2000:SfU7y).

Som utskottet tidigare framhållit är det angeläget att resultatet av samverkansarbetet systematiskt följs upp och utvärderas. En gemensam ledningsgrupp med Socialstyrelsen, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, RFV, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet har också bildats för att utvärdera effekterna av samverkan inom rehabiliteringsområdet (FRISAM och SOCSAM). Arbetet skall slutredovisas den 31 december 2001.

Utskottet har även framhållit att åtgärder för arbetslösa är ett viktigt inslag i försöksverksamheten. Samverkan har också formaliserats genom att ledningsorganet för försöksverksamheten i sju av de åtta försöksområdena tecknat samverkansavtal med Länsarbetsnämnden (1999). Ett gemensamt mål för AMS, Arbetarskyddsstyrelsen, RFV och Socialstyrelsen angavs vara att inom rehabiliteringsområdet samverka för att uppnå en effektivare användning av tillgängliga medel i syfte att underlätta för den enskilde att försörja sig genom arbete.

Socialutskottet har nyligen i betänkande 2000/01:SoU5 behandlat en motion väckt med anledning av proposition 1999/2000:149 Nationell handlingsplan för utveckling av hälso- och sjukvården. I betänkandet föreslår socialut-

skottet med anledning av motionen ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med förslag till finansiell samordning i syfte att underlätta samarbete för att åstadkomma ökad hälsa och minskade sjukskrivningar. I betänkandet anför:

Utskottet delar inställningen i motion So3 (c) yrkande 8 om att bättre samordning mellan hälso- och sjukvården, socialförsäkring och socialtjänst kan bidra till bättre hälsa. En bättre samordning av resurserna mellan dessa verksamheter kan, som motionärerna anför, innebära att systemen fungerar mer effektivt och att medborgaren därmed får en bättre vård samtidigt som samhällets totala kostnader hålls nere. Som exempel kan nämnas Finsam som varit ett av de försök som bedrivits och nu är utvärderat. Utskottet har tidigare betonat vikten av samverkan mellan olika huvudmän och framhållit att genom sådan samverkan mellan flera parter skapas möjligheter att utifrån det individuella perspektivet åstadkomma en lösning som tar hänsyn till helheten i individens situation (se 1999/2000:SoU9). Utskottet vidhåller denna inställning. Dessutom vill utskottet framhålla att samverkan redan i dag kan ske inom ramen för rådande lagstiftning och regleringsbrev.

Utskottet vill vidare framhålla att försöksverksamhet för närvarande pågår när det gäller finansiell samverkan mellan olika myndigheter. Dessa försöksverksamheter skall systematiskt följas upp och utvärderas i olika steg. De utvärderingar som pågår skall fullföljas. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till finansiell samordning mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten och socialförsäkringen i syfte att underlätta samarbete för att åstadkomma ökad hälsa och minskade sjukskrivningar. Utskottet vill emellertid tydliggöra att det är frågan om ett lokalt samarbete där varje parts delaktighet förutsätts och där begränsningar av den totala finansiella ramen kommer att finnas. Dessutom bör det tydliggöras att utskottet inte avser samarbete i första hand på individnivå samt att förslaget kommer att kunna innehålla regler som möjliggör olika samverkansformer. Utskottet vill betona vikten av att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen. Vad utskottet nu anför bör med anledning av motion So3 (c) yrkande 8 ges regeringen till känna.

Riksdagens beslut med anledning av socialutskottets betänkande 2000/01:SoU5 kommer att fattas den 29 november 2000.

Regeringens förslag bör därefter avvaktas och socialförsäkringsutskottet förutsätter att regeringen i beredningsarbetet även väger in de förslag som lagts fram av de båda övergripande utredningarna om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen och sjukförsäkringen.

Med det anförda är enligt utskottets uppfattning motionerna Sf201 samt Sf294 yrkandena 1 och 2 i huvudsak tillgodosedda och bör avslås.

Angående förslag i motioner som har betydelse för medelsanvisningen återkommer utskottet härtill senare i detta avsnitt.

Rehabilitering

I och med den s.k. rehabiliteringsreformen 1992 infördes begreppet arbetslivsinriktad rehabilitering vilken omfattar de åtgärder som i första hand arbetsgivare och försäkringskassa ansvarar för och som en person behöver för att återfå eller behålla sin arbetsförmåga. Försäkringskassan fick det övergripande ansvaret för samordningen av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen.

Samordningsansvaret innebär inte att försäkringskassan övertar det ansvar för att genomföra och bekosta insatser för den enskilde som ligger på arbetsgivare och olika myndigheter.

RFV har fastställt som riksmål för landets försäkringskassor att 70 % av dem som genomgår samordnad rehabilitering skall ha ökat sin arbetsförmåga sex månader efter avslutad rehabilitering. Enligt vad som anges i budgetpropositionen uppgick år 1999 andelen personer med ökad arbetsförmåga till 61 %, vilket innebär att riksmålet inte uppnåddes. Förklaringen ligger delvis i att försäkringskassorna har flyttat personalresurser till handläggning och utbetalning av ersättningar. Av vad som framgår av propositionen har också demografiska faktorer betydelse. Vidare visar en del undersökningar att väntetiderna inom sjukvården har ökat, vilket innebär både längre sjukskrivningar och att rehabiliteringsarbetet försvåras.

Utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen har haft regeringens uppdrag att se över rehabiliteringsområdet och lämna förslag till åtgärder som på olika sätt kan stärka och effektivisera rehabiliteringen för långtids-sjukskrivna. Som nämnts presenterade utredningen i augusti i år betänkandet Rehabilitering till arbete – En reform med individen i centrum (SOU 2000:78). I betänkandet konstateras att det finns en rad orsaker till att rehabiliteringsreformen inte nådde sitt fulla syfte. Bland annat var arbetsgivarens ansvar för rehabiliteringen otydligt, vilket ledde till att ansvaret försköts till den offentliga sektorn med den statliga socialförsäkringen, arbetsförmedlingen, den kommunala socialtjänsten och landstingets hälso- och sjukvård. Andra faktorer som utredningen pekar på är förändringar i arbetslivet och på arbetsmarknaden såsom förändrade och mer ”slimmade” arbetsorganisationer. Utredningen föreslår en ny reform inom den arbetslivsinriktade rehabiliteringen som innebär en offentlig modell och som bygger på sju hörnstenar – individen i centrum, en offentlig huvudaktör (en ny statlig myndighet), en kraftfullare försäkring via en sammanhållen rehabiliteringsförsäkring, stärkta förebyggande insatser, ökat utbud av resurser och ökad kunskap, likvärdiga möjligheter över landet och mellan olika grupper samt tydligare drivkrafter. Målet med reformen är färre sjukskrivningar och, om de ändå inträffar, kortare sjukskrivningsperioder. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Som utskottet anfört ovan är de senaste årens ökade kostnader för sjukförsäkringen och det därmed eftersatta rehabiliteringsarbetet oroande. Enligt utskottets uppfattning har dock många bra åtgärder initierats inom rehabiliteringsområdet, inte minst när det gäller samverkansarbetet. Som angivits tidigare skall en arbetsgrupp inom Regeringskansliet ta fram en handlingsplan som anger en strategi för att komma till rätta med utvecklingen av den arbetsbetingade ohälsan och för att åstadkomma en förnyelse av arbetsmiljöarbetet. Utskottet anser att den samlade beredningen inom Regeringskansliet av bl.a. förslagen från utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen bör avvaktas.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7, Sf286 yrkande 14, Sf257, A277 yrkande 7, Sf236 yrkandena 1 och 3–5, Sf247, A225 yrkande 5, Sf234, Sf278, Sf277, So360 yrkande 2, So544 yrkande 3, Sf281, Sf275 och So540 yrkande 5.

Enligt utskottets mening är ett syfte med att utveckla rehabiliteringsarbetet bl.a. att höja den faktiska pensionsåldern. Med vad utskottet ovan uttalat angående utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen tillgodoses motion So539 yrkande 6 om förslag till handlingsplan för att höja den faktiska pensionsåldern. Motionen avstyrks.

Angående förslag i motioner som har betydelse för medelsanvisningen återkommer utskottet härtill senare i detta avsnitt.

Närståendepenning

Utskottet har tidigare avstyrkt krav om att förlänga rätten till närståendepenning och den därtill kopplade rätten till ledighet från nuvarande 60 till 120 dagar. Utskottet finner inte nu skäl att göra annan bedömning. Motion Sf307 avstyrks.

Angående förslag i motion som har betydelse för medelsanvisningen återkommer utskottet härtill senare i detta avsnitt.

Förslag rörande medelsanvisningen till anslag 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m.

Beträffande regeringens förslag till medelsanvisning noterar utskottet att utgifterna för sjukpenningen har fortsatt att stiga även under 2000. Trots att ökningstakten avtagit något under 2000 finns det för närvarande inget som tyder på att utgifterna kommer att minska under de närmaste åren. Enligt utskottets mening är det viktigt att de bakomliggande orsakerna analyseras ingående och att kommande förslag samordnas. Utskottet ser därför positivt på den handlingsplan för att öka hälsan som regeringen aviserat till hösten 2001.

Utskottet, som noterar att anslaget med nuvarande prognos kommer att ha ett relativt stort negativt ingående överföringsbelopp 2001, utgår från att regeringen noga följer utvecklingen av kostnaderna för sjukpenningförsäkring och så snart det är möjligt återkommer med förslag.

Vad utskottet i tidigare avsnitt anfört om finansiell samordning påverkar inte budgeten för 2001.

Med hänsyn till det anförda biträder utskottet regeringens förslag. Utskottet avstyrker motionerna Sf299 yrkandena 1 och 2, Sf286 yrkandena 6, 7, 10 och 12, Sf276 yrkandena 3–5, Sf294 yrkandena 3, 5, 6 och 7 i denna del, Sf271, Sf310 yrkandena 1 i denna del samt 2 och 3, Sf292 yrkande 5 i denna del, Fi211 yrkandena 16 i denna del och 24, A225 yrkande 6, So548 yrkande 2 och So541 yrkandena 1 och 5.

19:2 Förtidspensioner

Gällande ordning

Från anslaget bekostas utgifter för tilläggspension och folkpension i form av förtidspension samt pensionstillskott och barntillägg till förtidspension samt statlig ålderspensionsavgift.

Enligt 7 kap. 1 § AFL utges förtidspension till försäkrad som fyllt 16 år för tid före den månad då han/hon fyller 65 år om arbetsförmågan på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående för avsevärd tid har den försäkrade rätt till ett tidsbegränsat sjukbidrag. Förtidspension/sjukbidrag utges som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån, alltefter graden av nedsättningen av arbetsförmågan. Motsvarande regler finns i 13 kap. AFL i fråga om förtidspension från ATP.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 19:2 Förtidspensioner anvisar ett ramanslag på 49 696 miljoner kronor.

Regeringen anger i propositionen att situationen på förtidspensionsområdet är mycket oroande med en utveckling som pekar på en fortsatt ökning av antalet personer med förtidspension och sjukbidrag under de närmaste åren. Nästan alla förmånsslag inom politikområdet är för närvarande föremål för utredning och reformering. Det pågående utredningsarbetet med att reformera systemet med förtidspension har avslutats under sommaren och förslagen från detta arbete har sänts ut på remiss. Avsikten är att ett förslag om reformerat ersättningssystem vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan skall kunna överlämnas till riksdagen under våren 2001. De nya reglerna avses träda i kraft den 1 januari 2003. Som tidigare nämnts pågår också ett arbete med att utarbeta en handlingsplan för hela ohälsområdet samt föreslå åtgärder som bryter den negativa utvecklingen inom sjukförsäkrings- och förtidspensionsområdena. Inriktningen är att förslag skall kunna föreläggas riksdagen under hösten 2001 med ett ikraftträdande senast fr.o.m. 2003.

Den 1 januari 2000 infördes regler om vilande förtidspension. Reglerna syftar till att stimulera till återgång i arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Av propositionen framgår att RFV skall lämna en första översiktlig redovisning av effekterna av systemet senast den 1 mars 2001 och en mer omfattande utvärdering den 1 mars 2002. Enligt RFV hade i juni 2000 hittills knappt 300 personer beviljats vilande förtidspension; det saknas emellertid uppgift om antalet ärenden som var under handläggning. Enligt propositionen indikerar detta att färre personer än beräknat kommer att pröva denna möjlighet under 2000, något som reducerar den kalkylerade minskningen av försäkringsutgifterna.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf299 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 3 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:2 anvisa 1 000 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Bland annat genom att försäkringskassan

ges det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen, med möjlighet att upphandla rehabiliteringstjänster på annat håll än i det egna landstinget, bör kostnaderna för förtidspensioner minska.

Kristdemokraterna

I motion Sf294 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs i yrkande 7 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:2 anvisa 625 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Motionärerna anser att en effektivare rehabilitering med en ny rehabiliteringsorganisation ger lägre kostnader för förtidspensioner.

Folkpartiet

I motionerna Sf292 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 5 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del begärs att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:2 anvisa 140 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Lägre kostnader kan uppnås genom att FINSAM införs i hela landet och genom åtgärder mot överutnyttjande av försäkringen.

Övriga motioner om förtidspensioner

I motion Sf226 av Kenneth Lantz (kd) begärs ett tillkännagivande i yrkande 3 om risken att ersättningen minskar vid övergång från aktivitetsersättning till sjukersättning. Motionären pekar på att det i Ds 2000:39 respektive Ds 2000:40 föreslås olika beräkningsunderlag och att man bör vara uppmärksam på detta vid utformningen av de nya systemen.

I motion Sf236 yrkande 6 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om att förtidspensionssystemet bör omformas till en ersättning för trygghet och aktivitet. Motionärerna ser hellre en habiliteringspenning eller långtidssjukskrivning än en passiviserande förtidspension.

I motion So354 yrkande 12 av Kenneth Johansson m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om att ingen under 30 år bör förtidspensioneras. Kommande förslag bör uppmuntra till arbete.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion So538 yrkande 15 förslag om åtgärder mot förtidspensionering av unga funktionshindrade. Motionärerna anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag som uppmuntrar till arbete.

Också i motion Sf268 av Alf Eriksson (s) begärs ett tillkännagivande om unga förtidspensionärer. Motionären anför att det är angeläget se över situationen.

I motion Sf244 av Hans Stenberg m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av att särskilt uppmärksamma gruppen äldre långtidsarbetslösa när reglerna om det nya förtidspensionssystemet utformas. Motionärerna anger att det i vissa fall kan vara bättre med förtida pension än att tvingas in i meningslös sysselsättning.

Lena Sandlin-Hedman och Laila Bäck (s) anför i motion Sf264 att samma grundnivå för förtidspensionen bör gälla oavsett civilstånd. Motionärerna

Utskottets bedömning

Utskottet vill betona vikten av ett ekonomiskt skydd vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Människor som till följd av varaktiga sjukdomar eller funktionshinder inte kan arbeta bör ha rätt till en långsiktig trygghet i fråga om sin försörjning. Mot denna bakgrund tillstyrkte utskottet våren 1998 riktlinjer för ett reformerat förtidspensionssystem (bet. 1997/98:SfU11).

Som ett led i arbetet med att reformera förtidspensionssystemet har fr.o.m. den 1 januari 2000 införts nya regler om vilande förtidspension. Reglerna syftar till att stimulera återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv och innebär i korthet en stor frihet för förtidspensionerade att pröva arbete under tre år. I budgetpropositionen anges att det ännu är för tidigt att avgöra i vilken utsträckning reglerna kommer att utnyttjas.

Inom Socialdepartementet har utredningsarbetet med att utforma förslag till ett reformerat ersättningssystem vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan nyligen slutförts genom att två departementspromemorior, Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39) och Aktivitetsersättning – Nytt försäkringsstöd för unga med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:40) presenterats. De föreslagna reglerna för unga innebär i korthet att ingen person under 30 år skall beviljas förtidspension. I stället skall ett tidsbegränsat ekonomiskt stöd kunna beviljas under längst tre år i taget. Detta stöd skall ge förutsättningar för så mycket aktivitet som möjligt i syfte att utveckla den enskildes möjligheter att leva ett aktivt liv och ta del av arbetslivet. Utskottet anser att beredningen i Regeringskansliet bör avvaktas.

Utskottet noterar att regeringen gör den bedömningen att en kraftig ökning av antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag är att vänta de närmaste åren. Denna utveckling, som är en följd av ökningen av bl.a. långa sjukfall och demografiska förhållanden, är enligt utskottets mening mycket oroande. Möjligheterna att på kort sikt motverka utvecklingen mot allt fler förtidspensioner är emellertid mycket begränsade. Arbetet med att reformera sjukförsäkringen och den arbetslivsinriktade rehabiliteringen kommer emellertid enligt utskottets uppfattning att på sikt positivt påverka även förtidspensionsområdet. Utskottet förutsätter att regeringen noga följer utvecklingen inom området och utgår från att förslag om ett reformerat ersättningssystem vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan skall kunna överlämnas till riksdagen under våren 2001.

Utskottet avstyrker med det anförda motionerna Sf236 yrkande 6, Sf226 yrkande 3, So354 yrkande 12, So538 yrkande 15, Sf268, Sf244 och Sf264.

Vad gäller regeringens förslag till medelsanvisning för anslag 19:1 har utskottet inte något att erinra. Utskottet avstyrker motionerna Sf299 yrkande 3, Sf294 yrkande 7 i denna del, Sf292 yrkande 5 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del.

Propositionen

Handikappersättning utges enligt 9 kap. 2 § AFL till försäkrad som fyllt 16 år och som före 65 års ålder för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan eller behöver hjälp av annan för att förvärvsarbeta eller eljest får vidkännas betydande merutgifter på grund av sitt handikapp.

Handikappersättning utbetalas med belopp som per år motsvarar 69 %, 53 % eller 36 % av basbeloppet alltefter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. Ersättningen kan utges tillsammans med t.ex. förtidspension eller ålderspension, eller som självständig förmån.

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 19:3 Handikappersättningar anvisar ett ramanslag på 1 054,4 miljoner kronor.

Motioner

Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begär i motion Sf219 ett tillkännagivande om behovet av en översyn av reglerna för handikappersättning. Ersättning bör kunna beviljas och utges efter 65 års ålder.

I motion A808 av Matz Hammarström m.fl. (mp) begärs i yrkande 18 en utredning rörande frågan om ersättningar till funktionshindrade ur ett genusperspektiv. Motionärerna anför att enligt en studie 1987 så fick män högre handikappersättning än kvinnor med liknade behov. Vidare vill motionärerna att det utreds varför bilstödet enligt en rapport från RRV i maj 1999 utgick till fler män än kvinnor.

Utskottets bedömning

Avsikten med denna form av handikappersättning är att ge kompensation för hjälpbehov som uppkommit till följd av sjukdom eller skada, medan hjälpbehov som hänför sig till åldrandet inte bör ersättas genom handikappersättning. Utskottet avstyrker med det anförda motion Sf219.

Socialförsäkringens administration har sedan 1997 i uppdrag att anlägga ett s.k. genderperspektiv, dvs. integrera både mäns och kvinnors olika förutsättningar och behov i hela verksamheten. Utskottet anser att det givetvis inte får förekomma särbehandling på grund av kön och utgår från att RFV och försäkringskassorna fortlöpande följer denna fråga. Utskottet avstyrker motion A808 yrkande 18.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning vad gäller anslag 19:3.

Gällande ordning

Den som förvärvsarbetar här i riket är enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeersättning (LAF) försäkrad för arbetsskada. Egenföretagare och uppdragsstagare är dock försäkrade endast under förutsättning att de är bosatta i Sverige. Försäkringen omfattar även den som genomgår utbildning i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada. LAF omfattar skador till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet. Även olycksfall vid färd till och från arbetet räknas som olycksfall i arbetet, om färden föranleddes av och stod i nära samband med arbetet.

Reglerna för ersättning enligt LAF genomgick omfattande förändringar under år 1993. Från och med den 1 januari 1993 har kravet på skadlighet hos en arbetsmiljöfaktor höjts från sannolikhet till hög grad av sannolikhet. Även den s.k. bevisregeln har skärpts så att orsakssamband numera skall anses föreligga mellan en skada och ett olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet om övervägande skäl talar för ett sådant samband. Vidare gäller fr.o.m. den 1 juli 1993 att rätten till arbetsskadesjukpenning har slopats för den som är försäkrad enligt AFL. Från samma tidpunkt gäller vidare att ersättning för kostnader från arbetsskadeersättningen bara utges för sjukvård utom riket, tandvård och särskilda hjälpmedel, och att frågan om en försäkrad har ådragit sig en arbetsskada endast prövas i den mån det behövs för att bestämma ersättning enligt LAF. För den som ådragit sig en arbetsskada utges således numera i regel endast ersättning i form av arbetsskadelivränta. Livränta utges vid bestående nedsättning av arbetsförmågan, och ersättningen skall i princip utgöra skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft som oskadad och den inkomst som han eller hon trots skadan kan beräknas få. Livräntan ersätter en årlig inkomstförlust upp till sju och en halv gånger basbeloppet.

Arbetsskadeersättningen finansieras med arbetsgivaravgifter.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 19:4 Arbetsskadeersättningar anvisar ett ramanslag på 6 909 miljoner kronor.

Enligt propositionen redovisas under anslaget utgifterna för arbetsskadeersättningen och i vissa fall lagen om statligt personskadeskydd, utgifter enligt motsvarande äldre regler samt skadestånd. Dessutom redovisas statliga ålderspensionsavgifter för främst egenlivräntor under anslaget.

Utgiftsutvecklingen för arbetsskadeersättningarna är enligt propositionen främst beroende av arbetsmiljöfaktorer, demografiska förhållanden, praxis, medellivräntan och basbeloppsutvecklingen. Antalet egenlivräntor har minskat på grund av att antalet nybeviljade livräntor är färre än antalet som har upphört. Antalet livräntor till personer som är äldre än 64 år tenderar enligt propositionen att öka.

Vidare uppges i propositionen att antalet anmälda arbetsskador har ökat kraftigt de senaste åren vilket kan förväntas öka antalet livräntor. De retroaktiva utbetalningarna ökade kraftigt under 1998, 1999 och det första halvåret

Motion med anslagseffekt för budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf299 Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 4 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:4 anslå 300 miljoner kronor mindre än vad regeringen föreslagit. I motionen anges att arbetsskadeförsäkringen bör lyftas ur den offentliga försäkringen. På så sätt kan kostnaderna för denna minska. På sikt bör enligt motionärerna arbetsskadeförsäkringen privatiseras.

Övriga motioner om arbetsskadeförsäkringen

Utskottet behandlar nedan ett stort antal motioner från de allmänna motions-tiderna åren 1998, 1999 och 2000. Många yrkanden tar sikte på en översyn av arbetsskadeförsäkringen antingen i dess helhet eller i vissa delar.

I följande motioner begärs tillkännagivanden om en översyn av arbetsskadeförsäkringen, 1998/99:Sf244 av Sylvia Lindgren m.fl. (s), 1998/99:Sf282 av Lena Sandlin (s), 1999/2000:Sf212 yrkande 1 av Sylvia Lindgren m.fl. (s), 1999/2000:Sf217 av Lena Sandlin och Ingemar Josefsson (s), 1999/2000:Sf220 av Britt-Marie Lindkvist och Hillevi Larsson (s), 1999/2000:Sf249 av Ann-Kristine Johansson och Helena Frisk (s), 1999/2000:Sf250 av Kristina Zakrisson och Monica Öhman (s), 1999/2000:Sf268 av Margareta Sandgren (s), 1999/2000:Sf280 av Lilian Virgin m.fl. (s), Sf262 av Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) och Sf256 av Kerstin Kristiansson Karlstedt m.fl. (s). I motionerna framförs bl.a. att de regelförändringar som genomfördes år 1993 i olika avseenden inneburit kraftiga försämringar. Antalet godkända skador har drastiskt minskats, lagens förebyggande syfte har väsentligt inskränkts och rehabiliteringen av de skadade har satts på undantag. Det framhålls också i flera motioner att en framtida arbetsskadeförsäkring måste vara rättvis och ge de skadade ett fullgott ekonomiskt skydd och att försäkringen även i fortsättningen skall vara avgiftsfinansierad.

I motion 1998/99:A292 yrkande 6 av Gudrun Schyman m.fl. (v) begärs ett tillkännagivande om begreppet arbetsskada. Enligt motionärerna har skärpningen av bestämmelserna i försäkringen inneburit många negativa effekter och bl.a. fått till följd att det nästan är omöjligt att visa att en skada beror på faktorer i arbetet. Motionärerna förutsätter att regeringen arbetar i en riktning som leder till förslag till förbättringar vad gäller rätten till ersättning vid arbetsskada. I yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om arbetsskadestatistiken och en förbättrad redovisning. Enligt motionärerna dör långt fler av arbetssjukdomar än av olycksfall. Dessa fall uppmärksammas dock sällan och de döljs i statistiken. Motionärerna föreslår att en utredning får i uppgift att se över redovisningsstatistiken vad gäller arbetsskador för att förbättra redovisningen.

Även i motion A811 av Maria Larsson m.fl. (kd) anförs att arbetsskadestatistiken är bristfällig. I yrkande 11 begärs att regeringen ger Riksförsäkringsverket i uppdrag att åtgärda underlagsrapporteringen så att tillförlitlig statistik i arbetsskadefall kan erhållas.

Caroline Hagström (kd) begär i motion 1999/2000:Sf272 ett tillkännagivande om en översyn av arbetsskadeförsäkringen så att försäkringen även kommer att omfatta dem som arbetar med djur. Enligt motionären har den skärpning av försäkringen som skett inneburit att för dem som på olika sätt arbetar med djurskötsel har det blivit mycket svårt att få en arbetsskada godkänd.

I några motioner tas upp frågor om arbetsskadeförsäkringen och kvinnors arbetsskador.

Ulla Hoffmann m.fl. (v) framhåller i motion 1998/99:Sf234 att de nya kriterierna inom arbetsskadeförsäkringen drabbat kvinnorna hårdare än männen. Skärpningen har bl.a. fått betydelse för rätten till ersättning vid belastningsskador, skador som i stor utsträckning drabbar kvinnor. Arbetsskadeförsäkringen måste ändras så att kvinnors arbetsskador inte missgynnas. Motionärerna begär ett tillkännagivande om det anförda. Även i motion 1999/2000:A219 av Gudrun Schyman m.fl. (v) uppmärksammas kvinnors arbetsskador. Den beredning som pågår måste enligt motionärerna komma med förslag om en arbetsskadeförsäkring som är jämställd så att kvinnors arbetsskador inte missgynnas. I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om det anförda.

I motion 1999/2000:Sf267 av Inger Segelström m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om en ny könsneutral arbetsskadeförsäkring. Enligt motionärerna är det viktigt att betona att i en framtida försäkring skall arbetsskador ersättas lika för kvinnor och män.

Matz Hammarström m.fl. (mp) framhåller i motion A808 att skärpningen av bestämmelserna i arbetsskadeförsäkringen tydligast fått genomslag när det gäller belastningsskador, vilket framför allt drabbat kvinnorna. Motionärerna anser att det behövs en utredning av arbetsskadeförsäkringen ur ett genusperspektiv och begär i yrkande 17 ett tillkännagivande härom. I yrkande 16 begärs dessutom en utredning av möjligheten att återinföra arbetsskadesjukpenningen.

I motion Sf259 yrkande 1 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs att riksdagen beslutar behålla nuvarande bevisregler i arbetsskadeförsäkringen. Enligt motionärerna har krav på uppmjukning av bevisreglerna framförts från olika håll. Det vore olyckligt om så sker vid en revidering av försäkringen eftersom man då kan befara en utgiftsexplosion som under 1980-talet. Enligt motionärerna bör man också behålla en enhetlig ersättningsnivå i sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna, och motionärerna begär ett tillkännagivande härom.

Maria Larsson (kd) framhåller i motion 1999/2000:Sf248 att enligt den praxis som utbildats beträffande arbetsskadelivränta skall livränta kunna utges under tid en person med godkänd skada uppbär sjukbidrag. Denna praxis måste enligt motionären tydliggöras i den framtida lagstiftningen. I yrkande 3 begärs ett tillkännagivande härom.

I motion Sf242 av Hans Hoff m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om värdesäkring av arbetsskadelivräntor. Enligt motionärerna innebär dagens konstruktion att livräntans värde årligen urholkas eftersom livränteunderlaget fastställs när livräntan börjar utbetalas och därefter räknas upp i takt med prisbasbeloppets utveckling. Motionärerna menar att i stället skall livräntan följa löneutvecklingen.

Sylvia Lindgren m.fl. (s) begär i motion 1999/2000:Sf212 yrkande 2 ett tillkännagivande om uppföljning av arbetsskadade som anses ha en restarbetsförmåga. Motionärerna anser att det bör ske en uppföljning av tillgången på lämpliga arbeten samt på arbetsgivare som är villiga att anställa grupper med restarbetsförmåga.

I några motioner tas upp frågor som rör handläggning och utredning av arbetsskadeärenden.

I motion 1999/2000:Sf248 yrkande 1 av Maria Larsson (kd) begärs förslag till åtgärder som kan förkorta de långa handläggningstiderna i arbetsskadeärenden. De långa tiderna skapar enligt motionären ett onödigt mänskligt lidande. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om bristen på homogen rättstillämpning av arbetsskadeförsäkringen. Den olika bedömningen av arbetsskador är enligt motionären alarmerande, och det har också påpekats av olika myndigheter såsom Riksrevisionsverket och Riksdagens revisorer.

I motion 1999/2000:Sf304 av Sven-Erik Sjöstrand m.fl. (v) framhålls att det behövs en ny lagstiftning som fastställer en tidsbegränsning inom vilken ett arbetsskadeärende skall ha prövats av försäkringskassan. Enligt motionärerna bör gränsen sättas till 180 dagar. I yrkande 11 begärs ett tillkännagivande om det anförda. I motionen anförts vidare att försäkringsläkarnas arbete kan kritiseras ur många olika aspekter. Enligt motionärerna är det ett minimikrav att den försäkrade får träffa försäkringsläkaren för att den försäkrade skall få möjlighet att kommunicera med den kanske viktigaste länken i ett arbetsskadeärende. I yrkande 12 begärs ett tillkännagivande härom. I yrkande 13 begärs dessutom ett tillkännagivande om att ärenden som rör arbetsskador regelmässigt skall bedömas av yrkesmedicinska specialister. Deras utlåtanden skall dessutom väga mycket tungt i beslutsprocessen.

I motion 1999/2000:Bo513 yrkande 2 av Ingrid Burman m.fl. (v) begärs ett tillkännagivande om att klassa elöverkänslighet som arbetsskada. Enligt motionärerna kan så inte ske i dag. Det framhålls också att elöverkänslighet drabbar kvinnor oftare än män. Även i motion MJ843 yrkande 1 av Rolf Olsson m.fl. (v) begärs ett tillkännagivande om att klassa elöverkänslighet som arbetsskada.

I motion 1998/99:Ub453 yrkande 22 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs förslag om en arbetsskadeförsäkring som även omfattar studenter. Enligt motionärerna går det inte att dela in högskoleutbildningar i yrkesförberedande och teoretiska utbildningar, utan alla studenter skall ha samma skydd.

I några motioner tas upp frågor om en privatisering av arbetsskadeförsäkringen.

I motion Sf259 yrkande 2 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs förslag från regeringen om hur arbetsskadeförsäkringen kan brytas ut ur statsbudgeten och i yrkande 4 förslag om hur försäkringen kan privatiseras. I yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om behovet av en statlig reglering av en privat

arbetsskadeförsäkring. Vidare begärs i yrkande 3 förslag om hur arbetska-
deavgifterna successivt kan anpassas efter skadefrekvenser i de olika företa-
gen. Arbetsskadeförsäkringen kan enligt motionärerna handhas av såväl
offentlig sektor som av privata försäkringsbolag. Om försäkringen fortsätt-
ningsvis skall vara offentlig måste den dock brytas ut ur statsbudgeten. För-
delen med att privatisera försäkringen är att de privata försäkringsbolagen
har större erfarenheter av att räkna på priser och att sätta premier. Dessutom
kommer det att råda konkurrens mellan bolagen och därmed pressas premi-
erna. En ytterligare fördel med privata försäkringar till skillnad från offent-
liga är att man svårligen genom politiska beslut kan ändra försäkringsvillko-
ren när väl avtal slutits. Även vid en privatisering av arbetsskadeförsäkringen
finns det dock behov av en statlig reglering av den. Ett sådant exempel är att
det måste vara obligatoriskt för en arbetsgivare att teckna försäkring. Vidare
framhålls i motionen att det är tveksamt om en kontinuerlig anpassning av
arbetsgivaravgiften i förhållande till utgifterna för försäkringen skulle öka
incitamenten för att förbättra arbetsmiljön. Ett bättre incitament skulle enligt
motionärerna vara att premien anpassas efter skaderiskerna i olika branscher
eller ännu bättre en anpassning i förhållande till frekvensen av skador hos
varje arbetsgivare.

Inga Berggren och Ola Karlsson (m) begär i motion Sf301 ett tillkännagi-
vande om behovet av att utforma en ny arbetsskadeförsäkring vilken i första
hand hanteras av privata försäkringsbolag. Motionärerna anser att det behövs
ett nytt system som i och för sig är reglerat i lag men som hanteras av privata
bolag. Det behövs en mer försäkringsmässig hantering och ett system där
kostnaderna för arbetsskador belastar dem som inte i tillräcklig utsträckning
vidtar åtgärder för att förbättra arbetsmiljön och förhindra att skador uppstår.

Maria Larsson (kd) anför i motion 1999/2000:Sf248 att det behövs eko-
nomiska incitament för att få företagen att satsa mer på förebyggande åtgär-
der i syfte att förhindra att arbetsskador uppstår. I Norge har arbetsskadeför-
säkringen privatiserats och det har visat sig att ju säkrare en arbetsplats är
desto lägre premier behöver arbetsgivare erlagga. Motionären begär mot
bakgrund härav i yrkande 4 ett tillkännagivande om att utreda konsekvenser-
na av en privatisering av arbetsskadeförsäkringen.

Utskottets bedömning

Anslag 19:4 Arbetsskadeersättningar

I regeringsförklaringen den 19 september i år anförde statsminister Göran
Persson bl.a. att under innevarande mandatperiod skall arbetsskadeförsäk-
ringen reformeras. Människor som drabbas av skada eller sjukdom i sitt
arbete har rätt till en rimlig prövning av sin skada, och ersättningen måste
bättre följa inkomstutvecklingen.

Inom Regeringskansliet pågår för närvarande ett beredningsarbete med av-
seende på arbetsskadeförsäkringen. Beredningen grundar sig bl.a. på betän-
kandet Den framtida arbetsskadeförsäkringen (SOU 1998:37). I betänkandet
föreslås en rad åtgärder på arbetsskadeförsäkringens område bl.a. införande
av en omställningsersättning när den försäkrade genomgår rehabilitering,

åtgärder för att få en säkrare och snabbare handläggning av ärendena. Vidare redovisas, som ett alternativ till den nuvarande försäkringen, en lösning som innebär att ansvaret för arbetsskadeförsäkringen förs över på arbetsmarknadens parter i form av en obligatorisk tilläggsförsäkring vid arbetsskada.

Utskottet, som inte har något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning, avstyrker motion Sf299 yrkande 4.

Övriga motioner om arbetsskadeförsäkringen

Utöver vad som ovan anförts om det pågående beredningsarbetet om arbetsskadeförsäkringen vill utskottet anföra följande. Enligt vad som uppgetts av Socialdepartementet är avsikten att en proposition skall föreläggas riksdagen under hösten 2001. Dessförinnan skall också en departementspromemoria presenteras. Frågor som kan komma att behandlas är bl.a. bevisreglerna, ersättning för karensdagen, värdesäkring av livräntor, snabbare handläggning och en prövning av arbetsskadefall innan livränta aktualiseras.

Regeringen har gett Riksförsäkringsverket i uppdrag att analysera arbetsskadeförsäkringens effekter och ge förslag till förändringar. I uppdraget ingår att verket skall genomföra fyra delprojekt. En analys skall göras av hur arbetsskadeförsäkringen fungerar i förhållande till sitt syfte för individ och samhälle. Särskild vikt skall läggas på försäkringens effekter för kvinnor. Riksförsäkringsverket skall också kartlägga de problem som finns i dagens lagstiftning och tillämpning. I detta uppdrag ingår också att ta fram förslag till de lagändringar som kan behövas. Vidare skall en modell för statistikinhämtning utarbetas. Verket skall kartlägga behovet av statistik på området och ta fram underlag och förslag till utformning av det framtida statistiksystemet. Systemet skall utformas så att det tillgodoser såväl arbetsmiljö- som försäkringsintressen. Slutligen skall verket genomföra en förstudie angående förutsättningarna för en förbättrad hantering av arbetsskadeärenden.

Utskottet kan mot bakgrund av det anförda konstatera att det pågår ett omfattande och intensivt berednings- och utredningsarbete i syfte att på olika sätt företa ändringar i arbetsskadeförsäkringen. I avvaktan på resultatet härav anser utskottet att något uttalande från riksdagens sida inte bör göras. Utskottet avstyrker motionerna 1998/99:Sf234, 1998/99:Sf244, 1998/99:Sf282, 1999/2000:Sf212, 1999/2000:Sf217, 1999/2000:Sf220, 1999/2000:Sf248 yrkandena 1–3, 1999/2000:Sf249, 1999/2000:Sf250, 1999/2000:Sf267, 1999/2000:Sf268, 1999/2000:Sf272, 1999/2000:Sf280, 1999/2000:Sf304 yrkandena 11–13, Sf242, Sf256, Sf259 yrkandena 1 och 5, 1998/99:A292 yrkandena 6 och 7, 1998/99:Ub453 yrkande 22, 1999/2000:A219 yrkande 4, 1999/2000:Bo513 yrkande 2, MJ843 yrkande 1, A808 yrkandena 16 och 17 och A811 yrkande 11.

I det pågående översynsarbetet ingår inte att pröva huruvida arbetsskadeförsäkringen skall brytas ut ur statsbudgeten eller privatiseras. I Arbetsska-
deutredningens betänkande SOU 1998:37 har dock redovisats, som ett alternativ till den nuvarande försäkringen, en lösning som innebär att ansvaret för arbetsskadeförsäkringen förs över på arbetsmarknadens parter i form av en obligatorisk tilläggsförsäkring vid arbetsskada.

Utskottet kan inte ställa sig bakom motionsyrkanden i skilda delfrågor som hänger samman med en privatisering av arbetsskadeförsäkringen och avstyrker motionerna Sf259 yrkandena 2–4 och 6, Sf301 och 1999/2000:Sf248 yrkande 4.

Lägre pension på grund av arbetsskada

Motion

I motion 1999/2000:Sf276 av Rinaldo Karlsson och Carin Lundberg (s) anförs att den som på grund av arbetsskada exempelvis måste minska sin arbetstid med en fjärdedel kompenseras härför med en arbetsskadelivränta. Inom såväl det statliga området som det privata näringslivet finns vissa personalpensionsförmåner som komplement till den allmänna pensionen. För privatanställda inom LO-området finns den s.k. STP-pensionen. Förmånen finansieras genom att arbetsgivaren betalar avgift med en viss procentsats på den ersättning som utgetts till den anställde. Motionärerna framhåller att det innebär att den försäkrade i exemplet ovan erhåller en lägre särskild tilläggs-pension än sina oskadade arbetskamrater.

Utskottets bedömning

De särskilda tilläggs-pensionsförmånerna som kompletterar den allmänna pensionen har tillkommit genom avtal mellan de fackliga organisationerna och arbetsgivarna. Utskottet anser att det ankommer på arbetsmarknadens parter att besluta om villkoren för privata tjänstepensioner.

Utskottet avstyrker motion 1999/2000:Sf276.

Utbyte av livränta mot engångsbelopp enligt lagen om yrkesskadeförsäkring (YFL)

Motion

I motion Sf223 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) begärs ett tillkännagivande om att ta bort möjligheten att byta ut livränta enligt YFL mot ett engångsbelopp. Motionärerna framhåller att kapitaliseringsvärdet av en livränta vid utbyte beräknas med beaktande av genomsnittlig livslängd. Ett uttag av engångsbelopp innebär enligt gällande samordningsbestämmelser i 17 kap. AFL att den framtida pensionen minskas. För den som lever längre än den genomsnittliga livslängden innebär det att han eller hon kan få betala tillbaka mer än vad som utgetts i kapitalbelopp. Enligt motionärerna skall ingen individ behöva betala tillbaka mer än vad han eller hon en gång fått ut. Det är särskilt angeläget eftersom livränta utges för att täcka individens inkomstförlust på grund av yrkesskada. Mot bakgrund härav bör övervägas om möjligheten att byta ut livränta mot ett engångsbelopp bör slopas.

Enligt 16 § lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL) kan på ansökan av den skadade och när skäl anses föreligga livränta bytas ut mot ett engångsbelopp som högst motsvarar det kapitaliserade värdet av de utbytta livräntebeloppen. Utbyte av livränta mot engångsbelopp kan avse hela eller del av livräntan eller livräntan för viss tid. Beräkningsgrunder har fastställts av regeringen.

Av 17 kap. 2 § AFL framgår att folk- och tilläggspension i form av förtids- och ålderspension skall minskas med tre fjärdedelar av yrkesskadelivräntans belopp. Denna s.k. samordning skall ske även i de fall hela eller del av livräntan eller livränta för viss tid bytts ut mot ett engångsbelopp. Samordningen görs då som om livränta utgick (eller utgående livränta på motsvarande var sätt förhöjd). I RFV:s allmänna råd (1990:7) rekommenderar verket att pensionen minskas med det livräntebelopp som gällde vid tidpunkten för utbytet.

Riksdagen avtog föregående år ett motionsyrkande om att ingen skall behöva betala tillbaka mer än det han eller hon fått i engångsbelopp (bet. 1999/2000:SfU1, rskr. 1999/2000:98). I betänkandet angavs bl.a. att utbyte av större livräntor mot engångsbelopp sker med återhållsamhet medan kravet på skäl för utbyte är litet när det gäller låga livräntor. Dessutom angavs att engångsbeloppets storlek beräknas enligt bestämmelser som fastställts av regeringen. Med beaktande av genomsnittlig medellivslängd beräknas ett kapitaliseringsvärde för livräntan. Utskottet hade erfarit att livräntetagaren förutom uppgift om beloppets storlek även får uppgift om vad engångsutbetalningen kommer att medföra i framtiden beträffande avdrag från pension, dvs. att avdrag fortfarande kommer att göras som om livräntan utgick månadsvis. Själva avdraget är tre fjärdedelar av månadsbeloppet, dock med vissa spärregler. Det avdrag som efter engångsutbytet görs från pensionen ökar inte vid förändring av basbeloppet utan beräknas på det ursprungliga månadsvisa livräntebeloppet.

Vidare angavs bl.a. att engångsbeloppet i huvudsak är beräknat enligt försäkringsmässiga principer och i förhållande till samtliga livräntetagare som får engångsbelopp. Utskottet kunde därför inte se någon enkel lösning på problemet, särskilt som det fortfarande förekom att yrkesskadelivräntor byts ut mot engångsbelopp. Det hade t.o.m. varit någon ökning under senare år. En förändring skulle därtill beröra även det nya pensionssystemet eftersom i princip samma samordningsregler skall gälla i det systemet.

Utskottet, som vill betona vikten av att innan ett utbyte av livränta sker skall livräntetagaren tydligt informeras om vilka effekter det kan få med avseende på pensionens storlek, anser inte att möjligheten till utbyte av livräntan bör slopas. Såsom anförts ovan sker utbyte av större livräntor mot engångsbelopp med återhållsamhet vilket också innebär att livräntetagaren skyddas mot alltför långtgående negativa ekonomiska effekter.

Utskottet avstyrker motion Sf223.

Propositionen

Från anslaget, som infördes budgetåret 1999, skall enligt en särskild lag utbetalas ersättning till arbetsgivare som avseende resterande arbetsförmåga bereder förtidspensionärer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag en anställning med lönebidrag eller hos Samhall AB.

Försäkringskassan skall enligt lagen ansvara för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda personen en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan. Förfarandet bör vara sådant att försäkringskassan lämnar uppgift till arbetsförmedling eller arbetsmarknadsinstitut om vilka personer som beviljats tre fjärdedels förtidspension och som står till arbetsmarknadens förfogande med resterande en fjärdedels arbetsförmåga. Arbetsförmedlingens eller arbetsmarknadsinstitutets uppgift består i att inom sex månader placera en sådan förtidspensionär, eventuellt med hjälp av lönebidrag, på den ordinarie arbetsmarknaden. Om detta inte kan ske skall förtidspensionären beredas en anställning inom Samhall AB.

Om anställning sker med hjälp av lönebidrag eller genom Samhall AB:s försorg, skall berörda arbetsgivare och Samhall AB efter framställning till försäkringskassan erhålla ersättning från denna. Ersättningen utbetalas i efterhand.

Regeringen föreslår att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 19:5 Kostnader för sysselsättning av vissa förtidspensionärer anvisar ett ramanslag på 5 miljoner kronor.

Utskottets bedömning

Regeringens förslag till medelsanvisning har inte föranlett några motionsyrkanden. Utskottet tillstyrker förslaget.

19:6 Ersättning för kroppsskador**Propositionen**

Från anslaget bekostas ersättningar enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd i de fall en skada inträffar under militär verksamhet. Anslaget var t.o.m. budgetåret 1998 uppfört under utgiftsområde 6 Totalförsvaret.

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 19:6 Ersättning för kroppsskador anvisar ett ramanslag på 60,6 miljoner kronor.

Utskottets bedömning

Regeringens förslag till medelsanvisning har inte föranlett några motionsyrkanden. Utskottet tillstyrker förslaget.

Propositionen

Socialförsäkringens administration utgörs av Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket skall bl.a. utöva tillsyn över de allmänna försäkringskassorna, vara ansvarig systemägare för de gemensamma IT-systemen, utarbeta normer för regeltillämpning samt svara för ekonomistyrningen inom verksamheten. Försäkringskassorna har ansvar för handläggning och utbetalning av socialförsäkringsersättningar och bidrag samt har att förebygga och minska ohälsa.

Från den 1 januari 1999 har antalet försäkringskassor anpassats till länsindelningen och uppgår därmed till 21 stycken.

I propositionen föreslås att riksdagen till anslaget 19:7 Riksförsäkringsverket anvisar ett ramanslag på 750,5 miljoner kronor.

Det föreslås också att regeringen bemyndigas att under år 2001, i fråga om ramanslag 19:7 Riksförsäkringsverket, åta sig ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden innebär utgifter om högst 9 miljoner kronor under år 2002 och senare. I budgetpropositionen anges att RFV skall ges utrymme för satsningar för att initiera forskningen inom socialförsäkringens område.

I propositionen föreslås att riksdagen till anslag 19:8 De allmänna försäkringskassorna anvisar ett ramanslag på 5 049,3 miljoner kronor.

Regeringen anger i propositionen att de medel som anslås på anslaget kan visa sig vara otillräckliga. Regeringen avser att följa utvecklingen noga och vid behov tillskjuta ytterligare medel på tilläggsbudget för 2001.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf299 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 5 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:8 anvisa 1 000 miljoner kronor mer än regeringen föreslagit för att försäkringskassorna skall kunna öka arbetsinsatserna för rehabilitering och samordning. Av beloppet anvisas 765 miljoner kronor för det föreslagna utökade ansvaret för rehabiliteringen och för köp av tjänster och 235 miljoner kronor för att försäkringskassan skall kunna tillsätta fler rehabiliteringstjänster.

Kristdemokraterna

I motion Sf294 av Rose-Marie Frebran m.fl. (kd) begärs i yrkande 7 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslag 19:7 anvisa 10 miljoner kronor mer än regeringen föreslagit. Motionärerna föreslår att 25 miljoner kronor tillförs anslaget för nya arbetsuppgifter. Dock bör ett sparande för RFV på 2,5 % medföra en besparing på 15 miljoner kronor.

I motion Sf310 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 1 i denna del att riksdagen beslutar att till anslag 19:7 anvisa 23 miljoner kronor mindre än regeringen förslagit. Anslaget minskas till följd av en besparing.

Folkpartiet

I motionerna Sf292 yrkande 5 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs att riksdagen beslutar att till anslag 19:8 anslå 50 miljoner kronor mer än regeringen föreslagit.

Övriga motioner om socialförsäkringsadministrationen

I motion Sf253 av Gustaf von Essen (m) begärs ett tillkännagivande om en ändring i AFL. Motionären anser att en försäkrad som är anställd eller uppdragstagare skall lämna bestyrkta uppgifter om inkomst och arbetstid när ersättning baserad på sjukpenninggrundande inkomst begärs. Detta skulle underlätta för försäkringskassan att fastställa en korrekt sjukpenninggrundande inkomst och förkorta handläggningstiden.

I motion Sf252 av Gustaf von Essen (m) anges att den fördjupade bedömningen av arbetsförmågans nedsättning, som skall göras efter 28 dagar, medför ett omfattande arbete för försäkringskassan. Statistik visar att 70 % av alla sjukfall avslutas inom 60 dagar. Motionären anser därför att reglerna bör ändras så att den fördjupade bedömningen skall göras senast från den 60:e dagen efter sjukanmälan.

I motion Sf204 av Marietta de Pourbaix-Lundin och Henrik S Järrel (m) begärs ett tillkännagivande om behov av ändrad lagstiftning i syfte att förenkla avlämnandet av försäkringskassans delårsrapport. Motionärerna anser att det uppstår praktiska problem och kostnader då delårsrapporten skall undertecknas och avlämnas mitt under semestertiden.

I motion Sf235 av Birgitta Sellén och Viviann Gerdin (c) begärs ett tillkännagivande om att det bör inrättas en försäkringsombudsman som kan hjälpa personer som anser sig orättvist behandlade. Det bör finnas ett ombud som kan hjälpa den försäkrade vid ärenden hos försäkringskassan och domstolarna.

Birgitta Carlsson och Eskil Erlandsson (c) begär i motion Sf290 ett tillkännagivande om att utbetalningsdagar av statliga ersättningar bör spridas över hela månaden.

Per-Richard Molén (m) begär i motion Sf230 en utredning om utebliven pension till 1,3 miljoner pensionärer. Motionären menar att ändrade utbetalningstillfällen har gett färre pensionsdagar.

Utskottets bedömning

Anslag för socialförsäkringsadministrationen

Utskottet kan konstatera att det fortfarande föreligger en rad brister inom socialförsäkringens administration. Den senaste tidens kraftiga ökning av

sjukfrånvaron har också ställt stora krav på bl.a. försäkringskassornas personal. Utskottet delar regeringens bedömning att det är viktigt att det sker en modernisering av försäkringskassornas verksamhet. Härigenom kan kvalitet, service och en god arbetsmiljö utvecklas. Under åren fram t.o.m. 2003 kommer RFV att slutföra genomförandet av ålderspensionsreformen samt genomföra en rad följdreformer. Utskottet vill peka på att detta medför en ytterligare ökad belastning på administrationen. I propositionen anges att de medel som anslås för kassorna kan visa sig vara otillräckliga. Utskottet noterar att regeringen avser att noga följa utvecklingen och, om det visar sig nödvändigt, tillskjuta ytterligare medel på tilläggsbudget för 2001.

Mot bakgrund av det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag till medelsanvisning. Utskottet avstyrker motionerna Sf299 yrkande 5, Sf294 yrkande 7 i denna del, Sf310 yrkande 1 i denna del, Sf292 yrkande 5 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del.

Övriga motioner om socialförsäkringens administration

En försäkrad skall, när han eller hon gör anspråk på sjukpenning, till försäkringskassan anmäla sådan ändring i sina inkomstförhållanden eller andra omständigheter, som påverkar rätten till sjukpenning eller sjukpenningens storlek. I en motion begärs en sådan ändring att den som är anställd eller uppdragstagare alltid skall lämna bestyrkta uppgifter om inkomst och arbetstid när ersättning baserad på den sjukpenninggrundande inkomsten begärs. Härigenom skulle enligt motionären försäkringskassan minska sina administrativa kostnader. Utskottet delar uppfattningen i motionen att försäkringskassans arbete med att utreda och fastställa en korrekt sjukpenninggrundande inkomst bör vara så effektiv som möjligt. I samband med införande av bestämmelser om att uppgifter skall lämnas på heder och samvete har utskottet poängterat nödvändigheten av att rätt beslut fattas från början och även pekat på vikten av att den försäkrade informerades om innebörden av följdverkningarna av sådana regler (bet. 1996/97:SfU10). Enligt utskottets mening är det viktigt att följa upp effekterna av dessa regler. Utskottet kan inte nu förorda ytterligare lagändringar. Utskottet avstyrker motion Sf253.

När det gäller motionsyrkande om att den s.k. fördjupade bedömningen enligt 3 kap. 8 a § AFL skall ske senast efter 60 dagar kan utskottet konstatera att kravet på att en fördjupad bedömning skall göras i varje sjukpenningärende efter det att särskilt läkarutlåtande och särskild försäkran inkommit diskuteras av bl.a. Sjukförsäkringsutredningen. Utredningen har angivit att detaljregleringen av formerna för försäkringskassans bedömning av enskilda fall bör tas bort. Enligt vad utskottet erfarit finns även en samstämmighet mellan RFV och försäkringskassorna om att detaljregleringen bör avskaffas. Utskottet, som anser att de slutliga förslagen bör avvaktas, avstyrker motion Sf252.

Enligt 18 kap. 20 och 21 §§ AFL skall försäkringskassans styrelse upprätta årsredovisning och delårsrapport. Dessa skall skrivas under av samtliga styrelseledamöter och av direktören samt lämnas till RFV. Bland annat för att RFV skall kunna få in de olika underlagen och redovisningarna på lämpligt sätt och i tid har regeringen eller den myndighet som regeringen be-

stämmer givits möjlighet att meddela närmare föreskrifter om redovisningen. Av RFV:s föreskrifter (RFFS 1998:20) framgår att delårsrapport skall inges senast den 8 augusti varje år. Syftet med förslagen till förändringar av socialförsäkringsadministrationen var att bl.a. stärka och tydliggöra styrelsens ansvar för verksamheten (prop. 1997/98:41 Socialförsäkringens administration m.m.). Vid behandlingen av propositionen uttalade utskottet att försäkringskassorna helt finansieras med statliga medel varför redovisningen borde styras enligt samma principer som gäller för statliga myndigheter (bet. 1997/98:SfU8). Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker motion Sf204.

När det gäller socialförsäkringsombud för försäkrade har liknande yrkanden vid ett flertal tillfällen behandlats av utskottet, senast i det av riksdagen godkända betänkandet 1998/99:SfU7. Utskottet har förståelse för önskemålet att stärka de enskildas möjligheter att ta till vara sin rätt i olika avseenden och vill erinra om att det i förvaltningsärenden åligger myndigheten att sörja för att erforderlig utredning tillförs de ärenden som handläggs och att RFV kan överklaga försäkringskassas och domstols beslut även till förmån för enskild part. I detta sammanhang vill utskottet också peka på vad som anförs i budgetpropositionen om det s.k. utvecklingsprogrammet. I proposition Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136) redogör regeringen för sin syn på de förvaltningspolitiska målen. Det rör frågor som demokrati, rättssäkerhet och effektivitet som bl.a. innefattar bättre service till medborgarna. Kompetens- och utbildningsfrågor lyfts fram med syfte att stimulera utvecklingen av förvaltningens kompetensförsörjning och kvalitetsarbete. Med det anförda avstyrker utskottet motion Sf235.

I två motioner behandlas tidpunkten för utbetalning av pensioner och andra socialförsäkringsförmåner. Utskottet kan inte ställa sig bakom yrkandena och avstyrker motionerna Sf290 och Sf230.

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom omfattar politikområdet Ekonomisk äldrepolitik. I politikområdet ingår samtliga anslag inom utgiftsområdet.

Förmånerna inom utgiftsområdet bekostas från anslagen 20:1 Ålderspensioner (folkpension i form av ålderspension och pensionstillskott, barntillägg till ålderspension, hustrutillägg och särskilt pensionstillägg för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn), 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna (folkpension och pensionstillskott i form av omställningspension, förlängd omställningspension, särskild efterlevandepension och änkepension), 20:3 Bostadstillägg till pensionärer (bostadstillägg och särskilt bostadstillägg till ålderspensionärer) samt 20:4 Delpension.

I juni 1998 fattade riksdagen beslut om att införa ett nytt ålderspensionssystem.

Det nya inkomstgrundade pensionssystemet kommer fullt ut att omfatta personer födda år 1954 eller senare. Personer födda åren 1938–1953 kommer att få ett i förhållande till födelseåret ökat antal tjugondelar av pensionen från det nya systemet och resterande antal tjugondelar från ATP-systemet.

Regler om inkomstgrundad ålderspension finns i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (LIP).

Reglerna om intjänande av pensionsrätt har med omfattande övergångsbestämmelser trätt i kraft den 1 januari 1999. Reglerna om beräkning av förmånernas storlek och utbetalning av dessa träder i kraft den 1 januari 2001.

Garantipension kommer att ersätta nuvarande grundskydd när det gäller folkpension i form av ålderspension till den del denna inte beräknats med anledning av arbete, lagen (1998:702) om garantipension. Garantipensionen skall också ersätta pensionstillskott och särskilt grundavdrag med anledning av ålderspension. För rätt till oreducerad garantipension skall krävas 40 års försäkringstid. Vid kortare försäkringstid skall garantipensionen reduceras proportionellt.

Som försäkringstid för garantipension skall tillgodoräknas tid då en person, mellan i princip 25 och 65 års ålder, har varit folkbokförd i Sverige. Beträffande flyktingar och andra skyddsbehövande som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige räknas viss andelsberäknad tid av bosättningsstid i tidigare hemland (dock inte tid som berättigar till pension från hemlandet).

Garantipensionssystemet kommer att omfatta personer födda år 1938 eller senare. Lagen om garantipension träder i kraft den 1 januari 2001.

Den 30 maj 2000 överlämnades till riksdagen proposition 1999/2000:127 Garantipension för personer födda år 1937 eller tidigare. Förslaget har antagits av riksdagen (bet. 2000/01:SfU3, rskr. 2000/01:10). Grundskyddet för den aktuella åldersgruppen utgörs i dag av folkpension, pensionstillskott och särskilt grundavdrag vid beskattningen. Ett belopp som motsvarar folkpension beräknad i förhållande till antalet tillgodoräknade år med ATP-poäng kommer fr.o.m. 2003 att utges i form av tilläggspension enligt lagen om inkomstgrundad ålderspension. Om pensionären är berättigad till ett högre folkpensionsbelopp enligt nu gällande regler om bosättningsbaserad folkpension skall enligt förslaget det överskjutande beloppet utges i form av garantipension. Även ett belopp som motsvarar det pensionstillskott som pensionären har rätt till enligt dagens regler skall utges i form av garantipension. Vidare skall värdet av det särskilda grundavdraget bestämmas utifrån pensionärens inkomster av allmän pension och tjänstepension samt efter en kommunalskattesats på 34 %. Motsvarande belopp utges som garantipension. Garantipensionen beskattas på samma sätt som gäller för övriga inkomsttagare. Bestämmelserna om garantipension till personer födda 1937 eller tidigare träder i kraft den 1 januari 2003.

Riksdagen har för budgetåret 2001 i enlighet med regeringens förslag fastställt ramen för utgiftsområde 11 till 33 779 600 000 kr (bet. 2000/01:FiU1, rskr. 2000/01:36).

Mål inom politikområdet

Propositionen

Målet för utgiftsområdet, som lades fast år 1998 (prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:SfU1, rskr. 1998/99:101), är att ge ekonomiskt stöd till äldre och efterlevande. I budgetpropositionen för år 2001 anges bl.a. att vid saneringen

av statens finanser gjordes omfattande besparingar som även drabbade pensionärerna. Besparingarna drabbade pensionärerna genom såväl generella åtgärder på pensionsområdet genom en begränsad uppräknings av prisbasbeloppet som mer selektiva förändringar i form av försämrade regler för bostadstillägg till pensionärer m.m. För att åtgärderna inte skulle drabba dem som var mest utsatta har dock riktade förbättringar genomförts i form av höjt särskilt bostadstillägg och höjt pensionstillskott. Därefter har förbättringar genomförts i form av förbättrat bostadstillägg och höjd pension genom att pensionerna fr.o.m. år 1999 beräknas utifrån ett prisbasbelopp utan minskning. Regeringen uppger vidare att det av undersökningen Sämre för mig – Bättre för oss (Ds 1999:5) framgår att pensionärerna som kollektivt ökade sin inkomststandard i förhållande till andra grupper under 1990-talet. Det omfattande saneringsprogram som genomförts innebar påfrestningar för många pensionärer. Den nämnda undersökningen fastslår dock att pensionärerna med lägst inkomster klarat sig relativt bra. Den främsta anledningen till detta är, enligt undersökningen, konstruktionen av det särskilda bostadstillägget. Sammantaget anser regeringen att resultatet av de statliga insatser som gjorts inom politikområdet innebär att målet som satts upp har uppfyllts.

I budgetpropositionen för 2001 föreslår regeringen att riksdagen godkänner ett nytt mål för politikområdet Ekonomisk äldrepolitik samt att det tidigare målet för utgiftsområdet upphör att gälla. Det mål som regeringen föreslår är att ”personer med låg eller ingen inkomstrelaterad pension skall garanteras ett värdesäkrat grundskydd”. I propositionen framhålls att Sverige nu har ett reformerat ålderspensionssystem. Det nya systemet innebär att kommande generationer kommer att få pension samtidigt som det är anpassat till vad ekonomin och demografin tillåter. Regeringens ambition är att genom omfattande informationsinsatser ge allt fler människor bättre kunskaper om hur pensionssystemet fungerar och därmed bättre möjligheter att planera för sin pensionering redan tidigt i livet. Det nya ålderspensionssystemet bygger på livsinkomstprincipen men har enligt regeringen ett grundskydd som ger god ekonomisk trygghet för alla.

Utskottets bedömning

Det nya mål som regeringen för politikområdet Ekonomisk äldrepolitik formulerat är att personer med låg eller ingen inkomstrelaterad pension skall garanteras ett värdesäkrat grundskydd. Utskottet har inte något att erinra mot förslaget till mål för politikområdet och föreslår att riksdagen godkänner målet och att det tidigare målet för utgiftsområdet upphör att gälla.

Utskottet vill i sammanhanget peka på att när riksdagen år 1998 (prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:SfU1, rskr. 1998/99:101) godkände det nu gällande målet förutsatte utskottet att den dialog som fördes med Socialdepartementet kommer att fortsätta i syfte att ytterligare utveckla målformuleringarna och att man därvid bör sträva efter att formulera mål som är såväl långsiktiga som konkreta och uppföljningsbara. Utskottet konstaterar därvid att dialogen har förts och att avsikten är att den skall föras även fortsättningsvis.

Gällande ordning

I dagens pensionssystem utges ålderspension i form av folkpension enligt 5 och 6 kap. AFL. Som tilläggsförmåner till folkpension kan utges särskilda folkpensionsförmåner i form av pensionstillskott och bostadstillägg till pensionärer.

Hel folkpension i form av ålderspension utges med 96 % av prisbasbeloppet eller, för gift försäkrad, med 78,5 % av prisbasbeloppet. Den ålderspensionär som har låg eller ingen ATP har rätt till pensionstillskott enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott. Pensionstillskott till ålderspension utges fr.o.m. den 1 juni 1999 t.o.m. november 2000 med högst 56,9 % av prisbasbeloppet. I proposition 1999/2000:138 Anpassningar i ålderspensionssystemet inför år 2001, m.m. föreslog regeringen att den tillfälliga höjningen av pensionstillskottet, som kom till för att kompensera de pensionärer med lägst inkomster för höjningen av högkostnadsskyddet inom läkemedelsförmånen, skulle permanentas. Förslaget har antagits av riksdagen (bet. 2000/01:SfU4, rskr. 2000/01:11). Om pension börjar tas ut före respektive efter 65 års ålder minskar respektive ökar pensionsbeloppet.

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 20:1 Ålderspensioner anvisar ett ramanslag på 10 197 miljoner kronor.

Anslaget innefattar folkpension till pensionärer som inte har rätt till ATP. Från och med år 2003 kommer det nuvarande grundskyddet inom ålderspensioneringen att ersättas av garantipensionen i det reformerade ålderspensionssystemet som helt finansieras med allmänna skattemedel. Detta förhållande leder fr.o.m. nämnda år till ökade utgifter på anslaget.

Enligt propositionen har antalet ålderspensionärer ökat något de senaste åren. Det beror bl.a. på en ökning av antalet personer med förtida uttag. Antalet ålderspensionärer utan ATP minskar dock stadigt på grund av ATP-systemets tillväxt. År 1999 var antalet ungefär 247 000. För år 2001 beräknas antalet till 220 000. Samtidigt minskar antalet pensionärer med pensionstillskott. Trenden att de nyblivna pensionärerna i genomsnitt har högre ATP jämfört med den äldre generationen beräknas fortsätta vilket innebär att allt färre personer kommer att helt sakna ATP eller ha en så låg pension att pensionstillskott skall utges.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001*Moderaterna*

Margit Gennser m.fl. begär i motion Sf298 yrkande 5 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 20:1 anvisa 400 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit. I yrkande 1 begärs att riksdagen beslutar att folkpensionerna för perioden 2001–2006 skall beräknas utifrån ett prisbasbelopp förhöjt med två procentenheter för dem som uppbar folkpension under peri-

oden 1993–1998. På så sätt kompenseras pensionärerna för den lägre folkpension som utgavs under sistnämnda period. Enligt motionärerna innebär förslaget att 1993 års innehållna pensioner betalas ut år 2001, 1994 års innehållna pensioner år 2002 osv.

Kristdemokraterna

Motionärerna i Sf265, Kenneth Lantz m.fl., vill höja pensionstillskottet med 200 kronor per månad år 2001. I motionen anförs att en höjning av pensionstillskottet skulle komma de pensionärer som i dag är de mest utsatta till godo. Ytterligare 940 miljoner kronor bör tillföras anslag 20:1 Ålderspensioner (yrkande 5 i denna del).

Centerpartiet

Även motionärerna i Sf282 (i denna del) Birgitta Carlsson m.fl. vill i stället för en höjning av bostadstillägget, som föreslås av regeringen, höja pensionstillskottet. I motionen föreslås en höjning med 3 000 kr per år. Detta gynnar pensionärer med låg pension, däribland många kvinnor. Enligt motionärerna bör ytterligare 1 004 miljoner kronor tillföras anslaget 20:1 Ålderspensioner. Även i motion Fi210 yrkande 9 av Lennart Daléus m.fl. begärs att pensionstillskottet höjs med 3 000 kr per år.

Övriga motioner om ålderspension

I motionerna Sf205 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) och Sf206 av Henrik Westman (m) begärs ett tillkännagivande respektive förslag om att pension skall utges med samma belopp oberoende av om pensionärerna är gifta eller inte.

Tuve Skånberg (kd) begär i motion Sf228 yrkande 5 ett tillkännagivande om den policy som kom till uttryck i proposition 1973:32 om äktenskaps ingående och upplösning. Enligt motionären uppgavs i propositionen att man i framtiden vid utformning av olika lagregler om skatter och sociala förmåner skulle undvika att ge bestämmelser ett sådant innehåll att människor förlorar på att ingå äktenskap eller vinner på att skilja sig.

I motion Sf611 av Lennart Daléus m.fl. (c) anförs att det inte är rimligt att de invandrare som kommer hit sent i livet och har låg eller ingen pension skall vara beroende av socialbidrag. Staten bör överta kostnadsansvaret för deras ekonomi. I yrkande 21 begärs ett tillkännagivande om det anförda.

I motion A808 yrkande 14 av Matz Hammarström m.fl. (mp) begärs ett tillkännagivande om invandrarkvinnors pension. Enligt motionärerna bör regeringen lägga fram förslag till hur en rimlig pension för dessa kvinnor kan åstadkommas.

Eva Arvidsson och Nikos Papadopoulos (s) anför i motion Sf303 att äldre personer med invandrabakgrund som bor i Sverige bör ha rätt till ett äldre försörjningsstöd och slippa vara beroende av socialbidrag. Motionärerna begär ett tillkännagivande om det anförda.

Lena Ek m.fl. (c) begär i motion So545 yrkande 10 ett tillkännagivande om behovet av att stärka äldre kvinnors ekonomi genom en rejäl höjning av pensionstillskottet.

2000/01:SfU1

Utskottets bedömning

Anslag 20:1 Ålderspensioner

De insatser som gjorts under 1990-talet för att sanera statens finanser har även drabbat pensionärerna. Under senare år har dock en rad förändringar genomförts i syfte att förbättra pensionärernas ekonomi. Bland annat har bostadstilläggen höjts, något som i stor utsträckning gynnat kvinnorna. Den tillfälliga höjningen av pensionstillskottet har som ovan nämnts permanentats. Vidare har minskningen av prisbasbeloppet vid beräkning av pensioner slopats fr.o.m. budgetåret 1999. I propositionen anges dock att fortfarande kvarstår en mindre effekt av den tidigare begränsningen av prisbasbeloppet innebärande att basbeloppet är ca 2 % lägre än vad som annars skulle varit fallet.

I budgetpropositionen anges att i departementspromemorian Sämre för mig – Bättre för oss (Ds 1999:5) belyses saneringsprogrammets effekter för ålderspensionärernas inkomststandard och att hänsyn härvid också kunnat tas till de kommunala avgifterna. Utskottet noterar att av promemorian framgår att pensionärerna som kollektivt ökade sin inkomststandard i förhållande till andra grupper. Detta kan förklaras av flera olika faktorer. Nyblivna pensionärer har i genomsnitt högre ATP-poäng, och därmed högre inkomster än de som redan finns i gruppen. Detta höjer för varje år gruppens inkomststandard. Det faktum att nyblivna pensionärer har en relativt hög inkomststandard leder till att antalet ålderspensionärer med pensionstillskott stadigt minskar. Äldre pensionärer har en lägre inkomststandard än yngre. En förklaringsfaktor härtill är att kvinnor, som i genomsnitt har en lägre inkomststandard än män, är överrepresenterade bland de äldre.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att det är av vikt att det tillgängliga utrymmet för ekonomiska förbättringar används selektivt, så att de pensionärer som har lägst inkomster får en förbättrad standard, t.ex. genom förbättringar inom bostadstillägget till pensionärer. Utskottet kan inte tillstyrka en ytterligare höjning av pensionstillskottet och inte heller att pensionerna skall beräknas utifrån ett förhöjt prisbasbelopp men vill dock framhålla att det är väsentligt att ålderspensionärernas ekonomiska förhållanden fortlöpande uppmärksammas. Utskottet vill i sammanhanget också framhålla att nedan under anslag 20:3 kommer utskottet att behandla regeringens förslag till förbättringar vad gäller bostadstillägget till pensionärer, något som gynnar de pensionärer som har lägst inkomst.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet avstyrker motionerna Sf265 yrkande 5 (i denna del), Sf282 (i denna del), Sf298 yrkandena 1 och 5 och Fi210 yrkande 9.

Frågor som tas upp i de övriga motioner som behandlas under detta avsnitt, nämligen äldre invandrarers ekonomi och gifta respektive ogifta pensionärers pensionsstorlek, har utskottet behandlat i bl.a. betänkande 1999/2000:SfU1.

Beträffande äldre invandrarers ekonomi vill utskottet ånyo erinra om att i samband med att nya regler för beräkning av folkpension infördes gjorde riksdagen ett tillkännagivande om bl.a. att det fanns anledning för regeringen att närmare utreda de problem som fanns och kunde uppkomma i framtiden när det gällde försörjningen av de invandrade ålderspensionärer som inte hade rätt till folkpension eller endast skulle komma att få en reducerad pension (bet. 1992/93:SfU4). Utskottet har därefter flera gånger behandlat frågan och bl.a. i betänkande 1997/98:SfU13. Det nya pensionssystemet underströk utskottet att det är viktigt att hitta en lösning som innebär att den grupp äldre invandrare som har kort anknäringstid till Sverige inte blir hänvisade till socialtjänsten för sin försörjning, och utskottet utgick från att regeringen återkommer med förslag till lösningar.

Socialtjänstutredningen har i sitt slutbetänkande Socialtjänst i utveckling (SOU 1999:97) för att tillförsäkra den som är bosatt i Sverige och är 65 år eller äldre en grundläggande försörjning föreslagit att ett äldreförsörjningsstöd skall införas. Stödet skall regleras i en särskild lag och vara ett statligt ansvar. När det gäller försörjningsstödet nivå, finansieringsmodell och handlägningsbestämmelser ter sig enligt utredningen en anknäring till grundskyddet för ålderspensionärer ändamålsenligt. Mot bakgrund av det anförda ansåg utskottet i bet. 1999/2000:SfU1 att beredningen av betänkandet borde avvaktas och att något uttalande från riksdagens sida om äldre invandrarers försörjning inte borde göras.

Utskottet vill framhålla att det är av stor vikt att frågan om äldre invandrarers försörjning får en lösning. Det nämnda utredningsbetänkandet är ännu inte är färdigberett och resultatet härav bör avvaktas. Utskottet avstyrker motionerna Sf303, Sf611 yrkande 21 och A808 yrkande 14.

Beträffande frågan om storleken på gifta respektive ogifta personers pension bör nämnas att den lägre pensionsnivån för gifta infördes redan då folkpensionen infördes år 1913. Före den 1 januari 1996 gällde den lägre nivån endast för gifta vars make också uppbar folkpension. Från och med nämnda tidpunkt ändrades reglerna så att den lägre nivån utges till alla som är gifta och således oavsett om maken har folkpension. Utskottet noterar dock att i det nya ålderspensionssystemet kommer, när det gäller inkomstpensionens storlek, inga skillnader förekomma på den grunden att vederbörande är gift eller ogift. Vid beräkning av tilläggspension enligt LIP (för dem som är födda 1953 eller tidigare) kommer dock tilläggspensionen till den del den är avsedd att ersätta pensionsgrundande inkomster motsvarande det första basbeloppet (förhöjt prisbasbelopp) att utges med olika belopp för den som är ogift eller gift. Liksom enligt bestämmelserna i AFL saknar det betydelse om maken uppbar ålderspension eller inte. Vidare skall liksom nu med gift pensionsberättigad likställas den som stadigvarande sammanbor med annan, med vilken den pensionsberättigade har varit gift eller har eller har haft barn. Med ogift pensionsberättigad skall likställas den som är gift men stadigvarande

lever åtskild från sin make, om inte särskilda skäl föranleder annat. För den som kommer att uppbära enbart garantipension eller kompletterande garantipension kommer också denna att utges med olika stora belopp beroende på om vederbörande är gift eller ogift.

Att i det nya pensionssystemet likställa pensionen för gifta med pension för dem som är ogifta skulle kosta drygt 5 miljarder kronor. I fempartiöverenskommelsen om det nya ålderspensionssystemet ansåg man att dessa medel borde användas till mer angelägna delar av grundskyddet i pensionssystemet.

Även för dem som uppbär övergångsvis garantipension, dvs. de som är födda 1937 eller tidigare, utges pension med olika stora belopp beroende av om pensionären är gift eller ogift.

Skillnaderna i pensionsnivåerna motiverades ursprungligen med att gifta har ekonomisk hushållsgemenskap och därmed lägre gemensamma utgifter. Ekonomisk hushållsgemenskap kan också föreligga för sambor. Det var dock på grund av integritetsskäl och med risk för subjektiva bedömningar vanskligt att fastslå om två personer lever under äktenskapsliknande former och därmed har ekonomisk hushållsgemenskap. Två vuxna personer som är folkbokförda på samma adress har inte automatiskt något ansvar för varandras försörjning medan det omvända gäller för gifta eller motsvarande.

Utskottet kan mot bakgrund av det anförda konstatera att under mycket lång tid kommer pension i flera avseenden att utges med olika stora belopp beroende på om vederbörande pensionär är gift eller ogift.

Utskottet avstyrker motionerna Sf205, Sf206 och Sf228 yrkande 5.

Utskottet, som ovan under anslag 20:1 Ålderspensioner avstyrkt en höjning av pensionstillskottet, anser att riksdagen bör avslå motion So545 yrkande 10.

20:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Gällande ordning

Omställningspension och särskild efterlevandepension, som infördes den 1 januari 1990, utges till efterlevande make oavsett kön och omfattar såväl folkpension som ATP.

Omställningspension utges till efterlevande make som inte har fyllt 65 år och som vid tiden för dödsfallet antingen sammanbott med maken under de fem år som föregått dödsfallet eller då stadigvarande bodde tillsammans med barn under tolv år som stod under vårdnad av makarna eller en av makarna. Med efterlevande make likställs vissa efterlevande som varit samboende med den avlidne.

Omställningspension utges under en tid som begränsats till sex månader från dödsfallet (före den 1 april 1997 var tiden tolv månader). Därefter utges omställningspension endast om den efterlevande har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under tolv år som vid dödsfallet stadigvarande vistades i makarnas hem. Sedan rätten till omställningspension upphört kan efterlevande make med nedsatt förvärvsförmåga beviljas särskild

efterlevandepension, som alltefter förvärvsförmågans nedsättning utges som hel, tre fjärdedels, halv eller fjärdedels förmån.

Hade den avlidne maken inte uppfyllt bosättnings- eller ATP-kravet för oreducerad folkpension utges folkpension i form av omställningspension och särskild efterlevandepension med reducerat belopp.

Rätt till omställningspension och särskild efterlevandepension upphör om den efterlevande gifter om sig eller sammanlever med någon som han eller hon har varit gift med eller har eller har haft barn med.

På förslag av regeringen har riksdagen fattat beslut om nya regler för efterlevandepensioneringen (prop. 1999/2000:91, bet. 1999/2000:SfU13, rskr. 1999/2000:235). Reglerna innebär en anpassning till det nya ålderspensions-systemet och skall träda i kraft den 1 januari 2003. Från och med nämnda tidpunkt förlängs omställningspensionen till tio månader. I propositionen uppgavs att regeringen avser att återkomma med förslag som förlänger omställningspensionen till tolv månader fr.o.m. år 2005.

Änkepension

Före den 1 januari 1990 fanns i 8 och 14 kap. AFL bestämmelser om folk- och tilläggspension i form av änkepension. Till följd av omfattande övergångsbestämmelser kommer änkepension enligt dessa äldre bestämmelser att nybeviljas och betalas ut under en lång tid framöver.

Rätt till folkpension i form av änkepension har en änka, som antingen fyllt 36 år vid mannens bortgång och då varit gift med honom i minst fem år eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn, som är under 16 år och som stadigvarande vistades hos makarna eller hos änkan vid tiden för dödsfallet. Med änkor likställs vissa grupper icke gifta kvinnor som varit samboende med den avlidne.

Enligt huvudregeln utges oreducerad folkpension i form av änkepension till änka som var minst 50 år då mannen avled eller som då vårdade barn under 16 år. I sistnämnda fall utges oreducerad pension i första hand fram till dess att barnet fyller 16 år, men även därefter om änkan vid denna tidpunkt uppnått 50 års ålder. I övriga fall utges reducerad pension. Även om änkan uppfyller nu nämnda krav för oreducerad folkpension reduceras folkpensionen om den avlidne mannen inte uppfyllt bosättnings- eller ATP-kravet för oreducerad folkpension. Detta kan även gälla änkor som är födda år 1945 eller senare, eftersom folkpensionen för dessa änkor är knuten till det antal år den avlidne mannen t.o.m. utgången av år 1989 tillgodoräknats pensionspoäng.

Folkpension i form av änkepension utges till änka fram till dess att änkan fyller 65 år eller dessförinnan får folkpension. Pensionsförmånen upphör dock om änkan gifter om sig eller sammanlever med någon som hon har varit gift med eller har eller har haft barn med.

Änkepension från ATP utges till änka som varit gift med den avlidne i minst fem år eller som har gemensamt barn med denne. Pensionen från ATP utges oberoende av ankans ålder och oberoende av om hon har egen ålders- eller förtidspension men upphör om hon gifter om sig. Pensionen reduceras om änkan får tilläggspension i form av ålderspension såvida hon inte är född

1929 eller tidigare. För änkor som är födda år 1945 eller senare gäller att de får änkepension från ATP endast i förhållande till mannens intjänade pensionspoäng vid utgången av år 1989.

Sedan den 1 april 1997 gäller att folkpension i form av änkepension och pensionstillskott till denna skall inkomstprövas. Inkomstprövningen, som således omfattar även de pensioner som utges vid ikraftträdandet, skall dock inte göras under de första sex månaderna efter dödsfallet och inte heller så länge änkan vårdar barn under tolv år. Prövningen görs enligt de regler som gäller för bostadstillägg för pensionärer och sker integrerat på så sätt att inkomsten först reducerar bostadstillägget och därefter änkepensionen. Vid inkomstprövningen fastställs en årsinkomst. Årsinkomsten innefattar i princip alla inkomster utom folkpension samt vissa bidrag och kostnadsersättningar. Annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring och individuellt pensionssparkonto skall dock sedan den 1 januari 1998 inte räknas med i årsinkomsten. Inkomst av förmögenhet beräknas som en schablonmässigt bestämd procentuell andel av varje förmögenhetslag. Vid beräkning av förmögenhetens avkastning ökar den procentuella andelen då det gäller förmögenhet överstigande visst belopp. Pensionen minskas med 30 % av årsinkomsten utöver folkpensions- och pensionstillskottsnivå som inte reducerat bostadstillägget.

I det nya regelverket för efterlevandepensioneringen kommer änkepensionerna bli kvar enligt i huvudsak nuvarande regler. Frågan om inkomstprövningen av grundskyddet inom änkepensioneringen behandlas dock i samband med den fortsatta beredningen av betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52). En proposition i frågan är aviserad till våren 2001.

Efterlevandeförmånernas storlek

Oreducerad folkpension i form av änkepension eller omställningspension och hel särskild efterlevandepension utges med 90 % av prisbasbeloppet. Pensionstillskottet till dessa förmåner utgör 61,5 % av prisbasbeloppet (för perioden juni 1999–november 2000 62,9 % av prisbasbeloppet). Se ovan under ålderspensioner om permanentning av den tillfälliga höjningen. Till pensionstagare som inte har någon tilläggspension till aktuell efterlevandeförmån utges pensionstillskottet i sin helhet. Till pensionstagare som har tilläggspension utges pensionstillskott endast i den mån pensionstillskottet överstiger tilläggspensionen. Utges reducerad efterlevandeförmån reduceras även pensionstillskottet.

Omställningspension samt hel särskild efterlevandepension från ATP utgör 40 % av den avlidnes pension eller 20 % om barn med barnpension finns. Änkepension från ATP utgör 40 % av den avlidnes pension eller 35 % om barn med barnpension finns. Fr.o.m. år 2003 kommer omställningspension vid dödsfall som inträffar efter år 2002 att utges med 55 % av efterlevandepensionsunderlaget som normalt skall baseras på den faktiska pensionsbehållningen som den avlidne har tjänat in t.o.m. året före dödsfallet och en antagen pensionsbehållning för åren därefter t.o.m. det år den avlidne skulle ha fyllt 64 år.

Regeringen föreslår att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna anvisar ett ramanslag på 13 141 miljoner kronor.

Från och med budgetåret 1999 finansieras anslaget med en efterlevandepensionsavgift. För budgetåret 2001 beräknas avgiften ge en inkomst på drygt 15 800 miljoner kronor.

I den ekonomiska vårpropositionen 1999/2000:150 uppgav regeringen att utgiftsområde 11 skall tillföras 30 miljoner kronor för att göra inkomstprövningen av änkepensionerna generösare och enklare. I budgetpropositionen anges att den närmare utformningen skall beredas i samband med arbetet om ett nytt system för bostadsstöd till pensionärer. En proposition härom är aviserad till våren 2001.

Riksdagen har tidigare beslutat att omställningspensionen skall förlängas från sex till tio månader fr.o.m. år 2003 (prop. 1999/2000:91, bet. 1999/2000:SfU13, rskr. 1999/2000:235) och regeringen har också för avsikt att återkomma med förslag som förlänger omställningspensionen till tolv månader år 2005.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

Margit Gennser m.fl. (m) anser i motion Sf298 att inkomstprövningen av änkepensionerna skall upphöra fr.o.m. den 1 januari 2001 och att nivåerna skall återställas till vad som gällde före den 1 april 1997 (yrkande 2). I yrkande 6 anges att ytterligare 550 miljoner kronor skall föras till anslag 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna.

Även Bo Lundgren m.fl. (m) begär i motion Sf213 att riksdagen beslutar att inkomstprövningen av änkepensionerna skall upphöra och att nivåerna återställs.

Kristdemokraterna

I motion Sf265 av Kenneth Lantz m.fl. (kd) begärs att ytterligare 836 miljoner kronor förs till anslaget 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna (yrkande 5 i denna del). Motionärerna anser att änkepensionerna måste återställas till den nivå som gällde före den 1 april 1997. Vidare anser motionärerna att omställningspensionen redan fr.o.m. den 1 januari 2001 måste förlängas från sex månader till tolv månader. I yrkandena 1 och 2 begärs att riksdagen beslutar i enlighet med det anförda.

Folkpartiet

Även i motion Fi211 yrkande 16 (i denna del) av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs att inkomstprövningen av änkepensionerna slopas och att omställningspensionen förlängs till tolv månader. Anslag 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna bör därför tillföras ytterligare 786 miljoner kronor.

I motionerna Sf202 av Rolf Gunnarsson (m), Sf203 av Stefan Hagfeldt (m), Sf208 av Ingvar Eriksson och Carl G Nilsson (m), Sf211 av Elizabeth Nyström och Maud Ekendahl (m), Sf231 av Kent Olsson (m), Sf251 av Anita Sidén och Anne-Katrine Dunker (m) och Sf238 av Olle Lindström (m) begärs tillkännagivanden om återställda änkepensioner. I den sist nämnda motionen begärs dessutom att återbetalning skall ske av de belopp som reducerat pensionerna.

Även i motionerna Sf266 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) och So456 yrkande 10 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs tillkännagivanden om återställda änkepensioner.

Utskottets bedömning

Anslag 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Utskottet har tidigare vid ett flertal tillfällen påpekat att också inom detta område har omfattande åtgärder varit nödvändiga för att sanera statens finanser. Ett antal förbättringar, som exempelvis att minskningen av prisbasbeloppet vid beräkning av pensioner upphört fr.o.m. budgetåret 1999, har även kommit efterlevande till del.

Som redogjorts för ovan kommer omställningspensionen att förlängas från sex till tio månader fr.o.m. år 2003 och regeringen har också för avsikt att återkomma med förslag som förlänger omställningspensionen till tolv månader år 2005. Vidare kommer regeringen att under våren 2001 i samband med förslag om ett nytt bostadsstöd till pensionärer föreslå bestämmelser inom änkepensioneringen i syfte att göra inkomstprövningen av änkepensionerna generösare och enklare. Utgifterna för detta har i budgetpropositionen beräknats till 30 miljoner kronor.

Några ytterligare åtgärder för att förbättra efterlevandepensionerna kan dock enligt utskottets mening nu inte göras. Utskottet vill dock erinra om att i betänkande 1999/2000:SfU13 Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn har utskottet förutsatt att regeringen återkommer med förslag till riksdagen om det visar sig ekonomiskt möjligt att tidigarelägga den aviserade förlängningen av den inledande omställningspensionen till tolv månader.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet avstyrker motionerna Sf213, Sf265 yrkandena 1, 2 samt 5 (i denna del), Sf298 yrkandena 2 och 6 samt Fi211 yrkande 16 (i denna del).

Övriga motioner angående efterlevandepensioner

Med beaktande av vad utskottet ovan anfört anser utskottet att något uttalande från riksdagens sida om änkepension nu inte bör göras.

Utskottet avstyrker motionerna Sf202, Sf203, Sf208, Sf211, Sf231, Sf238, Sf251, Sf266 och So456 yrkande 10.

Gällande ordning

Det kommunala bostadstillägget till pensionärer ersattes fr.o.m. den 1 januari 1995 med ett statligt bostadstillägg till pensionärer (BTP). BTP regleras i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer.

I samband med att BTP infördes gavs kommunerna, under en övergångstid på fyra år, möjlighet att komplettera med ett kommunalt finansierat bostadstillägg. Denna möjlighet har förlängts att gälla t.o.m. år 2000.

BTP är en inkomstprövad förmån som kan utges till den som uppbär folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller efterlevandepension. BTP kan dock aldrig utgå som tillägg till ålderspension före den månad pensionären fyller 65 år. BTP utges fr.o.m. den 1 januari 1999 med högst ett belopp som motsvarar 90 % av bostadskostnaden mellan 100 kr och 4 000 kr per månad. Detta maximibelopp utges till pensionärer utan andra inkomster än folkpension samt pensionstillskott och/eller tilläggspension till ett belopp som motsvarar ett oreducerat pensionstillskott. För pensionärer med ytterligare inkomster görs ett inkomstavdrag från maximibeloppet. Inkomstavdraget grundas enbart på dessa ytterligare inkomster.

Inkomstavdrag görs med 40 % av den beaktade årsinkomsten upp till ett och ett halvt prisbasbelopp och med 45 % av den överstigande årsinkomsten.

Avkastning av förmögenheten beräknas till 5 % av förmögenheten upp till 60 000 kr för den som är gift och upp till 75 000 kr för annan. Överstiger förmögenheten dessa belopp beräknas avkastningen till 15 % av det överstigande beloppet.

Från den 1 januari 1991 beaktades vid inkomstprövningen av bostadstillägget inte inkomst av privatbostad eller privatbostadsfastighet som anges i 5 § kommunalskattelagen. Detta gällde oavsett om bostaden användes för permanent boende eller inte. Inte heller beaktades skulder och skuldräntor som var hänförliga till sådana bostäder.

Från den 1 april 1997 gäller att endast privatbostadsfastighet eller privatbostad som permanent bebos av den pensionsberättigade skall vara undantagen från inkomstprövningen av BTP. Detta innebär att även innehav av bl.a. fritidsfastighet kan påverka bostadstilläggets storlek. Från den 1 januari 1998 skall dock vid beräkningen av BTP för en pensionär som har sin bostad i särskild boendeform inte beaktas värdet av privatbostadsfastighet eller privatbostad som utgör permanentbostad för pensionärens make.

Från den 1 april 1998 skall vid beräkningen av BTP med gift likställas även den man och kvinna som utan att vara gifta med varandra lever tillsammans och är folkbokförda på samma adress, om inte skäl visas för annat.

Särskilt bostadstillägg till pensionärer (SBTP) betalas ut som en inkomstutfyllnad om pensionärens inkomst sedan en skälig bostadskostnad är betald understiger en skälig levnadsnivå. De inkomster som anses utgöra en skälig levnadsnivå skall enligt 7 § tredje stycket lagen om bostadstillägg till pensionärer alltid uppgå till lägst 122 % av prisbasbeloppet (44 408 kr år 1999) för den som är ogift och till lägst 101 % av prisbasbeloppet (36 764 kr år 1999) för den som är gift. Under perioden juni 1999–november 2000 är nivåerna 123,4 % respektive 102,4 % av prisbasbeloppet (44 917 kr respek-

tive 37 273 kr år 1999). Se ovan under ålderspensioner om permanentning av den tillfälliga höjningen. Som skälig bostadskostnad anses en bostadskostnad som uppgår till högst 5 200 kr per månad.

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 20:3 Bostadstillägg till pensionärer anvisar ett ramanslag på 10 264 miljoner kronor.

I propositionen anförs att antalet BTP-tagare har minskat på senare år. Den största nedgången har skett bland ålderspensionärer men även antalet förtidspensionärer med BTP har minskat något. Enligt regeringen kan utvecklingen förklaras med att pensionsinkomsterna i regel är högre bland nyblivna pensionärer jämfört med de personer som sedan tidigare lyfter ålders- eller förtidspension. Trenden är att antalet BTP-tagare minskar också framöver.

Vidare anförs i propositionen att den högsta bostadskostnaden som ersätts i BTP, det s.k. taket, är 4 000 kr per månad. Det beloppet har gällt sedan BTP infördes år 1995. För pensionärer med höga boendekostnader har det medfört att BTP täcker en allt mindre del av boendekostnaden. Genom att förbättra villkoren för bostadsstödet träffar man de grupper inom pensionärskollektivet som har de lägsta inkomsterna. Regeringen föreslår därför att den undre gränsen, det s.k. golvet, i BTP-systemet slopas och att taket höjs till 4 500 kr per månad. Det innebär enligt regeringen för de allra flesta pensionärer med bostadstillägg en höjd ersättning med mellan 1 080 kr och 6 480 kr per år.

Regeringen anför också att förmånen SBTP är utformad så att pensionären är garanterad skälig levnadsnivå efter betald boendekostnad upp till en viss nivå. Som angetts ovan uppgår bostadsbidragsgränsen till 5 200 kr per månad. Av samma skäl som angetts ovan föreslår regeringen att taket i SBTP-systemet höjs till 5 700 kr per månad samt att gränsen för skälig levnadsnivå höjs med 6 procentenheter från 123,4 % till 129,4 procent av prisbasbeloppet för den som är ensamstående och från 102,4 % av prisbasbeloppet till 108,4 % för den som är gift. Enligt regeringen innebär det att en pensionär med SBTP får en höjd ersättning med mellan 2 400 kr och 8 400 kr per år. Förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2001 och beräknas för budgetåret 2001 kosta 863 miljoner kronor.

Vidare föreslår regeringen att kommunerna skall ges fortsatt möjlighet att betala ut kompletterande bostadstillägg t.o.m. år 2002.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

Motionärerna i Sf298, Margit Gennser m.fl. (m), avvisar regeringens förslag till ändring i lagen om bostadstillägg till pensionärer (yrkande 3). I stället föreslår motionärerna att en del av medlen används för att förbättra levnadsvillkoren för de allra sämst ställda pensionärerna. Det skall ske genom en höjning av den skäliga levnadsnivån i det särskilda bostadstillägget från 123,4 procent av prisbasbeloppet till 135,4 procent för den som är ensamstående och från 102,4 procent av prisbasbeloppet till 114,4 procent för den

som är gift (yrkande 4). I yrkande 7 anges att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 20:3 Bostadstillägg till pensionärer bör anslå 505 miljoner kronor mindre än vad regeringen föreslagit.

Kristdemokraterna

Motionärerna i Sf265, Kenneth Lantz m.fl. (kd), begär i yrkande 4 att riksdagen beslutar om att fritidsfastighet inte skall tas med i inkomstberäkningen för BTP. I yrkande 5 (i denna del) föreslås att till anslaget 20:3 Bostadstillägg till pensionärer för detta ändamål anvisas 30 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit.

Centerpartiet

Birgitta Carlsson m.fl. (c) föreslår i motion Sf282 (i denna del) att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 20:3 Bostadstillägg till pensionärer anvisa 663 miljoner kronor mindre än vad regeringen föreslagit. Motionärerna avvisar regeringens förslag till höjning av bostadstillägget och menar att den ovan av motionärerna under anslaget 20:1 Ålderspensioner föreslagna höjningen av pensionstillskottet bättre tillgodoser de sämst ställda pensionärerna. Det nämnda förslaget leder till att BTP ökar med ca 200 miljoner kronor eftersom inkomstavdraget då minskar och därför blir besparingen i förhållande till regeringens förslag 663 miljoner kronor.

Folkpartiet

I motion Fi211 yrkande 16 (i denna del) av Lars Leijonborg m.fl. (fp) föreslås att till anslag 20:3 Bostadstillägg till pensionärer anvisas 50 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit. Motionärerna anser att fritidsfastighet inte skall tas med i inkomstberäkningen för BTP.

Övrig motion om bostadstillägg

Inga Berggren och Anna Åkerhielm (m) begär i motion Sf246 ett tillkännagivande om BTP. Motionärerna föreslår att vid beräkning av förmögenhetsavkastning skall, i stället för den nu gällande fiktiva avkastningen, avkastningen knytas till någon ränta som årligen avspeglar det allmänna avkastningsläget i Sverige. Vidare föreslår motionärerna att i bostadskostnaden för bostadsrätter och likartade bostadsformer bör vid beräkning av BTP ingå ett schablonbelopp för inre underhåll. I detta hänseende behandlas enligt motionärerna olika boendeformer inte rättvist.

Utskottets bedömning

Anslag 20:3 Bostadstillägg till pensionärer

Den 1 januari 1999 höjdes ersättningsnivån i bostadstillägget till pensionärer från 85 till 90 %. Det innebär att de pensionärer som har de lägsta inkom-

terna sattes i främsta rummet. Då en övervägande del av dagens BTP-tagare är kvinnor har höjningen även haft den effekten att kvinnor med låga pensioner gynnats.

I årets budgetproposition anför regeringen att det finns skäl att föreslå ytterligare åtgärder som i första hand tar sikte på de pensionärer som har lägst inkomster och att det i den gruppen i hög utsträckning återfinns kvinnor. Enligt regeringen har undersökningar visat att det i första hand är pensionärer som har höga boendekostnader som finns representerade i gruppen som har lägst inkomster. Genom att förbättra villkoren för bostadsstöd uppnås således ett tillfredsställande resultat för de aktuella pensionärsgrupperna.

Mot bakgrund av det anförda föreslår således regeringen de ytterligare förbättringar av BTP och även av SBTP som redogjorts för ovan. Utskottet som delar de av regeringen framförda uppfattningarna ser mycket positivt på regeringens förslag om en fortsatt satsning på den grupp pensionärer, däribland många kvinnor, som har de lägsta inkomsterna. Regeringen föreslår också att kommunerna under åren 2001 och 2002 skall ges fortsatt möjlighet att betala ut kompletterande bostadstillägg till BTP. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer och lag om ändring i lagen (2000:778) om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer.

Utskottet anser att några ytterligare förändringar av BTP nu inte bör göras. Utskottet vill dock peka på att i betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52) föreslås ett nytt system för inkomstprövning av BTP som är anpassat till det reformerade ålderspensionssystemet med det särskilda skattemässiga grundavdraget borttaget och där en garantipension ersätter dagens grundskydd i form av folkpension, pensions-tillskott och särskilt grundavdrag. I budgetpropositionen aviseras att under våren 2001 kommer ett förslag till nytt system för inkomstprövning av BTP att föreläggas riksdagen. Vidare uppger regeringen att ytterligare 30 miljoner kronor under år 2001 skall avsättas för åtgärder inom SBTP-systemet.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet avstyrker motionerna Sf265 yrkande 4 och 5 (i denna del), Sf282 (i denna del), Sf298 yrkandena 3, 4 och 7 samt Fi211 yrkande 16 (i denna del).

Övrig motion angående bostadstillägg

I betänkandet 1999/2000:SfU1 avstyrkte utskottet en motion gällande beräkning av BTP. Utskottet hänvisade till att i betänkandet SOU 1999:52 föreslås bl.a. att nuvarande schablonberäknade kapitalavkastning av förmögenhet skall slopas och att kapitalinkomster skall beräknas enligt skatterättsliga regler men med en viss begränsning av avdragsrätten. Vidare anförde utskottet att vad avser beräkning av bostadskostnad vid BTP gäller olika regler beroende på vilken form av boende det är fråga om. Ett system som garanterar en absolut likhet för beräkning av bostadskostnad mellan de olika boendeformerna låter sig enligt utskottets mening knappast göras av bl.a. den anledningen att de boende har olika möjligheter att påverka sin egen bo-

stadskostnad. Vid hyra är det i princip fastighetsägaren som sätter avgiften, låt vara med de begränsningar som följer av hyreslagen. Den som bor i en bostadsrätt har genom sitt medlemskap i föreningen möjlighet att påverka avgifterna och även verka för avsättning till reparationsfond för inre underhåll; en sådan avsättning ingår i bostadskostnaden vid beräkning av bostadstillskott.

Riksförsäkringsverket har på regeringens uppdrag förändrat sättet att beräkna schablonen för bostadsuppvärmning. Den nya schablonen innebär att hänsyn tagits till såväl kostnaden för olja som för el och att nya högre belopp för uppvärmning för år 2001 fastställts.

Utskottet vidhåller sin tidigare framförda uppfattning och avstyrker motion Sf246. Utskottet vill dock framhålla att det är av betydelse att beräkning av bostadskostnad så långt möjligt hålls neutral med avseende på de olika boendeformerna.

20:4 Delpension

Gällande ordning

Delpension kan utges om den försäkrade har haft pensionsgrundande inkomst under sammanlagt minst tio år fr.o.m. 45 års ålder och han eller hon under de senaste tolv månaderna före arbetstidsminskningen förvärvat arbetat under minst fyra månader.

Rätt till delpension föreligger från den månad den försäkrade fyller 61 år. Delpension utges för högst tio timmars minskning av arbetstiden per vecka och utgör 55 % av pensionsunderlaget.

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen för budgetåret 2001 till anslag 20:4 Delpension anvisar ett ramanslag på 177 600 000 kr.

I propositionen anförs att det nya ålderspensionssystemet i sig i framtiden ger stort utrymme för uttag av partiell ålderspension i kombination med fortsatt förvärvsarbete såväl före som efter 65 års ålder. Delpensionssystemet kommer därför att successivt avvecklas och nya delpensioner kommer inte att beviljas efter år 2000 (prop. 1997/98:151, bet. 1997/98:SfU13, rskr. 1997/98:315).

Utskottets bedömning

Utskottet har inget att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning.

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Enligt vad som anges i budgetpropositionen för 2001 (volym 1) har den statliga verksamheten numera indelats i politikområden som ett led i utvecklingen av den ekonomiska styrningen. Politikområdesindelningen syftar till att möjliggöra en bättre koppling mellan mål, kostnader och resultat. Erfar-

renheterna visar enligt regeringen att det många gånger har varit svårt att koppla samman mål, kostnader och resultat på utgiftsområdesnivå. Vissa politikområden omfattar verksamheter som i sin helhet ryms inom ett utgiftsområde. Ett politikområde kan också omfatta en begränsad del av en verksamhet som bedrivs inom ett utgiftsområde. Det finns vidare flera politikområden som berör flera utgiftsområden, s.k. sektorsövergripande politikområden.

Såvitt gäller politikområdet Ekonomisk familjepolitik omfattar det dels utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn, dels anslaget 21:1 Bostadsbidrag inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande. Statens övriga ekonomiska stöd till barnfamiljerna ingår i politikområdet Utbildningspolitik och utgörs av studiebidragen (utgiftsområde 15) och maxtaxa i barnomsorgen (utgiftsområde 16).

Till utgiftsområde 12 hör allmänna barnbidrag inkl. flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag, föräldraförsäkring inkl. havandeskapspenning, underhållsstöd, bidrag till kostnader för internationella adoptioner, barnpension i form av folkpension och allmän tilläggspension, vårdbidrag till funktionshindrade barn samt pensionsrätt för barnår.

Riksdagen har för budgetåret 2001 i enlighet med regeringens förslag fastställt ramen för utgiftsområdet till 47 746 979 000 kr (bet. 2000/01:FiU1, rskr. 2000/01:36).

Familjepolitikens inriktning

Propositionen

Enligt vad som anges i propositionen har samhället – i syfte att förbättra den ekonomiska situationen för barnfamiljerna – byggt upp ett stödsystem som syftar till att ge en ekonomisk trygghet under den period familjerna har stor försörjningsbörda. Genom de olika stödets utformning omfördelas resurser över livsrykten och skillnaderna i ekonomiska villkor minskas mellan familjer med och utan barn. Alla barn får genom de allmänna barnbidragen en generell inkomstförstärkning. Vidare ger föräldraförsäkringen möjlighet för båda föräldrarna att kombinera arbete och studier med föräldraskap. Detta är särskilt viktigt för de ensamstående föräldrarna. De ekonomiska familjestöden är också utformade så att de tillgodoser ett antal specifika stödbehov hos bl.a. ensamföräldrar och föräldrar till funktionshindrade barn.

Enligt regeringen skall det också löna sig bättre att gå från arbetslöshet till arbete, eller att öka sin arbetstid. Genom att införa maxtaxa inom barnomsorgen och genom att se över de ekonomiska familjestöden (underhållsstöd, bostadsbidrag och barnbidrag) vill regeringen ge barnfamiljerna sådana villkor att de själva kan påverka sin situation utifrån vad som är bäst för barnen och familjens situation i övrigt. De familjeekonomiska stöden skall utformas så att barnfamiljernas möjligheter att själva påverka sin ekonomi ökar.

I propositionen föreslås att målet för politikområdet Ekonomisk familjepolitik skall vara att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. Regeringen föreslår samtidigt att det tidigare

godkända målet för utgiftsområde 12 – att utjämna de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn samt över livscykeln – skall upphöra att gälla.

Den ekonomiska krisen och besparingarna under 1990-talet har enligt regeringen drabbat barnfamiljerna relativt hårt. Många familjer har upplevt ekonomiska försämringar till följd av arbetslöshet, minskade inkomster och tidvis höga räntor. De senaste årens ekonomiska återhämtning med ökad sysselsättning och reformer har dock gynnat barnfamiljerna. En viss förbättring inträffade redan 1996 och utvecklingen pekar enligt regeringen på att förbättringen fortsätter.

I syfte att ytterligare förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation höjdes barnbidraget fr.o.m. den 1 januari i år med 100 kr per barn och månad. Även flerbarnstillägget höjdes i motsvarande mån. I samband med att regeringen föreslog denna höjning (prop. 1999/2000:1) förklarade den sin avsikt att återkomma med förslag om en lika stor höjning fr.o.m. 2001, dock under förutsättning att statens finanser medgav det. Regeringen har nu återkommit med förslag om höjning av barnbidraget med 100 kr per barn och månad fr.o.m. den 1 januari 2001. Barnbidraget kommer därmed att uppgå till 950 kr per barn och månad. Samtidigt föreslås en höjning av flerbarnstillägget. (Förslagen om höjt barnbidrag och höjt flerbarnstillägg behandlas närmare under anslaget 21:1 Allmänna barnbidrag, se nedan.)

De sjunkande födelsetalen innebär enligt regeringen på sikt ett allvarligt problem för samhället. Enligt vad som anges i propositionen har fruktsamheten under 1997–1999 legat på ca 1,5 barn per kvinna, vilket är den lägsta nivå som någonsin uppmätts i Sverige, samtidigt som antalet födda barn under de första fem månaderna under 2000 fortsatt att ligga kvar på ungefär samma nivå som under 1999. För att befolkningen inte skall minska krävs ett genomsnittligt födelsetal på 2,1 barn per kvinna. Är födelsetalen lägre än två kommer befolkningen att minska, om man bortser från effekterna av in- och utvandring. Låga födelsetal leder dessutom till en fortsatt stigande genomsnittsålder. En minskning av befolkningen, tillsammans med en obalans mellan den del av befolkningen som är i förvärvsaktiv ålder och den del av befolkningen som inte är det, kan leda till att förutsättningarna för tillväxten och därmed välfärden påverkas på ett negativt sätt. Enligt vad som anges i propositionen har SCB fått i uppdrag att genomföra en enkät med syfte att bredda kunskaperna om attityderna till barnafödande i de mest intressanta åldersgrupperna. Resultatet av uppdraget beräknas kunna presenteras i slutet av 2000. Vidare planerar regeringen att tillsätta en arbetsgrupp inom Socialdepartementet med uppgift att stödja arbetet med att öka kunskaperna om mekanismerna bakom födelsetalsutvecklingen med särskild inriktning på sambanden mellan samhällets politik och födelsetalsutvecklingen.

Marginaleffekter är enligt propositionen ett allvarligt problem såväl för den enskilde som för samhället. Regeringen avser därför att långsiktigt verka för att ta bort fattigdomsfällor och minska marginaleffekterna. Ett led i detta arbete är den översyn av de ekonomiska familjestöden (Familjeutredningen, dir. 2000:16) som pågår.

Regeringen avser vidare att under hösten förelägga riksdagen en proposition med förslag om en förlängning av föräldrapenningen med 30 ersättnings-

dagar motsvarande föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst. Föräldrapenningen kommer efter sådan förlängning att uppgå till sammanlagt 480 dagar. Inom ramen för sådan förlängd föräldrapenning avser regeringen att föreslå att sammanlagt 60 dagar reserveras för mamman respektive pappan. Regeringen överväger även att föreslå förbättringar av föräldrapenningen och den tillfälliga föräldrapenningen, att införa en ny femte förmånsnivå inom föräldraförsäkringen samt att återinföra de s.k. kontaktdagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen.

Motioner

I detta avsnitt redovisas motionsyrkanden från Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet avseende inriktningen på familjepolitiken samt motioner från Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet med förslag om införande av ett s.k. barnomsorgskonto. Även Moderaterna har ett sådant förslag, men yrkandet härom har behandlats av finansutskottet i betänkande 2000/01:FiU1. I detta avsnitt redovisas också vissa enskilda motioner. Inget av de nu nämnda motionsyrkandena har anslagseffekt budgetåret 2001.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet har dessutom motionsyrkanden om förslag till ändringar av familjepolitiken som påverkar anslaget för 2001. Dessa motionsyrkanden behandlas i senare avsnitt i betänkandet.

Kristdemokraterna

I motion Sf273 av Alf Svensson m.fl. (kd) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om nätverksstöd för ensamstående föräldrar. För den som inte har släktingar eller något annat nätverk bör enligt motionärerna samhället erbjuda sådant stöd. I samma motion begärs tillkännagivanden om att uppvärdera föräldrarollen (yrkande 5), om mer tid för barnen (yrkande 6), om subsidiaritetsprincipen som utgångspunkt för familjepolitiken (yrkande 10), om att begreppet barnomsorg även skall innefatta föräldrarnas omsorg i det egna hemmet (yrkande 11) samt om att uppvärdera hemarbetet (yrkande 17). I yrkande 18 begär motionärerna ett tillkännagivande om behovet av en familjepolitisk reform. Enligt motionärerna har systemet flera brister, såsom att föräldrapenningen är högre för vävlönade och att det familjepolitiska stödet inte medger alternativa barnomsorgsformer. I yrkande 22 begär motionärerna ett tillkännagivande om att införa ett barnomsorgskonto som omfattar alla barn fr.o.m. 2002. Barnomsorgskontot skall enligt motionärerna uppgå till 40 000 kr för en ettåring och till 20 000 kr för en tvååring. Vidare skall styrkta barnomsorgskostnader vara avdragsgilla i den kommunala beskattningen, dock högst 50 000 kr per barn och år.

Tuve Skånberg och Annelie Enochson (kd) begär i motion Sf227 yrkande 1 ett tillkännagivande om att stödja flerbarnsidealet. Enligt motionärerna måste tvåbarnsidealet ersättas av ett trebarnsideal. I samma motion yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om resurser till barnfamiljerna genom bostadsbidrag, barnbidrag och vårdnadsbidrag. Motionärerna anser att det krävs bättre

ekonomiska resurser samt frihet att välja barnomsorg bl.a. i form av vårdnadsbidrag/barnomsorgskonto. I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att låta konsekvenspröva varje beslut som regering och riksdag tar för att se hur det gagnar och påverkar familjen.

I motion Sf228 yrkande 1 av Tuve Skånberg (kd) begärs ett tillkännagivande om vårdnadsbidrag/barnomsorgskonto som ger föräldrarna möjlighet att själva ta hand om barnen när de är små. I samma motion yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att ändra de regler som innebär att människor förlorar ekonomiskt på att gifta sig eller vinner på att skilja sig.

I motion So457 yrkande 1 av Ragnwi Marcelind och Maria Larsson (kd) begärs förslag om en handlingsplan för att åtgärda de ensamstående föräldrarnas situation. Enligt motionärerna har framför allt yngre, lågutbildade mödrar drabbats särskilt hårt av den ekonomiska krisen.

Mikael Oscarsson (kd) begär i motion Ub243 yrkande 2 ett tillkännagivande om att återinföra vårdnadsbidraget. Många föräldrar efterfrågar enligt motionären alternativ till den kommunala barnomsorgen.

Centerpartiet

I motion So304 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om principer för valfrihet, flexibilitet och rättvisa i familjepolitiken. Motionärerna anser att familjepolitiken måste underlätta för föräldrar att axla föräldrarollen men också ge stöd till barn i utsatta situationer. I yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om ökat jämställdhetsarbete. I stället för ytterligare en pappamånad anser motionärerna att det behövs information för att få pappor att öka sitt engagemang under barnets första år. I samma motion yrkande 8 i denna del begärs ett tillkännagivande om inriktningen för att förbättra barnfamiljernas ekonomi. För att minska bidragsberoendet behöver enligt motionärerna skatterna sänkas för personer med låga inkomster samt barnomsorgskonto införas. Vidare bör avdrag medges för barnomsorgskostnader samt för resor till och från barnomsorg.

Även i motion Fi210 yrkande 10 i denna del av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om att införa ett barnomsorgskonto och avdragsrätt för barnomsorgskostnader och för resor till och från barnomsorg.

Lennart Daléus m.fl. (c) begär i motion So358 yrkande 2 ett tillkännagivande om att stärka familjens ställning och om ökat självbestämmande för livskvaliteten. Enligt motionärerna måste skatterna för låg- och medelinkomsttagare sänkas och bidragsberoendet minska.

Folkpartiet

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf308 yrkande 2 ett tillkännagivande om inrättande av ett obeskattat barnkonto för förskolebarn fr.o.m. 2002. Barnomsorgskontot skall enligt motionärerna utgöra 40 000 kr för en ettåring och 20 000 kr för en tvååring. Vidare bör avdrag medges för styrkta barnomsorgskostnader, dock högst 50 000 kr per barn och år.

Matz Hammarström m.fl. (mp) begär i motion Sf274 yrkande 5 ett tillkännagivande om att tillsätta en låginkomstutredning ur ett barnperspektiv. Motionärerna anser att en sådan krävs för att utreda hur situationen är för alla de barn som växer upp i ekonomiskt missgynnade familjer.

Enskild motion

I motion Sf280 av Anne Ludvigsson (s) begärs ett tillkännagivande om ensamstående föräldrars situation. Enligt motionären har ensamstående med barn drabbats hårdast av nedskärningarna under 1990-talet. Trots satsningar i årets budget kommer många ensamstående föräldrar att ha en fortsatt svår ekonomisk situation. De ensamstående föräldrarnas ekonomiska situation behöver därför ses över.

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening är föräldrarna i regel de viktigaste personerna i barnens liv och barnens välbefinnande påverkas i hög grad av hur föräldrarna mår och hur deras ekonomiska situation ser ut. Samhällets stöd till barnfamiljerna såväl ekonomiskt som när det gäller själva föräldraskapet är därför grundläggande. Utgångspunkten för samhällets stöd är att det skall nå alla olika typer av barnfamiljer. Stödet kan behöva differentieras efter familjens sammansättning exempelvis så att ensamföräldrar eller flerbarnsfamiljer får ett särskilt stöd. Det är dock viktigt att barnen sätts i centrum och att samhällets insatser inriktas på att skapa jämlika uppväxtvillkor för barn. Det sistnämnda uppnås dels genom att stödja föräldrarna att klara de ekonomiska åtaganden som är väsentliga för barns välfärd, dels genom att skapa möjligheter för dem att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier.

Familjepolitiken och då framför allt föräldraförsäkringen ger utrymme för flexibla lösningar för olika familjesituationer samtidigt som den har en god fördelningspolitisk effekt. Eftersom barnbidraget med dess omfördelningseffekter och stora träffsäkerhet är en viktig del av stödet till barnfamiljerna ser utskottet särskilt positivt på regeringens förslag om ytterligare en höjning av barnbidraget och flerbarnstillägget fr.o.m. 2001.

Utskottet vill framhålla att en väl utbyggd familjepolitik är ett viktigt medel också för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. I det sammanhanget noterar utskottet att i regleringsbrevet anges som verksamhetsmål bl.a. att socialförsäkringens administration skall bidra till att en större andel av män tar ut fler föräldrapenningdagar. Enligt vad som anges i propositionen har såväl andelen män som utnyttjat förmånen som männens andel av uttagna föräldrapenningdagar ökat jämfört med 1999. Införandet av ytterligare en mamma- och pappamånad, som aviserats, kommer enligt utskottets mening att stärka familjepolitikens betydelse som ett medel för att uppnå jämställdhet mellan könen.

Som utskottet påpekade redan under det föregående riksmötet (bet. 1999/2000:SfU1 s. 73–74) är det låga barnafödandet ett bekymmer i sam-

manhanget. Utskottet uttryckte då en förhoppning om att bl.a. det höjda barnbidraget fr.o.m. 2000 skulle komma att få en gynnsam inverkan på födelsetalet. Även om det av SCB:s senaste statistik, som sträcker sig t.o.m. september 2000, framgår att en mindre ökning har skett av antalet födda barn jämfört med motsvarande period 1999 är det emellertid alldeles för tidigt att avgöra huruvida detta är ett tecken på en bestående uppgång i barnafödandet eller om det endast är frågan om en tillfällig ökning.

Enligt utskottets mening talar mycket för att det finns starka samband mellan ekonomi och barnafödande. De senaste årens utveckling på arbetsmarknaden med allt fler tillfälliga arbeten i form av projektanställningar och vika-riat kan därvid ha spelat in med minskade möjligheter att kvalificera sig för föräldraförsäkringen som följd. Osäkerheten om de bakomliggande faktorerna är dock fortfarande stor. Det finns därför all anledning att närmare undersöka orsakerna till de låga födelsetalen. Utskottet noterar att regeringen har uppdragit åt SCB att genomföra en enkät med syfte att bredda kunskaperna om attityderna till barnafödande i de mest intressanta åldersgrupperna. Resultatet av uppdraget beräknas kunna presenteras i slutet av innevarande år. Utskottet noterar vidare att regeringen avser att tillsätta en arbetsgrupp inom Socialdepartementet med uppgift att stödja arbetet med att öka kunskaperna om mekanismerna bakom födelsetalsutvecklingen.

En avgörande faktor i sammanhanget är det förbättrade arbetsmarknadsläget. Föräldraförsäkringens utformning och ersättningsnivå torde emellertid också ha betydelse för födelsetalet eftersom försäkringen ger kvinnor och män möjlighet att förena förvärvsarbete med föräldraskap. Den höjning av föräldraförsäkringens nivå från 75 % till 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten som skedde den 1 januari 1998 var därför betydelsefull. Utskottet ser också positivt på att regeringen i budgetpropositionen har aviserat ytterligare förbättringar av föräldraförsäkringen. Dessa förbättringar i kombination med de föreslagna höjningarna av barnbidraget och flerbarnstillägget fr.o.m. 2001 får ses som ännu ett steg på vägen att få till stånd ett ökat barnafödande. Därtill kommer det i proposition 1999/2000:129 framlagda förslaget om ett system med maxtaxa. Som utskottet framhöll i sitt yttrande till utbildningsutskottet (2000/01:SfU2y) kommer maxtaxereformen – fullt genomförd fr.o.m. 2004 – att utgöra ett viktigt komplement till nuvarande delar i familjepolitiken. Utbildningsutskottet har i sitt betänkande 2000/01:UbU5 tillstyrkt regeringen förslag. Riksdagen har därefter ställt sig bakom utbildningsutskottets förslag (rskr. 2000/01:46)

Sammantaget anser utskottet att föreslagna och aviserade åtgärder på familjepolitikens område kommer att innebära både en påtaglig förbättring av barnfamiljernas ekonomi och gynnsammare förutsättningar för ett ökat barnafödande. Något skäl att införa ett system med barnomsorgskonto kan utskottet inte finna.

Som redan nämnts har Familjeutredningen till uppgift att göra en översyn av de ekonomiska familjestöden (de allmänna barnbidragen, underhållsstödet och bostadsbidraget till barnfamiljerna). Syftet är att undersöka vilka möjligheter det finns att inom ramen för den generella välfärdspolitiken, och med bibehållen eller ökad fördelningspolitisk träffsäkerhet, på ett mer effektivt sätt stödja barnfamiljerna. Utredaren skall särskilt beakta bl.a. marginaleffek-

ter och deras inverkan på arbetskraftsutbudet. Vidare skall ensamstående föräldrars situation särskilt belysas. En slutlig redovisning av uppdraget skall lämnas senast den 28 februari 2001. Mot bakgrund härav saknas enligt utskottet skäl att förorda en familjepolitisk reform eller att föreslå att en låginkomstutredning tillsätts. Inte heller anser utskottet att det finns behov av en utredning av ensamstående föräldrars situation.

Såvitt gäller regeringens förslag till mål för politikområdet vill utskottet anföra följande. Regeringen har föreslagit att målet för politikområdet Ekonomisk familjepolitik skall vara att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. Anslaget 21:1 Bostadsbidrag ingår som redan nämnts i politikområdet men hör annars till utgiftsområde 18. Målet för bostadsbidragen är att ge ekonomiskt svaga hushåll möjlighet att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder. Bostadsbidrag lämnas enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag till såväl barnfamiljer som hushåll utan barn. Målgruppen för bostadsbidraget, som således till viss del skiljer sig från målgruppen i övrigt inom familjepolitikens område, ryms dock enligt utskottets mening i huvudsak inom det föreslagna målet för politikområdet. Eftersom det pågår ett arbete med att vidareutveckla tydliga och uppföljningsbara mål finner utskottet inte skäl att ifrågasätta regeringens förslag till mål och tillstyrker med detta förslaget till mål för politikområdet Ekonomisk familjepolitik. Motionerna Sf273 yrkandena 1, 5, 6, 10, 11, 17, 18 och 22, Sf227 yrkandena 1, 2 och 4, Sf228 yrkandena 1 och 4, So457 yrkande 1, Ub243 yrkande 2, So304 yrkandena 1, 7 och 8 i denna del, Fi210 yrkande 10 i denna del, So358 yrkande 2, Sf308 yrkande 2, Sf274 yrkande 5 och Sf280 avstyrks därmed.

21:1 Allmänna barnbidrag

Gällande ordning

Från anslaget bekostas barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag. Barnbidraget höjdes den 1 januari 2000 från 9 000 kr till 10 200 kr per barn och år. Vid nämnda tidpunkt höjdes även flerbarnstillägget. Sådant tillägg utges sedan den 1 januari 2000 med 2 724 kr för det tredje barnet, 8 160 kr för det fjärde barnet och 10 200 kr för det femte och varje ytterligare barn. Under perioden den 1 januari 1996–den 31 december 1997 beviljades inga nya flerbarnstillägg.

Förlängt barnbidrag utbetalas med samma belopp som barnbidraget fr.o.m. kvartalet efter det att barnet har fyllt 16 år om barnet studerar vid grundskola eller deltar i viss annan motsvarande utbildning.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslaget 21:1 Allmänna barnbidrag anvisar ett ramanslag på 20 914 miljoner kronor.

Enligt propositionen fyller barnbidragen väl målet att, utan att skapa marginaleffekter, bidra till att minska skillnaderna mellan familjer med respektive utan barn. Stödet omfördelar också inkomster mellan hög- och lågin-

komsttagare genom att inkomstskatten är progressiv och barnbidrag betalas med samma belopp till alla barn. Barnbidragssystemet är vidare lätt att överblicka samt enkelt och billigt att administrera.

Utgifterna för barnbidrag är främst beroende av bidragets nivå, antalet födda barn och nettomigrationen. Antalet familjer med tre eller flera barn påverkar de totala kostnaderna för flerbarnstillägg.

Regeringen har tidigare aviserat sin avsikt att ytterligare förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation genom en höjning av barnbidraget och flerbarnstillägget i två steg under åren 2000 och 2001. Det första steget har genomförts. I propositionen föreslås nu att det andra steget genomförs och att barnbidraget och det förlängda barnbidraget höjs med 100 kr per barn och månad fr.o.m. den 1 januari 2001, dvs. till 11 400 kr per barn och år. Flerbarnstillägget höjs i motsvarande mån, vilket innebär en höjning till 3 048 kr per år för det tredje barnet, till 9 120 kr per år för det fjärde barnet och till 11 400 kr per år för det femte och varje ytterligare barn. En motsvarande höjning föreslås också under utgiftsområde 15 gälla för studiebidrag som lämnas till studerande i gymnasieskolan.

Jämfört med 2000 års förhållanden innebär regeringens förslag att det ekonomiska stödet fr.o.m. 2001 sammantaget förstärks med 327 kr per månad för hushåll med tre barn, med 507 kr per månad för hushåll med fyra barn och med 707 kr per månad för hushåll med fem barn.

Den utgiftsökning som följer av förslaget beräknas uppgå till ca 2 175 miljoner kronor år 2001.

Regeringens förslag föranleder ändringar i 1 och 2 a §§ lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag och i 1 § lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf300 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 7 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:1 anvisa 2 200 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. I samma motion yrkande 1 begärs avslag på förslaget att höja barnbidragen fr.o.m. den 1 januari 2001. Motionärerna föreslår i stället införandet av ett extra grundavdrag i den kommunala beskattningen på 12 000 kr per barn och år.

Kristdemokraterna

Alf Svensson m.fl. (kd) begär i motion Sf273 yrkande 28 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:1 anvisa 525 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. I samma motion yrkande 24 begärs beslut om ändring av reglerna för barnbidrag. Enligt motionärerna bör barnbidraget höjas till 925 kr per barn och månad fr.o.m. den 1 januari 2001 samtidigt som en skattereduktion införs på 25 kr per barn och månad. Skattereduktionen bör därefter ökas till 100 kr per barn och månad fr.o.m. 2002 och till 150 kr per barn och månad fr.o.m. 2003.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf308 yrkande 11 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:1 anvisa 2 200 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Motionärerna anser att barnbidragshöjningen bör omvandlas till en skattereduktion för barnfamiljer fr.o.m. 2001.

Ett likalydande yrkande återfinns i Fi211 yrkande 16 i denna del av Lars Leijonborg m.fl. (fp).

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening innebär förslaget om ytterligare en höjning av barnbidraget och flerbarnstillägget fr.o.m. nästa år att barnfamiljerna får en påtaglig förbättring av sin ekonomi. Som framhålls i propositionen kommer – i förhållande till 2000 års nivå – det ekonomiska stödet i form av barnbidrag och flerbarnstillägg sammantaget att förstärkas med 327 kr per månad för hushåll med tre barn, med 507 kr per månad för hushåll med fyra barn och med 707 kr per månad för hushåll med fem barn. Den nu föreslagna höjningen kan innebära att barnbidraget 2001 når den högsta reala nivån sedan det infördes. Utskottet, som delar regeringens uppfattning att barnbidraget och flerbarnstillägget bör höjas fr.o.m. 2001 och med belopp som regeringen föreslagit, avvisar därmed förslagen att barnbidragshöjningen i stället skall ersättas av ett grundavdrag alternativt av en skattereduktion.

Med det anförda tillstyrker utskottet lagförslagen liksom regeringens förslag till medelsanvisning. Utskottet avstyrker motionerna Sf300 yrkandena 1 och 7, Sf273 yrkandena 24 och 28 i denna del, Sf308 yrkande 11 i denna del och Fi211 yrkande 16 i denna del.

21:2 Föräldraförsäkring

Gällande ordning

Föräldrapenning utges under 450 dagar i anslutning till barns födelse eller adoption. När båda föräldrarna är vårdnadshavare har de rätt till hälften var av det totala antalet ersättningsdagar. En förälder kan överlåta rätten till föräldrapenning till den andre föräldern med undantag av 30 dagar med sjukpenningbelopp (de s.k. mamma- och pappamånaderna).

Under 360 dagar utges ersättning med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. En förutsättning är dock, såvitt gäller de första 180 ersättningsdagarna, att föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden. Ersättning utges dock alltid lägst enligt garantinivån, som är 60 kr per dag. För resterande 90 dagar är ersättningen lika med garantinivån.

Vid flerbarnsfödelse utges föräldrapenning under ytterligare 180 dagar för varje barn utöver det första, varav 90 dagar enligt garantinivån. Fr.o.m. den 1 januari 2000 gäller dock att föräldrapenning för varje barn utöver det andra

utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning för samtliga tillkommande dagar.

Föräldrapenning kan utges som hel, halv, tre fjärdedels och en fjärdedels förmån.

Tillfällig föräldrapenning kan utges till en förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att tillfälligt vårda sjukt barn under tolv år, i vissa fall även vid vård av barn över tolv år. Tillfällig föräldrapenning kan också utges när barnets ordinarie vårdare är sjuk, när en förälder behöver följa med barnet till barnavårdscentral m.m. samt till någon av föräldrarna vid vårdbehov som uppkommer när den andra föräldern besöker läkare med ett annat barn.

Tillfällig föräldrapenning kan utges under 120 dagar per barn och år. Tillfällig föräldrapenning vid ordinarie vårdares sjukdom eller smitta kan dock utges med högst 60 dagar per år.

En förälder kan överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning till en försäkrad som i stället för föräldern avstår från sitt förvärvsarbete för att vårda barnet i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller dess ordinarie vårdare.

Fadern har en särskild rätt till tillfällig föräldrapenning under högst tio dagar i samband med barns födelse eller adoption.

Tillfällig föräldrapenning utges med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och kan liksom föräldrapenning utges som hel, halv, tre fjärdedels och en fjärdedels förmån.

Havandeskapspenning kan utges till blivande mödrar som under graviditetens senare del på grund av arbetets art inte kan fortsätta i sitt vanliga arbete och inte heller kan omplaceras. Förmånen utges tidigast fr.o.m. den sextionde dagen och längst t.o.m. den elfte dagen före den beräknade förlossningen. Havandeskapspenning utges också om en kvinna inte får sysselsättas i sitt förvärvsarbete på grund av en föreskrift om förbud mot arbete under havandeskap, som har meddelats med stöd av bl.a. 4 kap. 6 § arbetsmiljölagen (1977:1160), om hon inte kan omplaceras till annat arbete.

Även havandeskapspenning utges med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslaget 21:2 Föräldraförsäkring anvisar ett ramanslag på 18 026 879 000 kr.

Målet för föräldraförsäkringen är att underlätta för båda föräldrarna att kunna kombinera föräldraskap med förvärvsarbete. Som mål för socialförsäkringens administration gäller att den skall bidra till att en större andel män tar ut fler föräldrapenningdagar. I propositionen anges att föräldraförsäkringen väl fyller målet att bidra till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med respektive utan barn genom att underlätta för båda föräldrarna att kunna kombinera föräldraskap med förvärvsarbete. Vidare anges att männens utnyttjande av förmånerna inom försäkringen ökar samtidigt som i princip alla tillgängliga dagar inom föräldrapenningen utnyttjas av föräldrarna under tid som förmånerna utges.

De s.k. mamma- och pappamånaderna, som infördes 1995, har enligt regeringen på ett tydligt sätt påverkat männens nyttjande av förmånen. Uppgifter från RFV visar att 80 % av pappor till barn födda efter 1995 har nyttjat föräldrapenning under barnets första fyra år. Motsvarande siffra för barn födda 1993 och 1994 var 50 %. Pappornas totala andel av de utbetalade nettodagarna med föräldrapenning var 7,1 % 1990, 9,6 % 1995 och 11,6 % 1999.

Den faktor som främst påverkar utgiftsutvecklingen utgörs av antalet födda barn under ett år. Antalet födda barn har sjunkit från 124 000 barn per år vid 1990-talets början till beräknade 89 500 år 2000. Detta förhållande har kraftigt minskat antalet ersatta dagar under perioden.

Såvitt gäller tillfällig föräldrapenning för vård av barn utgjorde männens andel 33,6 % av antalet ersatta dagar under 1999 jämfört med 32,3 % 1998. Inom den tillfälliga föräldrapenningen finns också de tio s.k. pappadagarna som enbart utges till pappan i samband med barnets födelse. Under 1999 tog 74 % av de nyblivna papporna ut sådana pappadagar medan motsvarande andel år 1990 var 86 %. Enligt vad som anges i propositionen avser Socialdepartementet att se över orsakerna till denna nedgång i uttaget av de s.k. pappadagarna.

Som redan nämnts avser regeringen att under hösten 2000 återkomma till riksdagen med förslag om vissa förbättringar av föräldraförsäkringen. Föräldrapenningen skall förlängas med 30 ersättningsdagar motsvarande förälderns sjukpenninggrundande inkomst. Föräldrapenningen kommer därmed att uppgå till sammanlagt 480 dagar. Inom ramen för sådan förlängd föräldrapenning avser regeringen att föreslå att sammanlagt 60 dagar reserveras för mamman respektive pappan med ersättning motsvarande den sjukpenninggrundande inkomsten. Härutöver avser regeringen att föreslå förbättringar inom föräldrapenningen och den tillfälliga föräldrapenningen, bl.a. införande av en ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen samt återinförande av de s.k. kontaktdagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

I motion Sf300 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 8 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:2 anvisa 1 034 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. I samma motion yrkande 2 begärs beslut att sänka ersättningsnivån i föräldraförsäkringen till 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. I yrkandena 3 och 5 begär motionärerna beslut att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 120 kr per dag fr.o.m. den 1 januari 2001 och att föra över havandeskapspenningen till utgiftsområde 10 anslaget 19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.

Kristdemokraterna

Alf Svensson m.fl. (kd) begär i motion Sf273 yrkande 28 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:2 anvisa 320 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. I yrkande 19 begär motionärerna

beslut att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 150 kr per dag från 2001. I yrkandena 20 och 21 begärs beslut dels om att den sjukpenninggrundande inkomsten skall beräknas på ett genomsnitt av de senaste två årens inkomster, dels om att skattepliktiga förmåner och semesterersättning skall vara sjukpenninggrundande.

Centerpartiet

Birgitta Carlsson m.fl. (c) begär i motion Sf293 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:2 anvisa 570 miljoner kronor mer än regeringen föreslagit. Motionärerna anser att gantinivån i föräldraförsäkringen skall höjas till 200 kr per dag fr.o.m. 2001 och att sjukpenninggrundande inkomst skall beräknas på historisk inkomst. De avvisar samtidigt en extramånad i föräldraförsäkringen.

I motion So304 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs i yrkande 8 i denna del ett tillkännagivande om inriktningen för att förbättra barnfamiljernas ekonomi. Motionärerna förordar en höjning av den lägsta nivån i i föräldrapenningen.

Folkpartiet

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf308 yrkande 11 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:2 anvisa 120 miljoner kronor mer än regeringen föreslagit. Motionärerna anser bl.a. att åtgärder mot överutnyttjande av föräldraförsäkringen kan minska utgifterna med 50 miljoner kronor. I yrkande 3 begärs förslag om att ersättningsnivån för pappa- och mammamånaderna höjs till 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. I yrkandena 4 och 6 begär motionärerna förslag dels om att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 150 kr per dag, dels om att avskaffa de s.k. garantidagarna i föräldraförsäkringen.

Även i motion Fi211 yrkande 16 i denna del av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs att anslaget 21:2 ökas med 120 miljoner kronor år 2001.

I motion A812 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs i yrkande 5 ett tillkännagivande om att ersättningen för mamma- och pappamånaderna skall höjas till 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten.

Övriga motioner om föräldraförsäkringen

Höjning av gantinivån/garantibeloppet

I motion Sf260 av Amanda Agestav och Magnus Jacobsson (kd) begärs ett tillkännagivande om att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 150 kr per dag.

Lennart Daléus m.fl. (c) begär i motion Fi210 yrkande 10 i denna del ett tillkännagivande om att den lägsta nivån i föräldrapenningen bör vara 200 kr per dag när ett familjepolitiskt paktet införs fr.o.m. 2002.

Margareta Andersson m.fl. (c) begär i motion A809 yrkande 8 ett tillkännagivande om en höjning av ersättningsnivån i föräldraförsäkringen. Motion-

ärena framhåller att den låga ersättningsnivån gör att kvinnor väntar med att skaffa barn till dess de avslutat utbildningen och börjat arbeta.

I motion Sf233 av Lena Sandlin-Hedman m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om garantinivån i föräldraförsäkringen, som enligt motionärerna bör höjas.

Christina Nenes och Nils-Erik Söderqvist (s) begär i motion Sf304 ett tillkännagivande om att garantibeloppet bör ses över. Motionärerna påpekar att både garantinivån och garantibeloppet har varit oförändrade sedan 1987.

Överlåtelse av föräldrapenningförmåner

I motion Sf300 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 4 förslag till ändring så att ensamstående mödrar vid barnets födelse kan överlåta de särskilda "pappadagarna" i föräldraförsäkringen på någon annan än pappan.

I motion Sf308 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om införande av en överlåtelsemöjlighet av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning i enlighet med Tjänstebeskattningsutredningens förslag. Enligt motionärerna bör förmånerna kunna överlåtas till en vän eller en släkting eller användas som betalning till en barnvårdare från ett företag.

Matz Hammarström m.fl. (mp) begär i motion Sf274 yrkande 4 beslut att de tio s.k. pappadagarna skall kunna överlåtas på annan person i syfte att ge den nyblivna mamman avlastning. Enligt motionärerna bör denna möjlighet dock inte gälla gifta eller sambor.

Havandeskapspenning

I motion Sf218 Lena Sandlin-Hedman och Carina Moberg (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av en översyn av kriterierna för havandeskapspenning. Enligt motionärerna handlar kriterierna främst om arbetets fysiska påfrestningar, t.ex. tunga lyft. Dagens arbetsmarknad har emellertid inslag av nya påfrestningar såsom hög grad av stress.

Den s.k. 2,5 års-regeln

Mikael Oscarsson (kd) begär i motion Sf210 ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning med uppgift att utvärdera reglerna för den nuvarande föräldrapenningen. Motionären påpekar att föräldern får behålla sin föräldrapenning om nästa barn föds inom två och ett halvt år. Om barnet föds två och ett halvt år och en dag efter det förra barnet får föräldern däremot inte behålla den tidigare nivån på föräldrapenningen.

Stefan Attefall (kd) begär i motion Sf215 ett tillkännagivande om behovet av förenkling av reglerna för sjukpenninggrundande inkomst respektive föräldrapenninggrundande inkomst. Motionären framhåller att föräldern kan få behålla den föräldrapenninggrundande inkomsten två och ett halvt år efter ett barns födelse, medan förälderns egen sjukpenninggrundande inkomst påverkas om han eller hon efter barnets ettårsdag arbetar i mindre omfattning än före föräldraledigheten.

I motion So255 yrkande 2 av Karin Pilsäter (fp) begärs ett tillkännagivande om förändring av den s.k. 2,5-årsregeln. Regeln bör enligt motionären ändras så att den blir giltig även då barnet avlidit före nästa graviditet.

Taket i föräldraförsäkringen

Ulla-Britt Hagström (kd) begär i motion Sf221 ett tillkännagivande om en uppföljning av hur föräldraförsäkringens konstruktion styr vem av föräldrarna som väljer att ta ut försäkringen. Motionären anser det viktigt att stimulera fler pappor att ta ut föräldrapenning. Viss ekonomisk styrning finns i föräldraförsäkringssystemet genom pappamånaden. Genom att föräldrapenningen grundar sig på högst 7,5 prisbasbelopp blir dock ersättningen till pappan för låg.

I motion Sf305 av Lars U Granberg (s) begärs ett tillkännagivande om föräldraförsäkringen. För att få fler pappor att ta ut föräldrapenning bör taket höjas när ekonomiskt utrymme finns samt en översyn generellt ske av föräldraförsäkringen i syfte att göra den mer jämställd.

Utbyggd föräldraförsäkring

Matz Hammarström m.fl. (mp) begär i motion Sf274 yrkandena 1 och 2 tillkännagivanden om att föräldraförsäkringen skall förlängas till 15 månader under nästa mandatperiod och att föräldrapenningen skall kunna tas ut tills barnet är 12 år.

I motion A808 yrkande 33 av Matz Hammarström m.fl. (mp) begärs utredning kring föräldraledighet och sjukt barn. Eftersom arbetsgivare tycks tro att det bara är kvinnor som får barn bör ytterligare en del av föräldraförsäkringen kvoterats. Motionärerna anser att pappamånaden bör utökas till tre månader och föräldraförsäkringen byggas ut.

Övriga motioner om föräldraförsäkringen

I motion Sf217 Ulla Hoffmann m.fl. (v) begärs utredning för att belysa konsekvenserna av att ta bort regeln i föräldraförsäkringen om att förmåner enbart utges för vård av barn bosatta i Sverige. I motionen redovisas ett exempel där barnet är bosatt i Norge hos fadern medan modern bor och arbetar i Sverige. Barnet besöker ofta modern i Sverige. Tillfällig föräldrapenning kan enligt motionärerna inte utges om barnet blir sjukt hos modern i Sverige eller om fadern blir sjuk hemma i Norge och modern i hans ställe måste ta hand om barnet. Enligt motionärerna bör barn ha rätt till föräldrarnas omsorg vid sjukdom oavsett var barnet bor.

Tuve Skånberg och Fanny Rizell (kd) begär i motion Sf220 en lagändring så att föräldrapenning utges vare sig behandling sker vid öppenvårdsavdelning i kommunens eller landstingets regi. Enligt motionärerna borde tillfällig föräldrapenning kunna utges även när behandlingen sker i kommunens öppenvårdsavdelning eftersom situationen liknar en inläggning dagtid som en familj går igenom vid en utredning/behandling på sjukhus eller annars i landstinget regi.

Marina Pettersson och Ann-Kristine Johansson (s) begär i motion Sf291 ett tillkännagivande om förenkling av socialförsäkringens regelverk gällande föräldraförsäkringen. Enligt motionärerna är försäkringen komplicerad och därmed svår att förstå och överblicka.

I motion Sf296 av Martin Nilsson (s) begärs ett tillkännagivande om möjligheten till ett mer flexibelt uttag av dagar i föräldraförsäkringen. Motionären vill öka möjligheten för båda föräldrarna att vara lediga med föräldrapenning samtidigt.

Utskottets bedömning

Anslaget 21:2 Föräldraförsäkring

Utskottet anser att föräldraförsäkringen väl uppfyller målet att underlätta för båda föräldrarna att kunna kombinera föräldraskap med förvärvsarbete. Även om männens utnyttjande av föräldrapenningen har ökat är deras uttag av föräldrapenningdagar alltför lågt (11,6 % 1999). Med hänsyn härtill ser utskottet positivt på att regeringen avser att förlänga antalet dagar genom att införa ytterligare en månad i föräldraförsäkringen som inte skall kunna överlåtas till den andra föräldern (mamma- och pappamånad). Utskottet noterar att en arbetsgrupp inom Socialdepartementet i en promemoria den 13 september 2000 har lagt fram förslag om förbättringar av föräldraförsäkringen m.m. (dnr 7931/00). Bland annat föreslås att föräldrapenningen förlängs med 30 dagar motsvarande föräldrarnas sjukpenning och att 60 dagar på sjukpenningnivå reserveras för respektive förälder. Promemorian, som har remissbehandlats, bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Som framgår av propositionen har männens uttag av de s.k. pappadagarna i den tillfälliga föräldrapenningen minskat. Eftersom anledningen till detta synes oklar är det angeläget att den av regeringen aviserade översynen av orsakerna till minskningen kommer till stånd. Utskottet välkomnar därför denna översyn.

Vad gäller de frågor som tas upp i motionerna kan konstateras att flertalet åtminstone vid något tidigare tillfälle har behandlats av utskottet, senast i betänkande 1999/2000:SfU1.

Utskottet anser som tidigare att en rimlig *ersättningsnivå* i föräldraförsäkringen inte bör understiga 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. Något skäl för utskottet att föreslå riksdagen en sänkt ersättningsnivå i föräldraförsäkringen finns därför inte. Med hänsyn till den samhällsekonomiska utvecklingen finns det enligt utskottet, utöver den föreslagna höjningen av barnbidraget och flerbarnstillägget, numera utrymme för ytterligare förbättringar av de familjeekonomiska stöden. Utskottet, som i första hand anser att en förlängning av föräldraförsäkringen bör genomföras, kan därför inte nu ställa sig bakom krav på att höja nivån för mamma- och pappamånaderna eller att höja garantinivån/garantibeloppet. (Frågan om höjning av garantibeloppet behandlas även nedan under rubriken Övriga motioner om föräldraförsäkringen.)

När det gäller *garantidagarna*, dvs. de 90 dagar som uteslutande betalas med 60 kr per dag, anser utskottet att dessa dagar för förvärvsarbetande

föräldrar fungerar som en förlängning av den tid som de kan vara hemma i samband med barnets födelse. Det är inte heller ovanligt att dagarna sparas för att användas under barnets uppväxt, bl.a. i samband med inskolning i barnomsorgen eller i skolan. Utskottet finner med hänsyn härtill inte skäl att föreslå att garantidagarna skall avskaffas.

I fråga om att beräkna *sjukpenninggrundande inkomst* på ett genomsnitt av tidigare inkomster liksom frågan om att återinföra regeln om att även inräkna skattepliktiga förmåner och semesterersättning i den sjukpenninggrundande inkomsten har utskottet ovan under utgiftsområde 10 avvisat sådana förslag. Utskottet konstaterar där att en arbetsgrupp inom Regeringskansliet, som skall utarbeta en handlingsplan för att öka hälsan samt föreslå åtgärder som bryter den negativa utvecklingen inom området, även skall bereda frågan om beräkning av sjukpenninggrundande inkomst. Utskottet finner inte skäl att inta någon annan ståndpunkt såvitt gäller föräldraförsäkringen.

Vad gäller Folkpartiets krav på åtgärder för att motverka *överutnyttjande* av föräldraförsäkringen vill utskottet hänvisa till att det i regleringsbrevet för RFV för budgetåret 2000 bl.a. anges att fusk och missbruk av olika socialförsäkringsförmåner skall minimeras och att effekterna av genomförda insatser för att motverka fusk och missbruk skall redovisas. I övrigt noterar utskottet att det i propositionen (utgiftsområde 10) anges att RFV har dels ett system för löpande mätning av andelen fel i handläggningen, dels har satt upp ett riksmål att andelen fel inte får överstiga 3 %. Såväl de löpande mätningarna som tillsynen av försäkringskassorna pekar enligt propositionen på att det finns kvalitetsbrister i beslut och beslutsunderlag samt att andelen fel generellt sett fortfarande är hög och genomströmningstiderna i regel långa. Enligt utskottets mening är det otillfredsställande att andelen fel i handläggningen alltfjämt är hög. Med hänsyn till RFV:s ansvar för tillsynen av försäkringskassorna och till verkets nyss redovisade system för löpande mätningar anser utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida i syfte att motverka överutnyttjande av föräldraförsäkringen för närvarande inte är påkallad.

En överföring av *havandeskapspenningen* till sjukförsäkringen som föreslås av Moderaterna skulle enligt utskottets mening få till följd att gravida kvinnor som av olika anledningar inte kan utföra sina arbetsuppgifter men som i övrigt inte är arbetsoförmögna skulle missgynnas i förhållande till andra gravida kvinnor. Eftersom arbetsförmågan i dessa fall inte kan anses nedsatt på grund av sjukdom är de inte berättigade till sjukpenning. De är i stället hänvisade till att använda sig av möjligheten att vara lediga med föräldrapenning. Med hänsyn till att en samordning av havandeskapspenning med sjukpenningen skulle minska antalet föräldrapenningdagar efter det att barnet är fött kan utskottet inte ställa sig bakom en sådan lösning.

Med det anförda tillstyrker utskottet förslaget till medelsanvisning och avstyrker motionerna Sf300 yrkandena 2, 3, 5 och 8, Sf273 yrkandena 19–21 och 28 i denna del, Sf293, So304 yrkande 8 i denna del, Sf308 yrkandena 3, 4, 6 och 11 i denna del, Fi211 yrkande 16 i denna del och A812 yrkande 5.

Som framgår ovan anser utskottet att samhällsekonomin numera medger förbättringar av de familjeekonomiska stöden. Enligt utskottets mening finns det dock andra åtgärder än *höjd garantinivå eller höjt garantibelopp* som i första hand bör prioriteras, bl.a. en förlängning av föräldrapenningen till 13 månader motsvarande föräldrarnas sjukpenning. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motionerna Sf260, Fi210 yrkande 10 i denna del, A809 yrkande 8, Sf233 och Sf304.

Som redovisats ovan har en arbetsgrupp inom Socialdepartementet i en promemoria lagt fram förslag bl.a. om förbättringar av föräldraförsäkringen. Ett av förslagen innebär att en annan försäkrad än en pappa skall ges rätt till *tillfällig föräldrapenning under tio dagar* när det inte finns någon biologisk förälder eller adoptivförälder eller då sådan förälder finns men han eller hon inte är försäkrad och därför inte har rätt till tillfällig föräldrapenning. Eftersom regeringen har förklarat sin avsikt att under innevarande höst återkomma till riksdagen med förslag om förbättringar av föräldraförsäkringen anser utskottet att regeringens förslag bör avvaktas. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf300 yrkande 4, Sf308 yrkande 5 i denna del och Sf274 yrkande 4.

I fråga om *överlåtelse av föräldrapenning* med anledning av ett barns födelse anser utskottet liksom tidigare att föräldrapenningen skall vara knuten till föräldraskapet. Någon överlåtelse av föräldrapenning till t.ex. släkt och vänner kan utskottet därför inte förorda. Utskottet avstyrker därmed motion Sf308 yrkande 5 i denna del.

Inte heller anser utskottet att det för närvarande finns skäl att föreslå en översyn av kriterierna för rätt till *havandeskapspenning*. Med det anförda avstyrker utskottet motion Sf218.

Föräldrapenning beräknas med utgångspunkt i en förälders sjukpenninggrundande inkomst. I vissa situationer kan en förälder få behålla en sjukpenninggrundande inkomst trots att han eller hon inte förvärvsarbetar. Bland annat får en förälders sjukpenninggrundande inkomst inte sänkas under den tid föräldern är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn till dess att barnet fyller ett år (SGI-skyddad tid). Vid ettårsperiodens utgång fastställs föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst med hänsyn till den beräknade framtida inkomsten av förvärvsarbete. Om den sjukpenninggrundande inkomsten sänkts vid barnets ettårsdag har föräldern ändå rätt till föräldrapenning beräknad lägst efter den tidigare sjukpenninggrundande inkomsten eller den högre inkomst som löneutvecklingen medför till dess barnet fyller två år. Om ett barn avlider upphör emellertid rätten till SGI-skydd. I en sådan situation kan föräldrapenning inte utges eftersom det inte finns något barn att vårda. Får föräldrarna ytterligare ett barn kan det tvååriga SGI-skyddet förlängas under förutsättning att barnet levde när kvinnan blev gravid och barnet då inte hade uppnått ett år och nio månader. Föräldrapenningen beräknas för det nya barnet efter den sjukpenninggrundande inkomst som gällde när föräldrarna fick det tidigare barnet. Denna regel, den s.k. *2,5 årsregeln*, innebär att en förälder behåller den ursprungliga föräldrapenningsnivån även om föräldern valt att inte arbeta mellan två barns födelser, under

förutsättning att barnen föds inom två och ett halvt år. I den ovan nämnda promemorian med förslag bl.a. om förbättringar av föräldraförsäkringen lämnas även ett förslag om ändring av 2,5-årsregeln. Förslaget innebär att om föräldrarna får ytterligare ett barn skall det tvååriga försäkringsskyddet förlängas oavsett om barnet avled före eller efter det att kvinnan på nytt blir gravid. Den enda förutsättningen för förlängt skydd skall vara att det tidigare barnet, om det hade levt, inte skall ha uppnått ett år och nio månader när kvinnan blir gravid. Med hänsyn till nu redovisade förslag och då regeringen förklarat sin avsikt att under hösten 2000 återkomma med förslag om förbättringar av föräldraförsäkringen anser utskottet att regeringens förslag bör avvaktas. I den mån motion So255 yrkande 2 inte kan anses tillgodosedd med det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandet i fråga.

När det gäller *SGL-skyddad* tid har RFV i sina allmänna råd (1997:10) rekommenderat att sjukpenninggrundande inkomst inte skall sänkas vid barnets ettårsdag för den som i oavbruten följd är ledig från sitt arbete och uppbär hel föräldrapenning eller har förkortad arbetstid och uppbär föräldrapenning som minst svarar mot arbetstidens nedsättning. Att utsträcka tiden med bibehållen sjukpenninggrundande inkomst utöver vad som framgår av RFV:s rekommendationer skulle enligt utskottets mening medföra en icke oväsentlig kostnadsökning. Utskottet kan av det skälet inte ställa sig bakom ett sådant krav. Inte heller anser utskottet att det finns skäl att utsträcka den tid (2,5 år) som en förälder kan få föräldrapenning beräknad på den sjukpenninggrundande inkomst som gällde före det första barnets födelse. Med det anförda avstyrks motionerna Sf210 och Sf215.

Vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst bortses från sådan inkomst av anställning och annat förvärvsarbete som överstiger det s.k. *taket* på 7,5 prisbasbelopp (274 500 kr år 2000). Eftersom alltfler människor har inkomster som överstiger taket i socialförsäkringen innebär det dels att de i praktiken får en föräldrapenning som understiger 80 % av inkomstbortfallet, dels att människans vilja och möjlighet att utnyttja föräldraförsäkringen kan minska. Utskottet anser att detta förhållande kan skapa bekymmer i framtiden men anser som redan nämnts att en förlängning av antalet dagar i föräldrapenningen inklusive ytterligare en mamma- pappamånad för närvarande är den åtgärd som i första hand bör prioriteras. Denna åtgärd torde dessutom motverka en befarad minskning av pappornas uttag av föräldraförsäkringsförmåner. I övrigt har utskottet ovan under avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna påtalat behovet av en höjning av taket i försäkringssystemen. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf221 och Sf305.

I några motioner ställs krav på en *utbyggd föräldraförsäkring* i vissa avseenden (till 15 månader eller till dess barnet fyller 12 år). Enligt utskottets mening saknas ekonomiskt utrymme att förlänga föräldrapenningen utöver den av regeringen aviserade förlängningen till 13 månader på sjukpenningnivå. Vidare anser utskottet att det är angeläget att merparten av föräldrapeningdagarna utnyttjas under den tid barnen är små. Det är i första hand då ett barn är litet som föräldern behöver vara ledig från sitt arbete för att vårda barnet. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf274 yrkandena 1 och 2 och A808 yrkande 33.

I en av motionerna (Sf217) begärs utredning av konsekvenserna av att slopa regeln om att föräldraförsäkringsförmåner enbart utges för *vård av barn bosatta i Sverige*. I motionen redovisas ett exempel där barnet i fråga är bosatt i Norge hos sin pappa medan mamman bor och arbetar i Sverige. Genom medlemskapet i Europeiska unionen är Sverige bundet bl.a. av förordningarna (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare och deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen och (EEG) nr 1612/68 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen. Tillfällig föräldrapenning för de tio s.k. pappadagarna anses som en sådan förmån som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71. Tillfällig föräldrapenning i övrigt torde däremot omfattas av förordning (EEG) nr 1612/68. Sistnämnda förordning innehåller bestämmelser om lika-behandling i fråga om sociala förmåner, dvs. en medborgare i en medlemsstat skall inom en annan medlemsstats territorium åtnjuta samma sociala förmåner som värdlandets egna medborgare. Rätten till likabehandling gäller när den anställde och hans eller hennes familjemedlemmar befinner sig i Sverige men den anställde behöver inte vara bosatt i Sverige. Förordning (EEG) nr 1612/68 ger dock inte rätt för den anställde att uppbära eller ta med sig svenska förmåner utanför Sverige. Vad gäller det i motionen angivna exemplet kan konstateras att när barnet besöker mamman i Sverige gäller ingen av nämnda förordningar eftersom dessa är tillämpliga endast när arbetstagare, egenföretagare eller deras medföljande familjemedlemmar rör sig över medlemsstaternas gränser. Om mamman däremot reser till Norge, som ingår EES-området, för att i pappans ställe ta hand om barnet är inte heller någon av förordningarna tillämplig eftersom mamman inte reser dit i egen-skap av arbetstagare, egenföretagare och inte heller är att anse som medföl-jande familjemedlem. Även om utskottet kan inse fördelarna för barnet om tillfällig föräldrapenning kunde utges i nu nämnda situationer anser utskottet att det för närvarande inte är påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet anser i stället att det får ankomma på regeringen att, om så bedöms nödvändigt, överväga lämplig åtgärd. Utskottet avstyrker därmed motion Sf217.

I en motion föreslås att tillfällig föräldrapenning skall utges oavsett om be-handling sker vid *öppenvårdsavdelning i kommunal regi* eller i landstingets regi. Enligt 4 kap. 10 a § AFL gäller att en förälder till ett sjukt eller funkt-ionshindrat barn som inte fyllt tolv år har rätt till tillfällig föräldrapenning när föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med besök på en institution (t.ex. en habiliteringsklinik, specialskola m.m.) för medverkan i behandling av barnet eller för att lära sig att vårda barnet eller för att delta i en kurs som anordnas av sjukvårdshuvudmannen i samma syfte. Vidare kan tillfällig föräldrapenning utges i samband med läkarbesök på grund av att barnet lider av allvarlig sjukdom eller läkarbesök som är en del i behandling-en av barnet liksom för att delta i någon behandling som är ordinerad av läkare i sistnämnda syfte. I övrigt gäller att tillfällig föräldrapenning utges i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets ordinarie vårdare eller i samband med besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Tillfäl-lig föräldrapenning utges även när någon av föräldrarna behöver avstå från förvärvsarbete för vård av ett barn när den andra föräldern besöker läkare

med ett annat barn. Utskottet konstaterar att den tillfälliga föräldrapenningen kan utnyttjas i åtskilliga situationer för att tillgodose en förälders behov av att vara ledig från arbetet av skäl som har samband med sjukdom eller funktionshinder hos barnet. Den fråga som tas upp i motion Sf220 torde således inte innebära några problem. Skulle så ändå vara fallet förutsätter utskottet att RFV uppmärksammar och påtalar detta. Med det anförda avstyrker utskottet motionen i fråga.

I motion Sf291 framhålls att föräldraförsäkringen är *komplicerad och svår* att överblicka och förstå för den enskilde och att en översyn behövs av regelverket. Utskottet delar motionärernas uppfattning om att föräldraförsäkringens regler är svåröverskådliga och för den enskilde inte lätta att ta till sig. Emellertid är komplexiteten ett resultat av statsmakternas ambition att göra föräldraförsäkringen så flexibel som möjligt och säkerställa att försäkringen täcker många tänkbara behov för föräldern att vara ledig från arbetet för att ta hand om barnet. Utskottet utgår emellertid från att regeringen i det fortsatta arbetet med att reformera föräldraförsäkringen strävar efter att inte i onödan komplicera reglerna. Med det anförda avstyrker utskottet motion Sf291.

Båda föräldrarna kan i vissa situationer uppbära föräldrapenningförmån *för samma barn samtidigt*. Det gäller t.ex. i samband med föräldrautbildning och besök i förskoleverksamhet samt då pappan tar ut sina tio dagar med tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse samtidigt som mamman uppbär föräldrapenning. Vidare kan tillfällig föräldrapenning i form av kontakt-dagar tas ut av båda föräldrarna samtidigt samt tillfällig föräldrapenning utges till båda föräldrarna om de följer med ett barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom eller om båda som en del i behandlingen behöver delta i läkarbesök eller i någon av läkare ordinerad behandling. Vid flerbarnsfödelse har föräldrarna rätt att ta ut föräldrapenning samtidigt för vård av var sitt barn. Om rätten för föräldrarna att samtidigt uppbära föräldrapenningförmåner utvidgades – inom ramen för den nuvarande föräldraförsäkringen – skulle det enligt utskottets mening i många fall leda till att tiden tillsammans med barnet minskar. Med hänsyn härtill och då möjligheten att ta ut föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning samtidigt för båda föräldrarna är förhållandevis väl tillgodosedd avstyrker utskottet motion Sf296.

21:3 Underhållsstöd

Allmänt om underhållsstöd

Syftet med systemet med underhållsstöd, som infördes i februari 1997, var att genomföra besparingar för det allmänna men också att från principiell synpunkt tydliggöra föräldrarnas ekonomiska ansvar och garantera barnet en rimlig försörjning. Det nya systemet ersatte systemet med bidragsförskott (inkl. det förlängda bidragsförskottet) och det särskilda bidraget till vissa adoptivbarn.

Ett barn har rätt till underhållsstöd om föräldrarna inte bor tillsammans. Underhållsstöd lämnas också om den ena föräldern är avliden såvida inte barnet har rätt till barnpension enligt AFL efter en bidragsskyldig förälder. Underhållsstöd lämnas med högst 1 173 kr per månad och barn.

För det underhållsstöd som lämnas till barnet är den förälder som inte bor tillsammans med barnet återbetalningsskyldig gentemot staten. Återbetalningsskyldigheten är dock begränsad till 1 173 kr per barn och månad och är utformad som en viss procent av den återbetalningsskyldiges årliga bruttointkomst efter ett avdrag med 72 000 kr. Såväl grundavdraget och procentsatserna höjdes i fråga om återbetalningsskyldighet som avser tid fr.o.m. den 1 februari 2000. Grundavdraget höjdes från 24 000 kr till 72 000 kr och procentsatserna per barn bestämdes till 14 % för ett barn, 11,5 % för två barn och 10 % för tre barn. Som tidigare ökar den totala procentsatsen med en procentenhet för varje ytterligare barn utöver tre.

Återbetalningsskyldigheten omprövas årligen och fastställs utifrån senast tillgängliga taxering.

En bidragsskyldig som inte anser sig kunna betala fastställt återbetalningsbelopp kan ansöka om anstånd med betalningen. För obetalda återbetalningsbelopp skall den bidragsskyldige betala ränta (3,2 % för år 2000).

Regeringen har i proposition 1999/2000:118 lämnat förslag till ändrade regler för beräkning och fördelning av underhållsstöd när barn till särlevande föräldrar bor varaktigt hos båda föräldrarna (växelvis boende). Förslaget innebär att var och en av föräldrarna vid växelvis boende ges rätt till ett halvt underhållsstöd, 586 kr per barn och månad. Från detta belopp skall avräknas halva det återbetalningsbelopp som skulle ha fastställts om föräldern hade varit återbetalningsskyldig enligt lagen om underhållsstöd. Utskottet har i betänkande 2000/01:SfU7 tillstyrkt regeringens förslag.

Propositionen

I propositionen föreslås att riksdagen för budgetåret 2001 till anslaget 21:3 Underhållsstöd anvisar ett ramanslag på 2 404 500 000 kr.

Målet för underhållsstödet är att systemet skall bidra till att föräldrar skall ta sitt ekonomiska ansvar gentemot de barn som de inte sammanlever med, samtidigt som samhället garanterar dessa barn en rimlig ekonomisk standard.

Som redan nämnts höjdes grundavdraget och de procentsatser som bestämmer återbetalningsbeloppens storlek vid olika antal barn fr.o.m. februari 2000. Syftet med reformen var främst att systemet skulle få en bättre fördelningspolitisk profil. En analys av effekterna av reformen visar enligt regeringen att knappt 135 000 av totalt 194 000, som i april 2000 var bidragsskyldiga, påverkades av reformen. Återbetalningskraven minskade för 50 000 bidragsskyldiga och ökade för knappt 85 000. Av de 50 000 som fick sina återbetalningsbelopp sänkta gick drygt 14 000 från att återbetala en del av underhållsstödet till att inte betala något. Av de 85 000 vars belopp ökade återbetalar för närvarande 24 300 fullt underhållsstöd. Av de totalt 194 000 bidragsskyldiga föräldrar som i april 2000 fanns i underhållsstödssystemet, hade ca 44 000 föräldrar så låga inkomster att de inte var återbetalningsskyldiga och ca 62 000 hade så höga inkomster att de skulle återbetala hela bidragsbeloppet. Regeringen anser att syftet med reformen därmed kan sägas ha uppnåtts.

Underhållsstöd betalas ut till boföräldern fr.o.m. den månad under vilken föräldrarna flyttar isär eller, om de aldrig bott tillsammans, fr.o.m. den må-

nad som barnet föds eller rätten annars inträtt. Nuvarande regler innebär att om föräldrar flyttar isär eller ett nytt barn föds, har boföräldern rätt till fullt underhållsstöd för hela den månaden oavsett när i månaden förändringen äger rum. Detta förfarande skiljer sig från reglerna för barnbidrag och bostadsbidrag. För barnbidraget uppkommer rätten till bidrag månaden efter det att barnet har fötts eller rätten har uppstått på annat sätt. Även för bostadsbidrag gäller i regel att bidrag utges fr.o.m. månaden efter den då rätten till bidrag har uppkommit. I propositionen föreslås att underhållsstöd skall lämnas fr.o.m. månaden efter den månad föräldrarna flyttat isär eller rätt till stöd annars inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden. Förslaget medför enligt regeringen en större likformighet med nämnda regelsystem, vilket är eftersträvansvärt i sig, samtidigt som deras legitimitet stärks. Regeringen beräknar att senareläggning med en månad av den tidpunkt när rätten till underhållsstöd inträder innebär att statens nettokostnad för underhållsstöd minskar med närmare 50 miljoner kronor.

Förslaget, som föranleder ändring i 6 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd, föreslås träda i kraft den 1 februari 2001. Om föräldrarna redan före lagens ikraftträdande flyttat isär eller annars rätt till stöd uppkommit, skall de äldre bestämmelserna tillämpas även om ansökan om underhållsstöd inkom först efter ikraftträdandet.

Motioner med anslagseffekt budgetåret 2001

Moderaterna

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion Sf300 yrkande 9 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:3 anvisa 400 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit.

I motion Sf240 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om kritik mot det nuvarande underhållsstödet. Enligt motionärerna är nuvarande system behäftat med många nackdelar. Föräldrarna blir betalningsansvariga till staten i stället för till sina barn, lagen om underhållsstöd och föräldrabalkens regler ger olika utslag och underhållsstödet är inte inkomstprövat i förhållande till boföräldern. Vidare är stödet till ombildade familjer onödigt stort samt inkomstberäkningen ofördelaktig för egenföretagare. I samma motion yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att det är föräldrarna i första hand som skall ha försörjningsansvaret för sina barn. I yrkande 4 begär motionärerna förslag till hur det nuvarande systemet skall kunna ersättas av ett ensamstående stöd. Ett sådant stöd skall vara behovsprövat och utges t.ex. när fadern är okänd, en förälder är avliden och barnpension inte utges eller den bidragsskyldige inte betalar fastställt underhållsbidrag.

Folkpartiet

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf308 yrkande 11 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:3 anvisa 220 miljoner kronor mindre än regeringen föreslagit. Enligt motionärerna kan ett nytt

system för underhållsstöd medföra att utgifterna hålls tillbaka genom att markera det gemensamma föräldraansvaret. Motionärerna anser vidare att åtgärder mot fusk och överutnyttjande kan minska utgifterna för anslaget med 20 miljoner kronor.

Även i motion Fi211 yrkande 16 i denna del av Lars Leijonborg m.fl. (fp) finns ett likalydande yrkande.

Övriga motioner om underhållsstöd

Alf Svensson m.fl. (kd) begär i motion Sf273 yrkande 26 förslag till ändring av grundavdraget i underhållsstödet. Enligt motionärerna bör grundavdraget vara 48 000 kr och procentsatserna lägre. Vidare anser motionärerna att en prövning bör ske av boföräldrarnas inkomst innan statligt stöd utbetalas.

I motion Sf209 av Inger Lundberg (s) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om marginaleffekter till följd av återbetalning av underhållsstöd för normalinkomsttagare som är underhållsskyldiga för flera barn. Enligt motionären har dessa personer ytterst små marginaler och de har mycket litet utrymme för umgänge med sina barn. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om föräldrars och barns materiella ekonomiska förhållanden. Motionären anser att man bör överväga att ta viss hänsyn till vårdnadshavarens ekonomiska förhållanden.

I motion Sf267 Christer Skoog m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om behovet av att regeln om beräkning av underhållsstöd utvärderas. Enligt motionärerna är det orimligt att inkomstprövningen inte sker utifrån aktuell inkomst.

Utskottets bedömning

Anslaget 21:3 Underhållsstöd

Som redan nämnts har Familjeutredningen till uppgift att göra en analys av de ekonomiska familjestöden. De stöd som skall analyseras är i första hand de allmänna barnbidragen, underhållsstödet och bostadsbidraget till barnfamiljerna. Syftet är att undersöka vilka möjligheter det finns att inom ramen för den generella välfärdspolitiken, och med bibehållen eller ökad fördelningspolitisk träffsäkerhet, på ett mer effektivt sätt stödja barnfamiljerna. Utredaren skall särskilt beakta bl.a. marginaleffekter och deras inverkan på arbetskraftsutbudet. En slutlig redovisning av uppdraget skall lämnas senast den 28 februari 2001. Mot bakgrund av det anförda finns det enligt utskottet inte något skäl att nu föreslå några mer genomgripande förändringar i systemet med underhållsstöd. I övrigt delar utskottet regeringens uppfattning att syftet med den nyligen genomförda reformen av underhållsstödet (höjt grundavdrag och ändrade procentsatser) uppnåtts, nämligen att få till stånd en bättre fördelningspolitisk profil vad avser återbetalningsskyldigheten.

Vad därefter gäller Folkpartiets förslag om en lägre utgiftsnivå genom åtgärder för att motverka fusk och överutnyttjande av försäkringen och genom att markera det gemensamma föräldraansvaret vill utskottet framhålla att de nya regler som gäller fr.o.m. februari 2000 innebär en markering av föräldra-

ansvaret i så måtto att den större subvention, som de tidigare reglerna innebar för bidragsskyldiga föräldrar med två eller flera barn jämfört med föräldrar med bara ett barn, har minskat.

När det gäller den föreslagna ändringen om att utbetalning av underhållsstöd skall lämnas först fr.o.m. månaden efter det att föräldrarna flyttat isär anser utskottet i likhet med regeringen att ändringen är väl motiverad. Förslaget berör inte någon som nu är inne i underhållsstödssystemet. Underhållsskyldigheten enligt föräldrabalken kvarstår dock för den månad föräldrarna flyttar isär.

Utskottet behandlar senare denna dag i betänkande 2000/01:SfU7 regeringens förslag i proposition 1999/2000:118 om underhållsstöd vid växelvis boende. Det förslaget beräknas ge minskade utgifter för underhållsstödet med 37,5 miljoner kronor år 2001 och med 50 miljoner kronor åren därefter. Vid beräkningen av anslaget har även effekterna av denna besparing beaktats.

Med det anförda tillstyrker utskottet lagförslaget liksom regeringens förslag till medelsanvisning. Utskottet avstyrker därmed motionerna Sf300 yrkande 9, Sf240 yrkandena 1, 3 och 4, Sf308 yrkande 11 i denna del och F211 yrkande 16 i denna del.

Övriga motioner om underhållsstöd

Som redan nämnts höjdes både grundavdraget och procentsatserna för återbetalningsskyldighet fr.o.m. februari 2000. Grundavdragets storlek (72 000 kr) är vald så att så få föräldrar som möjligt skall behöva hamna under socialbidragsnormen genom att fullgöra sin bidragsskyldighet. Utskottet kan mot bakgrund härav inte ställa sig bakom förslaget att sänka grundavdraget till 48 000 kr. Utskottet avstyrker därmed motion Sf273 yrkande 26.

Vad därefter gäller frågan om marginaleffekter för bidragsskyldiga med flera barn respektive föräldrars och barns ekonomiska förhållanden anser utskottet att resultatet av Familjeutredningens uppdrag bör avvaktas. Utskottet avstyrker därmed motion Sf209 yrkandena 1 och 2. Även motion Sf267 avstyrks med det anförda.

21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Propositionen

Enligt från den 1 juli 1997 gällande bestämmelser i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn lämnas bidrag med 24 000 kr per barn. Före den 1 juli 1997 lämnades bidrag med hälften av genomsnittskostnaden för en adoption från barnets ursprungsland, dock högst med 24 000 kr.

Bidraget administreras av RFV och de allmänna försäkringskassorna. Statens nämnd för internationella adoptioner (NIA) räknar med att ca 1 000 adoptivbarn skall komma till Sverige 2001.

I propositionen anförs att bidraget vid utländska adoptioner har varit oförändrat sedan 1991. De senaste åren har kostnaderna i samband med internationella adoptioner stigit. Regeringen föreslår därför att bidraget höjs till

40 000 kr per barn från den 1 januari 2001 i syfte att öka möjligheterna att adoptera. Det nya bidragsbeloppet bör gälla för familjer som fått barnet i sin vård här i landet den 1 januari 2001 eller senare. Förslaget föranleder ändring i 4 § lagen om bidrag vid adoption av utländska barn.

Mot bakgrund härav föreslår regeringen att riksdagen för budgetåret 2001 till anslaget 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner anvisar ett ramanslag på 40 000 000 kr.

Motion med anslagseffekt budgetåret 2001

I motion Sf300 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 10 att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:4 anvisa 8 miljoner kronor mer än regeringen. I samma motion yrkande 6 begärs förslag om att bidraget till kostnader för adoptioner skall höjas till 50 % av kostnaden enligt en schablon för varifrån barnet adopteras, dock högst 55 000 kr per barn.

Övriga motioner om adoptionsbidrag

I motion L406 yrkande 6 av Sten Tolgfors (m) begärs ett tillkännagivande om adoptionsbidragets storlek. Möjligheten till adoption får enligt motionären inte bli en klassfråga. Det är därför viktigt att adoptionsbidraget följer utvecklingen av kostnaden för adoptioner.

Rigmor Stenmark (c) begär i motion Sf241 yrkande 3 ett tillkännagivande om kostnaderna för adoptioner. Motionären anser att det finns behov av att undersöka varför kostnaderna ökar. I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att bistånd inte bör betalas av enskilda adoptionsfamiljer. Enligt motionären finns det anledning att se över biståndsgivningen till de länder som barnen kommer ifrån. Det kan enligt motionären vara lämpligt att länderna sköter detta sinsemellan så att inte sådana kostnader betalas över adoptionskostnader som enskilda familjer själva står för.

Utskottets bedömning

Anslaget 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Utskottet välkomnar den föreslagna höjningen till 40 000 kr per barn. Som framhålls i propositionen har beloppet varit oförändrat sedan 1991, medan däremot kostnaderna för utländska adoptioner har stigit markant. Utskottet tillstyrker därför förslaget, liksom regeringens förslag till medelsanvisning. Motion Sf300 yrkandena 6 och 10 avstyrks därmed.

Övriga motioner om adoptionsbidrag

I två av motionerna begärs tillkännagivanden om adoptionsbidragets storlek. Med hänvisning till att utskottet ovan tillstyrkt en höjning till 40 000 kr per adopterat barn får motionerna L406 yrkande 6 och Sf241 yrkande 3 anses tillgodosedda.

Vad gäller frågan om biståndsinsatser vid adoption avstyrkte utskottet i betänkande 1999/2000:SfU1 (s. 95) ett motionsyrkande med innebörd att Sida borde ta på sig en del av de kostnader som uppkommer i samband med en adoption, t.ex. bidrag till social verksamhet i barnets hemland och som kan vara ett krav för att få adoptera. Utskottet, som utgår från att motionärerna bakom motion Sf241 tänker sig en liknande lösning, kan dock inte stödja en ordning där det är en uppgift för Sida eller annat statligt organ att lämna bistånd i syfte att möjliggöra adoptioner i enskilda fall. Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker därmed motion Sf241 yrkande 4.

21:5 Barnpensioner

Propositionen

Från anslaget bekostas barnpension i form av folkpension och allmän tilläggspension.

Barnpension betalas ut till barn under 18 år vars far eller mor eller båda föräldrar har avlidit. För barn som går i grundskola, gymnasium eller liknande kan barnpensionen förlängas och betalas ut t.o.m. juni månad det år barnet fyller 20 år. I propositionen föreslås att riksdagen till anslaget 21:5 Barnpensioner anvisar ett ramanslag på 958 000 000 kr för budgetåret 2001.

Utskottets bedömning

Regeringens förslag till medelsanvisning har inte föranlett några motionsyrkanden. Utskottet tillstyrker förslaget.

Utskottet erinrar om att riksdagen under våren 2000 har beslutat om nya regler för inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn fr.o.m. 2003 (prop. 1999/2000:91, bet. 1999/2000:SfU13, rskr. 1999/2000: 235).

21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Propositionen

Från anslaget bekostas vårdbidrag till förälder med hemmavarande barn under 16 år som är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp. För barn som normalt vistas på institution eller enskilt hem genom samhällets försorg kan, för den tid barnet vistas hemma, under vissa förutsättningar utbetalas ferievårdbidrag. Vårdbidrag utbetalas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Vårdbidraget relateras till prisbasbeloppet, och hel förmån utgör 250 % av prisbasbeloppet. Vårdbidraget är både skattepliktigt och pensionsgrundande.

Viss del av vårdbidraget kan fastställas som en skattefri ersättning för merkostnader. Om helt vårdbidrag fastställs utan att merkostnader beaktas kan dessutom merkostnadsersättning utges om merkostnaderna uppgår till minst 18 % av prisbasbeloppet. Vårdbidrag kan vidare beviljas i de fall det enbart är fråga om merkostnader samt i vissa fall även utges vid längre sjuk-

husvistelse. Den del av vårdbidraget som avser merkostnader är inte pensionsgrundande.

Enligt vad som anges i propositionen tenderar antalet vårdbidrag att öka och ökningen förväntas bestå under de närmaste åren. Ökningen kan enligt regeringen troligen förklaras med att regelverket utvecklats, att föräldrarnas kännedom om förmånen har ökat samt att det finns fler barn som är berättigade till förmånen, bl.a. som ett resultat av den s.k. avinstitutionaliseringen. Vidare anges att Socialdepartementet avser att se över orsakerna till ökningen av antalet vårdbidrag, särskilt avseende det ökade antalet vårdbidrag som härrör från pojkar med psykiska störningar.

Regeringen, som utgår från att 18 077 hela vårdbidrag kommer att utbetalas under år 2001, föreslår att riksdagen till anslaget 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn anvisar ett ramanslag på 2 127 600 000 kr.

Motion med anslagseffekt budgetåret 2001

Alf Svensson m.fl. (kd) begär i motion Sf273 yrkande 28 i denna del att riksdagen beslutar att för budgetåret 2001 till anslaget 21:6 anvisa 500 000 kr mer än regeringen. I samma motion yrkande 27 begärs beslut att införa vårdbidrag för barn till biståndsarbetare. Motionärerna påpekar att biståndsarbetare omfattas av bosättningsbaserade förmåner i den nya socialförsäkringslagen. Vid utlandstjänstgöring begränsas detta dock till familjestöd. Enligt motionärerna räknas inte vårdbidrag som familjestöd.

Övriga motioner om vårdbidrag

I motion Sf306 Lars U Granberg (s) begärs ett tillkännagivande om hur rätts-säkerheten bör stärkas i samband med en bedömning av vårdbidrag. Motionären påpekar att storleken på vårdbidraget kan bli olika trots att barnen har samma vårdbehov. Ett sätt att komma till rätta med problemet är att schablonmässigt knyta vårdbidraget till en diagnos.

I motion So454 yrkande 2 av Christina Axelsson och Yilmaz Kerimo (s) begärs ett tillkännagivande om att vårdbidraget skall följa barnet om föräldrarna separerar. Vid föräldrars separation ändras enligt motionärerna grunden för vårdbidraget och bidraget måste sökas om. Handläggningstiden uppgår i vissa fall till sex månader, vilket kan ge försörjningsproblem för den förälder som skall få bidraget. Vidare kan vid retroaktiv utbetalning problem uppstå för den som studerar. Om inkomsten blir för hög kan nämligen återbetalning bli aktuell.

Utskottets bedömning

Anslaget 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Den nuvarande svenska socialförsäkringen bygger på principen att personer som är bosatta här i landet är försäkrade. Bosättning ger rätt till vissa förmåner som exempelvis folkpension och barnbidrag. För rätt till andra för-

måner såsom sjukpenning och inkomstgrundad ålderspension krävs utöver bosättning också förvärvsarbete.

Biståndsarbetare omfattas vid tjänstgöring utomlands i dag av den s.k. ettårsregeln i 1 kap. 3 § AFL, om inte annat föreskrivs. Ettårsregeln innebär att en försäkrad under en utlandsvistelse som är avsedd att vara längst ett år fortfarande skall anses bosatt i Sverige. För biståndsarbetare, som sänds ut för att arbeta åt t.ex. en svensk ideell biståndsorganisation, finns för närvarande särbestämmelser om sjukpenninggrundande inkomst, föräldrapenning, bosättningsperiod för folkpension och allmänt barnbidrag. Detta gäller om utlandsvistelsen varat längst tre år. Bestämmelsen gäller även biståndsarbetarens medföljande make eller därmed likställd.

Den 1 januari 2001 träder den nya socialförsäkringslagen i kraft (prop. 1998/99:119, bet. 1999/2000:SfU3, rskr. 1999/2000:12). Den nya lagen innebär att den svenska socialförsäkringen delas i två delar. Den ena delen innehåller förmåner som grundas på bosättning i Sverige och den andra delen förmåner som är beroende av arbete här i landet. Den bosättningsbaserade försäkringen avser garantibelopp och bidrag, och den arbetsbaserade försäkringen avser inkomstförlust. Båda försäkringarna skall gälla lika för alla som är bosatta respektive arbetar i Sverige.

Beträffande några särskilda grupper skall socialförsäkringen ha utsträckt giltighet vid utlandsvistelse. Bland annat föreskrivs att biståndsarbetare m.fl. som av svenskt trossamfund eller svensk ideell organisation, som bedriver biståndsverksamhet, sänds ut för tjänstgöring utomlands skall vara försäkrade i Sverige såvitt avser den bosättningsbaserade försäkringen, om utlandsvistelsen kan antas vara längst fem år. Detta gäller även medföljande familjemedlemmar.

När det gäller utbetalning av bosättningsbaserade förmåner vid vistelse i ett land som varken är medlem i EU eller omfattas av EES-avtalet införs vissa begränsningar. Som huvudregel skall sådana förmåner kunna betalas ut vid en utlandsvistelse om denna kan antas komma att vara längst sex månader. Bosättningsbaserade pensionsförmåner skall dock kunna betalas ut så länge vederbörande anses bosatt här. Familjestöd bl.a. till biståndsarbetare betalas också ut under hela den angivna perioden (fem år). Med familjestöd avses föräldrapenning på garantinivå, barnbidrag, förlängt barnbidrag, adoptionsbidrag och underhållsstöd men enligt proposition 1998/99:119 (s. 190) inte vårdbidrag för funktionshindrade barn.

Utskottet anser inte att riksdagen bör ändra sitt ställningstagande beträffande den nya socialförsäkringslagen, som träder i kraft den 1 januari 2001. Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag till medelsanvisning och avstyrker motion Sf273 yrkandena 27 och 28 i denna del.

Övriga motioner om vårdbidrag

Vad först gäller frågan om bedömning av vårdbidragsärenden kan utskottet konstatera att många ärenden är både komplicerade och svårbedömda. Det är inte heller någon enkel sak att i enskilda fall avgöra huruvida olika barn har samma vårdbehov. Att t.ex. schablonmässigt knyta bidraget till en diagnos skulle enligt utskottet kunna förkorta handläggningstiden och underlätta för

försäkringskassans personal. Utskottet kan ändå inte ställa sig bakom förslaget eftersom förhållandena även i till synes likartade fall kan variera. Utskottet avstyrker därmed motion Sf306.

När det gäller frågan om att vårdbidraget skall följa barnet när föräldrarna separerar kan enligt nuvarande regler föräldrar som har gemensam vårdnad om barnet få dela vårdbidraget mellan sig om båda tar del i vården av barnet samt om båda begär det. En delning av utbetalningen av vårdbidraget innebär dock inte någon delning av rätten till bidraget utan det är endast utbetalningen som delas mellan föräldrarna. Vid oenighet får den förälder som har den huvudsakliga vården om barnet hela vårdbidraget. Någon omprövning av rätten till vårdbidrag krävs inte om en och samma förälder både före och efter en separation ombesörjer vården av barnet och därmed uppbär hela vårdbidraget. Om däremot en ändring av barnets boende eller byte av vårdare är aktuell i samband med en separation kommer av naturliga skäl saken i ett annat läge. Vidare gäller att om föräldrarna efter en separation skall kunna dela vårdbidraget krävs att båda föräldrarna begär det. Utskottet anser det får ankomma på regeringen att överväga lämplig åtgärd om den fråga som tas upp i motion So454 yrkande 2 medför problem av större omfattning. Utskottet avstyrker därmed motionsyrkandet i fråga.

Utskottet vill erinra om att reglerna om handikappersättning och vårdbidrag, i princip oförändrade, har förts över till en fristående lag, lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag. Lagen träder i kraft den 1 januari 2001. Riksdagen har nyligen beslutat att reglerna i AFL om handikappersättning och vårdbidrag skall upphävas fr.o.m. samma tidpunkt (prop. 1999/2000:138, bet. 2000/01:SfU4, rskr. 2000/01:11).

21:7 Pensionsrätt för barnår

Propositionen

Anslaget har tillkommit med anledning av det nya ålderspensionssystemet.

I ett livsinkomstbaserat ålderspensionssystem kommer varje inkomstbortfall att påverka pensionsutfallet. Pensionsgrundande belopp för barnår skall därför kunna tillgodoräknas för vissa år då barnen är små.

För förälder som tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall en fiktiv inkomst beräknas för denna tid. En statlig ålderspensionsavgift om 18,5 % skall beräknas på det pensionsgrundande beloppet. Denna avgift, som motsvarar den enskildes pensionsrätt, belastar anslaget.

Regeringen föreslår att riksdagen till anslaget 21:7 Pensionsrätt för barnår anvisar ett ramanslag på 3 276 000 000 kr.

I propositionen anges att regeringen under hösten 2000 avser att förelägga riksdagen ett förslag om förbättrad barnårsrätt vid adoption.

Utskottets bedömning

Regeringens förslag till medelsanvisning har inte föranlett några motionsyrkanden. Utskottet tillstyrker förslaget.

Utskottet noterar att den ovan nämnda promemorian den 13 september 2000 med förslag bl.a. om förbättringar av föräldraförsäkringen även innehåller förslag om barnårsvård för adoptivföräldrar. Enligt förslaget skall utgångspunkten för tillgodoräknande av pensionsgrundande belopp för barnår vara den tidpunkt då adoptivföräldrarna med socialnämnds medgivande tog emot barnet i syfte att adoptera det. Pensionsgrundande belopp skall kunna tillgodoräknas för högst fyra år per barn och längst t.o.m. det år då barnet fyller 10 år. Promemorian, som har remissbehandlats, bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

Propositionen

Vid sidan av statsbudgeten redovisas utgifterna för ålderspension i form av allmän tilläggspension och ålderspension i form av folkpension till pensionärer som även uppbär ATP. Från och med budgetåret 2001 ingår även reformerad tilläggspension, inkomstpension och premiepension.

Riksdagen har fastställt utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten till 789 miljarder kronor. Utgifterna för ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten beräknas till 144 579 miljoner kronor för budgetåret 2001 (bet. 2000/01:FiU1, rskr. 2000/01:36).

I budgetpropositionen uppges bl.a. att regeringens arbete med regelförenklingar inom arbetsmarknadsområdet har resulterat i ett flertal nya respektive ändrade författningar inom det område som hör till Näringsdepartementet, utgiftsområde 13. Regelförenklingarna har bl.a. inneburit att vissa nya begrepp inom det arbetsmarknadspolitiska området har införts. De nya begreppen har även kommit att beröra författningar inom Socialdepartementets område varför regeringen föreslår följdändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring, socialförsäkringslagen (1999:799), lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift och socialförsäkringsregisterlagen (1997:934). Vidare föreslås ett par rättelser och ändringar av teknisk karaktär i lagen om allmän försäkring och socialförsäkringslagen.

Utskottets bedömning

Utskottet har i sitt betänkande 2000/01:SfU4 Anpassningar i ålderspensionssystemet inför år 2001 behandlat i proposition 2000/01:138 framlagda förslag till ändringar i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift. I nu behandlad proposition lämnar regeringen förslag till ändringar i samma lagrum (volym 6 Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten lagförslag 2.6, 2.7, 2.8 och 2.9). Dessa ändringar bör, med beaktande av de ändringar som antagits av riksdagen med anledning av proposition 138 (rskr. 2000/01:11) utformas enligt utskottets förslag i bilaga 2.

Utskottet tillstyrker lagförslagen i övrigt.

Utskottet hemställer

Socialförsäkringarna

1. beträffande *principer för socialförsäkringarna*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf250, 2000/01:Sf261, 2000/01:Sf286 yrkandena 1–3, 8, 9 och 15, 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4, 2000/01:Sf297, 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4, 2000/01:Kr701 yrkande 28, 2000/01:N267 yrkande 4 och 2000/01:A244 yrkande 7,

res. 1 (m)

res. 2 (kd)

res. 3 (c)

res. 4 (fp)

res. 5 (mp)

2. beträffande *avtal om sjukvårdsförmåner*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf256,

res. 6 (kd)

3. beträffande *Läkare utan gränser*

att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf269,

res. 7 (mp)

4. beträffande *homosexuella familjeförhållanden*

att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf274 yrkande 8,

res. 8 (mp)

Utgiftsområde 10

5. beträffande *sjuklön*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf224, 2000/01:Sf236 yrkande 2, 2000/01:Sf249 och 2000/01:Sf272,

res. 9 (m, kd)

res. 10 (v)

res. 11 (c)

6. beträffande *karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf239 och 2000/01:Sf294 yrkande 4,

res. 12 (kd)

7. beträffande *anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp*

att riksdagen

a) godkänner de föreslagna målen för politikområdet Ersättning vid arbetsoförmåga samt att de tidigare målen inom utgiftsområdet upphör att gälla,

b) bemyndigar regeringen att under 2001 i fråga om ramanslaget 19:7 Riksförsäkringsverket ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden innebär utgifter på högst 9 000 000 kr efter 2001,

c) med bifall till regeringens förslag anvisar anslagen inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp för budgetåret 2001 enligt utskottets förslag i bilaga 3,

d) avslår motionerna 2000/01:Sf271, 2000/01:Sf276 yrkandena 3–5, 2000/01:Sf286 yrkandena 6, 7, 10 och 12, 2000/01:Sf292 yrkande 5, 2000/01:Sf294 yrkandena 3 och 5–7, 2000/01:Sf299, 2000/01:Sf310, 2000/01:A225 yrkande 6, 2000/01:Fi211 yrkandena 16 i denna del och 24, 2000/01:So541 yrkandena 1 och 5 samt 2000/01:So548 yrkande 2,

8. beträffande *sjukdomsbegrepp, statistik m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf225, 2000/01:Sf255, 2000/01:Sf279, 2000/01:Sf283, 2000/01:Sf286 yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16, 2000/01:Sf287, 2000/01:Sf302, 2000/01:A808 yrkande 15 och 2000/01:So544 yrkande 2,

res. 13 (m)

res. 14 (kd)

res. 15 (mp)

9. beträffande *försäkringsmedicinsk utbildning*

att riksdagen avslår motion 2000/01:So364 yrkandena 2 och 4,

res. 16 (m, kd, c, fp)

10. beträffande *genderperspektiv på sjukförsäkringen*

att riksdagen avslår motion 2000/01:So452 yrkande 1,

res. 17 (kd)

11. beträffande *försäkringsläkare*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf222 och 2000/01:So364 yrkande 6,

res. 18 (m, kd)

res. 19 (v)

12. beträffande *sjukpenninggrundande inkomst*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf212, 2000/01:Sf216, 2000/01:Sf254, 2000/01:Sf258, 2000/01:Sf263, 2000/01:Sf288, 2000/01:Kr230 yrkande 8 och 2000/01:N323 yrkande 13,

res. 20 (m, fp)

13. beträffande *ekonomisk samverkan och finansiell samordning*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf201 samt 2000/01:Sf294 yrkandena 1 och 2,

res. 21 (kd)

14. beträffande *rehabiliteringsorganisation*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf234, 2000/01:Sf236 yrkandena 1 och 3–5, 2000/01:Sf247, 2000/01:Sf257, 2000/01:Sf275, 2000/01:Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7, 2000/01:Sf277, 2000/01:Sf278, 2000/01:Sf281, 2000/01:Sf286 yrkande 14, 2000/01:A225 yrkande 5, 2000/01:A277 yrkande 7, 2000/01:So360 yrkande 2, 2000/01:So539 yrkande 6, 2000/01:So540 yrkande 5 och 2000/01:So544 yrkande 3,

res. 22 (m)

res. 23 (kd)

res. 24 (c)

res. 25 (fp)

15. beträffande *närståendepenning*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf307,

res. 26 (c, fp)

16. beträffande *förtidspensionssystemet*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf226 yrkande 3, 2000/01:Sf236 yrkande 6, 2000/01:Sf244, 2000/01:Sf264, 2000/01:Sf268, 2000/01:So354 yrkande 12 och 2000/01:So538 yrkande 15,

res. 27 (c, fp)

17. beträffande *handikappersättning*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf219 och 2000/01:A808 yrkande 18,

res. 28 (v, mp)

18. beträffande *översyn av arbetskadeförsäkringen*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Sf234, 1998/99:Sf244, 1998/99:Sf282, 1998/99:A292 yrkandena 6 och 7, 1998/99:Ub453 yrkande 22, 1999/2000:Sf212, 1999/2000:Sf217, 1999/2000:Sf220, 1999/2000:Sf248, 1999/2000:Sf249, 1999/2000:Sf250, 1999/2000:Sf267, 1999/2000:Sf268, 1999/2000:Sf272, 1999/2000:Sf280, 1999/2000:Sf304 yrkandena 11–13, 1999/2000:A219 yrkande 4, 1999/2000:Bo513 yrkande 2, 2000/01:Sf242, 2000/01:Sf256, 2000/01:Sf259, 2000/01:Sf262, 2000/01:Sf301, 2000/01:A808 yrkandena 16 och 17, 2000/01:A811 yrkande 11 och 2000/01:MJ843 yrkande 1,

res. 29 (m)

res. 30 (v, mp)

res. 31 (kd)

19. beträffande *lägre pension på grund av arbetskada*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Sf276,

20. beträffande *utbyte av yrkesskadelivränta*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf223,

res. 32 (v)

21. beträffande *försäkringskassornas arbete*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf252 och 2000/01:Sf253,

res. 33 (m)

22. beträffande *delårsrapporter*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf204,

23. beträffande *socialförsäkringsombud*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf235,

24. beträffande *utbetalningstidpunkt för pensioner m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf230 och 2000/01:Sf290,

res. 34 (c)

Utgiftsområde 11

25. beträffande *anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom*

att riksdagen

a) godkänner det föreslagna målet för politikområdet Ekonomisk äldrepolitik samt att det tidigare målet för utgiftsområdet upphör att gälla

b) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer,

2. lag om ändring i lagen (2000:000) om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer,

c) med bifall till regeringens förslag anvisar anslagen inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom för budgetåret 2001 enligt utskottets förslag i bilaga 3,

d) avslår motionerna 2000/01:Sf213, 2000/01:Sf265, 2000/01:Sf282, 2000/01:Sf298, 2000/01:Fi210 yrkande 9 och 2000/01:Fi211 yrkande 16 i denna del,

26. beträffande *höjning av pensionstillskottet*

att riksdagen avslår motion 2000/01:So545 yrkande 10,

res. 35 (c)

27. beträffande *pension till gift eller ogift pensionär*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf205, 2000/01:Sf206 och 2000/01:Sf228 yrkande 5,

28. beträffande *äldre invandrare*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf303, 2000/01:Sf611 yrkande 21 och 2000/01:A808 yrkande 14,

res. 36 (c)

res. 37 (mp)

29. beträffande *efterlevandepensioner*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf202, 2000/01:Sf203, 2000/01:Sf208, 2000/01:Sf211, 2000/01:Sf231, 2000/01:Sf238, 2000/01:Sf251, 2000/01:Sf266 och 2000/01:So456 yrkande 10,

res. 38 (m, fp)

30. beträffande *beräkning av bostadskostnad vid BTP*

att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf246,

res. 39 (m)

Utgiftsområde 12

31. beträffande *barnomsorgskonto*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf228 yrkande 1, 2000/01:Sf273 yrkande 22, 2000/01:Sf308 yrkande 2 och 2000/01:Fi210 yrkande 10 i denna del,

res. 40 (m, kd, c, fp)

32. beträffande *familjepolitikens inriktning i övrigt*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf227 yrkandena 1, 2 och 4, 2000/01:Sf228 yrkande 4, 2000/01:Sf273 yrkandena 1, 5, 6, 10, 11, 17 och 18, 2000/01:Sf274 yrkande 5, 2000/01:Sf280, 2000/01:So304 yrkandena 1, 7 och 8 i denna del, 2000/01:So358 yrkande 2, 2000/01:So457 yrkande 1 och 2000/01:Ub243 yrkande 2,

res. 41 (kd)

res. 42 (c)

res. 43 (mp)

33. beträffande *anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn*

att riksdagen

a) godkänner det föreslagna målet för politikområdet Ekonomisk familjepolitik samt att det tidigare godkända målet för utgiftsområdet upphör att gälla,

b) antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,

2. lag om ändring i lagen (1999:1368) om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,

3. lag om ändring i lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag,

4. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,

5. lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,

c) med bifall till regeringens förslag anvisar anslagen inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn för budgetåret 2001 enligt utskottets förslag i bilaga 3,

d) avslår motionerna 2000/01:Sf240 yrkandena 1, 3 och 4, 2000/01:Sf273 yrkandena 19–21, 24, 27 och 28, 2000/01:Sf293, 2000/01:Sf300 yrkandena 1–3 och 5–10, 2000/01:Sf308 yrkandena 3, 4, 6 och 11, 2000/01:Fi211 yrkande 16 i denna del, 2000/01:So304 yrkande 8 i denna del och 2000/01:A812 yrkande 5,

34. beträffande *höjning av garantinivån/garantibeloppet*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf233, 2000/01:Sf260, 2000/01:Sf304, 2000/01:Fi210 yrkande 10 i denna del och 2000/01:A809 yrkande 8,

res. 44 (kd)

res. 45 (c)

35. beträffande *pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf274 yrkande 4, 2000/01:Sf300 yrkande 4 och 2000/01:Sf308 yrkande 5 i denna del,

res. 46 (m, c, fp)

36. beträffande *överlåtelse av föräldraförsäkringsförmåner i övrigt*

att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf308 yrkande 5 i denna del,

res. 47 (c, fp)

37. beträffande *havandeskapspenning*

att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf218,

38. beträffande *2,5-årsregeln*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf210, 2000/01:Sf215 och 2000/01:So255 yrkande 2,

res. 48 (m, kd, c, fp)

39. beträffande *taket i föräldraförsäkringen m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf221 och 2000/01:Sf305,

res. 49 (kd)

40. beträffande *utbyggd föräldraförsäkring*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf274 yrkandena 1 och 2
samt 2000/01:A808 yrkande 33,

res. 50 (mp)

41. beträffande *barns bosättning i Sverige*
att riksdagen avslår motion 2000/01:Sf217,

res. 51 (v)

42. beträffande *föräldraförsäkringsfrågor i övrigt*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf220, 2000/01:Sf291 och
2000/01:Sf296,

43. beträffande *återbetalning av underhållsstöd*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf209, 2000/01:Sf267 och
2000/01:Sf273 yrkande 26,

res. 52 (kd)

44. beträffande *adoptionsbidraget*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf241 yrkandena 3 och 4 och
2000/01:L406 yrkande 6,

res. 53 (m)

45. beträffande *vårdbidrag*
att riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf306 och 2000/01:So454
yrkande 2.

Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

46. beträffande *Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten*
att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1999:1366) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1999:1397) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i lagen (1999:1414) om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
5. lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
6. lag om ändring i socialförsäkringsregisterlagen (1997:934),

47. beträffande *lagen om inkomstgrundad ålderspension m.fl. lagar*
att riksdagen med anledning av proposition 2000/01:1 (volym 6 Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten lagförslag 2.6, 2.7, 2.8 och 2.9) antar av utskottet i bilaga 2 framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (2000:782) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
2. lag om ändring i lagen (2000:783) om ändring i lagen (1999:1409) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
3. lag om ändring i lagen (2000:795) om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,
4. lag om ändring i lagen (2000:796) om ändring i lagen (1999:1411) om ändring i lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift,

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

I beslutet har deltagit: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Cecilia Magnusson (m), Mariann Ytterberg (s), Gustaf von Essen (m), Lennart Klockare (s), Sven-Erik Sjöstrand (v), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s), Göte Wahlström (s) och Désirée Pethrus Engström (kd).

Reservationer

1. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna börjar med "Målet för" och slutar med "yrkande 7" bort ha följande lydelse:

Socialförsäkringarna måste bygga på en genomtänkt långsiktig strategi som kan accepteras av en bred majoritet medborgare. Detta kräver att förändringarna är nationellt förankrade. Att socialförsäkringen lämpligast utvecklas i nationell miljö hänger också samman med det nära sambandet mellan socialförsäkringen och beskattningen. Den internationella utvecklingen får dock ökad betydelse och systemen får inte hindra internationell rörlighet.

Utskottet vill framhålla att de grundläggande trygghetssystemen måste vara hållfasta i stället för konjunkturberoende för att människor skall känna trygghet också i tider av snabb förändring. Vidare måste socialförsäkringssystemen vara så utformade att de främjar den enskildes ansvar, arbetsvilja och ärlighet men också arbetsgivarens ansvar för en bra arbetsmiljö och omsorg om sin personal, vilket kräver att sambanden mellan kostnader och förmåner är synliga.

Socialförsäkringssystemen bör så långt möjligt få en försäkringsmässig utformning. Ersättningstaket inom sjukförsäkringen bör inkomstindexeras på samma sätt som i det reformerade pensionssystemet. Uttag av sjukförsäkringsavgift över ersättningstaket bör ifrågasättas, och ett borttagande av avgiften över taket bör prövas i samband med andra skattesänkningar. Socialförsäkringarna utjämnar risker mellan olika försäkrade och avgifterna är desamma oavsett olika risker, som kön och ålder. Denna bristande försäkringsmässighet är motiverad av sociala hänsyn men kan skapa problem med överutnyttjande och svårigheter att hålla systemet finansiellt stabilt. Det skall dock aldrig vara lönsamt för den enskilde att skifta mellan olika statligt fi-

nansierade trygghetssystem, och bl.a. därför måste systemen göras mer enhetliga och överblickbara.

Utskottet vill samtidigt framhålla att förändringar av socialförsäkringssystemen liksom beskattningen måste behandlas som långsiktiga investeringsprojekt, vilket innebär att en tidsförskjutning mellan intäkt- och kostnadsströmmar måste beaktas. Besluten måste därför innehålla ett visst finansiellt risktagande.

Det anförda bör riksdagen med bifall till motionerna Sf286 yrkandena 2, 3, 8, 9 och 15 och A244 yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillgodoses också motionerna Sf250 och Sf261. Utskottet återkommer nedan till socialförsäkringarnas förhållande till EU och konstaterar att motion Sf286 yrkande 1 får anses tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *principer för socialförsäkringarna*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf286 yrkandena 2, 3, 8, 9 och 15 och 2000/01:A244 yrkande 7 och med anledning av motionerna 2000/01:Sf250 och 2000/01:Sf261 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf286 yrkande 1, 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4, 2000/01:Sf297, 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4, 2000/01:Kr701 yrkande 28 och 2000/01:N267 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna börjar med "Målet för" och slutar med "yrkande 7" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att privat-, samhälls- och företagsekonomiska skäl talar för ett behov av en övergripande reform av socialförsäkrings- och bidragssystemen. Strukturella åtgärder måste vidtas för att minska de enskildas bidragsberoende. De drabbas annars hårt av lågkonjunkturer med påföljande sparkrav. Att reducera de konjunkturberoende utgifterna bidrar till en mer stabil offentlig budget, men framför allt torde reformerade system bidra till en ökad frihet och högre livsinkomst för individen.

En utredning bör bl.a. undersöka om principerna om fonderad finansiering och avskiljande från statsbudgeten kan tillämpas inom hela socialförsäkringssystemet. På ett mer övergripande plan bör även effekterna av ersättningsnivåer, kvalifikationsregler och krav på motprestationer undersökas. Utredningen, som bör vara förutsättningslös, bör bereda väg för långsiktigt stabila välfärdssystem som främjar tillväxt, välfärd och individuell självständighet.

Vad utskottet anför om en förutsättningslös utredning bör riksdagen med bifall till motion Sf250 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *principer för socialförsäkringarna*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf250 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf261, 2000/01:Sf286 yrkandena 1–3, 8, 9 och 15, 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4, 2000/01:Sf297, 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4, 2000/01:Kr701 yrkande 28, 2000/01:N267 yrkande 4 och 2000/01:A244 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna börjar med ”Målet för” och slutar med ”yrkande 7” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening behövs en total översyn av hela socialförsäkringssystemet. Människor står i dag utanför välfärden och många har svårt att förbättra sin ekonomiska situation. Systemen måste anpassas till ett flexibelt arbetsliv och en ny tid. Ett nytt socialförsäkringssystem bör omfatta hela befolkningen och bygga på grundtrygghetsprincipen. Det skall vara långsiktigt hållbart och innebära att arbete alltid skall löna sig. Det skall rymma stora möjligheter för individerna att själva utforma försäkringen utöver den grundtrygghet som samhället garanterar. Ett nytt system måste på samma villkor omfatta även företagare, uppdragstagare och dem med flera anställningar. En samordnad försäkring skall gälla vid sjukdom, arbetsskada, arbetslöshet och förtidspension. Enligt utskottet bör behovsprövning i möjligaste mån undvikas och möjligheter till individuella val öka. Öväntat inkomstbortfall skall täckas genom en grundpenning och därutöver en inkomstrelaterad del. Målet för ett nytt system bör enligt utskottet vara en effektiv rehabilitering och att arbete skall löna sig.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande principer för socialförsäkringarna

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4 och 2000/01:N267 yrkande 4 samt med anledning av motion 2000/01:Sf250 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf261, 2000/01:Sf286 yrkandena 1–3, 8, 9 och 15, 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4, 2000/01:Sf297, 2000/01:Kr701 yrkande 28 och 2000/01:A244 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)

Bo Könberg (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna börjar med ”Målet för” och slutar med ”yrkande 7” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att en reformering av socialförsäkringarna skall bygga på en generell välfärdspolitik. Försäkringen, som skall vara allmän och obliga-

torisk, bör finansieras solidariskt och ge ersättning för inkomstbortfall. Försäkringen skall utjämna risker som individen inte råar över till skillnad från ett "medborgarkonto" som främst är ett omfattande obligatoriskt sparande. Vidare skall det finnas ett direkt samband mellan avgifter och förmåner. Försäkringen skall innehålla en självrisk och utformas så att den motverkar utslagning och gynnar rehabilitering. Den skall också vara autonom, finansieras med egenavgifter samt vara fristående från statsbudgeten. Förmåns- och avgiftstaket skall vara detsamma och räknas upp med standardökningen i samhället. Fusk och överutnyttjande skall motverkas för att öka legitimiteten i socialförsäkringssystemen. Utskottet anser att det behövs en blocköverskridande överenskommelse om socialförsäkringarna för att nå långsiktiga lösningar. Inriktningen bör vara att utforma en pensionsförsäkring, en sjukförsäkring inklusive förtidspensioneringen och en arbetslöshetsförsäkring.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande principer för socialförsäkringarna*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4 och med anledning av motion 2000/01:Sf250 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf261, 2000/01:Sf286 yrkandena 1–3, 8, 9 och 15, 2000/01:Sf297, 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4, 2000/01:Kr701 yrkande 28, 2000/01:N267 yrkande 4 och 2000/01:A244 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Allmänna principer för socialförsäkringarna börjar med "Målet för" och slutar med "yrkande 7" bort ha följande lydelse:

Konstnärer kan i dag inte alltid leva på den lön de får, men även konstnärer har behov av ekonomisk trygghet vid sjukdom och ålderdom. Det behövs enligt utskottet en utredning om hur pensions- och sjukförsäkring långsiktigt kan utvecklas till att omfatta också konstnärer.

Dagens transfereringssystem är komplicerat och bygger på idén att ekonomiskt tvång eller ekonomiska belöningar är nödvändiga för att människor skall vilja arbeta, starta eget eller engagera sig i samhället. Ekonomisk otrygghet bryter ner människor och berövar dem initiativkraften och självförtroendet. Enligt utskottets mening skulle ett system med medborgarlön kunna ersätta de flesta nuvarande transfereringar och utbetalas utan krav på motprestation till dem som saknar inkomst eller har låg inkomst. Medborgarlönen skall trappas ned med stigande inkomster. Samhällets insatser för utsatta människor som ju har speciella behov skall däremot inte minska.

Enligt utskottets mening bör regeringen tillsätta en utredning om införandet av medborgarlön som bl.a. belyser effekterna av en medborgarlön för olika grupper.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *principer för socialförsäkringarna* att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf297 och 2000/01:Kr701 yrkande 28 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf243, 2000/01:Sf250, 2000/01:Sf261, 2000/01:Sf286 yrkandena 1–3, 8, 9 och 15, 2000/01:Sf292 yrkandena 1–4, 2000/01:Sf309 yrkandena 2–4, 2000/01:N267 yrkande 4 och 2000/01:A244 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Avtal om sjukvårdsförmåner (mom. 2)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Socialförsäkringskonventioner börjar med ”Med anledning” och slutar med ”anses tillgodosedd” bort ha följande lydelse:

En svensk medborgare som blir sjuk i ett annat EU/EES-land har rätt till akutsjukvård. Sverige har också överenskommelser om utgivande av sjukvårdsförmåner med vissa länder utanför EU/EES-området. Utskottet anser att Sverige bör träffa avtal om sjukvårdsförmåner med fler länder, i första hand sådana som Sverige har intensiva affärsförbindelser eller stort turistiskt utbyte med. Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *avtal om sjukvårdsförmåner* att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Sf256 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Läkare utan gränser (mom. 3)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Socialförsäkringens personkrets börjar med ”Utskottet fann” och slutar med ”motion Sf269” bort ha följande lydelse:

Den som arbetar som biståndsarbetare för t.ex. en svensk ideell organisation kvarstår i svensk socialförsäkring under en utlandsvistelse som, fr.o.m. den 1 januari 2001, kan antas vara längst fem år. Samma socialförsäkrings-skydd har däremot inte den som arbetar åt organisationen Läkare utan gränser.

Utskottet vill framhålla att de volontärer som reser ut i fält för Läkare utan gränser endast får en symbolisk ersättning för att täcka vissa kostnader, och de arbetar under extrema förhållanden för att hjälpa de mest utsatta människor i största nöd. Enligt utskottets mening måste socialförsäkringslagen därför ändras så att även dessa personer omfattas av samma regler som en biståndsarbetare som arbetar åt en svensk organisation.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *Läkare utan gränser*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf269 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2000/01:SfU1

8. Homosexuella familjeförhållanden (mom. 4)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Socialförsäkringens personkrets börjar med "Vad gäller" och slutar med "yrkande 8" bort ha följande lydelse:

I motion Sf274 Ett samhälle för barnen anförs att socialförsäkringslagstiftningen bör anpassas även efter homosexuella familjeförhållanden. Utskottet delar denna uppfattning och anser att riksdagen som sin mening bör ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *homosexuella familjeförhållanden*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf274 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Sjuklön (mom. 5)

Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Sjuklön börjar med "Utskottet anser" och slutar med "samt Sf272" bort ha följande lydelse:

Sjukfrånvaron bland de anställda har ökat kraftigt på senare år. Detta har medfört ökade sjuklönekostnader för arbetsgivarna, inte minst för de små och medelstora företagen. Enligt utskottets mening är det viktigt att åtgärder vidtas för att minska sjukfrånvaron vid arbetsplatserna och för att underlätta anställningar. Utskottet anser att den s.k. AGRA-utredningens förslag, SOU 1997:142, som bygger på tanken att inget företag skall behöva betala mer sjuklön än vad som motsvarar genomsnittet av sjuklöneutbetalningar, ger en effektiv riskspridning och bör genomföras. Regeringen bör återkomma med förslag härom.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *sjuklön*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf249 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf224, 2000/01:Sf236 yrkande 2 och 2000/01:Sf272 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Sjuklön (mom. 5)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Sjuklön börjar med "Utskottet anser" och slutar med "samt Sf272" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bidrar sjuklöneperioden, trots företagens möjligheter att försäkra sig och det särskilda högriskskyddet, till att människor med återkommande sjukperioder stängs ute från arbetsmarknaden. Det finns risk för att det skapas ett A-lag och ett B-lag på arbetsmarknaden. Sjukförsäkringsutredningens förslag, SOU 2000:72, om att förlänga sjuklöneperioden till 60 dagar kan enligt utskottets uppfattning få mycket negativa konsekvenser för små och medelstora företag. Utskottet anser att ett restitutionssystem, där företag med högst tio anställda får tillbaka inbetalt belopp via avdrag vid upprättandet av den månatliga skattedeklarationen bör utredas. Utredningen bör även omfatta kostnaderna för ett sådant system, hur tröskeleffekter kan undvikas och hur systemet kan kombineras med ett försäkringsskydd.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *sjuklön*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf224 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf236 yrkande 2, 2000/01:Sf249 och 2000/01:Sf272 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

11. Sjuklön (mom. 5)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Sjuklön börjar med "Utskottet anser" och slutar med "samt Sf272" bort ha följande lydelse:

Sjukfrånvaron ökar mest bland kvinnor och inom offentlig sektor. En s.k. 4:e september-undersökning som Riksförsäkringsverket gjort visade att nästan hälften av alla sjukfall gällde anställda inom den offentliga sektorn; en sektor som har ca 33 % av hela arbetskraften. Enligt utskottets mening visar detta att de offentliga arbetsgivarna har stora problem med hög sjukfrånvaro, problem som går att förebygga med ökat inflytande för anställda, bättre fysiska förutsättningar och minskad stress. Utskottet anser att arbetsgivare med hög sjukfrånvaro skjuter över kostnaderna från den egna verksamheten till staten. Det är på den lokala arbetsplatsen som det finns möjlighet att förebygga ohälsa. Arbetsgivarna måste därför ta ett större ansvar för arbetsmiljön och för att stoppa de höga sjuktalerna. Det skall inte enligt utskottets mening löna sig att skjuta över kostnaden på annan part. Utskottet anser således att sjuklöneperioden bör förlängas till två månader inom den offentliga sektorn. Som kompensation bör arbetsgivaravgiften sänkas i motsvarande mån. Utskottet anser att en längre sjuklöneperiod sätter press på de offentliga arbetsgivarna att förbättra arbetsplatsens utformning, ge de anställda större inflytande i arbetet och satsa på förebyggande insatser. Arbetsplatser som satsar på sin personal och minskar sjuktalerna kommer därmed att gynnas.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *sjuklön*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf236 yrkande 2 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf224, 2000/01:Sf249 samt 2000/01:Sf272 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m. (mom. 6)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt Sjuklön börjar med "Vad gäller" och slutar med "och Sf239" bort ha följande lydelse:

Det nuvarande karenssystemet medför problem för deltidsanställda, skiftarbetare, timanställda och dem med fler än en arbetsgivare. Enligt utskottets uppfattning är det inte tillfredsställande att t.ex. en person som har mer än en arbetsgivare kan drabbas av fler karensdagar vid varje sjukfall. Regeringen bör därför återkomma med förslag till regeländringar.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m.*

att riksdagen med bifall till motion Sf294 yrkande 4 och med anledning av motion Sf239 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med "De senaste" och slutar med "och Sf288" bort ha följande lydelse:

För att nya diagnoser skall kunna bedömas från försäkringssynpunkt är det enligt utskottets mening nödvändigt att definiera och införa ett sjukdomsbegrepp i sjukförsäkringslagstiftningen. Vidare bör skiljelinjen mellan vad som skall täckas av sjukförsäkringen respektive arbetslöshetsförsäkringen göras klarare så att sjukförsäkringens tillämpning blir likvärdig oberoende av var i landet den sjuke bor. Utskottet anser att sjukpenningtiden bör begränsas till ett år men att det vid svåra fall av medicinsk rehabilitering och för patienter som varit utsatta för förödande passiva sjukskrivningsperioder bör finnas möjlighet till ersättning under längre tid. När det gäller översjukskrivningen inom den offentliga sektorn, leder den till att övriga arbetsgivare får betala minst 2 miljarder kronor för sjukfrånvaro som genereras inom kommun och landsting. Det krävs enligt utskottets uppfattning åtgärder för att minska den kommunala sektorns överkostnader inom sjukpenningförsäkringen. Utskottet anser att det finansiella målet för förändringarna inom sjukförsäkringen bör vara att kostnaderna för försäkringen minskar till 1997 års nivå.

Vad utskottet ovan anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *sjukdomsbegrepp, statistik m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf286 yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf225, 2000/01:Sf255, 2000/01:Sf279, 2000/01:Sf283, 2000/01:Sf287, 2000/01:Sf302, 2000/01:A808 yrkande 15 och 2000/01:So544 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Försäkringskassan samlar in uppgifter om var och en som utnyttjar socialförsäkringens system. Dessa uppgifter torde enligt utskottets mening vara en stor tillgång i forskning och utveckling av såväl vår socialförsäkring som sjukvård och förebyggande hälsovård. Emellertid finns det i dag ingen möjlighet att sammanställa denna stora kunskap och information. Utskottet anser därför att regeringen bör få i uppdrag att utreda och återkomma med förslag på hur man bäst kan utnyttja kunskapsbanken om sjukdomar och skador som drabbar oss som är försäkrade i svensk socialförsäkring.

Det anförda bör utskottet som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *sjukdomsbegrepp, statistik m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf225 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf255, 2000/01:Sf279, 2000/01:Sf283, 2000/01:Sf286 yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16, 2000/01:Sf287, 2000/01:Sf302, 2000/01:A808 yrkande 15 och 2000/01:So544 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Under senare år har kostnaderna för sjukförsäkringen skenat i väg och könsskillnaderna i sjukfrånvaro ytterligare accentuerats. Risken för långvarig sjukskrivning, särskilt om diagnosen är stress och utbrändhet, är mycket större för kvinnor än för män. Endast en mycket liten del av socialförsäkringens rehabilitering är föremål för forskning. Det saknas datamaterial för mer ingående studier av sambandet mellan enskilda arbetsplatser och diagnoser. Sådan forskning är emellertid enligt utskottets mening nödvändig för att

förbättra situationen för såväl enskilda individer som för samhällsekonomin. Med Norge som förebild bör systemet utformas för såväl diagnos som arbetsplats med variabler för att underlätta sammanställandet av statistik. Utskottet anser att regeringen bör återkomma med förslag om förbättrat statistikunderlag hos Riksförsäkringsverket.

Enligt utskottets mening är det därutöver viktigt att inom sjukvård och sjukförsäkring utgå från att de faktiska livs- och arbetsvillkoren är olika för kvinnor och män. Utskottet anser att kostnaderna för sjukfrånvaron bör utredas utifrån ett genderperspektiv.

Anställda i småföretag har i genomsnitt en lägre sjukfrånvaro än anställda i större företag. Genom att sjukförsäkringsavgiften är generell drabbas små företag enligt utskottets mening av alltför höga sjukförsäkringsavgifter. De små företagen betalar för den höga sjukfrånvaron i de större företagen eller inom den offentliga sektorn. Helt klart är att den låga sjukfrånvaron i just småföretag är ett resultat av ett långt större engagemang i de anställdas hälsa än vad som är fallet på större arbetsplatser, t.ex. inom den offentliga sektorn. Utskottet anser att en differentierad sjukförsäkringsavgift skulle vara ett incitament till att förbättra arbetsmiljön.

Vad utskottet anfört ovan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *sjukdomsbegrepp, statistik m.m.*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf255, 2000/01:Sf287 och 2000/01:A808 yrkande 15 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf286 yrkandena 4, 5, 11, 13 och 16, 2000/01:Sf225, 2000/01:Sf279, 2000/01:Sf283, 2000/01:Sf302 och 2000/01:So544 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Försäkringsmedicinsk utbildning (mom. 9)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m), Birgitta Carlsson (c) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Vad gäller utbildningen i försäkringsmedicin anser utskottet att Sjukförsäkringsutredningens ställningstaganden inte behöver avvaktas. Det finns redan ett fullgott beslutsunderlag som visar att utbildning i försäkringsmedicin av i första hand AT- och ST-läkare utgör en utomordentligt kostnadseffektiv satsning. De försök som gjorts vid försäkringskassan i Eskilstuna visar att en satsning på 0,6 miljoner kronor minskade sjukpenningkostnaden med ca 30 miljoner kronor. Detta innebär att varje satsad krona har gett en återbärning på 50 kr. Det är sällan en åtgärd ger så hög avkastning. När den försäkringsmedicinska utbildningen tillämpas i hela landet kommer antagligen avkastningen att sjunka. Även om resultatet sjunker med t.ex. hälften måste

enligt utskottets mening resultatet betecknas som osedvanligt bra. Till detta kommer andra positiva effekter som är svårare att mäta. Utbildningsinsatsningen vid försäkringskassan i Eskilstuna minskade inte enbart korttidssjukskrivningen utan även de långa sjukfallen. Detta innebar att rehabiliteringsbehov och behov av förtidspensioneringar också minskade och att många människor snabbare kunde återvinna sin arbetsförmåga och undgå en för individen själv olycklig passivisering. Till detta kommer att försäkringskassornas rehabiliteringsverksamhet kommer att få förbättrade resultat, eftersom arbetet kommer att inriktas på de fall som drar nytta av särskilda rehabiliteringsåtgärder. Utbildningen i försäkringsmedicin minskar på så sätt de mycket besvärande flaskhalsar som den höga och ökande sjukskrivningsfrekvensen har skapat inom försäkringskassorna.

I Svensk Läkartidning nr 46 s. 5324–5326 redovisas ett antal positiva spin-off-effekter av försäkringsmedicinsk utbildning:

- Frekvensen av informella kontakter ökade mellan läkare och handläggarna på försäkringskassan, med andra kolleger i vården och med försäkringsläkarna i enstaka patientärenden. Kontakterna togs dessutom tidigare i sjukfallet.

- Kvaliteten på det medicinska underlaget förbättrades.

- En ökad lyhörddhet växte fram bland läkarna gällande ansvaret för sjukskrivningsprocessen.

- Det försäkringsmedicinska tänkandet spreds i ökande utsträckning till andra kollegor och till specialister som inte fått någon försäkringsmedicinsk utbildning.

- Handläggarna vid försäkringskassan erhöll en nyttig uppgradering av sitt förhållnings- och tänkesätt i mötet med läkaren.

- Sjukpenning- och ohälsotal minskade i relation till rikssiffrorna. (Försäkringskassan i Eskilstuna hade innan utbildningsåtgärderna inleddes ett ohälsotal som låg 23 % över riksgenomsnittet 1995. Vid slutet av 1999 låg motsvarande siffra 17 % under riksgenomsnittet.)

Riksdag och regering skall fatta beslut efter en grundlig beredning. I många fall är det således välbetänkt att avvakta utredningsresultat och remissbehandling samt annat beredningsmaterial. Enligt utskottets uppfattning finns det dock fall där ett snabbt beslutsfattande är väsentligt och en fördröjning kan åstadkomma betydande skadeverkningar.

Sjukskrivnings- och ohälsotalen har ökat markant under de senaste åren. Detta har lett till att försäkringskassorna fått allt fler flaskhalsar och att den viktiga rehabiliteringsverksamheten satts in allt senare och fått ett allt sämre resultat. De positiva effekterna av den försäkringsmedicinska utbildningen är vetenskapligt väl dokumenterade. Att fördröja en utvidgning av denna verksamhet går enligt utskottets mening inte att försvara vare sig ur ekonomisk synvinkel eller med hänsyn till alla de människor som genom en fördröjning inte kommer att få bästa möjliga omhändertagande för att kunna återgå till arbetslivet. Att skjuta beslutet om utbildningen i försäkringsmedicin på framtiden bidrar således till att öka det handikapp som en långtidssjukskrivning innebär. I förlängningen leder detta också till fler förtidspensionärer än nödvändigt. Statsfinanserna belastas med höga och egentligen onödiga kostnader.

För att ge stadga åt den försäkringsmedicinska utbildningen bör även enligt utskottets mening ett försäkringsmedicinskt centrum skapas i anslutning till lämpligt universitet.

RFV och försäkringskassorna bör ta initiativet tillsammans med bl.a. Svenska Läkaresällskapet att på frivillig väg främja utvecklingen och tillämpningen av goda sjukskrivningsmönster samt att sprida kunskaper inom professionen om god praxis på området.

Utskottet anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag i frågan.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. *beträffande försäkringsmedicinsk utbildning*
att riksdagen med anledning av motion 2000/01:So364 yrkandena 2 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Genderperspektiv på sjukförsäkringen (mom. 10)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Situationen inom vården är otillfredsställande. Sjukskrivningarna för speciellt kvinnor inom den offentliga verksamheten har ökat oroväckande. En av orsakerna är bristen på läkare, sjuksköterskor och undersköterskor. En annan orsak är vårddyrkenas låga status. Enligt utskottets mening har lågkonjunktur och strukturförändringar medfört att en stor del av vårdpersonalen har sagts upp från sina arbeten, vilket medfört att den kvarvarande personalen blivit hårt ansträngd. Problemen är också ett hot mot välfärden. Den offentliga sektorn kommer att få svårt att rekrytera personal.

En påtaglig förändring är att kvinnor anställda i kommuner och landsting, som 1990 hade den lägsta sjukfrånvaron, år 1999 hade en betydligt högre sjukfrånvaro än övriga. Privat anställda kvinnors sjukfrånvaro, som låg högst 1990, låg 1999 nära en procentenhet under de offentligt anställdas.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att regeringen bör låta utreda varför kvinnorna inom den offentliga sektorn har högre sjukfrånvaro än de med liknande arbetsuppgifter som är anställda i privata företag.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. *beträffande genderperspektiv på sjukförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:So452 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att försäkringsläkarna (förtroendeläkarna) har funnits inom försäkringskassorna sedan 1930-talet och att de har förhållandevis skiftande bakgrund och mycket olika arbetstider vid kassorna. En enkät genomförd inom kåren visar att man efterlyser enhetliga bedömningsmetoder, kompetensutveckling, mer av externa kontakter samt en aktivare roll inom rehabiliteringsarbetet. Försäkringsläkarna deltar i beslutsprocesser som omfattar mångmiljardbelopp. Det borde därför enligt utskottets mening vara ett naturligt krav att försäkringsläkarna har någon form av utbildning inom försäkringsmedicin samt att kvalifikationskraven är likvärdiga över hela landet. Det bör således finnas nationellt tillämpade kriterier och rekommendationer vid nyanställning av försäkringsläkare. Utskottet anser att en utvecklad försäkringsmässig utbildning och forskningsverksamhet enligt ovan angivna riktlinjer kommer att skapa grund för en bättre struktur gällande försäkringskassornas användning och rekrytering av försäkringsläkare. Regeringen bör snarast återkomma med förslag enligt det anförda.

Vad utskottet anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. *beträffande försäkringsläkare*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:So364 yrkande 6 och med avslag på motion 2000/01:Sf222 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

19. Försäkringsläkare (mom. 11)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Enligt AFL skall försäkringsläkaren bistå försäkringskassan med medicinsk sakkunskap. Försäkringsläkaren skall även verka för ett gott samarbete mellan försäkringskassan och de läkare som är verksamma inom försäkringskassans verksamhetsområde. Det skall vidare finnas försäkringsläkare vid varje försäkringskassa. Detta torde enligt utskottets mening innebära att försäkringsläkaren i sin tjänst verkställer myndighetsutövning. Emellertid kan det arbete en läkare utför på uppdrag av försäkringskassan inte prövas av Socialstyrelsen. Utskottet anser att detta förhållande är otillfredsställande eftersom försäkringsläkarnas bedömningar i praktiken skulle kunna konkurrera med den patientansvarige läkarens synpunkter. Det är därför angeläget att rådande situation granskas i syfte att öka rättssäkerheten för medborgarna.

Utskottet anser att regeringen bör låta utreda och föreslå möjliga lösningar på problemet.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *försäkringsläkare*

att riksdagen med anledning av motion 2000/01:Sf222 och med avslag på motion 2000/01:So364 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

20. Sjukpenninggrundande inkomst (mom. 12)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m) och Göran Lindblad (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Sjukförsäkringen börjar med ”De senaste” och slutar med ”och Sf288” bort ha följande lydelse:

Vid fastställande av sjukpenninggrundande inkomst för egna företagare behandlas dessa olika beroende på vilken företagsform som väljs. Reglerna är dessutom mycket svårtillgängliga. Enligt utskottets mening är det angeläget att dessa regler förenklas och att de görs neutrala för företagare oavsett i vilken företagsform en verksamhet bedrivs. Egenföretagare bör ges en inkomsttrygghet som är likvärdig den som gäller för löntagare.

Beräkningsunderlaget varierar också för olika ersättningar inom socialförsäkringssystemet. Utskottet anser att det i vissa fall kan vara befogat med skillnader i beräkningsunderlagen. Enligt utskottets mening bör emellertid ett mer enhetligt inkomstbegrepp kunna gälla vid beräkning av bl.a. sjukpenning och bostadsbidrag. Ett sådant system skulle också vara mer rättvist.

Enligt utskottets mening bör regeringen återkomma med förslag till förändrade och förenklade regler.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *sjukpenninggrundande inkomst*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf254, 2000/01:Sf258, 2000/01:Kr230 yrkande 8 och 2000/01:N323 yrkande 13 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf212, 2000/01:Sf216, 2000/01:Sf263 och 2000/01:Sf288 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Ekonomisk samverkan och finansiell samordning (mom. 13)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Ekonomisk samverkan och finansiell samordning börjar med ”Som framgång” och slutar med ”bör avslås” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening behövs en helhjärtad satsning på rehabiliteringen. Under fyra år har nu inget annat än en översyn och utredande kommit till stånd. Samtidigt har den lyckosamma FINSAM-modellen för samverkan förhindrats efter avslutad försöksperiod. Försöksverksamheten med SOCSAM, som startade 1994, kommer inte att utvärderas förrän efter år 2002 och därmed får den samordning som skulle kunna komma till stånd i hela landet vänta. Eftersom SOCSAM-försöken skall fortgå två år till anser utskottet att aktuella arbetsförmedlingar bör föras in i ett par av de pågående försöken. Det är utskottets bestämda uppfattning att det borde vara möjligt att över hela landet använda pengar till insatser för vård och rehabilitering som annars går till passiv sjukskrivning. Utskottet vill också peka på att socialutskottet föreslår ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt skall återkomma till riksdagen med förslag till finansiell samordning i syfte att underlätta samarbete för att åstadkomma ökad hälsa och minskade sjukskrivningar (2000/01:SoU5).

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *ekonomisk samverkan och finansiell samordning* att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf294 yrkandena 1 och 2 samt med anledning av motion 2000/01:Sf201 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

22. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Rehabilitering börjar med ”I och” och slutar med ”yrkande 5” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med Utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen (SOU 2000:78) att rehabilitering till arbete är att betrakta som en process med tre olika faser – rehabiliteringsutredning, rehabiliteringsinsatser samt avslut och utvärdering. Utskottet kan emellertid inte dela uppfattningen att det bör inrättas ett nytt statligt verk med ansvar för rehabilitering eller att rehabiliteringsersättning bör kunna användas för studier, undantaget vissa äldre personer med avsaknad av grundskolekompetens. När det gäller utgångspunkterna för en reform av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen anser utskottet att den enskilde individen skall ha ett eget ansvar men också en rätt och en vilja att själv försörja sig och för att förebygga ohälsa genom bl.a. hälsofrämjande åtgärder, livslångt lärande samt medverkan i utvecklingssamtal hos arbetsgivaren. Rehabiliteringen måste syfta till att underlätta återinträdet på arbetsmarknaden. Grundtanken bör enligt utskottets mening vara att den offentliga sektorn inte skall driva verksamheter som bättre kan drivas av privata företag. Som ett första steg bör försäkringskassan få det

finansiella ansvaret för rehabiliteringen och uppgiften att samordna de åtgärder som utförs av olika myndigheter och arbetsgivaren. Resurser bör tillföras så att kassan har möjlighet att upphandla tjänster i andra landsting, av privata entreprenörer eller utomlands. Samarbetet och samverkan mellan kassorna och landstingen får dock enligt utskottets mening inte minska. De bra exemplen från de olika försök som avslutats eller pågår bör tillämpas och erfarenheterna tillvaratas i hela landet. Utskottet anser att konkurrens bland arbetsgivare inom den offentliga sektorn där en stor andel kvinnor arbetar kan stimulera till bättre ansvar för arbetsmiljön. I ett andra steg bör en privat rehabiliteringsförsäkring införas med konkurrerande försäkringsbolag som får ansvara för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Rehabiliteringsförsäkringen bör vara obligatorisk. Individen väljer själv försäkringsbolag inkluderat den statliga försäkringskassan. Det är enligt utskottets uppfattning väsentligt att försäkringen tecknas mellan arbetstagare och försäkringsbolag och att försäkringen följer individen vid byte av arbetsgivare. Slutligen anser utskottet att samtliga personer som står till arbetsmarknadens förfogande och är inskrivna vid försäkringskassan bör omfattas av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen, såväl tillsvidareanställda som tillfälligt anställda. Regeringen bör återkomma med förslag till en reformerad rehabiliteringsorganisation enligt det anförda.

Vad utskottet anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *rehabiliteringsorganisation*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf257, 2000/01:Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7 samt 2000/01:Sf286 yrkande 14 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf234, 2000/01:Sf236 yrkandena 1 och 3–5, 2000/01:Sf247, 2000/01:Sf275, 2000/01:Sf277, 2000/01:Sf278, 2000/01:Sf281, 2000/01:A225 yrkande 5, 2000/01:A277 yrkande 7, 2000/01:So360 yrkande 2, 2000/01:So539 yrkande 6, 2000/01:So540 yrkande 5 och 2000/01:So544 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

23. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Rehabilitering börjar med ”I och” och slutar med ”yrkande 5” bort ha följande lydelse:

Utskottet kan konstatera att de långa sjukskrivningarna ökar. Detta bekräftar att det tar alltför lång tid innan rehabiliteringsåtgärder sätts in. Rehabiliteringstiden förlängs också om man tvingas vänta på vård. Utskottet anser att det behövs snabba rehabiliteringsinsatser vid arbetsrelaterad ohälsa. Utskottet vill peka på att Utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen lagt fram förslag till en ny reform med bl.a. individen i centrum och en kraftfullare försäkring (SOU 2000:78). Regeringen bör återkomma med förslag i enlighet med utredningen.

Hörselskadade är överrepresenterade bland dem med förtidspension. Till grund för insatser för hörselskadade gäller arbetslinjen. Utskottet anser att det är mycket viktigt med tidiga insatser. Enligt utskottets mening har hörselskadades möjligheter att få vägledningsstöd begränsats sedan arbetsgivaren ålades ansvar för anpassning och rehabilitering. I dag kan anställda hörselskadade inte få vägledningsstöd, råd eller stöd vid något av de arbetsmarknadsinstitut som har särskilda resurser för hörselskadade om inte arbetsgivaren eller försäkringskassan står för kostnaden. Utskottet anser att detta bör åtgärdas. Regeringen bör återkomma med förslag härom.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *rehabiliteringsorganisation*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:A277 yrkande 7 och 2000/01:So540 yrkande 5 samt med avslag på motionerna 2000/01:Sf234, 2000/01:Sf236 yrkandena 1 och 3–5, 2000/01:Sf247, 2000/01:Sf257, 2000/01:Sf275, 2000/01:Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7, 2000/01:Sf277, 2000/01:Sf278, 2000/01:Sf281, 2000/01:Sf286 yrkande 14, 2000/01:A225 yrkande 5, 2000/01:So360 yrkande 2, 2000/01:So539 yrkande 6 och 2000/01:So544 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

24. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Rehabilitering börjar med ”I och” och slutar med ”Motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att myndigheternas insatser bör samordnas och den enskilde få en handläggare att hålla kontakt med, oberoende av vilken sektor som är den huvudsakliga finansiären. Individen bör ges ett ökat inflytande i rehabiliteringsprocessen och han eller hon bör få en individuell handlingsplan genom lagfästa rättigheter. Förebyggande verksamhet bör prioriteras och individens bästa alltid sättas i centrum. Det är enligt utskottets uppfattning nödvändigt att vidta aktiva insatser i stället för att ge passivt stöd. Sjukpenningen bör därför ersättas med rehabiliteringsersättning senast efter fyra månader och den som ej tar emot rehabilitering bör ges lägre ersättning. Rehabiliteringsersättning bör emellertid kunna utges för längre tid än ett år.

Andelen förvärvsarbetande som arbetar fram till allmän pensionsålder är alltför låg. Ett hårdare klimat på arbetsmarknaden har medfört att många människor inte känner sig välkomna eller att krafterna sviktar innan pensioneringen. Det finns emellertid också många äldre som vill och kan arbeta även efter 65 års ålder. För att möjliggöra detta behövs en ökad flexibilitet i arbetslivet och kontinuerlig vidareutbildning. Människor måste ges förutsättningar att orka arbeta till pensioneringen. Utskottet anser att både ur ett samhällsekonomiskt och ett allmänmänskligt perspektiv måste trenden mot ökad förtida avgång brytas. Regeringen bör återkomma med förslag till en föränd-

rad rehabiliteringsorganisation och en handlingsplan för att höja den faktiska pensionsåldern.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *rehabiliteringsorganisation*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf236 yrkandena 1 och 3–5 samt 2000/01:So539 yrkande 6 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf234, 2000/01:Sf247, 2000/01:Sf257, 2000/01:Sf275, 2000/01:Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7, 2000/01:Sf277, 2000/01:Sf278, 2000/01:Sf281, 2000/01:Sf286 yrkande 14, 2000/01:A225 yrkande 5, 2000/01:A277 yrkande 7, 2000/01:So360 yrkande 2, 2000/01:So540 yrkande 5 och 2000/01:So544 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

25. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14)

Bo Könberg (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Rehabilitering börjar med ”I och” och slutar med ”yrkande 5” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den arbetslivsinriktade rehabiliteringen bör vara organiserad enligt dagens modell men med en kraftfullare roll för försäkringskassan. En tanke är att komplettera med en rehabiliteringsförsäkring som tecknas av arbetsgivaren. Arbetsgivaren skulle i så fall kunna teckna försäkringen hos privata försäkringsbolag eller genom den allmänna försäkringen och avgiften bero på utfallet av sjukskrivning och förebyggande insatser föregående år. Enligt utskottets mening skulle ett högkostnadsskydd då införas som hindrar att kostnaden för en enskild arbetsgivare blir för hög. Utskottet anser att i kombination med den s.k. FINSAM-modellen kommer denna utformning att kraftfullt förbättra rehabiliteringssituationen. Utskottet vill även peka på att socialutskottet i betänkande 2000/01:SoU5 föreslår ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt skall återkomma till riksdagen med förslag till finansiell samordning i syfte att underlätta samarbete för att åstadkomma ökad hälsa och minskade sjukskrivningar. Riksdagens beslut med anledning av betänkande 2000/01:SoU5 kommer att fattas den 29 november 2000.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *rehabiliteringsorganisation*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:A225 yrkande 5 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf234, 2000/01:Sf236 yrkandena 1 och 3–5, 2000/01:Sf247, 2000/01:Sf257, 2000/01:Sf275, 2000/01:Sf276 yrkandena 1, 2, 6 och 7, 2000/01:Sf277, 2000/01:Sf278, 2000/01:Sf281, 2000/01:Sf286 yrkande 14, 2000/01:A277 yrkande 7, 2000/01:So360 yrkande 2, 2000/01:So539 yrkande 6, 2000/01:So540

26. Närståendepenning (mom. 15)

Bo Könberg (fp) och Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m. – Närståendepenning börjar med ”Utskottet har” och slutar med ”Sf307 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Vid svår sjukdom kan en närstående vårda en svårt sjuk anhörig i hemmet och därvid erhålla närståendepenning, under högst 60 dagar per år. Utskottet anser att möjligheten till närståendepenning bör utökas till mer än 60 dagar per år. Härigenom skulle en rad positiva effekter uppnås. Bland annat skulle inte vården i hemmet behöva avbrytas i ett kanske kritiskt skede. Vidare skulle den offentliga vården avlastas såväl ekonomiskt som personellt. Regeringen bör återkomma med förslag härom.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *närståendepenning*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf307 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

27. Förtidspensionssystemet (mom. 16)

Bo Könberg (fp) och Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:2 Förtidspensioner börjar med ”Utskottet vill” och slutar med ”och Sf264” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att socialförsäkringen måste utformas så att systemet stimulerar och skapar incitament till arbete. Såväl ur ett samhällsekonomiskt som ur ett individuellt perspektiv är det önskvärt att så många förtidspensionärer som möjligt tillvaratar eventuell arbetsförmåga och i ökad utsträckning helt eller delvis återvänder till arbetslivet. Det är enligt utskottets mening bättre med habiliteringspenning eller långtidssjukskrivning än en passiviserande förtidspension. Dagens förtidspensionssystem bör därför omformas till en ersättning för trygghet och aktivitet. Förtidspension bör i princip inte kunna beviljas en person under 30 år. Enligt utskottets mening bör regeringen inom kort återkomma till riksdagen med förslag till åldersgräns vid 30 år för förtidspensionering.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *förtidspensionssystemet*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf236 yrkande 6, 2000/01:So354 yrkande 12 och 2000/01:So538 yrkande 15 samt med

anledning av motion 2000/01:Sf268 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf226 yrkande 3, 2000/01:Sf244 och 2000/01:Sf264 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2000/01:SfU1

28. Handikappersättning (mom. 17)

Ulla Hoffmann (v), Sven-Erik Sjöstrand (v) och Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitt 19:3 Handikappersättningar börjar med "Socialförsäkringens administration" och slutar med "yrkande 18" bort ha följande lydelse:

Enligt en studie 1987 fick män högre handikappersättning än kvinnor med liknande behov. Vidare utgick bilstödet enligt en rapport från RRV i maj 1999 till fler män än kvinnor. Utskottet anser att orsakerna till detta bör undersökas. Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över ersättningarna till funktionshindrade ur ett genderperspektiv.

Det anförda bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *handikappersättning*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:A808 yrkande 18 och med avslag på motion 2000/01:Sf219 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

29. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 19:4 Arbetsskadeersättningar som börjar med "Den 19" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

Arbetsskadeförsäkringen finansieras genom arbetsgivaravgifter. Avgiften utgör för närvarande 1,38 % av löneunderlaget. Inkomsterna från arbetsgivaravgiften beräknas för närvarande uppgå till ca 13 miljarder kronor medan utgifterna beräknas till ca 7 miljarder kronor. Enligt utskottets mening är det tveksamt om en kontinuerlig anpassning av avgiften till utgifterna för försäkringen skulle öka incitamenten att förbättra arbetsmiljön. En bättre lösning vore en premie som anpassades branschvis så att en arbetsgivare efter ett visst antal skadefria år, eller i vart fall lågt antal skador bland de anställda kunde premieras med en bonus, eller en sänkning av avgiften i förhållande till antalet skadefall inom branschen. En sådan försäkring skulle kunna handhas såväl av den offentliga sektorn som av privata försäkringsbolag. Om arbetsskadeförsäkringen även fortsättningsvis skall vara offentlig bör den dock enligt utskottets mening brytas ut ur statsbudgeten. En privatisering av arbetsskadeförsäkringen har också prövats i Norge med goda resultat.

Utskottet anser att de nuvarande bevisreglerna i arbetsskadeförsäkringen måste behållas. En uppmykning av dessa kan få till följd samma utgiftsex-

plosion som under mitten av 1980-talet. Utskottet anser att en reformering av arbetsskadeförsäkringen måste få ta tid. Ett första steg är att försäkringen bryts ut ur statsbudgeten och avgifterna successivt justeras i förhållande till antalet skador, antingen inom en viss bransch eller efter varje arbetsgivares skadeutfall.

I ett andra skede bör arbetsskadeförsäkringen privatiseras, beträffande såväl olycksfall som arbetsskadesjukdomar. Det skall vara obligatoriskt för arbetsgivarna att teckna en arbetsskadeförsäkring som ersätter inkomstbortfall vid arbetsskada.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. *beträffande översyn av arbetsskadeförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:Sf234, 1998/99:Sf244, 1998/99:Sf282, 1998/99:A292 yrkandena 6 och 7, 1998/99:Ub453 yrkande 22, 1999/2000:Sf212, 1999/2000:Sf217, 1999/2000:Sf220, 1999/2000:Sf248, 1999/2000:Sf249, 1999/2000:Sf250, 1999/2000:Sf267, 1999/2000:Sf268, 1999/2000:Sf272, 1999/2000:Sf280, 1999/2000:Sf304 yrkandena 11–13, 1999/2000:A219 yrkande 4, 1999/2000:Bo513 yrkande 2, 2000/01:Sf242, 2000/01:Sf256, 2000/01:Sf259, 2000/01:Sf262, 2000/01:Sf301, 2000/01:A808 yrkandena 16 och 17, 2000/01:A811 yrkande 11 och 2000/01:MJ843 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

30. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18)

Ulla Hoffmann (v), Sven-Erik Sjöstrand (v) och Kerstin Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnitt 19:4 Arbetsskadeersättningar som börjar med ”Den 19” och slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse:

Arbetsskadeförsäkringen har efter de ändringar som genomfördes år 1993 fått stark kritik. Kritiken har gällt försäkringen i stort men också i olika detaljer. Kritiken har ofta tagit sikte på att de nya reglerna drabbat kvinnor hårdare än män. De skärpta reglerna gäller såväl arbetsskadebegreppet som bevisregeln. De strängare bestämmelserna har i första hand fått betydelse för rätten till ersättning vid belastningsskador, skador som i största utsträckning drabbar kvinnor. Könsegregeringen på arbetsmarknaden och en hierarkisk organisering av arbetet har lett till att kvinnorna tilldelas monotona och enahanda arbetsuppgifter som ofta leder till just belastningsskador. Ett annat exempel på skador som oftast drabbar kvinnor är elöverkänslighet, och sådana skador godkänns inte av försäkringskassan. Enligt utskottets mening måste arbetsskadeförsäkringen ändras så att kvinnors arbetsskador inte missgynnas och att hänsyn tas till kvinnors och mäns olika förutsättningar och olika arbetsförhållanden vid bedömning av arbetsskador. Det betyder att arbetsskadebegreppet och bevisregeln måste få ett annat innehåll än vad som nu gäller.

Ett ytterligare annat område som det kan finnas skäl att se över är vilken ersättning som skall utges vid arbetsskada. Arbets-skadesjukpenningen avskaffades fr.o.m. den 1 juli 1993 och nu kan bara ersättning utges i de fall där livränta aktualiseras.

Andra områden som bör förändras är kassornas hantering av arbetsskadeärenden. De långa handläggningstiderna utgör ett stort problem, och det kan finnas anledning att fastställa en minsta tidsgräns inom vilket ärendet skall prövas. Om det inte är en framkomlig väg måste i vart fall bestämmelser till som gör att hanteringen av arbetsskadeärendena sker betydligt snabbare än vad som nu är fallet.

Mot bakgrund av den starka kritik som förts fram mot försäkringsläkarna bör ett viktigt krav vara att den försäkrade skall ha möjlighet att träffa dessa. Det ger den försäkrade möjlighet att kommunicera med den kanske viktigaste länken i ett arbetsskadeärende. Utskottet anser också att ärenden som rör arbetsskador regelmässigt bör bedömas av yrkesmedicinska specialister och att deras omdömen skall tillmätas stor betydelse vid beslutsfattandet.

Ett område som måste förbättras gäller arbetsskadestatistiken. Den nuvarande rapporteringen fungerar mycket dåligt och det finns all anledning att på detta viktiga område förbättra redovisningen av arbetsskador.

Vad utskottet anfört om förändringar inom arbetsskadeförsäkringen bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. *beträffande översyn av arbetsskadeförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motionerna 1998/99:Sf234, 1998/99:A292 yrkandena 6 och 7, 1999/2000:Sf304 yrkandena 11–13, 1999/2000:A219 yrkande 4, 1999/2000:Bo513 yrkande 2, 2000/01:A808 yrkandena 16 och 17 och 2000/01:MJ843 yrkande 1 och med avslag på motionerna 1998/99:Sf244, 1998/99:Sf282, 1998/99:Ub453 yrkande 22, 1999/2000:Sf212, 1999/2000:Sf217, 1999/2000:Sf220, 1999/2000:Sf248, 1999/2000:Sf249, 1999/2000:Sf250, 1999/2000:Sf267, 1999/2000:Sf268, 1999/2000:Sf272, 1999/2000:Sf280, 2000/01:Sf242, 2000/01:Sf256, 2000/01:Sf259, 2000/01:Sf262, 2000/01:Sf301 och 2000/01:A811 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

31. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 19:4 Arbetsskadeersättningar som börjar med ”Den 19” och slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse.

Den nuvarande arbetsskadeförsäkringen har varit föremål för stora förändringar under 1990-talet. Den nuvarande utformningen och tillämpningen av försäkringen har enligt utskottets mening påtagliga brister. De långa handläggningstiderna hos försäkringskassorna liksom Riksförsäkringsverkets oförmåga att driva igenom en homogen tillämpning av försäkringen har

skapat ett onödigt lidande för många försäkrade. Såväl Riksrevisionsverket som Riksdagens revisorer har i rapporter påtalat dessa förhållanden.

Det kan också konstateras att enligt Regeringsrättens praxis skall nuvarande bestämmelser tolkas så att livränta kan utges under tid den arbetsskadade uppbär sjukbidrag. Det är väsentligt att det förhållandet tydliggörs i en framtida lagstiftning.

I Norge har arbetsskadeförsäkringen privatiserats. Det har gett företagen incitament att satsa mer på förebyggande åtgärder för att göra arbetsplatserna säkrare. Ju säkrare arbetsplats desto lägre premier behöver en arbetsgivare betala. Utskottet anser att det bör tillsättas en utredning som får i uppdrag att utreda konsekvenserna av att privatisera arbetsskadeförsäkringen i Sverige.

Det finns också ett behov av att se över arbetsskadeförsäkringen så att systemet omfattar alla arbetsgrupper, även t.ex. dem som arbetar med djur.

Det statistiska underlaget vad gäller arbetsskadeförsäkringen är bristfälligt och måste förbättras. Regeringen bör därför ge Riksförsäkringsverket i uppdrag att åtgärda underlagsrapporteringen så att tillförlitlig statistik kan erhållas.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. *beträffande översyn av arbetsskadeförsäkringen*
att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:Sf248, 1999/2000:Sf272 och 2000/01:A811 yrkande 11 och med avslag på motionerna 1998/99:Sf234, 1998/99:Sf244, 1998/99:Sf282, 1998/99:A292 yrkandena 6 och 7, 1998/99:Ub453 yrkande 22, 1999/2000:Sf212, 1999/2000:Sf217, 1999/2000:Sf220, 1999/2000:Sf249, 1999/2000:Sf250, 1999/2000:Sf267, 1999/2000:Sf268, 1999/2000:Sf280, 1999/2000:Sf304 yrkandena 11–13, 1999/2000:A219 yrkande 4, 1999/2000:Bo513 yrkande 2, 2000/01:Sf242, 2000/01:Sf256, 2000/01:Sf259, 2000/01:Sf262, 2000/01:Sf301, 2000/01:A808 yrkandena 16 och 17 och 2000/01:MJ843 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

32. Utbyte av yrkesskadelivränta (mom. 20)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet Utbyte av livränta mot engångsbelopp enligt lagen om yrkesskadeförsäkring (YFL) som börjar med ”Enligt 16 §” och slutar med ”motion Sf223” bort ha följande lydelse:

Vid utbyte av yrkesskadelivränta mot ett engångsbelopp så uppstår enligt utskottets mening vissa problem. Det faktum att utbyte av livränta mot engångsbelopp sker med viss återhållsamhet ger ingen garanti mot att enskilda individer tvingas återbetala mer än de fått ut i kapitalbelopp.

Utskottet anser att det nuvarande systemet måste förändras. Ingen individ skall behöva betala tillbaka mer än vad han eller hon fått ut i form av kapitalbelopp. Det bör övervägas om inte möjligheten till utbyte bör slopas.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. beträffande *utbyte av yrkesskadelivränta*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf223 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

33. Försäkringskassornas arbete (mom. 21)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitten 19:7 Riksförsäkringsverket och 19:8 Allmänna försäkringskassor – Övriga motioner om socialförsäkringens administration börjar med ”En försäkrad” och slutar med ”motion Sf252” bort ha följande lydelse:

I syfte att underlätta för försäkringskassan att fastställa en korrekt sjukpenninggrundande inkomst och förkorta handläggningstiden bör, enligt utskottets uppfattning, en försäkrad som är anställd eller uppdragstagare alltid lämna bestyrkta uppgifter om inkomst och arbetstid när ersättning baserad på sjukpenninggrundande inkomst begärs.

Utskottet anser också att den fördjupade bedömningen av arbetsförmågans nedsättning, som nu skall göras efter 28 dagar, skall göras senast från den 60:e dagen efter sjukanmälan. Detta skulle enligt utskottets uppfattning medföra en omfattande lättnad i arbetet för försäkringskassorna. Statistik visar att 70 % av alla sjukfall avslutas inom 60 dagar.

Utskottet anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag till ändringar av reglerna i AFL enligt det anförda.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *försäkringskassornas arbete*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf252 och 2000/01:Sf253 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

34. Utbetalningstidpunkt för pensioner m.m. (mom. 24)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnitten 19:7 Riksförsäkringsverket och 19:8 Allmänna försäkringskassor – Övriga motioner om socialförsäkringens administration börjar med ”I två” och slutar med ”och Sf230” bort ha följande lydelse:

Att statliga utbetalningar och löneutbetalningar ofta sammanfaller i slutet av månaden kan enligt utskottets mening medföra problem. En effekt av att senarelägga alla utbetalningar av barnbidrag, bidragsförskott och pensioner till en senare dag i månaden är att stora belopp koncentreras till en kort period och används till hushållens konsumtion. Regeringen bör överväga att åter förändra utbetalningsdagarna av statliga ersättning så att dessa inte

sammanfaller med de vanligaste löneutbetalningsdagarna i slutet av månaden.

2000/01:SfU1

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 24 bort ha följande lydelse:

24. beträffande *utbetalningstidpunkt för pensioner m.m.*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf290 och med avslag på motion 2000/01:Sf230 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

35. Höjning av pensionstillskottet (mom. 26)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 20:1 Ålderspensioner som börjar med "Utskottet som" och slutar med "yrkande 10" bort ha följande lydelse:

Många äldre pensionärer har låg pension. Av de pensionärer som enbart uppbär grundpension har ca 28 % inkomster under Socialstyrelsens norm för socialbidrag, jämfört med 7 % för samtliga ålderspensionärer. Enligt utskottets mening skulle en höjning av pensionstillskottet med 3 000 kr per år leda till att förbättra situationen för pensionärer med låg pension. Inte minst skulle det vara positivt för äldre kvinnor som i många fall har låga pensioner på grund av att de inte fått eller kunnat tjäna in ATP.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 26 bort ha följande lydelse:

26. beträffande *höjning av pensionstillskottet*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:So545 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

36. Äldre invandrare (mom. 28)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 20:1 Ålderspensioner som börjar med "Beträffande äldre" och slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det inte är rimligt att invandrare som kommit till Sverige vid relativt hög ålder skall behöva leva på socialbidrag. Enligt utskottets mening bör staten ta över kostnadsansvaret för dessa personer och regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett försörjningsstöd för de äldre invandrarna.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. beträffande *äldre invandrare*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf303 och 2000/01:Sf611 yrkande 21 och med anledning av motion

37. Äldre invandrare (mom. 28)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 20:1 Ålderspensioner som börjar med "Beträffande äldre" och slutar med "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

En grupp som drabbats hårt är äldre invandrarkvinnor som inte varit ute på arbetsmarknaden. De får i dag leva under mycket små omständigheter. Utskottet anser att regeringen bör återkomma med förslag om hur en rimlig pension för dessa kvinnor skall ordnas.

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

28. beträffande *äldre invandrare*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:A808 yrkande 14 och med anledning av motionerna 2000/01:Sf303 och 2000/01:Sf611 yrkande 21 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

38. Efterlevandepensioner (mom. 29)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m) och Göran Lindblad (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 20:2 Efterlevandepensioner till vuxna som börjar med "Med beaktande" och slutar med "yrkande 10" bort ha följande lydelse:

Änkepensionen infördes för att ge änkor garantier för ekonomisk trygghet vid makens frånfälle. Enligt utskottets uppfattning förelåg en tydlig överenskommelse om att änkor skulle erhålla änkepension till den månad de fyller 65 år. Riksdagsmajoriteten bröt detta löfte genom sitt beslut i december 1996 som innebar att änkepensionens folkpensionsdel i fortsättningen skulle inkomstprövas. Genom beslutet har inte enbart enskilda människors ekonomiska planering slagits i spillror utan förtroendet för staten som garant för tryggheten har också skadats. Många änkor har genom detta förfarande gått miste om stora belopp varje månad. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som återställer änkepensionerna till vad som gällde före den 1 april 1997.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

29. beträffande *efterlevandepensioner*

att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf202, 2000/01:Sf203, 2000/01:Sf208, 2000/01:Sf211, 2000/01:Sf231, 2000/01:Sf238, 2000/01:Sf251, 2000/01:Sf266 och 2000/01:So456 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande i avsnittet 20:3 Bostadstillägg till pensionärer som börjar med "I betänkandet" och slutar med "olika boendeformerna" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det inte rimligt att i lag ange en exakt procent-sats för den fiktiva avkastningen som gäller år efter år utan att på något sätt ta hänsyn till den vid varje tidpunkt normala reella avkastningen på kapital.

Utskottet anser att i stället bör avkastningen knytas till någon ränta som årligen avspeglar det allmänna ränterelaterade läget i Sverige. Ett alternativ kan vara att använda samma teknik som vid fastställande av bilförmånsvärde. Ett sådant system skulle uppfattas som mer rättvist av medborgarna eftersom det tar hänsyn till skillnader mellan olika år.

Vid beräkning av bostadskostnad för småhus ingår en schablonkostnad för underhåll. Den som bor i hyresfastighet erlägger hyra till fastighetsägaren. I hyreskostnaden ingår i princip alla kostnader ägaren har för bl.a. yttre och inre underhåll. Den som innehar en lägenhet med bostadsrätt eller liknande boendeform har kostnader för underhåll som inte räknas in i den avgift som erläggs till föreningen och då heller inte vid beräkning av BTP.

Den nya schablon gällande bostadsuppvärmning som tagits fram av Riksförsäkringsverket är i sig positiv men rättar inte till orättvisorna i systemet. Enligt utskottets mening bör ett system införas som är rättvisande mellan olika boendeformer vid beräkning av BTP.

Det anförda bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 30 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *beräkning av bostadskostnad vid BTP*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf246 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

40. Barnomsorgskonto (mom. 31)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m), Birgitta Carlsson (c) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Familjepolitikens inriktning börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att alla föräldrar måste ges bättre möjligheter att förena familje- och yrkesliv på ett bra sätt. Det är av avgörande betydelse för både kvinnor och män. Detta kräver att föräldrarnas valfrihet ökar och att utrymme skapas för en mångfald barnomsorgsformer. Genom våra förslag lägger vi en grund för att familjerna skall få lika möjligheter, men lösningarna behöver inte vara likadana. Ett barnomsorgskonto som omfattar alla barn i förskoleåldern bör därför införas fr.o.m. 2002. Som ett första steg införas ett barnomsorgskonto på 40 000 kr för ettåringar och 20 000 kr för tvååringar.

Maximalt 20 000 kr per barn skall få tas ut per år. Vidare skall styrkta barnomsorgskostnader vara avdragsgilla i den kommunala beskattningen. Rätten till avdrag skall gälla för samtliga barnomsorgskostnader oavsett tillsynsform och avdrag skall få göras med maximalt 50 000 kr per barn och år. Avdragsrätten skall kunna utnyttjas under hela förskoleperioden. Vi anser dessutom att etableringsfrihet bör återinföras så att privat och kooperativ barnomsorg får samma villkor som den kommunala förskolan. Vidare kompenseras kommunerna för skattebortfallet. Barnomsorgskontot ger enligt utskottet föräldrarna möjlighet att välja barnomsorg, minska sin arbetstid eller stanna hemma under en del av barnens uppväxt. Vad nu anförs bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 31 bort ha följande lydelse:

31. beträffande *barnomsorgskonto*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf228 yrkande 1, 2000/01:Sf273 yrkande 22, 2000/01:Sf308 yrkande 2 och 2000/01:Fi210 yrkande 10 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

41. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Familjepolitikens inriktning börjar med ”Enligt utskottets” och slutar med ”avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Eftersom ensamstående föräldrar ofta är en utsatt grupp bör enligt utskottets mening samhället erbjuda nätverksstöd t.ex. i form av en stödperson eller en stödfamilj för ensamstående föräldrar som inte har släktingar eller annat nätverk.

Vidare anser utskottet att det är dags att uppvärdera föräldrarollen. Att föräldrar vill göra det bästa för sina barn är en regel med mycket få undantag. Ingen känner barnet bättre än föräldrarna och ingen kan avgöra bättre än föräldrarna vad som är bäst för barnet. Det är också av största vikt att barnen får en väl fungerande vardagskontakt med båda föräldrarna. För de flesta barnfamiljer är tid tillsammans med barnen den största bristvaran.

Utskottet anser också att familjepolitiken måste utgå från subsidiaritetsprincipen, dvs. att så många beslut som möjligt som berör familjen skall fattas av familjen själv. Vidare bör begreppet barnomsorg även innefatta föräldrarnas omsorg i det egna hemmet, eftersom de enligt utskottets mening skall ha rätt att välja den barnomsorgsform som passar deras barn bäst.

Det viktiga hemarbetet måste utföras, men signalerna från samhället är att alla bör förvärvsarbeta heltid, även under t.ex. småbarnsperioden. Vård och underhåll av maskiner har ett värde i BNP, medan vård och underhåll av människor i hemmet inte räknas i skattesammanhang och inte alls registreras i den ekonomiska statistiken. Utskottet anser att hemarbetet måste uppvärderas.

Det nuvarande familjepolitiska systemet har enligt utskottet flera brister. Barnomsorgssubventionerna tillfaller i stor utsträckning redan resursstarka

hushåll. Föräldrapenningen är lägre ju sämre ekonomisk situation kvinnan har innan hon får barn och omvänt högre för redan välavlönade kvinnor. Barnbidraget utbetalas lika för alla. Endast bostadsbidraget kan sägas särskilt gynna resurssvaga hushåll. Vidare är det en brist att det familjepolitiska stödet inte medger flera alternativa barnomsorgsformer. Utskottet anser mot bakgrund härav att det krävs en familjepolitisk reform. Utskottet anser dessutom att varje beslut som riksdagen och regeringen fattar alltid skall prövas utifrån hur det gagnar och påverkar familjen.

Vad utskottet ovan anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. beträffande *familjepolitikens inriktning i övrigt*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf227 yrkande 4 och 2000/01:Sf273 yrkandena 1, 5, 6, 10, 11, 17 och 18 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf227 yrkandena 1 och 2, 2000/01:Sf228 yrkande 4, 2000/01:Sf274 yrkande 5, 2000/01:Sf280, 2000/01:So304 yrkandena 1, 7 och 8 i denna del, 2000/01:So358 yrkande 2, 2000/01:So457 yrkande 1 och 2000/01:Ub243 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

42. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Familjepolitikens inriktning börjar med ”Enligt utskottets” och slutar med ”avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att betydelsen av familjerna och de sociala gemenskaperna för individernas livskvalitet måste uppvärderas. En bra familjepolitik ger stöd i föräldraskapet men övertar inte ansvaret för uppfostran och utveckling. En bra familjepolitik bygger på valfrihet, flexibilitet och rättvisa. Den måste underlätta för föräldrar att axla föräldrarollen men också ge stöd till barn i utsatta situationer. Vidare måste den utformas så den ger föräldrarna bättre möjligheter att förena familje- och yrkesliv på ett bra sätt. Det kräver att föräldrarnas valfrihet ökar och att utrymme skapas för en mångfald barnomsorgsformer. Familjepolitiken måste även gynna jämställdheten. Det skall t.ex. vara en merit att ta ut föräldraledighet. Enligt utskottet krävs information för att få pappor att öka sitt engagemang under barnets första år. Eftersom bidrag och skatter samverkar på ett olyckligt sätt bör politiken ändras så att föräldrarna får större möjligheter att styra över sin ekonomi och bidragsberoendet kan minska. Skatterna bör därför sänkas för personer med låga inkomster. Utöver införande av barnomsorgskonto och avdrag för barnomsorgskostnader (se reservation 40) bör avdrag medges för resor till och från barnomsorg.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. beträffande *familjepolitikens inriktning i övrigt* att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:So304 yrkandena 1, 7 och 8 i denna del och 2000/01:So358 yrkande 2 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf227 yrkandena 1, 2 och 4, 2000/01:Sf228 yrkande 4, 2000/01:Sf273 yrkandena 1, 5, 6, 10, 11, 17 och 18, 2000/01:Sf274 yrkande 5, 2000/01:Sf280, 2000/01:So457 yrkande 1 och 2000/01:Ub243 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

43. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Familjepolitikens inriktning börjar med ”Enligt utskottets” och slutar med ”avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Barnfamiljernas ekonomi har försämrats både i absoluta och relativa tal under 1990-talet. I slutet av 1990-talet var det minst dubbelt så många barn som levde i familjer med låg inkomststandard som i början av 1990-talet. Inkomstutvecklingen har enligt utskottets mening gått mot en ökad polarisering när det gäller barnfamiljernas inkomststandard. En låginkomstutredning bör därför tillsättas för att utreda hur situationen är för de barn som växer upp i ekonomiskt missgynnade familjer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

32. beträffande *familjepolitikens inriktning i övrigt* att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf274 yrkande 5 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf227 yrkandena 1, 2 och 4, 2000/01:Sf228 yrkande 4, 2000/01:Sf273 yrkandena 1, 5, 6, 10, 11, 17 och 18, 2000/01:Sf280, 2000/01:So304 yrkandena 1, 7 och 8 i denna del 2000/01:So358 yrkande 2, 2000/01:So457 yrkande 1 och 2000/01:Ub243 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

44. Höjning av garantinivån/garantibeloppet (mom. 34)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”Som framgår” och slutar med ”och Sf304” bort ha följande lydelse:

Födelsefallen har sjunkit dramatiskt under de senaste åren. De låga födelsefallen är på sikt ett stort samhällsproblem. Dagens socialförsäkringssystem premierar arbetslinjen, vilket är bra. I vissa fall får detta dock negativa konsekvenser. Föräldraförsäkringen är konstruerad så att man helst skall skaffa sig en utbildning och därefter arbeta några år innan det första barnet kommer. Det finns dock unga personer som vill skaffa barn innan de kommer ut på arbetsmarknaden. De är då hänvisade till garantinivån i föräldraförsäkringen

som innebär en föräldrapenning på 60 kr per dag. Enligt utskottets mening är det inte möjligt att försörja sig på en så låg ersättning. Eftersom föräldraförsäkringen bör vara så generös att den inte begränsar möjligheterna att skaffa barn anser utskottet att garantinivån bör höjas till 150 kr per dag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 34 bort ha följande lydelse:

34. *beträffande höjning av garantinivån/garantibeloppet*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf260 och med anledning av motionerna 2000/01:Sf233, 2000/01:Sf304, 2000/01:Fi210 yrkande 10 i denna del och 2000/01:A809 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

45. Höjning av garantinivån/garantibeloppet (mom. 34)

Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med "Som framgår" och slutar med "och Sf304" bort ha följande lydelse:

För att få en inkomstbaserad föräldrapenning under hela föräldraledigheten krävs enligt nuvarande regler att föräldern varit försäkrad för en sjukpenning under minst 240 dagar i följd. Det innebär t.ex. att den som just avslutat sin högskoleutbildning inte får mer än grundnivån, dvs. 60 kr per dag eller 1 800 kr i månaden före skatt. Denna familjs inkomster måste med all sannolikhet kompletteras med socialbidrag och bostadsbidrag. Med dagens förvärvsmönster, där många väljer att starta ett eget företag, har tillfälliga anställningar eller är projektanställda, leder regelverket också till stor osäkerhet för många föräldrar. Enligt utskottets mening måste det finnas en grundnivå som kan ge en acceptabel ekonomisk trygghet under barnets första år. Utskottet anser därför att garantinivån i föräldrapenningen bör höjas till 200 kr per dag. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 34 bort ha följande lydelse:

34. *beträffande höjning av garantinivån/garantibeloppet*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Fi210 yrkande 10 i denna del och 2000/01:A809 yrkande 8 och med anledning av motionerna 2000/01:Sf233, 2000/01:Sf260 och 2000/01:Sf304 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

46. Pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse (mom. 35)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Göran Lindblad (m) och Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”Som redovisats” och slutar med ”yrkande 4” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att de tio s.k. pappadagarna i den tillfälliga föräldrapenningen inte kan överlåtas och att det endast är pappan själv som har rätt till dessa dagar. Det finns dock många kvinnor som av olika skäl är ensamstående när barnet föds och som skulle behöva avlastning i samband med barnets födelse. Av det skälet anser utskottet att ensamstående mammor bör kunna överlåta pappadagarna på någon annan än pappan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 35 bort ha följande lydelse:

35. *beträffande pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse*
att riksdagen med bifall till motionerna 2000/01:Sf300 yrkande 4, 2000/01:Sf274 yrkande 4 och 2000/01:Sf308 yrkande 5 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

47. Överlåtelse av föräldraförsäkringsförmåner i övrigt (mom. 36)

Bo Könberg (fp) och Birgitta Carlsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”I fråga” och slutar med ”denna del” bort ha följande lydelse:

För att göra föräldraförsäkringen mer flexibel bör enligt utskottets mening en stor del av ersättningsdagarna kunna överföras till någon annan om föräldrarna finner detta lämpligt. I enlighet med Tjänstebeskattningsutredningens förslag bör därför föräldrapenning och annan tillfällig föräldrapenning än de s.k. pappadagarna kunna överlåtas på ett friare sätt t.ex. till en vän eller en släkting eller användas som betalning till en barnvårdare från ett företag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 36 bort ha följande lydelse:

36. *beträffande överlåtelse av föräldraförsäkringsförmåner i övrigt*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf308 yrkande 5 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

48. 2,5-årsregeln (mom. 38)

Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Cecilia Magnusson (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Göran Lindblad (m), Birgitta Carlsson (c) och Désirée Pethrus Engström (kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”Föräldrapenning beräknas” och slutar med ”i fråga” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att föräldraförsäkringens regler är utformade så att ett barn som avlidit inte anses ha funnits när familjen får ett nytt barn. Den s.k. 2,5-årsregeln bör därför ändras så att den blir giltig även då barnet avlidit före nästa graviditet. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om en sådan ändring. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 38 bort ha följande lydelse:

38. *beträffande 2,5-årsregeln*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:So255 yrkande 2 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf210 och 2000/01:Sf215 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

49. Taket i föräldraförsäkringen m.m. (mom. 39)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”Vid beräkning” och slutar med ”och Sf305” bort ha följande lydelse:

För barnets utveckling är det enligt utskottet viktigt att papporna stimuleras att ta ut så många föräldrapenningdagar som möjligt. En viss ekonomisk styrning finns i det nuvarande föräldraförsäkringssystemet genom de s.k. mamma- och pappamånaderna. Genom att föräldrapenningen grundar sig på en inkomst om högst 7,5 prisbasbelopp blir dock ersättningen till pappan i många fall alldeles för låg. Utskottet anser att det bör göras en uppföljning av hur föräldraförsäkringens konstruktion styr vem av föräldrarna som väljer att ta ut föräldrapenning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 39 bort ha följande lydelse:

39. *beträffande taket i föräldraförsäkringen m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf221 och med avslag på motion 2000/01:Sf305 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

50. Utbyggd föräldraförsäkring (mom. 40)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med ”I några” och slutar med ”yrkande 33” bort ha följande lydelse:

Som ett led i jämställdhetsarbetet har olika satsningar gjorts för att få män att i större utsträckning använda sin rätt till föräldraledighet och föräldrapenning och därmed vara med sina barn under deras första levnadsår. Emellertid tycks en del arbetsgivare fortfarande tro att det bara är kvinnor som får barn. För att i viss mån bryta detta negativa mönster bör enligt utskottets mening ytterligare en del av föräldraförsäkringen kvoterats. På sikt anser utskottet att mamma- och pappamånaderna bör utökas till tre månader för vardera föräl-

dern samtidigt som föräldraförsäkringen byggs ut. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2000/01:SfU1

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. beträffande *utbyggd föräldraförsäkring*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:A808 yrkande 33 och med anledning av motion 2000/01:Sf274 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

51. Barns bosättning i Sverige (mom. 41)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om föräldraförsäkringen börjar med "I en" och slutar med "motion Sf217" bort ha följande lydelse:

För att barns rätt till båda sina föräldrar skall stärkas och göras oberoende av föräldrarnas bosättning behöver enligt utskottet en ändring göras i reglerna för den tillfälliga föräldrapenningen. Med nuvarande regler kan problem uppstå till följd av att föräldrapenningförmåner i princip endast utges om barnet är bosatt i Sverige. Om barnet är bosatt i Norge hos pappan medan mamman bor och arbetar i Sverige kan tillfällig föräldrapenning inte utges om barnet blir sjuk vid besök hos mamman i Sverige. Detsamma gäller om pappan blir sjuk hemma i Norge och mamman i hans ställe måste ta hand om barnet. Enligt utskottets mening bör barn ha rätt till föräldrarnas omsorg vid sjukdom oavsett var barnet bor. Det bör därför tillsättas en utredning för att belysa konsekvenserna av att ta bort regeln om att föräldraförsäkringsförmåner enbart utges för vård av barn bosatta i Sverige. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 41 bort ha följande lydelse:

41. beträffande *barns bosättning i Sverige*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf217 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

52. Återbetalning av underhållsstöd (mom. 43)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om underhållsstöd börjar med "Som redan" och slutar med "yrkande 26" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet har de höjningar av grundavdraget och procentsatserna som genomfördes fr.o.m. februari 2000 slagit mycket hårt mot underhållsskyldiga föräldrar som har medelinkomster och fler än ett barn. I vissa fall tvingas föräldern av ekonomiska skäl att avstå från att umgås med sina barn. Detta är negativt för barnet, som även efter en separation behöver båda sina föräldrar. Mot bakgrund härav anser utskottet att både grundavdraget och procentsatserna bör sänkas. Enligt utskottet bör vidare en prövning ske av boföräldrarnas inkomst innan statligt stöd utbetalas. Regeringen bör åter-

komma till riksdagen med förslag dels om en sänkning av grundavdraget till 48 000 kr, dels om sänkta procentsatser.

2000/01:SfU1

dels att utskottets hemställan under 43 bort ha följande lydelse:

43. *beträffande återbetalning av underhållsstöd*
att riksdagen med bifall till motion 2000/01:Sf273 yrkande 26 och med avslag på motionerna 2000/01:Sf209 och 2000/01:Sf267 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

53. Adoptionsbidraget (mom. 44)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som i avsnittet Övriga motioner om adoptionsbidrag börjar med ”I två” och slutar med ”anses tillgodosedda” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att kostnaden för en adoption i dag kan uppgå till mer än fyra gånger det nuvarande bidraget på 24 000 kr per adoption. Enligt utskottets mening får det inte bli så att möjligheten att adoptera blir en klassfråga. Det avgörande skall i stället vara lämpligheten hos de blivande adoptivföräldrarna. Utskottet anser med hänsyn härtill att adoptionsbidraget bör följa kostnadsutvecklingen och höjas till 50 % av kostnaden, dock högst 55 000 kr. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 44 bort ha följande lydelse:

44. *beträffande adoptionsbidraget*
att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:L406 yrkande 6 och 2000/01:Sf241 yrkande 3 och med avslag på motion 2000/01:Sf241 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden

1. Moderaternas anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anför:

Den 22 november 2000 beslöt riksdagens majoritet bestående av socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister att fastställa ekonomiska ramar för de olika utgiftsområdena i den statliga budgeten och en beräkning av statens inkomster avseende 2001. Samtidigt beslutades om preliminära utgiftstak för åren 2002 och 2003.

Moderata samlingspartiet har i parti- och kommittémotioner förordat en annan inriktning av den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Våra förslag syftar till att skapa förutsättningar för ett ekonomiskt, kulturellt och socialt växande Sverige. Vi vill satsa på en utbildning som ger alla större möjligheter till ett rikare liv. Genom en större enskild sektor och ett starkare civilt samhälle kan både företaget och människor växa. Ännu fler kan komma

in på den ordinarie arbetsmarknaden. Den sociala tryggheten ökar också i andra bemärkelser genom att hushållen får en större ekonomisk självständighet. Friheten att välja bidrar både till mångfald, en bättre kvalitet och en större trygghet. De enskilda människorna får ett större inflytande över sina liv.

Vi har föreslagit en långtgående växling från subventioner och bidrag till omfattande skattesänkningar för alla, främst låg- och medelinkomsttagare. Samtidigt värnar vi de människor som är i störst behov av gemensamma insatser och som har små eller inga möjligheter att påverka sin egen situation. Vi slår också fast att det allmänna skall tillföras resurser för att på ett tillfredsställande sätt kunna genomföra de uppgifter som måste vara gemensamma.

När riksdagens majoritet nu genom riksdagsbeslutet den 22 november om ramar för de olika utgiftsområdena valt en annan inriktning av politiken, redovisar vi i detta särskilda yttrande den del av vår politik som rör utgiftsområdena 10, 11 och 12.

Anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Moderaterna anser att utgiftsområde 10 bör minskas med 11 300 miljoner kronor för år 2001 jämfört med regeringens förslag.

19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m.

Moderaterna föreslår en minskning av anslag 19:1 på sammanlagt 11 040 miljoner kronor.

Den av oss föreslagna utgiftsminskningen uppnås bl.a. genom ändringar i sjukpenningförsäkringen, utbildning i försäkringsmedicin och genom att privata alternativ ges till den offentliga sektorn. Vidare uppnås utgiftsminskningen genom att försäkringskassan får det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen och möjlighet att upphandla rehabiliteringstjänster på annat håll än i det egna landstinget. Anslaget påverkas även av våra förslag om att sjukskrivningar på grund av trafikolyckor bör föras över från den allmänna sjukförsäkringen till den obligatoriska trafikförsäkringen och att havandeskapspenningen bör flyttas från utgiftsområde 12 till utgiftsområde 10.

Vi föreslår att den sjukpenninggrundande inkomsten skall beräknas på ett genomsnitt av de senaste 24 månadernas inkomst samt räknas upp med basbeloppet som grund. Vidare anser vi att kompensationsnivån i sjukpenningförsäkringen skall utgöra 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och att ytterligare en karensdag, den åttonde dagen, skall införas i sjukpenningförsäkringen. Vi föreslår också att läkare och annan nyckelpersonal skall ges en bättre försäkringsmässig utbildning för att härigenom strama upp sjukskrivningarna. När det gäller rehabiliteringen föreslår vi även där en ersättningsnivå på 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och att rehabiliteringen skall omfattas av två karensdagar. Följer rehabiliteringen på en sjukskrivningsperiod anser vi att karensdagarna från sjukperioden bör tillgodoräknas.

Moderaterna föreslår en utgiftsminskning inom anslag 19:2 på sammanlagt 1 000 miljoner kronor.

Vi anser att kostnaderna för förtidspensioner kommer att minska genom våra förslag om att försäkringskassan får det finansiella ansvaret för den arbetslivsinriktade rehabiliteringen och möjlighet att upphandla rehabiliteringstjänster på annat håll än i det egna landstinget.

19:4 Arbetsskadeersättningar

Moderaterna föreslår en utgiftsminskning inom anslag 19:4 på sammanlagt 300 miljoner kronor.

Vi vill se en stegvis reformprocess där arbetsskadeförsäkringen i ett första steg bryts ut ur stasbudgeten och avgifterna anpassas till antalet skador inom en bransch eller ett företag. På detta sätt kan utgifterna för arbetsskador minskas.

19:8 Allmänna försäkringskassor

Moderaterna föreslår en utgiftsökning inom anslag 19:8 på sammanlagt 1 000 miljoner kronor.

Vi anser att socialförsäkringsadministrationen bör få ytterligare medel så att försäkringskassorna skall kunna öka arbetsinsatserna för rehabilitering och samordning. Vi anvisar därför ytterligare 765 miljoner kronor för vårt förslag om utökat ansvar för rehabiliteringen och för köp av tjänster och 235 miljoner kronor för att försäkringskassan skall kunna tillsätta fler rehabiliteringstjänster.

Anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

20:1 Ålderspensioner

Moderaterna föreslår en utgiftsökning inom anslaget 20:1 på sammanlagt 400 miljoner kronor.

Vi anser att det nu är dags att betala tillbaka den del av folkpensionen som innehölls av staten under perioden 1993–1998 genom att pensionerna då beräknades på ett basbelopp minskat med två procentenheter. Vi anser därför att pensionerna för dem som uppbar folkpension under den nämnda perioden skall beräknas utifrån ett prisbasbelopp som är förhöjt med två procentenheter under perioden 2001–2006. Förslaget innebär att 1993 års innehållna pensioner betalas ut år 2001, 1994 års innehållna pensioner år 2002 osv.

20:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Moderaterna föreslår en utgiftsökning inom anslaget 20:2 på sammanlagt 550 miljoner kronor.

Vi vidhåller vår tidigare framförda kritik av den inkomstprövning av änkepensionerna som infördes år 1997. Inkomstprövningen måste upphöra och nivåerna återställas till vad som gällde före den 1 april 1997. På så sätt säkras änkornas ekonomiska trygghet och tilltron till det offentliga pensionssystemet urholkas inte.

Moderaterna föreslår besparingar inom anslaget 20:3 på sammanlagt 505 miljoner kronor.

Vi anser att den av regeringen föreslagna höjningen av bostadstillägget till pensionärer inte bör genomföras. Utformningen av bestämmelserna om bostadstillägg har verkat kostnadsdrivande på framför allt kommunernas hyressättning. Vi vill i stället använda en del av medlen till att förbättra villkoren för de allra sämst ställda pensionärerna genom att höja den skäliga levnadsnivån i det särskilda bostadstillägget från 123,4 % av prisbasbeloppet till 135,4 % av prisbasbeloppet för den som är ensamstående och från 102,4 % av prisbasbeloppet till 114,4 % för den som är gift. Sammantaget innebär våra förslag en nettoförstärkning av anslaget med 445 miljoner kronor.

Anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Vi anser att utgiftsområde 12 bör minskas med 3 626 miljoner kronor för budgetåret 2001.

21:1 Allmänna barnbidrag

Vi avvisar förslaget att höja barnbidragen fr.o.m. den 1 januari 2001 och föreslår därför en minskning av anslaget med 2 200 miljoner kronor jämfört med regeringen förslag. I stället för barnbidragshöjningen föreslår vi att ett extra grundavdrag på 12 000 kr per barn och år införs i den kommunala beskattningen.

21:2 Föräldraförsäkringen

Vi föreslår besparingar inom anslaget 21:2 på 1 034 miljoner kronor.

Besparingarna uppnås genom att ersättningsnivån i föräldraförsäkringen sänks till 75 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och att havandeskapspenningen förs över till utgiftsområde 10 anslaget 19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. Vi föreslår också att garantibeloppet i föräldraförsäkringen höjs till 120 kr per dag fr.o.m. den 1 januari 2001.

21:3 Underhållsstöd

Vi föreslår besparingar inom anslaget 21:3 på 400 miljoner kronor.

Vi ifrågasätter det nuvarande systemet med underhållsstöd som enligt vår mening är behäftat med många nackdelar. Vår kritik riktar sig mot att föräldrarna blir betalningsansvariga till staten i stället för till sina barn, att lagen om underhållsstöd och föräldrabalkens regler ger olika utslag samt att underhållsstödet inte är inkomstprövat i förhållande till boförälderns inkomster. Vidare anser vi att stödet till ombildade familjer är onödigt stort och att inkomstberäkningen är ofördelaktig för egenföretagare. Enligt vår uppfattning är det föräldrarna som i första hand skall ha försörjningsansvaret för sina barn, och vi föreslår därför att det nuvarande systemet ersätts av ett behovsprövat ensamståendestöd.

Vi föreslår en utgiftsökning inom anslaget 21:4 på 8 miljoner kronor.

Enligt vår mening bör bidraget till kostnader för adoptioner höjas till 50 % av kostnaden enligt en schablon för varifrån barnet adopteras, dock högst 55 000 kr per barn.

2. Kristdemokraternas anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33)

Fanny Rizell och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anför:

I riksdagen finns en majoritet – bestående av socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister – för förslagen i budgetpropositionen för budgetåret 2001 om ekonomiska ramar för de olika utgiftsområdena samt beräkningen av statens inkomster för år 2001. Samma majoritet har också uttalat sitt stöd gällande beräkningen av det offentliga utgiftstaket samt förslagen om preliminära utgiftstak för åren 2002 och 2003.

I finansutskottets betänkande 2000/01:FiU1 om utgiftsramar och beräkning av statsinkomsterna har företrädarna för Kristdemokraterna i en reservation lagt fram förslag till totala utgifter för statsbudgeten och fördelning på utgiftsområden. Genom riksdagsbeslut den 22 november har riksdagens majoritet valt en annan inriktning av den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.

Kristdemokraternas budgetförslag tar sikte på att öka sysselsättningen så att välfärden kan tryggas för alla. Dessa förslag är en helhet och det är därför i detta andra steg inte meningsfullt att fullfölja vårt förslag avseende fördelning av den beslutade ramen på olika anslag inom utgiftsområdena. I det följande redovisar vi vilken fördelning på anslag inom utgiftsområdena 10, 11 och 12 som förordats av Kristdemokraterna.

Anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Kristdemokraterna anser att utgiftsområde 10 bör minskas med 5 880 miljoner kronor för år 2001 jämfört med regeringens förslag.

19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m.

Kristdemokraterna föreslår besparingar inom anslaget 19:1 på sammanlagt 5 265 miljoner kronor.

De av oss föreslagna besparingarna uppnås genom införandet av ytterligare en karensdag i sjukförsäkringen med bibehållet högriskskydd och genom en ny beräkningsgrund för sjukpenninggrundande inkomst. Vi anser att sjukpenninggrundande inkomst bör beräknas på snittinkomsten under de senaste två åren samt att skattepliktiga förmåner och semesterersättning skall vara sjukpenninggrundande. Den besparing företagen gör till följd av vårt förslag om ytterligare en karensdag reglerar vi med en höjning av arbetsgivaravgiften. Enligt vår uppfattning bör vidare samtliga personskadekostnader i samband med trafikolyckor föras över till trafikförsäkringen. En sådan ordning skulle leda till att samhällets kostnader minskar.

Vi begär vidare beslut om en ny rehabiliteringsorganisation från den 1 juli 2001. Denna bör utformas enligt de förslag som Utredningen om den arbetslivsinriktade rehabiliteringen lämnar i betänkande SOU 2000:78. En ny myndighet bör emellertid inte enligt vår mening inrättas. För genomförandet krävs enligt vår mening dels nödvändigt lagstiftningsarbete, dels tillsättande av en organisationskommitté med ansvar för genomförandet.

19:2 Förtidspensioner

Kristdemokraterna föreslår besparingar inom anslaget 19:2 på sammanlagt 625 miljoner kronor.

Vi anser att en effektivare rehabilitering med en ny rehabiliteringsorganisation ger lägre kostnader för förtidspensioner.

19:7 Riksförsäkringsverket

Kristdemokraterna föreslår en besparing inom anslaget 19:7 på sammanlagt 10 miljoner kronor.

Vi ger RFV 25 miljoner kronor för nya arbetsuppgifter, bl.a. för arbetet med en s.k. utvecklingspeng som vi föreslår skall utbetalas av försäkringskassan. Vi föreslår dock ett sparbeting för RFV om 2,5 %, vilket ger en besparing på 15 miljoner kronor. RFV tillförs således 10 miljoner kronor.

Anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

20:1 Ålderspensioner

Kristdemokraterna föreslår en utgiftsökning inom anslaget 20:1 på 940 miljoner kronor.

Vi anser att pensionstillskottet bör höjas med 200 kr per månad. Antalet pensionärer med behov av pensionstillskott har under 1990-talet positivt nog minskat med ungefär 240 000 personer, från ca 36 % av antalet pensionärer till ca 20 %. Vårt förslag innebär att de sämst ställda pensionärens situation förbättras.

20:2 Efterlevandepensioner till vuxna

Kristdemokraterna föreslår en utgiftsökning inom anslaget på 836 miljoner kronor.

Vi anser att änkepensionerna måste återställas till den nivå som gällde före den 1 april 1997. Vidare anser vi att omställningspensionen redan nu bör förlängas från sex månader till tolv månader. Vi anser att det måste satsas resurser på dem som drabbats av sorg och andra svårigheter.

20:3 Bostadstillägg till pensionärer

Kristdemokraterna föreslår en utgiftsökning inom anslaget 20:3 på 30 miljoner kronor.

Vi anser det glädjande att allt färre pensionärer är i behov av bostadstillägg. Dock får under inga omständigheter glömmas bort de äldre som saknar ekonomisk kraft att själva finansiera en rimlig och normal boende-

standard. Regeringens förslag om en höjning av bostadstillägget är därför positivt.

Vi står dock fast vid vårt tidigare krav på att fritidsfastigheter inte skall tas med som inkomst vid beräkning av bostadstillägget till pensionärer.

Det är inte ovanligt att dagens pensionärer i unga år skaffat sig en fritidsfastighet och där dagens höga taxeringsvärde får till följd en så hög beräknad avkastning att de tvingas sälja fastigheten för att kunna erhålla bostadstillägg.

Anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Vi anser att utgiftsområde 12 bör minskas med 845 miljoner kronor för budgetåret 2001.

21:1 Allmänna barnbidrag

Vi föreslår besparingar inom anslaget 21:1 på 525 miljoner kronor.

Vi anser att barnbidraget bör höjas till 925 kr per barn och månad fr.o.m. januari 2001 samtidigt som en skattereduktion införs på 25 kr per barn och månad. Skattereduktionen bör därefter ökas till 100 kr per barn och månad fr.o.m. 2002 och till 150 kr per barn och månad fr.o.m. 2003.

21:2 Föräldraförsäkring

Vi föreslår besparingar inom anslaget 21:2 på 320 miljoner kronor.

Vi anser att garantibeloppet i föräldraförsäkringen skall höjas till 150 kr per dag från 2001. Vidare anser vi att den sjukpenninggrundande inkomsten bör beräknas på ett genomsnitt av de senaste två årens inkomster samt att skattepliktiga förmåner och semesterersättning skall vara sjukpenninggrundande.

21:6 Vårdbidrag

Vi föreslår en utgiftsökning inom anslaget 21:6 på 500 000 kr.

Enligt utskottets mening är biståndsarbetare viktiga för Sverige. De utför ett beundransvärt arbete under ibland stora uppoffringar. Enligt den nya socialförsäkringslagen, som träder i kraft den 1 januari 2001, kommer biståndsarbetare som är anställda av en ideell organisation att omfattas av bosättningsbaserade förmåner. Vid utlandstjänstgöring kommer de därmed att få rätt till familjestöd. Vårdbidrag räknas emellertid inte som familjestöd, varför denna förmån inte kommer att kunna utges under utlandsvistelsen. Vi anser att reglerna bör ändras så att även vårdbidrag skall kunna utges för barn till biståndsarbetare under utlandstjänstgöring.

3. Centerpartiets anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33)

Birgitta Carlsson (c) anför:

Anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Centerpartiet anser att utgiftsområde 10 bör minskas med 4 693 miljoner kronor för år 2001 jämfört med regeringens förslag.

Centerpartiet föreslår besparingar inom anslaget 19:1 på sammanlagt 4 670 miljoner kronor.

De av oss föreslagna besparingarna uppnås bl.a. av vårt förslag om att arbetsgivarinträdet bör förlängas till två månader inom den offentliga sektorn. Vi anser att en förlängd sjuklöneperiod kan förmå arbetsgivarna att ta ett större ansvar för arbetsmiljön och för att stoppa de höga sjuktalen. Kompensation ges genom att arbetsgivaravgiften sänks i motsvarande mån. Vidare föreslår vi att beräkningen av den sjukpenninggrundande inkomsten skall ändras så att den baseras på historisk inkomst. Vad gäller den arbetslivsinriktade rehabiliteringen har vi förslag som syftar till att man övergår från passivt stöd till aktiva insatser. Genom anslagsvillkor föreslår vi att av anslag 19:1 skall dels 3 300 miljoner kronor användas till rehabiliteringsersättning och rehabiliteringsstöd, och att sjukpenningen i motsvarande grad skall minskas, dels 500 miljoner kronor få användas för finansiell samordning och rehabiliteringsutredningar. Centerpartiet, som länge har drivit frågan om att samverkan av FINSAM-modell bör tillåtas i hela landet, kan konstatera att regeringen nu kommer att få i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till finansiell samordning. I betänkande 2000/01:SoU5 har socialutskottet med anledning av en motion väckt av Lennart Daléus m.fl. (c) föreslagit ett tillkännagivande härom, vilket riksdagen kommer att besluta om den 29 november 2000.

19:7 Riksförsäkringsverket

Centerpartiet föreslår en utgiftsminskning inom anslag 19:7 på sammanlagt 23 miljoner kronor.

Anslaget minskas till följd av en besparing.

Anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

I stället för att höja bostadstillägget vill vi höja pensionstillskottet med 3 000 kr per år. Det gynnar pensionärer med låg pension, däribland många kvinnor. Centerpartiet föreslår därför en utgiftsökning inom anslaget 20:1 på 1 004 miljoner kronor.

Vårt förslag leder till att BTP ökar med ca 200 miljoner kronor eftersom inkomstavdraget då minskar, och därför blir besparingen på anslaget 20:3 i förhållande till regeringens förslag 663 miljoner kronor.

Anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Vi anser att utgiftsområde 12 bör ökas med 570 miljoner kronor för budgetåret 2001.

21:2 Föräldraförsäkring

Vi föreslår en utgiftsökning inom anslaget 21:2 på 570 miljoner kronor.

För att förbättra barnfamiljernas ekonomi anser vi att den lägsta nivån i föräldrapenningen bör höjas från 60 kr till 200 kr dag. Vi anser vidare att den

sjukpenninggrundande inkomsten bör beräknas på ett genomsnitt av de två senaste årens inkomster, vilket påverkar föräldrapenningen och den tillfällig föräldrapenningen.

4. Folkpartiets anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33)

Bo Könberg (fp) anför:

Anslag inom utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Folkpartiet anser att utgiftsområde 10 bör minskas med 4 740 miljoner kronor för år 2001 jämfört med regeringens förslag.

19:1 Sjukpenning och rehabilitering, m.m.

Folkpartiet föreslår besparingar inom anslaget 19:1 på sammanlagt 4 650 miljoner kronor.

Genom finansiell samordning kan försäkringspengar aktiveras i syfte att förkorta vårdköer och förbättra rehabiliteringen, dvs. sjukförsäkringsmedel bör användas för att operera bort vårdköer. Detta skulle enligt vår mening leda till minskade kostnader för sjukförsäkringen och förtidspensionerna. Folkpartiet, som länge har drivit frågan om att samverka av FINSAM-modell bör tillåtas i hela landet, kan konstatera att regeringen nu kommer att få i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till finansiell samordning. Socialutskottet har i sitt betänkande 2000/01:SoU5 föreslagit ett tillkännagivande härom, vilket riksdagen kommer att besluta om den 29 november 2000. Vi anser att sjukförsäkringskostnader på grund av trafikolyckor bör föras över till trafikförsäkringen. Detta medför en besparing på anslaget liksom vårt förslag om åtgärder mot överutnyttjande av försäkringen. Vi anser att en förbättring bör göras av närståendepenningen och den därtill kopplade rätten till ledighet för vård av en svårt sjuk person. Rätten till ledighet bör enligt vår mening förlängas från 60 till 120 dagar. En sådan åtgärd ger både humanitära och ekonomiska vinster och innebär en minskad belastning på vårdplatser inom landstingen.

19:2 Förtidspensioner

Folkpartiet föreslår besparingar inom anslaget 19:2 på sammanlagt 140 miljoner kronor.

Genom att tilldela försäkringskassorna 50 miljoner kronor för åtgärder mot överutnyttjande av försäkringen minskar kostnaderna för förtidspensioner. Även på detta anslag skulle en besparing uppnås genom att tillåta FINSAM i hela landet.

19:8 Allmänna försäkringskassor

Folkpartiet föreslår en utgiftsökning inom anslaget 19:8 på sammanlagt 50 miljoner kronor.

Enligt Folkpartiets mening är det viktigt för socialförsäkringssystemets legitimitet att åtgärder mot överutnyttjande vidtas. Av det skälet bör försäkringskassorna tillföras ytterligare 50 miljoner kronor.

Anslag inom utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Vi anser att inkomstprövningen av änkepensioner skall slopas och att omställningspensionen skall förlängas från sex månader till tolv månader. Folkpartiet föreslår därför att anslaget 20:1 tillförs ytterligare 786 miljoner kronor. Vi anser vidare att fritidsfastighet inte skall tas med i inkomstberäkningen för BTP och vill därför att anslaget 20:3 skall tillföras 50 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit.

Anslag inom utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Vi anser att utgiftsområde 12 bör minskas med 2 300 miljoner kronor för budgetåret 2001.

21:1 Allmänna barnbidrag

Vi föreslår besparingar inom anslag 21:1 på 2 200 miljoner kronor.

Vi anser att barnbidragshöjningen bör omvandlas till en skattereduktion för barnfamiljer fr.o.m. 2001. Vårt förslag om skattereduktion innebär att barnfamiljerna får ett stöd som både motsvarar regeringens föreslagna barnbidragshöjning och minskar antalet familjer med mycket höga marginaleffekter.

21:2 Föräldraförsäkring

Vi föreslår en utgiftsökning inom anslag 21:2 på 120 miljoner kronor.

Vi anser att ersättningsnivån för mamma- och pappamånaderna bör höjas till 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och att garantibeloppet i föräldraförsäkringen bör höjas till 150 kr per dag. Däremot bör enligt vår mening de 90 garantidagarna i föräldraförsäkringen kunna avskaffas. Vi anser också att åtgärder kan vidtas mot överutnyttjande av föräldraförsäkringen, vilket enligt vår uppfattning kan minska utgifterna med 50 miljoner kronor.

21:3 Underhållsstöd

Vi föreslår en besparing inom anslag 21:2 på 220 miljoner kronor.

Vi anser att ett nytt system för underhållsstöd bör införas och utformas så att det gemensamma föräldraansvaret markeras. Därmed kan utgifterna hållas tillbaka. Vi anser vidare att åtgärder mot fusk och överutnyttjande kan minska utgifterna för anslaget med 20 miljoner kronor.

5. Karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m. (mom. 6)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anför:

Vi anser att det nuvarande karenssystemet medför problem för deltidsanställda, skiftarbetare, timanställda och dem med fler än en arbetsgivare. Det är inte tillfredsställande att t.ex. en person som har mer än en arbetsgivare kan drabbas av fler karensdagar vid varje sjukfall. Tas karensdagen

bort uppstår inte dessa problem. Enligt utskottets majoritet utgör en karensdag kombinerat med olika högriskskydd en väl avvägd självrisk i sjukförsäkringssystemet. Vänsterpartiet delar inte denna uppfattning. Karensdagen drabbar lågavlönade med monotona arbetsuppgifter och med liten möjlighet till flexibilitet. Vi anser att en ersättningsnivå på 80 % är för låg och utgör en tillräcklig självrisk.

6. Ekonomisk samverkan och finansiell samordning (mom. 13)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anför:

Vi vill betona vikten av ökad samverkan mellan olika huvudmän och de samordningsvinster som kan uppnås härigenom. I dag pågår en rad projekt inom ramen för SOCSAM och FRISAM. Dessa projekt är ännu inte utvärderade men bör kunna tjäna som grund för det regelverk som skall utformas. Samordning enligt FINSAM-modell kan i sin förlängning innebära undanträngningseffekter och att sjukvårdens prioriteringsordning sätts åt sidan. Det är därför viktigt att utvidga samverkan så att alla berörda myndigheter samverkar i rehabiliteringsärenden. I detta sammanhang är även arbetsförmedlingen en central aktör. Naturligtvis måste samverkan utgå ifrån individens behov av rehabilitering. Vänsterpartiet anser dessutom att kostnaderna skall betalas där de uppstår. Om anledningen till vårdköer, och därmed också längre sjukskrivningar, är besparingar och personalneddragningar inom landstingen, kapacitetsbrist och ineffektiva vårdkedjor, är detta ett problem som bör åtgärdas inom ramen för landstingens budget.

7. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32)

Margit Gennser, Cecilia Magnusson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anför:

Vår utgångspunkt för familjepolitiken är dels att barnen skall känna trygghet och närhet till föräldrarna under uppväxten, dels att kvinnor och män skall kunna delta i yrkeslivet på likvärdiga villkor med hjälp av en barnomsorg som anpassas till familjens önskemål och det egna arbetets krav. En förutsättning för att föräldrarna skall kunna ge sina barn trygghet är att de har makten över sitt och sin familjs liv. För att uppnå detta krävs bl.a. en omställning av skattepolitiken. Den måste ta hänsyn till den försörjningsbörda som föräldraskapet innebär. Vi föreslår av det skälet bl.a. ett grundavdrag vad gäller inkomstskatten om 50 000 kr per år, ett barnavdrag på 12 000 kr per barn och år och en avdragsrätt för hushållsnära tjänster, allt i syfte att ställa om de familjepolitiska stöden från bidrag till avdrag. Eftersom mångfald inom barnomsorgen gör det lättare för alla att finna den lösning som passar den enskildes vardag bäst vill vi tillsammans med de övriga borgerliga partierna genomföra en barnomsorgsreform som ger makten till föräldrarna i stället för till politikerna. I reservation 40 ovan har vi närmare utvecklat vårt förslag om en barnomsorgsreform. Genom den valfrihet som vårt förslag innebär kommer det att bli lättare både för föräldrar som vill yrkesarbeta och för de föräldrar som vill vara hemma med barnen.

8. Pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse (mom. 35)

2000/01:SfU1

Kerstin-Maria Stalin (mp) anför:

I samband med att ett barn föds har en pappa eller adoptivpappa möjlighet att vara ledig under tio dagar med tillfällig föräldrapenning. Dessa dagar kan inte överlåtas utan det är endast pappan själv som har rätt till dagarna. I dag finns det dock många kvinnor som av olika skäl är ensamstående vid sitt barns födelse, liksom det blir allt vanligare att homosexuella skaffar barn.

Om den nyblivna ensamstående mamman fick möjlighet att överlåta de tio dagarna skulle hon kunna få avlastning i samband med barnets födelse av någon släkting eller vän. Även i de fall där partnerskap ingåtts borde den biologiska mamman få bestämma vem som skall få använda sig av de tio dagarna och därmed ge livspartnern möjlighet att kunna vara hemma vid barnets ankomst. Vi anser således att det skall vara möjligt att överlåta de tio pappdagarna till någon annan person i de fall mamman är ensamstående och det skall gälla också om mamman ingått partnerskap. Eftersom det är viktigt att inte inskränka pappans rätt till ledighet i samband med barnets födelse skall det emellertid inte vara möjligt att överlåta de tio pappdagarna på någon annan person om kvinnan och mannen är gifta eller sambor.

9. Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten (mom. 46)

Ulla Hoffmann och Sven-Erik Sjöstrand (båda v) anför:

När riktlinjerna för det nya pensionssystemet första gången presenterades i en proposition år 1994 reserverade sig Vänsterpartiet mot propositionens förslag vid utskottets behandling. Vår principiella kritik kvarstår, vilket lett till att vi även fortsättningsvis reserverat oss mot de delar av pensionssystemet som varit uppe till behandling i riksdagen.

Genom att Vänsterpartiet reserverade sig bereddes vi inte möjlighet att delta i den s.k. Genomförandegruppen, som består av de fem partier som står bakom överenskommelsen. Därmed har vi inte haft någon insyn i det fortsatta arbetet med pensionsreformen. Vi har inte heller någon möjlighet att påverka utformningen av de delar som kvarstår att lösa, det gäller t.ex. frågan om avgiftsväxling, den s.k. bromsen, bostadstilläggets och förtidspensionens anpassning.

Sedan hösten år 1998 har Vänsterpartiet ett samarbete med regeringen som bl.a. omfattar budgetfrågorna. Samarbetet rymmer dock inte frågor som direkt berör det nya pensionssystemet. Detta leder till väsentliga problem.

Genomförandegruppen fattar politiska beslut med ekonomisk innebörd utan att denna grupp har något ansvar för budgeten. Detta torde strida mot intentionerna i den nya budgetprocessen, där en majoritet vid ett samlat beslut förutsätts ta ansvar för budgeten i dess helhet.

Trots detta har Vänsterpartiet i samarbete med Socialdemokraterna och Miljöpartiet kunnat medverka till att hälften av egenavgifterna nu kompenseras via reducerad skatt och minskad avdragsrätt. I praktiken har därmed

också en viktig beståndsdel i det nya pensionssystemet förändrats till det bättre. Vänsterpartiet anser att när den offentliga ekonomin tillåter, bör egenavgifterna kompenseras fullt ut och avdragsrätten slopas.

Problemet med det delade ansvaret i budgetprocessen kvarstår dock. Det är därför Vänsterpartiets mening att pensionsfrågorna i sin helhet snarast möjligt bör integreras i det samlade budgetarbetet.

10. Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten (mom. 46)

Kerstin-Maria Stalin (mp) anför:

Det finns en sedan tidigare känd instabilitet inbyggd i det nya ålderspensionssystemet. För den enskilde är det högst osäkert hur stor pension han eller hon kommer att få. Det har visat sig att den s.k. bromsen, som kommer att användas redan från början, egentligen heter automatisk balansering.

Vi vill också peka på att omläggningen till och administrationen av det nya pensionssystemet är och kommer att förbli en mycket omfattande process. Den är komplicerad och dyr, och det är inte lätt att överblicka vad det hela kommer att kosta eller vilka effekter den får. Det finns en reell risk att Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna inte lyckas klara omläggningen utan att andra av deras ansvarsområden blir lidande. Det är ett faktum som i sin tur kan komma att drabba enskilda människor i skilda livssituationer.

I propositionen framlagda lagförslag

Lagförslag utgiftsområde 11

2000/01:SfU1
Bilaga 1

**2.10 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsregisterlagen
(1997:934)**

2000/01:SfU1
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 7 § socialförsäkringsregisterlagen (1997:934) skall ha följande lydelse.

Förslag till lag om ändring i lagen (2000:782) om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension att 2 kap. 5 § i stället för dess lydelse enligt lagen (2000:782) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 kap.

5 §

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,
2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,
3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård,
4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,
5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,
6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,
7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,
8. dagpenning från arbetslöshetskassa,
9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,
10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,
10. aktivitetsstöd till den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program,
11. utbildningsbidrag för doktorander,
12. korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349),
13. vuxenstudiebidrag enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa samt särskilt utbildningsbidrag,
14. timersättning vid vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux) och ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),
15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt
16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension att 2 kap. 5 § i stället för dess lydelse enligt lagen (2000:783) om ändring i lagen (1999:1409) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
5 §

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,
2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,
3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,
4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,
5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,
6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,
7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,
8. dagpenning från arbetslöshetskassa,
9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,
10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,
10. aktivitetsstöd till den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program,
11. utbildningsbidrag för doktorander,
13. särskilt utbildningsbidrag,
14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),
15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt
16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift att 2 § i stället för dess lydelse enligt lagen (2000:795) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Avgiften utgör 10,21 procent av ersättning i form av

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen trätt i stället för en försäkrads inkomst av anställning enligt 2 kap. 3 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller inkomst av annat förvärvsarbete enligt 2 kap. 6 § första stycket 1–3 nämnda lag,
2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,
3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård,
4. ersättning som en allmän försäkringskassa utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,
5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,
6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,
7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,
8. dagpenning från arbetslöshetskassa,
9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,
10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,
10. aktivitetsstöd till den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program,
11. utbildningsbidrag för doktorander,
12. korttidsstudiestöd och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349),
13. vuxenstudiebidrag enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa samt särskilt utbildningsbidrag,
14. timersättning vid vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvux) och ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),
15. dagpenning till totalförsvarspiktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspiktiga, samt
16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift att 2 § i stället för dess lydelse enligt lagen (2000:796) om ändring i lagen (1999:1411) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Avgiften utgör 10,21 procent av ersättning i form av

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen trätt i stället för en försäkrads inkomst av anställning enligt 2 kap. 3 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller inkomst av annat förvärvsarbete enligt 2 kap. 6 § första stycket 1–3 nämnda lag,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närstående vård,

4. ersättning som en allmän försäkringskassa utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

10. aktivitetsstöd till den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

13. särskilt utbildningsbidrag,

14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),

15. dagpenning till totalförsvarspiktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspiktiga, samt

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnämnden i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

Förslag till beslut om anslag inom utgiftsområdena 10, 11 och 12

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp

Belopp i 1 000-tal kronor

Utskottets förslag överensstämmer med regeringens förslag till anslagsför-
delning.

Politikområde Anslag	Utskottets förslag
19 Ersättning vid arbetsförmåga	
1 Sjukpenning och rehabilitering m.m. (ram)	38 425 000
2 Förtidspensioner (ram)	49 696 000
3 Handikappersättningar (ram)	1 054 400
4 Arbetsskadeersättningar (ram)	6 909 000
5 Kostnader för sysselsättning av vissa förtidspensionärer (ram)	5 000
6 Ersättning för kroppsskador (ram)	60 600
7 Riksförsäkringsverket (ram)	750 506
8 Allmänna försäkringskassor (ram)	5 049 296
Summa för utgiftsområdet	101 949 802

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Belopp i 1 000-tal kronor

Utskottets förslag överensstämmer med regeringens förslag till anslagsför-
delning.

Politikområde Anslag	Utskottets förslag
20 Ekonomisk äldrepolitik	
1 Ålderspensioner (ram)	10 197 000
2 Efterlevandepensioner till vuxna (ram)	13 141 000
3 Bostadstillägg till pensionärer (ram)	10 264 000
4 Delpension (ram)	177 600
Summa för utgiftsområdet	33 779 600

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

2000/01:SfU1

Belopp i 1 000-tal kronor

Bilaga 3

Utskottets förslag överensstämmer med regeringens förslag till anslagsfördelning.

Politikområde Anslag	Utskottets förslag
21 Ekonomisk familjepolitik	
1 Allmänna barnbidrag (ram)	20 914 000
2 Föräldraförsäkring (ram)	18 026 879
3 Underhållsstöd (ram)	2 404 500
4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner (ram)	40 000
5 Barnpensioner (ram)	958 000
6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn (ram)	2 127 600
7 Pensionsrätt för barnår (ram)	3 276 000
Summa för utgiftsområdet	47 746 979

Offentlig utfrågning om välfärdens utveckling under 1990-talet

Datum: tisdagen den 9 maj 2000

Tid: 10.00–12.45

Lokal: Skandiasalen

Inbjudna: Docenterna Joakim Palme och Johan Fritzell, Institutet för social forskning, och docent Åke Bergmark, Socialhögskolan i Stockholm

Berit Andnor (s): Jag vill hälsa er välkomna hit till socialförsäkringsutskottets offentliga utfrågning. Det vi ska diskutera och bli lite bättre informerade om i dag är det arbete som har skett i en kommitté som populärt brukar kallas Välfärdsbokslutet.

Syftet bakom kommittén och dess arbete har varit att beskriva hur välfärden har utvecklats under 90-talet. Det är oerhört intressant för utskottet, eftersom det är vi som hanterar kärnan i den svenska välfärden. Socialförsäkringarna är ju vårt område. Vi ser fram emot att höra lite ytterligare om vad ni har kommit fram till i ert arbete.

Vi har tidigare tagit del av det delbetänkande (SOU 2000:3) som presenterades i januari. Jag antar att det kommer att gå i vartannat. Men ni är mycket välkomna hit. Jag heter Berit Andnor och är ordförande i utskottet. Sedan har vi ledamöterna som sitter här runtomkring utefter kanterna. Vi har bjudit in ledamöter från kommittén. Det är Joakim Palme, Åke Bergmark och Johan Fritzell. Mycket välkomna hit.

Vi kommer att göra så att ni var och en får säga någonting. Joakim ska börja. Sedan blir det utrymme för utskottets ledamöter att ställa frågor eller komma med synpunkter. Vi ger en möjlighet till det efter varje inledning. Välkomna hit. Ordet är ditt, Joakim. Varsågod.

Joakim Palme: Tack så mycket. Jag ska börja med att tacka för möjligheten att komma hit och tala om vårt arbete. Som du sade lämnade vi ett första betänkande i januari, och sedan ska vi lämna ett slutbetänkande nästa år. Det är värdefullt för oss att komma hit och få reaktioner på det vi har gjort och möjligen också något diskutera vårt fortsatta arbete.

Syftet med presentationen är kanske inte att komma hit och berätta för er vad ni har gjort under 1990-talet utan att sätta socialförsäkringsutvecklingen i ett perspektiv både när det gäller de förutsättningar som gällt allmänt för människors välfärd och välfärdspolitiken under 1990-talet och vad som hänt på andra områden. Man kan möjligen se samspel, eller brist på samspel, mellan olika typer av förändringar som skett på olika välfärdsområden och lite diskutera konsekvenserna av både förändringar i de s.k. socialförsäkringsreglerna och andra samhällsförändringar som påverkat människors välfärd.

(Bild 1) Det uppdrag vi har i kommittén är att beskriva välfärdsutvecklingen på 90-talet för att det ska utgöra ett underlag för den fortsatta socialpolitiska diskussionen om välfärdspolitiken under det 21:a århundradet. Vi baserar oss med den korta utredningstiden egentligen på den kunskap som redan finns. Men vi lägger också ut uppdrag och gör egna analyser på olika områden.

På något sätt tycker jag att det är viktigt att understryka det välfärdsbegrepp som vi arbetar utifrån. Det är egentligen hämtat från de gamla låginkomstutredningarna på 60-talet men har intressant nog fått stort genomslag i den internationella välfärdsforskningen.

Bl.a. har 1998 års nobelpristagare i ekonomi, Amartya Sen, kommit fram till en väldigt likartad syn där man ser välfärd som olika typer av resurser som individen förfogar över som gör det möjligt att fatta de beslut och göra de val i livet som man vill för att kunna styra sitt eget liv. Det är viktigt att se att dessa resurser inte bara handlar om pengar, utan också om hälsa, social förankring, utbildning osv.

Det som vi har försökt göra är att granska i vilken mån de välfärdspolitiska systemen förmått trygga nivå och en rimlig fördelning av de olika typerna av resurser som människor förfogar över. Det är uppenbart att socialförsäkringar främst har att göra med de ekonomiska resurserna.

(Bild 2) Om man ska försöka att göra något slags beskrivning av förändringar på 90-talet, måste man beakta de mycket besvärliga strukturella förutsättningar som gällt. Det har inte minst varit den höga arbetslösheten som präglat årtiondet. Det har i sin tur utlöst en statsfinansiell kris, som i sin tur utlöst olika typer av åtgärder när det gäller både skattesystemet och statens utgifter, och då inte minst på socialförsäkringsområdet.

(Bild 3) Vi har också fått fler barn och fler mycket gamla i befolkningen. Vi har haft en mycket stor flyktinginvandring. Den inträffade efter det att arbetslösheten gått upp från 1 % till närmare 10 % och efter det att BNP visat en negativ utveckling i tre år. Då kom den största vågen av flyktinginvandring som har skett under efterkrigstiden. Det kan man se av den röda linjen i diagrammet som visar att de utomeuropeiska invandrarna kommer framför allt år 1994. Det är en puckel.

(Bild 4) Det är också viktigt att beakta att arbetslösheten egentligen har drabbat hela samhället. Alla sociala grupper, alla utbildningsgrupper och alla sektorer i ekonomin har drabbats av arbetslöshetskrisen. I den massiva sysselsättningskrisen är det ändå uppenbart att det finns vissa grupper som drabbats särskilt mycket. Det är de unga, de utrikes födda och de ensamstående mödrarna.

De som har haft arbete under 90-talets kris har också haft förändrade förutsättningar i den meningen att tidsbegränsade anställningar blivit allt vanligare. Sedan har vi också fokuserat på två viktiga icke-händelser i utvecklingen. Vi har inte haft ett lika stort och massivt utträde bland den äldre arbetskraften under 90-talet i Sverige som vi har sett i de övriga europeiska länderna, och vi har inte fått en utveckling där kvinnorna lämnat arbetsmarknaden för att bli hemmafruar. Det är viktigt att påpeka att de händelserna inte har inträffat.

För dem som har arbete är det också uppenbart att även fast vi ser en strukturmöjvandling är de fysiskt krävande och enformiga arbetena fortfarande vanliga. Det är inte förvånande att de är särskilt vanliga bland arbetare, men de är också vanliga bland utrikes födda. De psykiska påfrestningarna i arbetet har ökat, och då särskilt bland kvinnor.

(Bild 5) En annan viktig förutsättning är ohälsoutvecklingen, som egentligen är en positiv huvudlinje. Dödligheten har minskat. Men det finns en grupp som inte har haft den positiva utvecklingen. Det är framför allt kvinnor i okvalificerade jobb.

(Bild 6) Sedan kan man se att den massiva sysselsättningskrisen också gör avtryck i människors hälsöförhållanden, framför allt när det gäller de psykosomatiska problemen oro, ångslan och ångest. Det är framför allt de som är i förvärvsaktiv ålder som drabbas. Hälsoläget förbättras sedan något mot slutet, men når inte upp till den nivå som gällde vid årtiondets ingång. Jag ska nog påpeka att de utrikes födda återigen är en grupp där man kan se att krisen slagit särskilt hårt.

(Bild 7) Det är bakgrunden till förändringarna. Det är uppenbart att man har genomfört stora åtgärder för att sanera statens finanser. Det som vi pekar på i den här figuren, som finns i delbetänkandet, är att saneringen i stor utsträckning har skett i form av skatthöjningar och reduktioner i transferringar till hushållen, dvs. socialförsäkringsområdet.

(Bild 8) Man kan säga att saneringspolitiken har skett med vissa prioriteringar. Framför allt den socialdemokratiska regeringen sade sig vilja spara i första hand på transferringar och i mindre utsträckning på den sociala servicen. Men man kan se här att det har varit svårigheter för staten att styra vad som händer på den kommunala nivån.

Kommunernas och landstingskommunernas finanser har också urholkats av sysselsättningskrisen. Det har lett till att man också på den nivån har fattat beslut som har varit i begränsande inriktning.

(Bild 9) Man kan också tala om att det har varit ett slags undanträngningseffekt när vi ser på arbetsmarknadspolitiken. Denna figur visar utvecklingen i början på 90-talet, som var massiv, då antalet personer som inbegrips i aktiva åtgärder ökar. De som får olika former av arbetslöshetsersättning ökar ännu kraftigare under 90-talets början. Det sker också en ökning bland de arbetslösa som inte är inbegripna i vare sig aktiva eller passiva åtgärder.

Det är uppenbart att det är detta som driver upp de offentliga utgifterna. Sedan ser vi mot slutet av årtiondet en tillbakagång både i antalet i passiva och i aktiva åtgärder. Det sker också en förskjutning från passiva till aktiva åtgärder.

(Bild 10) Om man ser på utvecklingen av socialförsäkringar på en allmän nivå visar dessa kurvor egentligen utgifterna med arbetsmarknadspolitiken. Men om man skulle renodla detta och titta bara på socialförsäkringarna har det varit en ganska blygsam kostnadsutveckling. Men bakom denna blygsamma kostnadsutveckling ligger ett ganska dramatiskt årtionde bakom oss. Det vet ni bättre än några andra, skulle jag kunna tro.

När vi har försökt att karakterisera förändringen både när det gäller socialförsäkringar och familjestöd, kan man säga att det stora antalet förändringar som gjorts i regelsystemen under årtiondets inledning i huvudsak har varit i

begränsande riktning. Sedan sker mot årtiondets slut en återgång i mer expansiv riktning.

(Bild 11) Vi har försökt urskilja olika typer av förändringar. Det gäller inte bara om de varit i expansiv eller kontraktiv riktning utan vi måste också skilja mellan kvalificeringsregler, ersättningstid och ersättningsnivåer.

När det gäller kvalificeringsreglerna tror jag också att det är viktigt att man skiljer på det som rör om man över huvud taget är försäkrad eller inte. Där har det inte skett särskilt stora förändringar på socialförsäkringens område. Man kan se tydliga exempel på arbetslöshetsförsäkringens område. Men även där har förändringarna varit marginella.

Det viktiga här är att ta fasta på de krav som ställs. Det gäller t.ex. beviskrav när det gäller arbetsskadeförsäkringen men också de begränsningar som skett när det gäller grunden för rätt till förtidspension och sjukpenning. Här sker det gradvisa förändringar. Förändringen i arbetsskadeförsäkringen kommer 1993, när man skärper arbetsskadebegreppet. När det gäller förtidspension är det allt från att man avskaffar de rena arbetsmarknadsskäl i början på 1990-talet till en successiv skärpning av de s.k. äldrereglerna och ett tydligare fokus på den medicinska ohälsan som grund för rätt till ersättning.

När det gäller ersättningsnivåerna ser man i början av årtiondet samma mönster. Man går ned från 90 % till 80 % och från 80 % till 75 %. När det gäller ersättningstiden sker det också begränsningar. Det gäller bl.a. på sjukpenningområdet, där man får en karensdag. Man kan också se när det gäller omställningspensionen att det sker förändringar i ersättningstiden.

Mot slutet av årtiondet sker, när det gäller ersättningsnivåerna, en viss återgång. Men vi ser inte samma mönster när det gäller kvalificeringsreglerna. I slutet på årtiondet gäller striktare kriterier för rätt till olika typer av förmåner.

(Bild 12) Om man ser till familjestödet ser man ungefär likartade förändringar. Det är inte minst ersättningsnivåerna som påverkas. Det sker antingen direkt så att beloppen sänks eller så att man t.ex. släpper den indexering som fanns i relation till basbeloppet när det gäller bidragsförskottet.

Mot slutet av årtiondet ser vi en återgång till de nivåer som gällde år 1991 och sedan en höjning av de nominella beloppen för barnbidragen och också en återgång när det gäller flerbarnstillägget.

(Bild 13) Jag ska också säga någonting om de funktionshindrade. Det är det område där det skett en höjning av ambitionsnivåerna och också en höjning av de offentliga utgifterna. De offentliga utgifterna har gått plus med 40 % 1993–1997. Men det har varit en koncentration på en väl avgränsad grupp. Man kan misstänka någon uttunning eller försämring när det gäller gruppen med mindre besvär. Sedan ska man också påpeka att individens eget initiativ blivit allt viktigare för att få rätt till de olika typerna av stöd från samhället.

Det finns också en del icke händelser som har påverkat utvecklingen på socialförsäkringsområdet. Det vi ser mot slutet av årtiondet är att andelen i den förvärvsaktiva befolkningen som har inkomster över förmånstaken stiger allt kraftigare. När realinkomsterna sjunker i mitten på 90-talet sker ingen förändring. Men utvecklingen mot slutet av årtiondet går ganska snabbt.

(Bild 14) Vi har pekat ut några ofärdsområden. Barnfamiljernas ekonomi är ett sådant. Det är uppenbart att de har tappat i inkomstfördelningen. Det är inte i lika stor utsträckning resultat av de nedskärningar som man har gjort utan beror framför allt på att de tappat i förvärvsinkomster. Det gäller också de ensamstående mödrarna. Barns välfärd påverkas inte bara av det utan också av de relativa resursneddragningar som skett i skola och barnomsorg.

Det är ändå uppenbart att de grupper som inte riktigt fångats upp av trygghetssystemen är de som är nytillträdna på arbetsmarknaden. Det gäller ungdomar och invandrare.

(Bild 15) Det som vi pekat på som viktiga kunskapsluckor handlar inte bara om barns välfärd i skola och barnomsorg utan också om framför allt övergången från utbildning till förvärvsarbete. Det är inte något renodlat 90-talsfenomen eller något renodlat svenskt fenomen. Vi ser tendenser under 80-talet att övergången från ungdom och utbildning till förvärvsarbete blir allt svårare. Det är klart att sysselsättningskrisen har utgjort en ytterligare påfrestning.

Här hoppas vi kunna göra mer analyser av 90-talsutvecklingen och den uppgång som sker i slutet av 90-talet inte minst när det gäller ungdomars sysselsättning.

Det som vi också pekat på i vårt eget betänkande är att det mot bakgrund av de förändringar som skett i socialförsäkringarna är viktigt att titta på konsekvenserna av de skärpta kvalificeringsreglerna. En fördjupning som vi skisserar är att följa upp dem som fått avslag på sina ansökningar om förtidspension och om möjligt följa upp även avslag inom arbetsskadeförsäkringen och se vilken inkomstutveckling som grupperna haft för att se om det möjligen är så att avslagen har utlöst något slags utslagningsprocess.

Ett andra område som vi också skisserat som ett fortsatt område för analys är att titta på förändringar i finansieringen av socialförsäkringen under 90-talet. Ett tredje område är incitament och beteenden. Vad har de förändrade incitamenten betytt när det gäller korttidsfrånvaro i relation till karensdag och vad finns det för andra områden där man kan studera konsekvenser på människors beteenden av att man förändrat trygghetssystem. Det här är något som man ofta drar mycket långtgående slutsatser av men där det mer systematiska underlaget ofta saknas. Här hoppas vi kunna göra någonting ytterligare.

Ett sista område, där vi avvaktar resultat av andra utredningar, gäller den kraftiga uppgången i sjukfrånvaron som vi ser i slutet på 90-talet. Det sitter för närvarande tre utredningar. De ska vara klara inom en mycket kort tid. Innan vi ser resultatet av det är det realistiskt att vi ska kunna precisera någon ytterligare analys.

(Bild 16) Jag ska sedan helt kort säga någonting om de vägskalet vi ser för välfärdspolitiken. Det handlar om familjestödets dimensionering men också om socialförsäkringarnas golv och tak. Det har aktualiserats av kraftiga reallöneökningar på slutet av 90-talet. Men det handlar också om de frågor som rör vilka som hamnar i socialbidragssystemen och som man brukar hävda i stället borde finnas i socialförsäkringen.

Egentligen handlar det om vad man ska ha för modell för socialförsäkringen i framtiden. Den allmänna slutsats som vi drar är att det inte går att se

något stort modellskifte när det gäller socialförsäkringen under 90-talet. Det är fortfarande så att socialförsäkringen huvudsakligen följer inkomstbortfallsprincipen och att det är en stor majoritet som får sin sociala försäkring från de allmänna systemen. Den kraftiga uppgången i lönerna och andelen över de förmånsgrundande taken ställer frågan inför framtiden om man vill upprätthålla den modellen eller inte.

Man kan också när det gäller föräldrapenningen se att det uppenbart är så att det minskande barnafödandet som vi har sett under 90-talet, som har varit ganska dramatiskt, också kan relateras till kvinnornas resurser i den mening att de som bor i områden som haft en mycket svag sysselsättningsutveckling valt att föda barn i mindre utsträckning. Vi ser också en skillnad när det gäller utbildningsnivå. De kvinnor som har en lägre eller ofullbordad utbildning har i högre utsträckning avstått från att föda barn. Det kan också resa frågor kring golven i föräldrapenningen.

Vi har på förhand gjort upp att vi skulle göra paus mellan våra respektive inlägg så att det ska bli möjlighet till frågor. Tanken är att Åke Bergmark ska fortsätta genomgången genom att tala om socialbidragsutvecklingen, som i många sammanhang relateras till inte bara de strukturella förändringar som skett i samhället utan också de förändringar som skett i socialförsäkringssystemet. Johan Fritzell ska tala om inkomstutvecklingen under 90-talet, som uppenbarligen också har relevans för socialförsäkringen.

Jag gissar att det kan finnas frågor på även de områden som inte direkt har att göra med det jag har tagit upp här.

Ordföranden: Tack för det. Jag tror att vi ändå gör så att vi har möjlighet att ställa frågor här. Jag förstår att det hänger ihop. Svaren kanske kommer i det löpande sedan, när övriga medarbetare får ordet. Vi gör ändå så att ledamöterna har möjlighet att ställa en del frågor.

Ulla Hoffmann (v): Tack, fru ordförande! Jag har två frågor, men först en undran. Du sade vid något tillfälle att dödligheten har minskat, men den är väl alltid 100 %? Jag tror att det måste följa någonting efter det att dödligheten har minskat.

Sedan hade du en overheadbild över de grupper som drabbats. Där fanns de äldre och de anhöriga. Men du sade ingenting om dem. Du talade om vägskalet för välfärdspolitiken och äldreomsorgens universalitet. Det skulle jag vilja veta lite mer om.

Det var intressant med det låga barnafödandet. Det är kvinnor med lägre utbildning och kvinnor som bor i områden med hög arbetslöshet som väljer att avstå från att föda barn. För några år sedan var det just kvinnor som bodde i områden där det inte fanns möjligheter till jobb eller väldigt lite jobb som i stället för att vara arbetslösa valde att få en annan identitet, nämligen att vara hemma och vara graviditetslediga, eller någonting sådant. Det måste ha skett någonting där. Har ni någon som helst aning om vad det är som har skett?

Kerstin-Maria Stalin (mp): Jag tänkte ställa samma fråga som Ulla. Jag bor i Borlänge, och där var det väldigt uppenbart att unga flickor som inte hade jobb skaffade barn tidigt i stället. När började det här ändra sig och varför?

Under rubriken Funktionshinder sade du att individernas egna initiativ för att få sina rättigheter hade ökat uppenbart. Gäller det bara där, eller har ni undersökt den saken på fler områden än just när det gäller funktionshinder?

Lennart Klockare (s): Min ena fråga, om barnafödande, har redan ställts. Men min andra fråga handlar om äldrereglerna. När vi beslutade om att ta bort dem blev det svårare att få förtidspension för dem som inte hade direkt medicinska skäl. Då kan man fundera över var ansvaret för deras försörjning hamnade. Var det hos kommunerna eller a-kassan? Eller var det så att de trots allt hade förmåga att bidra med någon arbetsinsats? Går detta att läsa ut av det material ni har tittat på hittills?

Joakim Palme: I någon mening stämmer det att dödligheten är 100 %. Men vi har undersökt om risken att dö under en given tidsperiod ökar eller minskar, och här har massiva förbättringar skett, t.ex. vad gäller spädbarnsdödligheten. Från redan låga nivåer vid 90-talets början har det nästan skett en halvering av spädbarnsdödligheten. Vi ser också att dödligheten minskar i de flesta socioekonomiska grupper. Men det finns ett undantag, och det är kvinnor i okvalificerade jobb. Vi fann anledning att lyfta fram det utan att kunna säga något om orsakerna. Det är uppenbart att krisutvecklingen har lett till ökad ofärd på flera områden, bl.a. på hälsoområdet. Men det har inte varit så allvarligt att dödligheten har ökat.

Jag valde att inte kommentera äldreomsorgen, de anhöriga och universaliteten i detta av tidsskäl, men nu har jag fått anledning att återkomma till det. Jag menar att vi under 90-talet ser en fortsättning på den trend som gällde under 80-talet, nämligen att en allt mindre andel av de äldre får del av kommunens hemtjänst. Det sker en förskjutning mot att de som har god ekonomi köper tjänster på marknaden, medan de som har lägre pensioner i större utsträckning förlitar sig på anhöriga. Härefter ligger klassjämligheten. Det ställer då frågor på sikt om universaliteten i äldreomsorgen. Ska man fortsätta på den här vägen att allt färre och bara de med mycket svåra besvär får samhällets stöd? Ska man lägga större ansvar för s.k. lättare besvär på marknaden och familjen?

En del av detta kan ha att göra med det förbättrade hälsotillståndet bland de äldre, men vi ser ett ökat omsorgsansvar hos anhöriga. Det kan vara make, maka eller barn. Ett ökat användande av marknaden kan tolkas som att det har skett ett tillbakadragande av det offentliga stödet i relation till behovsutvecklingen.

När det gäller barnafödandet, som Lennart Klockare tog upp, har jag inte så mycket ytterligare att meddela. Vi baserar våra resonemang på en studie som Britta Hoem på Statistiska centralbyrån presenterat i ett betänkande. Där kan man se just de två mönstren. De som bor i områden med svag sysselsättningsutveckling och har låg utbildning föder barn i mindre utsträckning än tidigare. Jag vet inte exakt om det har skett ett trendbrott, att man tidigare såg ett kompensatoriskt barnafödande hos dem som inte fick någon fast förankring på arbetsmarknaden. Men det är möjligt att detta anger förutsättningarna

för framtiden, dvs. att kvinnor inte kommer att våga bilda familj om de inte har en fast förankring på arbetsmarknaden. Ett intressant mönster som man kan se internationellt är att i de länder där man inte har möjlighet att kombinera förvärvsarbete med familjeliv väljer kvinnorna i högre grad att inte föda barn.

Vad jag menade när jag talade om ett golv var att vi inte ser samma utveckling i t.ex. Finland och Norge när det gäller de ungas barnafödande. Frågan är då om försäkringssystemen ska ha en grundersättning som är större än den nuvarande, mycket låga ersättningen. Eller är det så att man även i de offentliga systemen fortsatt vill stimulera folk att försöka få en förankring på arbetsmarknaden innan de bildar familj?

Vi har inte heller något annat underlag för att kunna säga något om konsekvenserna av de skärpta villkoren i fråga om äldrereglerna. Vi hoppas kunna säga något ytterligare om detta senare. Det finns ett material kring avslagen 1996-1997 och utvecklingen för den här gruppen som vi hoppas kunna få analyserat. I den mån folk har kunnat försörja sig kan man kanske tycka att de stramare villkoren har varit rimliga. Men om det leder till andra, mer negativa konsekvenser för dem som fått avslag på sin ansökan, kan man möjligen överväga att åtstramningarna inte har varit rimliga. Man ska också beakta att det har skett en nedgång av antalet ansökningar, som väl avspeglar att man inte ser samma möjligheter att få t.ex. en arbetsskada godkänd som man gjorde under 80-talet. Lyckligtvis är detta överväganden som jag med varm hand överlämnar till er här i utskottet att ta ställning till.

Ulla Hoffmann (v): I det kommunala utjämningsystemet får en gift man mindre bidrag än vad en ogift man får, beroende på att man förmodligen räknar med att de anhöriga är kvinnor som tar hand om sina män. De som hade låga pensioner utnyttjade i större utsträckning anhöriga. Av vilket kön är de anhöriga? Är de makor och barn av kvinnokön? Tittar ni på det? En annan fråga är: Hur bedömer du risken att barnafödandet blir en klassfråga?

Joakim Palme: Det är uppenbart att det främst handlar om kvinnor med låga pensioner och makar. Vi har ju en skillnad i ålder och dödlighet. Kvinnor gifter sig inte bara med äldre män utan lever dessutom mycket längre. De anhöriga barnen är i stor utsträckning döttrar. Vi har inte haft möjlighet att belysa huruvida barnafödandet är en klassfråga. Men resultatet tyder på att det handlar om resurser. Både möjligheten att få jobb och utbildningsnivån är viktiga faktorer. Det finns ju skäl att misstänka att det finns ett samband. Det är i så fall ett brott mot den tidigare utvecklingen, då vi hade ett jämnt fördelat barnafödande mellan olika sociala klasser. Det avvek från t.ex. den amerikanska modellen med dess skeva fördelning av barnafödandet. Där hade de mycket fattiga och de mycket rika ett högre barnafödande, medan de däremellan hade ett mycket lägre.

Lennart Klockare (s): Svarade du på min fråga om äldrereglerna?

Ordföranden: Ja, i den meningen att det inte fanns något svar. Var det inte så, Joakim?

Joakim Palme: Just det, men jag tog kanske mer fasta på det här med avslagen.

Lennart Klockare (s): Vad jag menade var, att när vi förändrade äldrereglerna så tog vi bort kostnader på ett ställe men lade ut dem på något annat ställe. I slutändan handlar det om samma kostnader, men det är andra som står för dem.

Joakim Palme: Det kan man möjligen få indirekt belyst, men jag kan inte utlova någon total samhällsekonomisk analys av det här med äldrereglerna.

Ordföranden: Det är ju naturligtvis en mycket intressant studie som återstår att göra, nämligen att följa upp detta och se vad det har inneburit för den grupp som Lennart Klockare nämnde.

Désirée Pethrus Engström (kd): Jag skulle bara vilja få en definition på begreppet arbetare. Ingår även lågutbildade kvinnor i offentlig sektor i den gruppen, eller handlar det mer traditionellt om industriarbetare? Du använde begreppet vid flera tillfällen, så jag vill gärna ha en definition. Du sade sedan att förändringarna i socialförsäkringssystemen sker väldigt snabbt i dag. Hur påverkar det populationens beteende? Ser ni att det händer nya saker? När vi införde karensdagen gick antalet sjukskrivningar ned ganska kraftigt under en period, men nu är det på väg upp igen, oavsett om vi har kvar karensdagen eller inte. Kan ni se om folk förändrar sitt beteende efter socialförsäkringssystemen, eller påverkar de inte folk särskilt mycket?

Cecilia Magnusson (m): I föredragningen nämnde du två icke-händelser. Jag kanske inte hängde med, så jag förstod inte vilken betydelse dessa hade. Désirée tog upp de gällande incitamenten, som ni skulle fortsätta att studera närmare. När jag läste delbetänkandet fastnade jag på en detalj, som jag skulle vilja fråga om. På sidan 88 beskriver ni bidragsförskottet, det som numera kallas underhållsstöd. Ni skriver att bidragsförskottet visserligen benämns underhållsstöd numera men att det fortfarande betalas ut till de ensamstående föräldrar som inte får tillräckligt stort underhållsbidrag. Underhållsstödet är en mycket större förändring än bara ett namnbyte, och om man ska studera hur incitamenten för folks beteende förändras så är underhållsstödet viktigt. Domstolarna utdömer i princip inte längre några underhållsbidrag, så det är en stor förändring som har skett. Jag skulle vilja att du utvecklade lite närmare hur ni ser på det.

Du nämnde Norge och Finland. Vilka övriga internationella erfarenheter har ni? Kan ni dra några slutsatser? Börjar vi närma oss det europeiska sättet att se på välfärd, eller drar vi oss längre därifrån?

Ronny Olander (s): Kan man, med facit i hand, se att politiken och partiernas olika värderingar har fått det genomslag man önskade under 90-talet? Vi har haft både borgerliga och socialdemokratiska regeringar, under vilka både regering och riksdag har ställt upp olika socialpolitiska mål. Frågan är då om man har kunnat se att olika värderingar har fått eller får genomslag. Det är mycket intressant, också i förhållande till tillgängliga resurser. Du nämnde själv detta i samband med det statsfinansiella läget. Det var fråga ett.

Den andra frågan handlar om samspelet mellan statens vilja, representerad i regering och riksdag, och kommunernas självständighet. Det finns ett samband på välfärdsområdet som pekar på att det finns en brist på samspel. Det kan finnas olika kulörer som gör att man inte kan urskilja de politiska linjerna när man gör ett sammantaget välfärdsboksut. Det är viktigt att lära av inför framtiden.

Joakim Palme: Det är uppenbart att förändringar i socialförsäkringarna får konsekvenser för människors beteende. Redan vid sänkningen av ersättningsnivåerna 1991, två år före karensdagen, påverkades beteendet. Det har noggranna studier som gjorts visat. Det kanske inte gav lika stora beteendeffekter som ibland påstås i debatten, men det är uppenbart att det hade effekt. Ofta har man inte gjort noggranna analyser, och självfallet finns det andra saker utöver dessa incitament som påverkar människor, t.ex. om man är sjuk eller inte.

En viktig fråga är om den minskade korttidsfrånvaron leder till ökad långtidsfrånvaro på sikt och om det är det vi ser konsekvenserna av nu under slutet av 90-talet. Jag ser med spänning på om man i utredningarna ska lyckas komma närmare svaret. Det är möjligt att vi kan få göra någon komplettering där. Men det är en ganska besvärlig metodfråga, hur man ska kunna renodla effekterna av olika förändringar som sker. Det är också så att sjukfrånvaron följer konjunkturutvecklingen. Ända sedan 1970-talet har vi vetat att sjukfrånvaron går upp under en högkonjunktur och ner under en lågkonjunktur. Det är svårt att med någon bestämdhet uttala sig om exakt vad det är i konjunktursvängningarna som leder till detta.

Jag fick ytterligare ett förslag på område där man skulle kunna studera incitamentsförändringar. Det gäller förändringarna som skett med bidragsförskott, underhållsstöd och underhållsbidrag. Jag kan inte komma med någon ytterligare kommentar till det, men jag tackar för att du uppmärksammade att man skulle kunna göra någonting på det området.

Jag ska berätta om de icke-händelser som jag tog upp, dvs. vad man kunde förvänta sig mot bakgrund av de europeiska erfarenheterna under 80-talet. När arbetslösheten gick upp massivt flyttade man den äldre arbetskraften från arbetsmarknaden ut i olika former av pensionssystem. Men detta har alltså inte skett i Sverige. Vi hade en sysselsättningsnivå som visserligen var lägre i slutet av årtiondet, men det skedde inte i samma drastiska skov som i övriga Europa. Å andra sidan har det lett till att ungdomarna och de nytilträdande på arbetsmarknaden har fått ta en stor del av sysselsättningsnedgången. Men man kan spekulera kring om det ändå inte är en fördel på lång sikt. Nu när konjunkturen har vänt har man haft den mest rörliga delen av arbetskraften tillgänglig. På sikt gäller det balansen mellan dem i förvärsaktiv ålder och dem som har gått i pension.

Frågan är vad det är som styr människors pensionering. Som vi såg förra veckan finns det olika föreställningar om hur man bäst kan förbättra de äldres möjligheter att vara kvar på arbetsmarknaden. Men jag tror att man inte ska underskatta de förväntningar och mönster som andra människors beteende skapar. Om folk i allmänhet pensioneras mellan 60 och 65 års ålder, tror den övriga befolkningen att det är normalt att pensionera sig då. Om folk

pensioneras vid en tidigare eller senare tidpunkt, kommer förväntningarna att riktas mot det.

Min uppfattning är att åtstramningarna i socialförsäkringssystemen som skett i Europa, delvis som ett resultat av att man där brottats med liknande statsfinansiella problem, nog har varit mindre än dem vi har sett i Sverige. Däremot har jag inte sett något som tyder på att vi totalt sett har närmat oss en kontinental, europeisk modell för att organisera socialförsäkringar och omsorg – snarare tvärtom. Det finns viktiga områden där skillnaderna har förstärkts. I Tyskland börjar man organisera t.ex. äldreomsorgen via försäkringslösningar, och det är likadant i Österrike. I Frankrike har man gått en annan väg och i och för sig upprätthållit socialförsäkringstanken på de klassiska områdena, men inte när det gäller familjestödets inriktning. Där har man ibland intagit en mer behovsprövad, ibland en mer universalistisk hållning. I Storbritannien har man på socialförsäkringsområdet vänt sig ifrån den europeiska modellen och har väldigt låga förmåner och en mycket större tonvikt på privata lösningar.

Bland de nordiska länderna finner vi både skillnader och likheter. Finland har ju gått igenom en utveckling som på många områden överensstämmer med den vi har haft i Sverige. Där har man infört liknande begränsningar. Före sommaren kommer vi att ge ut en rapport som är en jämförelse mellan utvecklingen i Sverige och Finland och som vi kan dra nytta av i det första delbetänkandet. Den visar att Finland gick mycket mer drastiskt fram i saneringspolitiken. Man både höjde skatter och sänkte bidrag vid ett tillfälle och inte under en utdragen tid. Krisutvecklingen i Finland var också mycket mer dramatisk. Det blev ett tyngre fall men också en snabbare uppgång. Den rapporten kommer vi att kunna skicka till er när den är tryckt, och det kommer förhoppningsvis att ske före sommaren. Danmark och Norge har avvikit i den meningen att man har lagt mindre vikt vid socialförsäkringssystemen och mer vikt vid den sociala servicen.

Ronny Olanders frågor ligger i och för sig utanför den här kommitténs område, men de är oerhört intressanta. Kan man under den här kristiden se några partiskiljande frågor. Jag har haft anledning att fundera över det i andra sammanhang. Vid 90-talets inledning hade man nog förväntat sig större partiskiljande linjer, både i åtstramnings- och expansionstiderna. Man skulle kunna ta pensionsreformen som exempel. Vi behandlar inte den, eftersom inga förmåner betalas ut under 90-talet. Reformen är ett exempel där man har träffat en – nästan – bred kompromiss kring ett stort, offentligt åtagande på pensionsområdet, både när det gäller grundtrygghet och inkomstbortfalls-skydd.

Förra veckan hade jag anledning att fråga Gunnar Hökmark hur han såg på detta att Moderata samlingspartiet, som ibland argumenterar för en minimal roll för staten och en större roll för individ och marknad, ändå ställer sig bakom ett sådant här gigantiskt offentligt åtagande på pensionsområdet. Jag undrade om det inte egentligen liknar Ny demokrati, som i socialförsäkrings-sammanhang också ville ha ett massivt statligt tillbakaträdande, men som i praktiken endast lyckades rädda kvar delpensionssystemet och höja ersättningsnivån i KAS. Gunnar Hökmarks svar var intressant. Han menade att det var viktigt att ha stabila institutioner. Äganderätten är en viktig institution,

som utgör grund för tillväxt, företagande och annat, och han menade att stabila socialförsäkringar också är viktiga i det avseendet. Jag tror att det var lite av samma sak som skedde under Bengt Westerbergs och Bo Könbergs tid i Socialdepartementet. Man såg att det fanns starka argument för att ha goda försäkringar, att de utgör den typen av institution som man behöver i en fungerande marknadsekonomi.

Om jag ser någon prioritering, så är det i så fall på finansieringssidan. Villigheten att öka skatter och avgifter till dessa system har varit större från socialdemokraternas sida. På förmånssidan ligger skillnaden kanske i att socialdemokraterna skar ned ersättningsnivån med 5 % och den borgerliga koalitionsregeringen med 10 %. Det är möjligt att skillnaderna är lite större än så. När man ser tillbaka i tiden har det slagit mig att de partiskiljande sakerna har blivit mindre än vad man förväntade sig vid inledningen av 90-talet. Men detta var delvis en parentes, eftersom det här bokslutsarbetet egentligen inte handlar om att utvärdera olika politiska partiers inflytande på socialpolitiken. Min förhoppning är att detta ska kunna fungera som ett underlag för diskussioner från olika utgångspunkter, och att man genom att dra fram fakta kan klargöra vilka värderingsskillnader som ger utslag. Det är vår fortsatta förhoppning att vi ska kunna leverera ett underlag som företrädare för olika politiska partier kan tycka är användbart för att diskutera vägval inför framtiden.

Ordföranden: Du har nog alldeles rätt i att den här gruppen skulle kunna diskutera denna fråga ganska ordentligt. Ronnys fråga är naturligtvis oerhört intressant, och vi kan nog hantera den också i den här gruppen.

Désirée Pethrus Engström (kd): Jag är fortfarande intresserad av definitionen på arbetare. Du sade att sjukfrånvaron följer konjunkturcykeln, men i Riksförsäkringsverkets budgetunderlag från förra året skrev de just att trenden har brutits i det avseendet. Det skulle alltså vara fråga om en ny trend där. Är det ingenting som ni har märkt?

Joakim Palme: Man kan vara arbetare både i enskild och offentlig tjänst. Egentligen är det Johan Fritzell som är den stora experten på vilka yrken som hör till vilka klasser. Men det handlar om vilka utbildningskrav ens jobb har. Det är därför man brukar skilja mellan t.ex. kvalificerade och okvalificerade arbetare och mellan högre och lägre tjänstemän. Det vi ser är att det också finns sektorsskillnader när det gäller sjukfrånvarons utveckling på senare tid. Jag menar att trenden följer konjunkturen men att ökningen har varit mycket större än man skulle förvänta sig av rena konjunkturskäl. I dag skulle vi förvänta oss att sjukfrånvaron skulle öka. Men att den ökar så kraftigt ligger så att säga utöver den här konjunkturfaktorn. Den stora frågan är alltså varför sjukfrånvaron ökar mer än man kunde förvänta sig.

Magda Ayoub (kd): Det är flera som har frågat om barnafödandet, men jag vill gå tillbaka till det, eftersom jag har en annan fundering som rör just detta. Bland invandrare föds det fler barn bland arbetslösa och utbildade. Har ni jämfört de olika grupperna eller bara barnafödandet i stort? Eftersom det finns en markant skillnad där mellan utbildade, arbetslösa och hemmavarande föräldrar, skulle det vara intressant att veta om ni har undersökt detta.

Margareta Cederfelt (m): Jag har två frågor till Joakim Palme. Du nämnde initialt att det har skett en skattehöjning. Jag undrar hur den skattehöjningen slagit mot just de grupper som du definierar som utsatta. Jag misstänker att även dessa grupper har drabbats av högre skatter. Min andra fråga gäller kvinnor och barnafödande. Du nämnde att lågutbildade och arbetslösa kvinnor föder färre barn. Det slog mig att jag har sett liknande resultat av undersökningar som gäller välutbildade kvinnor, som visar att kvinnor med hög utbildning föder barn senare i livet och föder färre barn. Är det helt enkelt en trendförändring som är på gång, eftersom det uppenbarligen tycks vara en förändring bland såväl välutbildade som kvinnor med lägre utbildning? Hur ser det ut? Finns det liknande förändringar eller rör det sig om olika förändringar?

Margit Gennser (m): Du har ju mycket tydligt sagt vad välfärd är. Bl.a. var en dimension kontroll över de egna livsvillkoren. När jag har läst de här undersökningarna och även jämfört med hur det är utomlands – det handlar naturligtvis mest om pensionssystem – har jag alltid blivit förvånad över att man med olika system egentligen kommer till ungefär samma resultat, i alla fall om man ser till genomsnittssiffror. Det finns naturligtvis en mängd olikheter.

Nu har vi haft ett turbulent 90-tal, inte bara i Sverige utan i västvärlden över huvud taget. När man skulle få ned inflationen så kvickt innebar det väldigt mycket press på ekonomin. Jag har undrat om man egentligen inte borde ha med en dimension som kanske är mycket viktigare än allt annat, och det är hastigheten i förändringarna. Då menar jag inte bara förändringar i socialförsäkringssystemen utan också i skattesystemen. Jag är lite rädd när vi talar om konjunkturer i stället för att se på strukturer. Jag tror nämligen att man kommer att få oerhört svåra uppvaknanden – det gäller inte oss, eftersom jag tror att vi är relativt väl rustade nu – kanske framför allt i Tyskland och Italien och möjligtvis också i Frankrike, eftersom man liksom inte har velat diskutera att det finns problem. Därför undrar jag om inte ett sådant här välfärdsbokslut, när det blir ett bokslut och inte ett delårsbokslut, egentligen borde ha motsvarigheten till det som man har i en årsredovisning. Man borde diskutera de här mycket större problemen tillsammans med, som ni väl har gjort med de andra, den demografiska utvecklingen, som måste vara oerhört väsentlig. Finns det med sådant i era planer? Det skulle vara väldigt intressant. Då vill jag inte se en annan sak, nämligen att man säger att skattesystemet subventionerar avdragsrätt ifall man får betala saker och ting själv. Det är för enkelt. Vi måste nog hitta bättre sätt att haka ihop socialförsäkringssystem och skattesystem.

Kerstin-Maria Stalin (mp): Det gäller en fråga apropå det här med att individen måste bevaka sina rättigheter. Jag tror inte att du svarade på den.

Så sent som i morse hörde jag om det uttalade bidragsfusket här i Sverige. Nu är min fråga: Är vi stora fuskare, eller måste vi bevaka våra intressen, eller är det båda delarna? Har ni tittat på det, eller ska ni göra det?

Ordföranden: Joakim Palme får ordet igen. Sedan bryter vi för en kort paus. Varsågod!

2000/01:SfU1
Bilaga 4

Joakim Palme: Det var ytterligare en intressant infallsvinkel på det här med invandrarnas barnafödande. Jag måste få återkomma till detta.

Sedan ska jag ta upp det här med utbildning och barnafödande. Vad vi kunde se i de här studierna från SCB var att det fanns en skillnad även bland de utbildade. Barnafödandet var högre bland dem som hade en vård- eller omsorgsinriktad utbildning. Sedan ser vi väl inte slutresultatet när det gäller barnafödandet. Nedgången på 90-talet kan ju handla om att man bara har skjutit upp barnafödandet tills tiderna är bättre och det är bättre förutsättningar för att förena både familjeliv och arbetsliv – det är i alla fall förhoppningen. Man kan bara spekulera i om det är ett rent uppskjutande eller om vi faktiskt kommer att se att det är en kohort kvinnor som kommer att ha ett lägre barnafödande än tidigare kohorter kvinnor. Det är klart att det får stora konsekvenser för försörjningsbalansen på lång sikt. Därför är det här egentligen en av de allra viktigaste frågorna. Jag kan komplettera med lite kunskap, men i och med att vi inte ser facit än på ett tiotal år går det inte att uttala sig med någon säkerhet.

När det gäller hur skatterna har påverkat även s.k. utsatta grupper, låginkomsttagare, hoppas vi att vi kan komplettera under fortsättningen. Men jag skulle vilja passa över den frågan till Johan Fritzell som ska prata mer om inkomstutvecklingen; jag tar i alla fall chansen att göra det.

Sedan gäller det de frågor som Margit Gennser tog upp. En del handlar om det här med om det blir likadant hur man än gör i de offentliga systemen. Det var en artikel i Ekonomisk debatt i förra veckan. Det var bl.a. en kollega till mig, Ann-Charlotte Ståhlberg, som hävdade just detta. Jag tycker inte att den övertygade mig om den här hypotesen. Det finns uppenbart ett visst utbytesförhållande, så att de länder som har blygsamma offentliga försäkringar har ett större inslag av avtalsförsäkringar och privata försäkringar, men att det skulle vara rent kommunicerande kärl tycker jag inte att det finns något stöd för att hävda. Det finns exempel på att avtalsförsäkringar helt kompletterar den offentliga försäkringen, men det allmänna mönstret är att detta bara sker för vissa grupper i samhället. Särskilt de som jobbar i stora företag eller inom den offentliga sektorn kan ha den här fullständiga kompletteringen eller t.o.m. en bättre förutsättning än vad som gäller för grupper i allmänhet. Det övervägande mönstret är dock att man inte får en replikation av de offentliga systemen i de länder som har blygsammare offentliga åtaganden. Jag tror också att typen av offentliga åtaganden får konsekvenser inte bara för frågan om det är generöst eller inte. Även inriktningen på de offentliga försäkringarna påverkar utvecklingen på det privata området.

Man ska också beakta att det inte finns något enkelt mönster för hur avtalsförsäkringar ser ut. Vi kan ta Sverige och Norge som goda exempel. De har haft närmast identiska pensionssystem men helt olika mönster på avtalssidan. Det svenska är väldigt universellt med fyra stora avtalsområden som i princip – när man i alla fall i viss utsträckning försöker samordna det här – ger likartade förmåner, medan Norge har haft en mycket stor tyngdpunkt på företags-

anknutna system. Jag skulle alltså vilja vända mig emot en sådan här ren kålsuparteori.

Den andra frågan gällde vad som är strukturella förändringar och vad som är konjunkturförändringar. Jag tror att det ännu är svårt att se vad i 90-talets förändringar, t.ex. när det gäller tillfälliga anställningskontrakt, som är strukturella förändringar och vad som är konjunkturbetingat. Vi ser att flera länder i Europa har haft en likartad utveckling, men detta är inte någonting som gäller alla länder, utan det sker en utveckling på lite olika bogar, så att säga.

Vi hoppas kunna göra någonting mer på det här området. Man kan då använda utvecklingen i slutet av 90-talet som en mätare på hur pass konjunkturbetingade de här förändringarna har varit och vad som är mer varaktiga strukturella förändringar som förhoppningsvis socialförsäkringen ska kunna hantera på olika sätt.

De här strukturella förändringarna och frågorna om vad som är struktur och vad som är konjunktur är förstas viktiga när det gäller att diskutera den framtida inriktningen på socialförsäkringen. Ambitionen är att kunna bidra med någonting, men jag vill inte skapa för stora förväntningar, eftersom jag tror att det ännu är för tidigt att se de bestående effekterna av 90-talsutvecklingen.

Ordföranden: Tack för det! Då bryter vi för en paus.

Ordföranden: Då återupptar vi den offentliga utfrågning vi har i socialförsäkringsutskottet om välfärdsbokslutet. Jag lämnar ordet till Åke Bergmark.

Åke Bergmark: Tack. Ett av de områden som vi har tittat mer ingående på är socialbidragen och socialbidragens utveckling. Vi menar att det är intressant av flera skäl.

Man brukar betrakta ökande socialbidragstagande eller ökande socialbidragskostnader som ett uttryck för vidgade sociala och ekonomiska klyftor. Man brukar också titta på uppgången koncentrerad till särskilda grupper för att identifiera vilka som har varit förlorare i välfärdspolitiskt hänseende.

Socialbidragen är också intressanta därför att man i viss utsträckning kan se socialbidragen och det socialpolitiska stödsystemet i övrigt som kommuniserande kärn. Med det blir omfattningen av socialbidragstagandet ett slags mått på den generella socialpolitikens framgång eller grad av generalitet. Vilka som vid ett givet tillfälle behöver socialbidrag för sin försörjning bestäms bl.a. av hur finmaskiga skyddsnäten ovanför är.

Vi har valt att titta på socialbidragstagandet utifrån bägge de här perspektiven. Å ena sidan har vi sett det som ett uttryck för generell ofärd, för generella strukturella problem av de slag som Joakim beskrev. Å andra sidan har vi funderat på vad det egentligen finns för kunskap när det gäller sambanden med socialförsäkringssystemet i övrigt.

Nu kanske man redan inledningsvis ska säga att socialbidragen inte är någon särskilt stabil måttstock för att mäta vare sig det ena eller det andra. Socialbidragen i sig är ett system som är utsatt för förändringar när det gäller regelverket. Det har vi sett inte minst under 90-talet. De förändringar som har skett på socialbidragsområdet innebär å ena sidan att de har blivit mindre tillgängliga under decenniet, å andra sidan att generositeten i ersättningen har

minskat genom en mängd olika beslut både på central och framför allt på lokal nivå.

Socialbidragen har också varit i fokus av debatten under 90-talet inte bara för att de har ökat. Det har också funnits mer direkta politiska implikationer. Man har bl.a. pekat på att socialbidragen kan betraktas som ett slags golv för både lönebildning och nivåer inom andra socialförsäkringar. Det kom ut en skrift från Finansdepartementet i mitten av 90-talet där man menade att konsekvenserna av socialbidragsnivåerna som de då låg var att förment nödvändiga korrigeringar nedåt både i låglönearbeten och i andra välfärdsförmåner blockerades just därför att socialbidragsnormen låg där den låg.

Det här kan vara viktigt att komma ihåg. När man ägnar uppmärksamhet åt socialbidrag är det inte bara av intresse för stödformen i sig, utan det är också betingat av föreställningar om dess reella eller symboliska betydelse för både löne- och socialpolitik i ett vidare sammanhang.

(Bild 17) Totalt sett har utvecklingen under 90-talet varit dramatisk när det gäller socialbidragen. Kostnaden har stigit, vilket är den översta blå linjen i den bild jag här visar. Det är en beskrivning av indexerade förändringar. Man kan räkna det som procentuella förändringar från 1990 till 1998. Den översta blåa kurvan beskriver de samlade socialbidragskostnadernas utveckling under decenniet. Den röda kurvan beskriver andelen bidragstagare i befolkningen, och den nedersta streckade gröna kurvan beskriver utvecklingen av de genomsnittliga bidragstidernas längd. Vi har haft en dramatisk ökning. Det är först under de allra senaste åren som den trenden har brutits. Såväl sett i kostnader som i andel bidragstagare i befolkningen har vi under 90-talet sett nivåer som inte har varit kända sedan 30-talet.

Figuren visar att expansionen generellt sett är som kraftigast till 1994. Därefter minskar ökningstakten något. Från och med 1998 har vi en markant nedgång. Andelen i befolkningen som någon gång fått socialbidrag under året, den röda linjen, har ökat med drygt 40 % mellan 1990 och 1997. I reella tal är det 6 % av befolkningen 1990. Det är 8 ½ % 1997. Det senare året är det ungefär 750 000 personer som behöver bidrag. Vi kan dock när det gäller den linjen se att nedgången mellan 1997 och 1998 är väldigt kraftig. Den är t.o.m. så kraftig att den för tillbaka bidragstagandet i princip till 1993 års nivå. De siffror vi har för 1999 pekar på ett fortsatt kraftigt fall i socialbidragstagandet. De jämförelsevis bättre tiderna sätter tydliga spår i bidragstagandet. I någon mån och med en viss eftersläpning beskriver de här kurvorna också utvecklingen på arbetsmarknaden, och de följer varandra relativt väl.

Någonting som är intressant och som vi kommer att ägna en del intresse åt framöver är de marginaliseringsmönster som ligger i den fas då kurvorna så att säga vänder. Det finns skäl att tro att de grupper som marginaliseras i dagsläget är väsentligen annorlunda än de som hade den sämsta utvecklingen under 90-talet i stort. De grupper som drabbades i uppgångsfasen var framför allt ungdomar och invandrare. Invandrargruppen kom, som Joakim berörde, under den mest ogynnsamma fasen av arbetsmarknadsutvecklingen då möjligheterna att få fotfäste var små.

Generellt sett har invandrargruppens betydelse ökat fram till 1995–1996. Därefter har invandramas relativa andel minskat under decenniet. Det är en effekt av att vistelsetid är en så oerhört central variabel för bidragstagarna i

invandrargruppen, dvs. hur många år man har varit i Sverige. Tittar vi på dem som har varit ett, två, tre år i Sverige har man väldigt kraftigt förhöjda nivåer, medan invandrarhushåll som har varit i Sverige i 15 år eller mer har bidragsnivåer som ligger ungefär i nivå med svenskfödda hushåll.

Preliminära data visar också att de grupper som tenderar att strömma ur systemet mellan 1997 och 1998 och fortsättningsvis 1999 i väldigt hög grad är ungdomar, dvs. en grupp som ökade kraftigt under de första åren. Den tenderar att minska kraftigt i slutet av 90-talet. Däremot vet vi inte om det är samma ungdomar. Vi vet inte så mycket om den kohort som drabbades väldigt hårt i början av 90-talet och som inte fick tillträde till arbetsmarknaden. Vi vet inte riktigt i vilken utsträckning den gruppen tenderar att bli kvar i bidragstagandet när tiderna blir bättre i slutet av 90-talet.

Som en del i vårt arbete tittade vi lite grann på studier som intresserade sig för sambandet mellan socialförsäkringssystemet i övrigt och socialbidragens utveckling. Ska man prata om socialförsäkringssystemet i relation till socialbidragen kan man peka på att det är betydelsefullt på två sätt. För det första, vilket naturligtvis är intressant ur ett 90-talsperspektiv, innebär förändringar i kvalifikationskrav och ersättningsnivåer att såväl antalet bidragsberoende som bidragsberoendets storlek kan påverkas. Om ersättningsnivåerna i en socialförsäkringsförmån sänks kan man tänka sig att behovet av socialbidrag ökar i olika grupper. Man kan också tänka sig att skärpta kvalifikationsregler leder till att folk behöver bidrag i större utsträckning. Det är den ena effekten.

Det andra, som också är centralt för 90-talet, har mer att göra med något slags grundläggande förmåga i det socialpolitiska systemet att genom sin konstruktion stå emot den typ av strukturella påfrestningar som vi såg i början av 90-talet, dvs. i vilken utsträckning man fångar upp behov som förorsakas av strukturella förändringar av olika slag, t.ex. ökad arbetslöshet eller ökad flyktinginvandring. Det handlar med andra ord å ena sidan om hur stödformerna i sig förändras, å andra sidan om deras förmåga att svara mot de krav och behov som genereras när de strukturella villkoren förändras.

Som Joakim beskrev här tidigare har 90-talet kännetecknats av en mängd förändringar av socialförsäkringssystemet men också, under första halvan av decenniet, av att de flesta gick i en mer restriktiv riktning. Att detta åtminstone i viss utsträckning har betydelse för socialbidragstagandets omfattning har en väldigt uppenbar logik om man studerar hur försörjningsproblemen ser ut för de människor som behöver bidrag.

Problemet när man ska analysera det här mer ingående är att nedgången i samhällsekonomin och den samtidigt kraftigt försämrade arbetsmarknaden innebär att det är svårt att med någon högre grad av precision uttala sig om effekten av förändringar i de socialpolitiska stödsystemen. Man kan på en gång säga att vi inte har några sammanhängande data över decenniet som helhet där man kan avläsa direkta effekter av de förändringar som har gjorts. Det finns däremot vissa studier som beskriver det här fenomenet mer generellt eller som gör det mer punktvis. Jag tänkte här beröra några i detalj.

En typ av studier som man har utnyttjat för den här typen av analyser är s.k. mikrosimuleringar med utgångspunkt i inkomstdata. Det innebär att man utgår från ett antal faktiska eller fiktiva förändringar av de socialpolitiska

systemen och ställer det i relation till de effekter de kan få för de disponibla inkomsterna för reella hushåll. Här utnyttjar man vanligtvis s.k. HINK-undersökningar hämtade från SCB. Man brukar försöka uppskatta socialbidragsbehovens förändring genom att se på hur stora andelar som hamnar på årsinkomster som ligger under socialbidragsnormen, givetvis av socialpolitiska förutsättningar. Styrkan bakom den här metoden är att den tillåter relativt exakta beräkningar av reella inkomstunderlag. Svagheterna i det beräkningssättet kan hänföras till det faktum att sambandet mellan låg och disponibel inkomst och socialbidragstagande i realiteten är väldigt svagt. Tittar man på de hushåll som har årsinkomster som understiger socialbidragsnormen och undersöker i vilken utsträckning de också har socialbidrag finner man att mindre än hälften av de hushåll som har de här inkomsterna faktiskt uppbär socialbidrag. Det här är relativt stabilt. Det finns olika undersökningar över decenniet. Möjligtvis finns det tendenser som visar att den här andelen har ökat något under 90-talet.

Att det är så här beror i första hand på att den individuella behovsprövningen som är avgörande för socialbidragen baseras på väsentligt mer än en enkel balansräkning mellan inkomster och schabloniserade utgifter.

För det första förutsätter den att andra möjligheter än socialbidrag inte föreligger för den enskilde, att det inte finns besparingar. Man kan med goda skäl föreställa sig att en stor del av de personer som har låga årsinkomster också har besparingar och att de inte skulle vara berättigade. För det andra förutsätter den att den enskilde medverkar till att självförsörjning kan uppnås så snart som möjligt, t.ex. genom att stå till arbetsmarknadens förfogande. För det tredje förutsätts att man faktiskt söker. Man kan föreställa sig att en stor grupp av de här människorna av olika skäl inte söker socialbidrag. För det fjärde, som kanske är det viktigaste rent principiellt, är det en månatlig, inte årlig prövning. Årsinkomst är ett väldigt trubbigt mått för att se på socialbidragsbehov. Socialbidrag söker man på månadsbasis. Man gör en beräkning av om de månatliga inkomsterna understiger socialbidragsnormen. Det här kan man också se bl.a. på det motsatta fenomenet. Tittar man på vilka som får socialbidrag är det en väsentlig andel som har årsinkomster som ligger ganska högt, över socialbidragsnormen på årsbasis sett.

När man ser på mikrosimuleringar blir det bara något slags ungefärlig uppskattning av hur socialpolitiska förändringar slår. Det som är fördelen är att man kan få en viss vägledning av generella samband och kanske viktigast vilka förändringar som relativt sett förefaller viktigast i det här sammanhanget.

Vad visar de mikrosimuleringar som har gjorts? I en analys från 1994 genomförd av Socialdepartementet beräknas det sammanlagda genomslaget av fiktiva besparingar genom pensioner, arbetslöshetsförsäkringar, sjukförsäkring, föräldraförsäkring, barnbidrag och bostadsbidrag. Det här gjorde man under lite olika nivåer för den samhällsekonomiska utvecklingen. Det var tre olika scenarier med bättre eller sämre utveckling.

Vad fann man då? Inte oväntat visade det sig att besparingar slog hårdast såväl inkomstmässigt som för uppskattat socialbidragstagande under de sämsta konjunkturmässiga förhållandena. Det var viktigare hur socialförsäkringssystemet såg ut ju sämre konjunkturen var. Dessutom såg man att de

största inkomstförsämringarna kunde noteras för ensamstående med och utan barn, medan pensionärerna var den grupp som påverkades minst.

I ett delbetänkande av Socialtjänstutredningen som kom ut förra året analyserar man också hur ett antal fiktiva förändringar i riktning mot ökad generositet skulle kunna påverka kostnaderna för socialbidragen och hur stor del av kostnaderna för dessa åtgärder som skulle kunna kompenseras rent ekonomiskt genom att kostnaderna för socialbidragen sjönk. Här laborerade man med lite olika typer av tänkbara förändringar. Av de åtgärder man tittade på hade ett tänkt introduktionsbidrag till utomnordiska flyktingar på 5 000 eller 6 000 kr per månad samt ett riktat bidrag till arbetslösa ungdomar, 18–24 år, de största effekterna på bidragstagandet. Man pratade då om en reduktionskvot, dvs. hur mycket av de ökade kostnaderna för reformen som skulle gå tillbaka i form av sänkta socialbidragskostnader. Reduktionskvoten låg på 40 respektive 64 %. Relativt mycket av kostnaderna för höjda studiemedel för studerande med barn, 35 %, en höjning av barn delen i bostadsbidraget, 34 %, och ett utökat barnbidrag för ensamstående föräldrar, 28 %, skulle också kunna komma tillbaka till det offentliga i form av sänkta socialbidragskostnader. Mer blygsamma effekter på socialbidragstagarna hade t.ex. en skatte­rabatt för barnfamiljer. Där handlade det om i runda tal 8 %.

Men det finns andra studier. Bl.a. har Tapio Salonen gjort en studie av hur förändrade regler för socialförsäkringar reellt påverkar socialbidragshushåll­en under ett givet år. Inom ramen för ett urval av 15 kommuner undersökte han vilken effekt nio faktiskt genomförda statliga besparingar på socialförsäkringsområdet 1996 hade på socialbidragens omfattning under samma år. Hans underlag var detaljerade hushållsdata hämtade från kommunernas datoriserade socialbidragsregister. Av de regeländringar som han beaktade visade sig i tur och ordning besparingar på bostadsbidraget, barnbidraget och utbildningsbidraget vara de allra viktigaste, ha den allra största effekten på socialbidragen. Tillsammans svarade de för drygt 70 % av den uppskattade kostnadsökningen under just det här året. Förändrade regler om a-kassa och föräldrapenning gav också vissa effekter, medan t.ex. neddragningar inom KAS, bidragsförskott och höjning av egenavgiften gjorde betydligt mindre avtryck på kostnaden för socialbidragen.

Enligt hans analys utgjorde den samlade kostnadsökningen av socialbidra­gen under det här året, utifrån de förändringar på socialförsäkringsområdet som man räknade med, 894 miljoner. Totalt sett ökade socialbidragen mellan 1995 och 1996 med 1,1 miljarder kronor. Närmare 80 % av kostnadsökning­en skulle alltså kunna härledas till effekter från de studerade neddragningarna.

Det här förefaller väldigt mycket, också sett utifrån ett 90-talsperspektiv. Generellt sett vet man att den avgörande kraften bakom de stora förändringar vi ser i den här kurvan trots allt inte är vad som har hänt på socialförsäkrings­området, utan vad som har hänt med arbetsmarknaden. Men det som är intressant under just det här året är att förändringarna på socialförsäkrings­området var väldigt omfattande både i art och antal. Å andra sidan inträffade det här under en period när arbetsmarknadskurvan hade börjat vända, så man var tvungen att försöka hitta andra typer av förklaringar. Dock ska sägas att

det finns en viss osäkerhet i hans material när det gäller kommunurvalets representativitet och de grundantaganden som han gör i vissa beräkningar.

En annan aspekt på bidragstagandet är det som jag också berörde, hur vissa givna systemegenskaper har fungerat under det ökade efterfrågetryck som kan ha funnits beroende på den strukturella utvecklingen. Ser vi till utbudet av socialförsäkringar i stort kan man säga att vi i allt väsentligt saknar studier som beskriver den här typen av processer för 90-talet. Däremot kan man slå fast att när det gäller kvalifikationskraven i arbetslöshetsförsäkringen är betydelsen uppenbar. Ökade behov av stöd koncentrerat till arbetsmarknadens svagt förankrade grupper – sådana som därför inte är kvalificerade till arbetslöshetsersättning, t.ex. ungdomar och flyktingar – är trots allt den viktigaste enskilda förklaringen till den uppgång som beskrivs i den här kurvan.

Det som inte finns med i den här bilden är något slags kurva som beskriver utvecklingen när det gäller genomsnittliga månatliga belopp, vilket skulle kunna vara något slags uttryck för hur generösa systemen varit, om det har förändrats över tid. Den kurvan hade hamnat ungefär på en 7-procentig ökning under decenniet. Man får däremot vara försiktig att uttala sig om den i termer av att det är en ökad generositet. Samtidigt måste man nämligen beakta vilka det är som har strömmat in i systemet och hur bidragstagargruppens sammansättning har förändrats över tid. Det vi vet är att andelen helt arbetslösa har ökat från ungefär 40 % av bidragstagarna till 60 % under 90-talet. Den gruppen har reellt sett mycket större månatliga behov än andra grupper. Om man försöker att med en grov uppskattning bedöma effekterna av det ser vi sannolikt ett uttryck snarare för en minskad generositet i systemen över 90-talet.

Ordföranden: Tack för det. Det var mycket information på en gång. Det är flera som har begärt ordet. Jag skulle vilja börja själv med en fråga.

Du nämnde att gruppen bidragstagare ser väldigt olika ut. När du säger att det handlar om människor som någon gång har fått socialbidrag finns det ju olika förhållanden. Det är en splittrad bild, också sett i relation till att förhållandena varierar mellan kommunerna. Detta är ändå ett område där vi vet att det finns skillnader mellan olika kommuner. Samma sak gäller när vi tittar på vad som händer 1998–1999 och ser att andelen socialbidragstagare drastiskt går ned. Det som är intressant är ju vilken grupp – det var du också inne på – som blir kvar, marginaliseringen.

Hur sätter man det i relation till det jag nämnde inledningsvis, att grupper ser olika ut, att förhållandena är olika? Nu pratar vi så att säga på en nationell nivå och kan dra slutsatser utifrån det när det gäller hur systemen samverkar. Men det finns ju andra aspekter i detta som gör att just det här området är så speciellt eftersom man arbetar på olika sätt ute i kommunerna. Min fråga är väl: Hur har ni sett på det här? Är det möjligt att över huvud taget tränga lite djupare när det gäller hela det här området för att skapa sig en bättre bild av vilken typ av effekter politiska beslut ändå får på den lokala nivån?

Birgitta Carlsson (c): Jag har funderat på det här med kommunerna. I en del kommuner ställer man ju krav på dem som söker socialbidrag, någon form av motprestation kan man säga. Är det någon skillnad när det gäller utveckling-

en mellan sådana kommuner och kommuner där man inte ställer den typen av krav? Finns det stora skillnader i landet och mellan olika stora kommuner?

Ulla Hoffmann (v): Jag var inne på ungefär detsamma som ordföranden var inne på. Jag skulle också vilja veta om de marginaliserade grupperna har ökat. När det gäller den arbetsmarknad vi har – som vi kanske fortfarande har – var Joakim inne på det här med socialförsäkringssystemen och den ökade sjukskrivningen. Det har ju också lett till att en del människor har slagits ut från arbetsmarknaden på grund av utbrändhet eller har trillat ur systemen. Socialtjänsten har ju alltid haft en kärna av människor som har vant sig, som andra marginaliserade grupper. Har den kärnan ökat, och är det i så fall nya grupper som har kommit till?

Sedan tyckte jag att det var intressant att höra det du sade om att invandrade kvinnor och män efter 15 år ligger på ungefär samma nivå som svenska socialbidragstagare. Du nämnde också tiden 3 år, alltså den tid man får bidrag. Finns det någon brytpunkt där man kan se att kurvan börjar vända för att den sedan ska plana ut? Efter hur många år börjar den t.ex. gå nedåt?

Det sista jag skulle vilja veta är hur det ser ut könsmässigt, alltså uppdelat på kön, när det gäller socialbidragstagare?

Rose-Marie Frebran (kd): Jag har en fråga om det här med att bidragstidens längd inte har minskat från 1997 och framåt när andelen bidragstagare har minskat. Det skulle vara intressant att få någon kommentar till det. Är hela förklaringen att andelen helt arbetslösa under den här perioden har ökat, eller finns det andra förklaringar?

Göran Lindblad (m): Jag skulle gärna vilja veta lite mer om de långvarigt socialbidragsberoende. Jag undrar om ni har tittat särskilt på det, vad det t.ex. är för typ av bidragstagare, om det byter över tiden eller om det är samma personer som är extremt långvarigt socialbidragsberoende. Finns det i den här gruppen en del som ändå har ett arbete men som har kompletterande socialbidrag för att klara sin försörjning, eller är man helt beroende av själva bidraget?

Magda Ayoub (kd): Det var en intressant iakttagelse att man nämner flyktingar. Det har alltid varit flyktingar, missbrukare, handikappade osv. I dag nämns ungdomarna i det sammanhanget. Flyktingar och ungdomar står till största delen för socialbidraget. Jag undrar: Har ungdomarna ändrat trenden från 80-talet till 90-talet, så att de står för en stor andel? Det är nytt för mig att höra, glädjande nog, att flyktingar och ungdomar hamnar i samma fack. Det har alltid varit flyktingar med utslagna. Det är synd att man å andra sidan har ungdomar i den kategorin.

Åke Bergmark: Det var några frågor som gick lite grann in i det här – å ena sidan att gruppen ser olika ut, å andra sidan det här med kommunala variationer. Det är riktiga reflexioner. Gruppen är sammansatt å ena sidan av folk med olika långa bidragstider. Å andra sidan är den sammansatt av folk med olika förutsättningar. Man kan hantera heterogeniteten på många olika sätt. Men jag tror att just bidragstidernas längd är det allra mest väsentliga. Det är

en väldigt stor del av bidragstagandet, både när det gäller arbetet på socialtjänstens nivå och när det gäller kostnader. Det bärs upp av folk med långvariga bidrag. I ett större perspektiv är kanske folk med enskilda bidrag mindre intressanta.

Man kan säga att det här är en sak som vi kommer att titta på. Bl.a. när vi beskriver marginaliseringsmönstren i slutet av 90-talet är det en given indelningsgrund att göra lite olika analyser beroende på i vilken utsträckning man är bidragsberoende över en längre tid eller inte.

När det gäller olika kommuner är det sant att utvecklingen har sett olika ut. På den andra frågan om vi har tittat på vad som händer i olika kommuner finns det inga analyser som beskriver det här över tid. Jag har varit delaktig i en tvärsnittsstudie. Vi har tittat på socialbidragskostnader i alla kommuner, och sedan har vi ställt det mot en mängd strukturella villkor, t.ex. arbetslöshet och invandrare, för att se lite grann vilka strukturella faktorer som förklarar socialbidragskostnader i enskilda kommuner. Då kan man komma fram till en modell som förklarar ungefär 70 % av variationerna mellan landets alla kommuner utifrån rent strukturella faktorer. Sedan finns det 30 % som är oförklarad. Det tror jag beror på att man inte täcker in alla strukturella faktorer, men det kan å andra sidan möjligtvis hänföras till kommunala skillnader i sättet att hantera bidragen.

Vi har i de analyserna inte systematiskt tittat på kravnivån. Däremot har vi tittat på i vilken utsträckning man använder sig av den s.k. Uppsalamodellen. Det är en modell som har använts och som har mer långtgående krav på arbetsmarknadsdeltagande och på mycket tätare kontakter än vad det reguljära sociala arbetet har. I de analyserna hittade vi inget klart samband mellan vare sig socialbidragskostnader eller långvarigt socialbidragstagande i landet, så något riktigt stöd för tanken att kravmodellerna skulle ha någon direkt inverkan på socialbidragskostnaderna hittade vi inte i de analyserna. Sedan kan man naturligtvis fråga sig i vilken utsträckning det här är en rimlig jämförelse. Många av de kommuner som inte arbetar enligt Uppsalamodellen och det som man kallar för reguljärt socialt arbete har också höjt sina krav, men inte under rubriken Uppsalamodellen. Det har skett parallellt på många andra håll också.

Sedan var det en fråga om marginaliserade grupper och om utslagningen har ökat. Det är naturligtvis lite beroende på vilka mått man använder, men om man ser långvarigt socialbidragstagande som ett uttryck för marginalisering, har vi haft en ökad marginalisering under 90-talet. Det har också i första hand drabbat invandrargrupperna. Ungdomarna är en grupp som har strömmat in i systemet i väldigt stor utsträckning men som inte har haft de här långa bidragstiderna. Sådana grupper har också funnits, men ungdomsgruppen som helhet har haft relativt sett kortare bidragstider.

Det var någon som undrade varför bidragstiderna inte blir kortare när andelen bidragstagare faller. Normalt sett har de här kurvorna en viss följsamhet. Vi har inte analyserat detta ännu. Det är en av de uppgifter vi står inför när det gäller nya marginaliseringsmönster. Men man skulle kunna gissa att det bl.a. beror på att det faktum att just ungdomar är de som strömmar ut ur systemet, som har relativt korta bidragstider, gör att den här kurvan trots allt

ligger relativt stabilt. Det är de som från början har längre bidragsperioder som också tenderar att bli kvar.

Sedan var det en fråga om de långvarigt bidragsberoendes problem. Om man ska vara lite svepande kan man säga att de långvarigt bidragsberoende har alla de karakteristika som kännetecknar socialbidragsberoende generellt fast i högre grad. Man kan alltså säga att om socialbidragstagare har sämre socioekonomiska förutsättningar i en rad avseenden, t.ex. sämre utbildning osv., har de långvarigt bidragsberoende ännu mer av samma sak. Sedan finns det naturligtvis skillnader. Jag berörde en, nämligen att invandrare har haft större problem med långvarigt bidragsberoende än ungdomar, men generellt sett är det mer av samma sak. Många av de samband som gäller generellt för socialbidragen gäller också långvarigt bidragsberoende.

I de kommunala analyser som vi gjorde räknade vi i en första analys på skillnaden mellan olika kommuner när det gäller socialbidragskostnaderna. Men sedan har vi också räknat på andelen långvarigt bidragsberoende. De faktorer som faller ut i de analyserna är i stort sett desamma. Det är alltså lite mer av samma sak.

Den sista frågan handlade om ungdomar och invandrare. Detta är ett fenomen som gäller både på arbetsmarknaden och socialbidragstagandet. Ska man isolera vilka grupper som ökar väldigt kraftigt och står för en väldigt stor del av den här uppgången i början på 90-talet, var det just ungdomar och invandrare. Det finns tecken på att de grupperna inte kommer att vara de som i första hand marginaliseras mest när kurvorna går ned. Men där har vi en del kvar att göra.

Sedan var det könsfrågan också. Det finns inga väldigt tydliga mönster på att någotdera av könen ökar sina andelar över decenniet. Det finns vissa etablerade mönster som lever kvar lite grann under 90-talet. Vi vet t.ex. att ensamstående kvinnor med barn är den enskilda grupp som har det högsta relativa bidragstagandet av alla grupper. I den hushållstypen ligger andelen socialbidragstagare kring i runda tal 30 %. Det finns ingen annan hushållsammansättning som är i närheten av de nivåerna. Däremot har den gruppen inte ökat sin andel under 90-talet. Generellt sett är också könsfördelningen påfallande jämn mellan män och kvinnor. Det är i det närmaste en fifty-fifty-fördelning. Man kan möjligen se en väldigt svag uppgång av det kvinnliga socialbidragstagandet under 90-talet, men den är väldigt liten.

Ulla Hoffmann (v): Ensamma mödrar med barn har alltså inte ökat sin andel. Det är ju en myt att ensamstående mödrar tjänar så mycket på underhållsstödet. Detta är alltså kvinnor som har underhållsstöd, men ändå är de en stor andel av socialbidragstagarna. Är det riktigt?

Åke Bergmark: Ja.

Cecilia Magnusson (m): Din intressanta föredragning var så väldigt komprimerad att jag inte riktigt hann med. Det är viktigt att förstå detta. Det gäller träffsäkerheten och om socialbidraget lever upp till vad det är till för. Uppfattade jag det rätt att mindre än hälften av de hushåll som ligger under socialbidragsnivån också uppbär socialbidrag?

Åke Bergmark: Ja, när det gäller årsinkomster.

Cecilia Magnusson (m): Och motsvarande var att det finns människor med årsinkomster över socialbidragsnivån som faktiskt uppbär socialbidrag?

Åke Bergmark: Ja, väldigt många av dem.

Cecilia Magnusson (m): Vilken slutsats kan man dra av det ni har fått fram där när det gäller träffsäkerheten? Detta är ju ganska anmärkningsvärt. Vi har ju haft detta med återbetalningsskyldigheten av bostadsbidraget som har ställt till väldigt många problem. Jag skulle vilja att du belyste detta lite närmare.

Sedan sade du att 70 % av ökningen av socialbidragen berodde på tre faktorer, utbildningsbidraget och bostadsbidraget, och sedan hann jag inte med den tredje.

Åke Bergmark: Låt mig börja med detta med träffsäkerheten. Jag berörde de principiella problemen lite grann. De är inte oviktiga för att förstå detta. Det viktigaste är just detta att det är en månatlig och inte en årlig prövning. Årsinkomster är egentligen inget bra mått. Egentligen skulle man vilja ha månadsinkomsten på ungefär samma typer av material.

I övrigt kan man säga att det finns studier som försöker uppskatta detta med underutnyttjande av socialbidrag. Jag skulle inte vilja säga att det finns någon riktigt bra studie eller någon riktigt tillförlitlig studie. Ibland använder man lite slarvigt den här typen av underlag och pratar om det som underutnyttjande, vilket i princip är oriktigt. Att underutnyttjandet är väldigt stort och att det finns en mängd hushåll som egentligen skulle ha rätt till socialbidrag men som inte söker, tror jag är relativt säkert. Men man kan alltid diskutera hur stor den gruppen är. Att det är så beror väl å ena sidan på att behoven i en stor del av den gruppen är mer marginella. Man ligger strax under socialbidragsnormen, och det är inte värt besväret. En annan faktor som man diskuterar är de stigmatiserande effekterna av att söka socialbidrag som är väl belagda i ett antal undersökningar där man har pratat med människor som väl söker. De berättar om hur de i det längsta har dragit sig för att söka därför att de känner sig utsatta och tycker att det är skamgörande osv.

Det faktum att folk som har årsinkomster över socialbidragsnormen får socialbidrag kan man kanske i första hand hänföra till det faktum att månadsinkomsterna varierar över året. Det är högst sannolikt.

Cecilia Magnusson (m): Hinner jag med en liten fråga till? Det gäller Ulla Hoffmanns fråga om de ensamstående mödrarna, att det var 30 % av de hushållen som uppbär socialbidrag och att det har varit konstant under 90-talet. Har det gått att få fram om det har förändrats? Är det periodvis eller har det gått över till att man långvarigt uppbär socialbidrag i den här gruppen? Det är ju ganska intressant eftersom ni vid tidigare föredragningar har sagt att den här gruppen är väldigt utsatt. Har man kunnat se någon förändring i hur mycket socialbidrag de uppbär i intervaller?

Åke Bergmark: Den gruppen har ungefär samma mönster som andra hushållsgrupper. Genomsnittsutvecklingen ser ut ungefär så här. Det är samma sak om man tittar på ett väldigt långt bidragstagande över året, tio–tolv må-

nader. Då har man också en utveckling som liknar andra grupper. Det sker inte så väldigt många dramatiska förändringar, men däremot ligger man kvar på en problematiskt hög nivå under 90-talet.

Ordföranden: Då tackar jag dig Åke. Vi går vidare till Johan Fritzell. Varsågod!

Johan Fritzell: Jag ska alltså prata om inkomstfördelning, inkomstskillnader och inkomstförhållanden i Sverige under 90-talet. Joakim inledde med att mycket korrekt hävda att välfärd inte bara är ekonomi och pengar, men nu ska vi prata ganska mycket om pengar och ekonomi. Jag tar för givet att ni som håller på med socialförsäkringar tycker att det är viktigt.

Man kan fråga sig varför man ska hålla på med inkomstfördelning. Det är väl ett ganska ointressant ämne? Det fanns en amerikansk ekonom som i slutet på 70-talet lite *laid back* skrev att studera inkomstfördelningens variationer och förändringar är ungefär lika intressant som att sitta och titta på när gräset gror. Så trögt sker förändringarna menade denne distingerade ekonom. Men just efter att han hade skrivit detta började det hända väldigt mycket saker med inkomstfördelningen i hela västvärlden. Det har bidragit till att det i dag är ett ganska stort forskningsfält som intresserar väldigt många som vill försöka förstå vad som händer.

Givet det ni vet är det förstås inte så uppseendeväckande om jag säger att befolkningens ekonomiska villkor har förändrats ganska kraftigt under 90-talet. De förändringar som vi kan koppla till de försörjningssystem som ni dagligen arbetar med, men framför allt de förändringar av förutsättningar som Joakim var inne på och förändringar på arbetsmarknaden, har givetvis satt sina kraftiga spår.

Det första man kan säga – och det är kanske inte så förvånande – är att perioden kännetecknas av att inkomsterna genomsnittligt blir lägre under en rad av år från 90-talets inledning fram t.o.m. 1995. Därefter påbörjas en viss återhämtning.

Här ska jag nämna två praktikaliteter när det gäller de inkomstanalyser som vi har lyckats göra med hjälp av Statistiska centralbyrån. Det ena är att det finns en viss fördröjning. I dagsläget kan vi veta något säkert om inkomster och inkomstskillnader t.o.m. 1997. Väldigt snart kommer SCB ut med sitt första statistiska meddelande om förhållandena 1998. Det finns alltså en fördröjning här som har att göra med tiden när vi lämnar uppgifter i deklARATIONER osv.

Det andra som jag kan säga utan att gå in på det något närmare när det gäller teknikaliteter är att vi har lyckats få SCB att på ett mycket mer korrekt sätt beskriva inkomster och inkomstskillnader för olika hushåll genom att man för första gången har lyckats definiera ett hushåll som överensstämmer i högre grad med det vi i daglig tal kallar för ett hushåll. I Sveriges statistik är det annars så att från den dag man fyller 18 år är man ett eget hushåll, och så blir dessa 18-åringar i statistiken extremt fattiga den dagen. Detta har vi lyckats komma ifrån, men jag ska inte fördjupa mig i det.

För att återgå till det substantiella. Det andra vi ser är en tendens till ökade inkomstskillnader i den svenska inkomstfördelningen. Det som jag tycker är mest intressant och en aning oväntat är att den här ökningen egentligen inte

sker när krisen slår till. Då förefaller det som om socialförsäkringar och andra system i stort sett gör det de är tänkta att göra, nämligen att se till att människors ekonomiska villkor egentligen inte försämras så våldsamt dramatisk av den enormt kraftiga minskningen av sysselsättningen som vi fick. Vi tappade alltså en halv miljon jobb på en kort tid.

(Bild 18-19) De tecken vi ser på ökade inkomstskillnader kommer egentligen vid uppgången de senaste åren som vi har data i från. Det är två kurvor här som i princip belyser hur mycket de med mycket låga inkomster tjänar i förhållande till genomsnittet av befolkningen (bild 18) och hur mycket de med höga inkomster tjänar i förhållande till ett genomsnitt, medianvärdet, i befolkningen (bild 19).

När den här första kurvan går ned ökar inkomstskillnaderna, och när den andra kurvan går upp ökar också inkomstskillnaderna, men det sker i olika åndar av befolkningen. Det vi ser är att det är framför allt under den senare perioden som vi kan mäta som det händer någonting. På samma sätt är det här. Sedan har vi ett märkligt isberg här på den andra kurvan 1994 som egentligen inte är så intressant ur ett längre perspektiv. Det har att göra med de förändringar av kapitalbeskattningen som skedde då som gjorde att vi fick väldigt mycket kapitalinkomster just det här året.

Men trenden är en viss ökning av inkomstskillnaderna och att det här uppträder som en följd av vad som händer både bland dem med låga inkomster och bland höginkomsttagare.

(Bild 20) Det här avspeglar sig också ganska tydligt i hur inkomsternas sammansättning ser ut i olika delar av inkomstfördelningen. Här anknyter jag också en del till vad Åke har sagt. Den här bilden visar olika inkomstslag där det första är arbetsinkomster. Nästa lilla bergart här är kapitalinkomster, och sedan är det detta som vi här har kallat för socialförsäkringar och bidrag. Sedan är det bostadsbidrag och socialbidrag.

Här skiljer det sig åt ganska kraftigt inte bara i inkomsternas storlek utan också i vilka typer av inkomster man har. Det som framför allt sker under 90-talet – och det är kanske inte så oväntat givet vad ni vet och givet t.ex. det Åke redan har sagt – är att socialbidragens betydelse ökar ganska kraftigt i inkomstfördelningens nedre del, dvs. en större andel av låginkomsttagarnas inkomster kommer 1997 från socialbidrag än vad fallet var fyra fem år tidigare. Det ska bli 12 % om det där är korrekt ritat för 1997, en ökning med drygt fyra procentenheter sedan 1993.

På motsvarande sätt sker det en förändring i gruppen höginkomsttagare där en betydligt större andel av de disponibla inkomsterna vid slutet av 90-talet än vid början av 90-talet utgörs av kapitalinkomster. Bland de 10 % med högst inkomster 1997 utgjorde kapitalinkomsterna 27 % av deras disponibla inkomster. Dessa 27 % motsvarar i reda pengar mer än den totala genomsnittsinkomsten för de 20 % som har låga inkomster, eftersom detta bara är relativa tal. Återigen ser vi alltså här en ganska påtaglig förändring över tiden där kapitalinkomsternas betydelse, om man uttrycker sig så, ökar i inkomstfördelningens topp.

Om jag ska säga någonting om det som sker under 90-talet när det gäller socialförsäkringar och bidrag utifrån denna bild är det att de förändringar man ser när det gäller vilka delar av befolkningen som olika bidrag delas ut

till framför allt har att göra med att sammansättningen av individer och hushåll förändras. Barnbidraget tenderar t.ex. i ökande grad att gå till fördelningens nedre del, vilket är en följd av att barnfamiljerna tenderar att förskjutast nedåt i inkomstfördelningen. Det motsatta gäller pensionerna som tenderar att i ökande grad gå högre upp i inkomstfördelningen än vad som var fallet vid 90-talets inledning, vilket alltså återigen har att göra med att ålderspensionärerna i dag tenderar att vara mer utspridda i fördelningen i stort än vad som någonsin tidigare har varit fallet.

(Bild 21) När vi tittar på inkomstfördelningen och inkomstutvecklingen för olika grupper ser det också påfallande olika ut för olika grupper. Det här diagrammet innehåller alldeles för mycket information för att kunna smältas så här. Men låt mig lite förenklat säga att ju yngre och ju fler barn man har, desto sämre har 90-talet varit när vi ser på inkomstutvecklingen på grupp-nivå. De här mörkblå faserna indikerar inkomstens nivå. De tal som står här brevid de liggande staplarna är procentuella förbättringar eller försämringar mellan 1993 och 1997. Vi finner t.ex. att ensamstående med barn har tappat ungefär 10 % bara på de här fyra åren, och av dem är ju någonstans mellan 80 % och 90 % mödrar och inte fäder.

På motsvarande sätt finner vi en kraftig försämring för flerbarnsfamiljer. De kategorier som har en mycket mer positiv inkomstutveckling på grupp-nivå är framför allt ålderspensionärer.

Vi har sedan valt att i delbetänkandet fokusera tämligen mycket på grupperna med låga inkomster, eftersom det kanske kan sägas ha en större socialpolitisk relevans. Då är frågan hur man ska definiera en sådan här grupp. I Sverige har vi ju ingen officiell fattigdomsstatistik. I vårt betänkande valde vi i huvudsak att utgå från den svenska socialbidragsnormen som på något sätt är det mest officiella och det närmaste vi kommer ett fattigdomsmått.

Men det är viktigt att komma ihåg att det fortfarande rör sig om ett inkomstmått, till skillnad från Åkes analyser. Vi räknar ut hur många personer och hur stor andel av olika grupper av befolkningen som har inkomster som understiger de regler som gäller för socialbidrag. Åke var ju inne på att många av dessa grupper egentligen inte heller har rätt till socialbidrag, därför att de t.ex. kan ha egendom av olika slag. Det motsatta kan också inträffa, dvs. de som på årlig basis har inkomster som klart överstiger ett sådant här låginkomstbegrepp kan vid ett visst tillfälle ha haft rätt till socialbidrag. Vi finner att andelen med inkomster under socialbidragsnormen knappt fördubblas mellan 1991 och 1997, från 5 % till 10 %.

Det som vi såg som speciellt oroande, men kanske inte så oväntat på basis av det jag redan sagt, är att barnen förefaller ha drabbats i allt högre utsträckning. 1997 var det en förvånansvärt hög andel av barn som levde i familjer där inkomsterna understeg socialbidragsnormen.

(Bild 22) De här kurvorna visar andelarna mellan 1991 och 1997. Den ena kurvan gäller barn mellan 0 och 6 år. Den andra kurvan gäller skolbarn. Det är en ökning från 6–6,5 % upp till 13–14 % för äldre barn och upp till 17 % för yngre barn. Jag vet inte vad ni säger om det, men själv måste jag säga att första gången jag såg det blev jag förvånad.

Nu kan man fråga sig vad det här innebär. Vad betyder detta? Är detta någonting att bry sig om? På ett sätt kan man säga att det finns en kunskaps-

lucka där. Vi vet inte riktigt vad det innebär i dag för barn att leva i dessa familjer och vilka välfärdskonsekvenser det har.

Vad man däremot kan säga är att det finns en ganska omfattande forskning som har påvisat långsiktiga konsekvenser av att växa upp i familjer där man har haft ekonomiska svårigheter. Det har påverkat människors livschanser och livsvillkor senare i livet. Huruvida det kommer att göra det för de här barnen kan vi naturligtvis inte veta någonting om i dag.

Inkomstutvecklingen för dem med låga inkomster och att den gruppen blir större avspeglar sig också om man försöker använda andra sätt att mäta ekonomiskt knappa resurser. I svensk välfärdsforskning har det varit en gammal tradition att helt enkelt fråga folk om de klarar av sin ekonomi på olika sätt.

(Bild 23) Det här är procenttal som bygger på sådana frågor. Det ena är det som i välfärdsforskning brukar kallas kontantmarginal. Det har ni möjligen hört talas om någon gång. Där frågar man helt enkelt människor om de inom loppet av en vecka kan få fram en viss summa pengar om något skulle hända t.ex. i huset och något behöver repareras. Man frågar helt enkelt om man har någon form av ekonomisk buffert eller kan få låna av någon. Beloppet man efterfrågar justeras alltid för inflationen. I slutet av 90-talet frågade man efter ungefär 14 000 kr. Det visar sig då att andelarna i befolkningen som inte klarar detta stiger väldigt kraftigt när recessionen har slagit till. Den gick inte heller ned fram till 1997–1998 utan ligger kvar på en väldigt hög nivå.

Samma mönster ser vi när man frågar huruvida man får pengarna att räcka till det mest basala, dvs. hyra, mat osv., eller om man haft svårigheter med det under det senaste året. Även här ser vi en påtaglig ökning, och den mattas inte av utan snarare tvärtom. Det tredje är helt enkelt andelen som har ekonomiska svårigheter enligt båda dessa indikatorer.

Detta är fortfarande på nationell nivå. Det finns förstas påtagliga sociala skillnader här mellan olika grupper. Det här är betydligt vanligare bland arbetare än bland tjänstemän. Åldern spelar en väldigt stor roll. Det är extremt få av ålderspensionärerna som uppger sig ha ekonomiska problem av detta slag. Födelseland spelar en väldigt stor roll. Detta är mer än dubbelt så vanligt bland utrikesfödda som bland inrikesfödda. Familjesituation spelar också roll. Ensamstående mödrar är kanske den kategori som mest påtagligt faller ut här.

Jag tror att jag här för första gången nämnde detta med skillnader mellan inrikesfödda och utrikesfödda. Att jag inte har uppehållit mig vid den kategoriseringen tidigare beror på att i de analyser som vi har låtit SCB göra har man inte delat in befolkningen efter födelseland. I de andra analyserna vi har gjort tillhör ju däremot utrikesfödda eller invandrare en av de kategorier som, oavsett vad vi tittar på, faller ut som en speciellt utsatt grupp under 90-talet. Det har ju både Joakim och Åke varit inne på. En annan grupp är yngre personer och en tredje ensamstående föräldrar.

Jag tror inte jag ska nämna något mer resultatmässigt. Jag ska kanske avslutningsvis beröra framtida studier. Det som jag nu har redovisat är upprepade tvärsnittstudier där man jämför grupper vid olika tidpunkter eller jämför befolkningen i stort vid olika tidpunkter under 90-talet. Däremot behöver vi veta mer från det som brukar kallas longitudinella data, hur människor har färdats under den här krisen. En av de grupper som är allra mest intressanta,

och jag tror att Joakim inledningsvis var inne på detta, är den födelsekohort av människor som tog klivet ut i vuxenlivet precis när recessionen slog till.

Det är klart att vi får vänta ytterligare 20 år innan vi vet de långsiktiga konsekvenserna, men jag tror att det går att göra betydligt mer här. Vi har också tänkt gå vidare med att göra mer förfinade fördelningsstudier av socialförsäkringarna och skattesystemet, som jag nu väldigt kort har talat om.

Ulla Hoffmann (v): Det kan inte vara så lätt att arbeta med den forskning som ni gör. Det måste vara ganska beklämmande ibland. Vi kan åtminstone stifta lagar som skulle kunna göra det bättre.

Sedan kan jag bara beklaga att ni inte samtidigt ska se över vad genomsnittligt lägre inkomster, efter 1995 en viss återhämtning, ökade inkomstskillnader osv. får för inverkan på det nya pensionssystemet för t.ex. de kommande pensionärerna. Detta system fattade ju riksdagen beslut om 1994, mitt under den period som jag kan förstå var värst.

Det är intressant att andelen låginkomsttagare med socialbidrag ökade med 12 %, för socialbidraget är ju faktiskt inte pensionsgrundande, vilket innebär att låginkomsttagarna drabbas ännu mer och att det som åtminstone vi i Vänsterpartiet kallar för klasskillnader förföljer oss in i pensionen.

Det är en annan del som jag också tycker är väldigt intressant, och det är att antalet förvärvsarbetande minskade bland höginkomsttagare, om jag förstod det hela rätt, samtidigt som deras kapitalinkomster ökade. Vad jag skulle vilja vet är, när man samtidigt ser att det är ökade inkomstskillnader, var de fick pengarna ifrån. Beror det på ändrade regler, eller har vi fått fler, som vi också säger, lata kapitalister? Hur förklarar du det här?

Margareta Cederfelt (m): Jag har också en fråga om den tabell som du visade över de olika inkomstlagen. Det som slår mig är att bidragsdelen från socialförsäkringar osv. är väldigt stor i samtliga inkomstgrupper. Du kanske nämnde något om det som jag missade. Hur kan det komma sig att de delar av befolkningen som har de högsta inkomsterna också har stora inkomster från socialförsäkrings- och bidragssystemen?

Jag undrar också om ni kommer att titta på hur det ser ut med den individuella utvecklingen av inkomster över tiden. Det är ganska vanligt att en individ har låga inkomster under en fas i livet och att de sedan höjs. Hur kommer ni att titta på detta?

Du hade ytterligare en bild som jag tyckte var intressant. Den visade vilka grupper som hade lägre inkomster och att äldre personer utan barn har en relativt god inkomstsituation. Men det som jag saknar här är de s.k. fattigpensionärerna. Var kommer de in? Det är ju en grupp som existerar.

Mona Berglund Nilsson (s): Du säger att ensamstående med barn har väldigt låga inkomster. Då undrar jag om ni har tittat på varför de har låga inkomster. Är det därför att de framför allt jobbar inom kvinnodominerade yrken?

Cecilia Magnusson (m): Jag vill anknyta till frågan om andelen barn som lever i låginkomsthusåll, som vi har tittat på fram och tillbaka. Eftersom slutsatsen är att arbetslösheten har drabbat yngre män hårdare än kvinnor,

undrar jag hur det kommer sig att andelen barn som bor i hushåll med låga inkomster har mer än fördubblats. Vilka är faktorerna bakom detta?

2000/01:SfU1
Bilaga 4

Johan Fritzell: Ulla Hoffmann sade att det är synd att vi inte ska titta närmare på hur pensionssystemet slår med de förändringar som sker inkomstvägen. Nu är det så att Joakim Palme är ganska intresserad av pensionssystem, så jag kan tänka mig att han kan tänka sig att titta närmare på den frågan. Huruvida det kommer att ske inom ramen för denna kommitté eller inte är kanske av mindre vikt.

När det gäller kapitalinkomsternas utveckling har vi inte gjort någon riktig djuplodning i av vad det är som pågår, men det är klart att det delvis är relaterat till vad som händer på t.ex. aktiemarknaden. Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att allting är relativt på den bild jag visade. Höginkomsttagarnas arbetsinkomster är väldigt höga, men de har också väldigt höga kapitalinkomster. I relativ mening har kapitalinkomsterna blivit viktigare.

Jag fick en fråga om socialförsäkring och bidrag. Här ingår ganska mycket, både barnbidrag och pensioner. Jag antar att ett svar på den fråga som jag fick om hur det kan komma sig att de med höga inkomster har så stora bidrag är just det som brukar beskrivas som den skandinaviska modellen, nämligen att vi har en universalism i systemen, dvs. att vi ger barnbidrag till sådana som oss. Det är i alla fall ett delsvar, men också förstås att det finns exempelvis några ålderspensionärer som i stort sett har hela sin inkomst i form av bidrag.

Det var någon som reagerade på att jag visade på de förbättringar som har skett för de äldre som grupp. Att de finns där tror jag är odiskutabelt, men det innebär förstås inte att alla äldre personer i dag har en väldigt god ekonomi. Visst finns det fattigpensionärer, framför allt äldre ensamstående kvinnor som kan ha relativt låga inkomster. Men om vi tar hela ålderspensionärskollektivet som en kategori är det likvärdigt så att den gruppen, naturligtvis beroende på mognaden av ATP-pensionssystemet och nya kohorter som strömmar in, inte i samma utsträckning som andra befolkningskategorier har drabbats av recessionen, åtminstone inte i termer av ekonomi. Sedan kan de möjligen ha drabbats på andra sätt, av sjukdom etc.

Varför har ensamstående mödrar låga inkomster? Det är förstås en mängd faktorer som spelar roll här. En sak som man kan säga är att det är en kategori som i förhållande till möjliga inkomster har en stor försörjningsbörda, dvs. de har inte bara sig själva att försörja utan också barn, eventuellt flera barn. I övrigt kan jag säga att vi ser oroväckande tendenser, inte bara på inkomstsidan utan egentligen motsvarande tendens också på arbetsmarknadsidan. När sysselsättningen börjar öka för många grupper i samhället tycks det inte ske på riktigt samma sätt för ensamstående med barn. Men här planerar vi att göra fördjupade studier, för jag tror att det finns mycket som vi inte har exakt kunskap om när det gäller vad som sker med den här kategorin.

Vad beror barns lägre inkomster på? På ett sätt kan man säga att det har väldigt mycket med arbetsmarknadsförändringarna att göra. Barn lever i hushåll där mamman och pappan, om de nu har en mamma och en pappa, tenderar att tillhöra en arbetsstyrka. När vi tappar en halv miljon jobb inom loppet av en ganska kort tid är det självklart att det påverkar barnfamiljerna

väldigt kraftigt. Därutöver påverkas man också i hög utsträckning av de förändringar som sker inom socialförsäkringssystemen. Här tycker jag att man i vissa avseenden kan se 90-talet som ett svårt årtionde för barnen. Det handlar inte bara om de ekonomiska siffrorna utan också om den resursut-tunning som vi sett inom både barnomsorg och skola, vars konsekvenser vi i och för sig inte har någon större kunskap om mer än att vi vet att den har skett.

Désirée Pethrus Engström (kd): Det görs ju många tekniska mätningar. Har det gjorts någon parallell mätning av livskvalitet för barnen? Har det gjorts någon utredning om hur svårt utsatta många barn har känt sig under de svåra åren, hur de upplever arbetslöshet och sådana mer svårsmätbara utredningar vid sidan om?

Johan Fritzell: Nej, i alla fall har vi inte själva gjort det. Det här faller väl lite grann tillbaka på den tradition som har funnits i skandinavisk välfärds-forskning, som väldigt mycket har tagit fasta på det som man förr kallade för objektiva villkor – man kanske ska kalla dem för beskrivande villkor – som har setts som mest politiskt och vetenskapligt relevanta. Men det hindrar inte att de mer subjektiva villkoren är intressanta. Det finns ändå en del som tenderar att närma sig det här fältet. Här är det inte någon svartvit dikotomi mellan objektivt och subjektivt. Joakim nämnde inledningsvis exempelvis att vi ser att befolkningens psykosociala hälsa tycks ha försämrats under krisen. Folk har upplevt ångest, oro och ångslan i betydligt större utsträckning än de gjort tidigare. I det avseendet kan man säga att vi också inkluderar den typen av studier.

Sedan skulle i alla fall jag personligen – det tror jag också gäller både Åke och Joakim – vilja veta mycket mer om det som jag lite kort har nämnt när det gäller vad det som hänt inom skola och barnomsorg får för konsekvenser för barnen. Huruvida vi kommer längre där får vi se. Jag vågar inte lova någonting.

Ordföranden: Jag har en fråga till som gäller detta med jämförelser av inkomstskillnader i ett europeiskt perspektiv. Det vore ganska intressant med sådana jämförelser mot bakgrund av de olika modeller som vi har valt för att organisera välfärden. Gör ni sådana jämförelser?

Johan Fritzell: Inom ramen för kommittén har vi ännu inte bedrivit så mycket jämförande studier, men den jämförelse med Finland som vi har gjort hoppas vi kunna publicera ganska snart. Däremot har vi själva som forskare bedrivit en hel del av den typen av studier.

Jag hade tänkt avsluta med att säga något som jag sedan glömde, nämligen att trots de förändringar i form av ökade inkomstskillnader som jag har redovisat här, hade Sverige i slutet av 90-talet i ett internationellt perspektiv förhållandevis små inkomstskillnader. Det är inte så att de kurvor som pekar åt olika håll har inneburit att vi har närmat oss Storbritannien eller USA. Det kan vara bra att veta.

Vi kommer, som sagt, att försöka ta in mer komparativa synpunkter och jämförande forskning över huvud taget inom det här området.

Joakim Palme: Jag ska möjligen säga någonting ytterligare om inkomstutvecklingen. I den fördelningspolitiska analys som har gjorts på Finansdepartementet har man använt den nya socialbidragsnormen för att titta på den s.k. fattigdomsutvecklingen. Den avspeglar det som Åke säger, att om den nya normen är mer restriktiv får man inte samma typ av uppgång som vi registrerar när vi i delbetänkandet använder den gamla socialbidragsnormen. Det är väl något som kan vara intressant att beakta i den fortsatta diskussionen här. Vi försöker precisera vad det är för ytterligare publikationer som kommer att tas fram, förhoppningsvis innan sommaren. Det handlar dels om den svensk-finska studien, dels om en volym som är under tryckning vilken heter *Välfärdens förutsättningar*, som publicerar de underlag som vi baserar delbetänkandet på när det gäller arbetsmarknadsutvecklingen, demografin osv. Det kommer en volym om välfärd, vård och omsorg, en om välfärd och skola, en om välfärd och försörjning, som inkluderar både det som Åke har talat om när det gäller socialbidrag, och en del om socialförsäkringar. Vi kommer också med en fördjupad beskrivning av människors levnadsvillkor, som går utöver det som publiceras i delbetänkandet men som egentligen utgjorde grunden för våra allmänna överväganden.

Jag vill helt kort bara ta upp en fråga som jag inte besvarade i förra frågeomgången. Den rörde detta med fusket och individens ansvar. Det har gjorts ganska få studier om fusk. Riksrevisionsverket gjorde någon i mitten på 90-talet, som väl är den som är den mest utvecklade. Sedan kan man se på folks uppfattning av fuskets omfattning och betydelse. Här finns det, tycker jag, intressanta ingångar i mätningar som har gjorts av Stefan Svalfors i Umeå, där man ser att ett vikande stöd till välfärdsstaten under 80-talet bröts mellan 1989 och 1992, trots att det fortfarande var en ganska stor andel av befolkningen som ansåg att systemen, om inte fuskades med ändå överutnyttjades. Det gällde sjukvård, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, socialbidrag och bostadsbidrag. Men man ser mellan 1992 och 1996 en kraftigt minskad andel av befolkningen som anser att systemen överutnyttjas. Det enda undantaget gäller faktiskt det som är relaterat till bostadsbidragen, men det var alltså före de kraftiga åtstramningar som gjordes i bostadsbidraget. Det är möjligt att åtstramningarna har gjort att folk tror att systemet inte överutnyttjas. Det kan i sig vara viktigt, men det är en ganska svag indikator på hur det faktiskt ser ut. Men det är säkert en viktig politisk faktor för att bedöma systemens legitimitet. Här har utvecklingen varit mer positiv. Stödet till att de offentliga systemen ska ha ett första ansvar på dessa viktiga välfärdsområden har ökat, och andelen som anser att systemen utnyttjas i överkant har minskat.

Ordföranden: Vi närmar oss nu slutet på utfrågningen. Jag vill bara avslutningsvis säga att det arbete som nu bedrivs inom Välfärdsbokslutets ram är oerhört viktigt. Men det som också är viktigt, med tanke på den eftersläpning som ändå finns, är att vi får se hela 90-talet. Nu hoppas jag att det blir möjligt, så att vi får hela bilden klar för oss. Det är det ena.

Det andra är att det naturligtvis är ett värdefullt underlag för oss i vårt politiska beslutsfattande. Det finns ju stora möjligheter att avliva både den ena och den andra myten och att försöka beskriva den verklighet som vi nu har gått igenom på ett bra sätt. Sedan får vi använda det var och en utifrån våra

olika politiska värderingar. Men det är väldigt viktigt att vi har underlag för den politiska diskussionen och de vägval som vi har att göra framöver, så det är oerhört värdefullt.

Det som jag tycker skulle vara intressant, när vi nu går från ett 90-tal som har varit extremt på många olika sätt i Sveriges moderna historia under 1900-talet, vore om vi fortsättningsvis kunde studera vad som händer när vi nu går in i en ny fas. Det kommer säkert inte att ske inom er ram för Välfärdsbokslutet, men här finns naturligtvis många intressanta och viktiga frågor inom välfärdsområdet att följa under en längre tid.

Med detta vill jag tacka er för att ni kom hit till oss i dag. I och med detta avslutar vi denna offentliga utfrågning.

2000/01:SfU1
Bilaga 4

Offentlig utfrågning om den ökade sjukfrånvaron

Datum: torsdagen den 16 november 2000

Tid: 09.00-11.50

Lokal: Skandiasalen

Inbjudna deltagare: Jan Rydh, Sjukförsäkringsutredningen. Dessutom närvarande Socialdepartementet och Riksförsäkringsverket.

Berit Andnor (s), ordförande: Jag hälsar er välkomna till socialförsäkringsutskottets utfrågning i dag. Vi har bjudit in Jan Rydh, som håller i Sjukförsäkringsutredningen. Anledningen är att vi i utskottet vill skaffa oss mer information utifrån den utredning som Jan håller i och också få tillfälle att ställa en del frågor och lämna synpunkter på det material som här kommer att presenteras.

Vi hade tänkt oss en indelning i tre avsnitt. Jan kommer att gå igenom de tre delarna och för utskottets ledamöter kommer det att bli utrymme för synpunkter och frågor.

Jag vill också hälsa de företrädare för Socialdepartementet och Riksförsäkringsverket som deltar i dagens utfrågning välkomna.

Varmt välkommen till socialförsäkringsutskottet, Jan Rydh! Ordet är ditt.

Jan Rydh: Jag sätter stort värde på att få tillfälle att på det här sättet träffa socialförsäkringsutskottet. Utredningen är nu inne i sitt slutskede och vi ska lämna vårt slutbetänkande till statsrådet Thalén under december månad. Vi är fortfarande i ett skede där det är möjligt för oss att föra in nya tankar och idéer. Vad jag säger i dag är naturligtvis det underlag som jag *nu* har för mina ställningstaganden. Hela tiden har vi arbetat mycket öppet. För säkerhets skull får jag väl säga att jag säger motsatsen i morgon om jag får in nya fakta som gör att det finns anledning för mig att ändra uppfattning. Det finns således all anledning för alla, inte bara för socialförsäkringsutskottet, att vara med och diskutera denna för samhället så viktiga fråga.

På många sätt handlar det om en komplicerad materia. Innan jag går in på själva faktaredogörelsen finns det anledning att belysa ett antal principer som kan vara viktiga.

Uppdraget att utreda sjukförsäkringssystemet fick jag i slutet av oktober förra året. Det tar ju alltid tid för ett sekretariat att komma i gång. Jag hade mina sekretariatsmedarbetare på plats i mitten av december i fjol. Från årsskiftet har vi drivit vårt arbete i ett, även i utredningssammanhang, rasande tempo. Dessutom gäller det ett mycket stort område. Man kan naturligtvis alltid säga att korta utredningstider är ett problem men det har också sina fördelar därför att man då tvingas koncentrera sig på strategiska och viktiga frågor.

Självklart kan denna utredning inte göra anspråk på att i varje detalj ha penetrerat hela detta viktiga fält. Det kan finnas utrymme för fortsatta genomgångar i andra sammanhang. Vi tror ändå att vi har greppat ett antal viktiga kritiska fakta.

Vi avlämnade ett delbetänkande i augusti i år som var vår grund och som vi kallar för fakta- och analysdelarna. Där skisserade vi också ett antal tänkta utvecklingsmöjligheter som vi nu penetrerar djupare och som kommer att presenteras i vårt slutbetänkande.

Vårt uppdrag gäller dels att beskriva vad som har hänt när det gäller sjukförsäkringen och att därutöver analysera denna förändring, dels att lämna förslag till lämpliga åtgärder för att förhindra en negativ utveckling.

I det här sammanhanget vill jag också säga att sjukförsäkringssystemet, en nog så viktig del som naturligtvis socialförsäkringsutskottet i hög grad har att hantera, egentligen inte kan hanteras enbart för sig. Det har ju klara samband med andra delar av vårt välfärdssystem och vårt socialförsäkringssystem. De förslag som vi lägger fram får ses mot den bakgrunden. Vi har självfallet anledning att prioritera de åtgärder som passar in i just sjukförsäkringssystemet, men självklart är det fråga om kombinationer också på andra områden.

En viktig fråga inom vårt område är sjukförsäkringen och sambandet med förtidspensioner. Också detta har belysts, och kommer att ytterligare belysas. Frågor som har att göra med arbetsskadeförsäkringen och arbetsmarknadspolitiska åtgärder av olika slag är också viktiga. Då kommer man också in på frågor som berör andra delar av riksdagens arbete som även hanteras av andra utskott.

Detta är den första viktiga, mer övergripande principiella slutsatsen.

Sjukförsäkringsfrågorna sammanhänger också med andra politikområden och har sin betydelse i de sammanhangen. Generellt kan sägas – vilket vi kommer att konstatera i vårt slutbetänkande och det finns även antytt i delbetänkandet – att frågan om sjukfrånvaron är en viktig faktor också när det gäller att uppnå uppsatta mål om sysselsättning. I en situation där vi framöver, under överskådlig tid, räknar med en konstant arbetskraftsbrist – kommuner och landsting ska ju nyanställa 500 000 personer under den närmaste tioårsperioden – och där vi förhoppningsvis har ett näringsliv som kan och vill expandera är sjukfrånvaron självfallet en viktig faktor.

I slutbetänkandet kommer vi att redovisa några olika alternativ, inte prognoser, som representerar olika utfall av en tänkt sjukfrånvaro, också med hänsyn tagen till effekterna på bl.a. Långtidsutredningens mål om sysselsättningen. Det är ganska dramatiska förändringar som sjukfrånvaron där kan skapa, och som på sätt och vis redan har skapats.

Vi har i dessa dagar – detta kommer att ingå i slutbetänkandet – fått del av de slutliga analyser som gäller mer mjuka fakta, dvs. hälsa och arbetsförhållanden respektive sjukfrånvaro och sjuknärvaro bland män och kvinnor. Vi har gjort en stor intervjuundersökning bland allmänheten. Kvinnor och män i tre grupper födda 1945, 1955 och 1965 har intervjuats. Det är en av de största undersökningarna i landet. Drygt 20 000 personer har intervjuats kring olika faktorer. Detta har gjorts av Karolinska institutets sektion för

personskadeprevention. Vi har också haft ett forskningsbaserat råd med ett antal professorer som bedömt dessa fakta.

Generellt kan sägas att mjuka fakta, som jag i dag inte kan gå in på eftersom de inte är slutbehandlade och som vi får in från olika attitydundersökningar och från samkörning från SCB med arbetsskadestatistik och annat, visar att det, också enligt dessa vetenskapliga rådgivare, finns dokumenterade samband mellan frånvaro å ena sidan och arbetsplatser och arbetsorganisation å andra sidan. Detta är en viktig del i sammanhanget.

Detta betyder inte att vare sig jag eller utredningen påstår att arbete orsakar ohälsa; det är någonting helt annat. Däremot kan man säga att det finns en grundsjukfrånvaro som är helt naturlig i varje samhälle med den genetiska uppbyggnad och annat som finns. Vi blir förkylda. Vi bryter ben på fotbollsmatcher osv. Det kan också vara fråga om mycket annat som inte alls har med arbetet att göra, och vi får sjukdomar som alls inte är arbetsrelaterade. De stora förändringarna mellan arbetsplatser som i övrigt har likartad personalsammansättning har klara samband med arbetsplatserna och situationen i arbetslivet.

Den kanske allra viktigaste faktorn när det gäller arbetslivet är att sjukfrånvaro inte är samma sak som sjukdom. Man kan vara sjuk och ändå arbeta. Rent allmänt är det så att kan man vara på sitt arbete är det ingen dålig terapi. Det är inte givet att sjukskrivning är en bra terapi för alla former av funktionshinder eller problem. Ryggont och ryggproblem är mest dokumenterade. Det är inte alls bra att ligga hemma, som vi ju väl känner till. Men fortfarande utgör de fallen en mycket stor del av sjukskrivningarna.

Detta tycker jag är viktiga bakgrundsfakta.

Sedan ska jag helt kort göra ytterligare några kommentarer i det här sammanhanget. Jag utgår från att ni har läst utredningen och därför ska jag inte trötta er med diagram därifrån men helt kort några bakgrundsfakta.

(Bild 1) Ni ser här en bild över antalet sjukskrivna längre än 30 dagar under åren 1976–2000. Det var denna bild som föranledde regeringen att tillsätta Sjukförsäkringsutredningen. Under åren 1998 och 1999 ökade antalet sjukskrivna snabbt. Bilden representerar alltså antalet sjukskrivna längre än 30 dagar och sammanhänger med den statistikuppbyggnad som vi har. För övrigt kommer vi där att lägga fram ett förslag till förbättringar eftersom statistikunderlaget är splittrat och det med det underlag som nu finns inte är möjligt att göra alla de analyser som vore önskvärda.

Det är två saker som är viktiga. För det första har det varit en mycket kraftig uppgång i sjukfrånvaron under de senaste åren. För det andra avviker den röda kurvan markant från den turkosblå. Allmänt kan sägas att i alla undersökningar som vi gör – specifika djupundersökningar eller mer övergripande statistiska sammanhangsundersökningar – framkommer en skillnad mellan kvinnors och mäns sjukskrivningsmönster, till kvinnors nackdel. I våra kontakter med medicinsk expertis har vi inte funnit att det skulle vara fråga om en genetisk faktor där man kan säga att kvinnor ska vara mer sjukskrivna än män. På bilden visas för övrigt också att så inte var fallet fram till 1980-talets början. Då var kvinnor faktiskt mindre sjukskrivna än män. Till detta kan läggas att vi väl nu ser den första generationen kvinnor som arbetat ett helt

arbetsliv och för vilka det här börjar slå igenom. Jag återkommer senare till detta.

Fram till 1980-talets början var män i arbete, i procent räknat av arbetande, mer sjukskrivna än kvinnor men sedan sticker det i väg. Framför allt under de senaste åren skiljer sig dessa kurvor markant åt.

(Bild 2 och 3) Det finns ett starkt samband, vilket också de mjuka undersökningarna visar, mellan sjukskrivning och ålder och mellan kvinnor och män. Ni får se några bilder här, mer för att ge er den visuella bilden. 40-talisterna och även de som är födda under 1950-talet och framåt visar kraftigt på mer av sjukskrivning än övriga. Men också här är ökningen särskilt markant för kvinnor.

(Bild 4) Man kan, som vi gör i utredningen, sammanfatta basfakta. Kvinnor utgör 62 % av andelen sjukskrivna och 66 % när det gäller ökningen. En tredjedel av de sjukskrivna föddes under 1940-talet.

Sedan finns det också andra dimensioner som är viktiga för att förstå faktabakgrunden när man ska diskutera åtgärder, som ni ju till sist har att ta ställning till.

För det första har vi alltså skillnader mellan kvinnor och män. För det andra handlar det om skillnader i ålder. För det tredje är frågan var sjukförsäkringskostnaderna och ökningen i tid ligger. Här är det dåligt ställt med statistiken. När det gäller sjuklöneperioden, de 14 första dagarna, är det arbetsgivarna som har statistiken. SAF har ett statistikmaterial. Märkligt nog har inte till exempel Kommunförbundet, Landstingsförbundet eller staten själv ett sammanställt material som redovisar detta, utan det finns i olika delar hos kommuner och landsting och hos statliga myndigheter; dock vart och ett sammanställt efter eget tycke. Därför kan man inte utan vidare utvärdera det. Det vore i så fall ett stort jobb men det har vi alltså inte kunnat göra.

Vi har tagit del av SAF:s statistik. Häromdagen fick vi också material från Kommunförbundet som nu har gjort en ambitiös sammanställning under det senaste halvåret; föranlett bl.a. av uppgifter som vi har tagit fram.

(Bild 5) SAF har en statistik som redovisar den korta sjukfrånvaron – de röda och blå staplarna, vilka är intressanta. De andra staplarna är inte jämförbara, så dem kan ni väl kanske bortse från.

Utifrån SAF:s statistik och även utifrån annat material som vi tagit del av kan man säga att det inte är så att den korta sjukfrånvaron ökar, utan det gäller den långa. Det är inte så som ibland lite slängigt sägs av den äldre generationen: "Vi vet hur ungdomarna nu för tiden är. De är inte så noga med jobbet. De tar ledigt någon dag då och då". Det finns ingenting som styrker ett sådant beteende. I stället är det de långa sjukskrivningarna som ökar. Det är också de långa sjukskrivningarna som till sist kostar statskassan de stora pengarna.

(Bild 6) Ökningen för de långa sjukfallen har vi också redovisat i sjukfallslängder. De långa sjukfallslängderna ökar även i försäkringskassesystemet. Särskilt gäller det de riktigt långa sjukskrivningarna. 33 % av kvinnorna hade varit sjukskrivna längre än ett år. Det var en ökning med 84 % under två år. För män är ökningen 66 %. Det är alltså en dramatisk ökning av de långa sjukskrivningarna. Man går in i en lång sjukskrivning och blir kvar där.

Jag tror mig veta att riksdagen begärt att få ett värde på förtidspensionerna. Det görs ju ett åtagande för resten av livet när man förtidspensioneras och det kan räknas om till ett nuvärde. Utifrån det material som vi har är det lika befogat att sätta ett värde på långtidssjukskrivna, för prognosen är mycket dålig. Har man varit sjukskriven i ett år eller längre är prognosen för en återgång till arbete mycket dålig. Det är i få fall som man är långtidssjukskriven eller sjukskriven huvudsakligen av medicinska skäl. Efter ett år är man oftast så att säga klar i vårdapparaten och väntar på adekvata rehabiliteringsåtgärder.

Frågan är då: På vilket sätt kan man trots hinder – funktionshinder eller arbetsnedsättning – återgå till arbetet? Ja, det beror naturligtvis på egna attityder och värderingar. Men det beror också i hög grad på hur man på arbetsplatsen är beredd att acceptera att någon kommer tillbaka som kanske inte längre kan ha 150 % aktivitet, kanske inte ens 100 % aktivitet – personer som har vissa problem men som ändå kan göra en insats. Det är där som det kanske viktigaste insatsområdet ligger. Det gäller alltså rehabiliteringen. Föreställningen att vi rehabiliteras så att vi alla ständigt är friska är en utopi. Möjligtvis kan man säga att den medicinska vetenskapen snarast visar på motsatsen. Undersöker man sig tillräckligt mycket har vi ju alla defekter.

Kan man rehabilitera så, och kan framför allt arbetsförutsättningar rehabiliteras så, att man trots olika typer av funktionshinder kan arbeta? Det är den avgörande strategiska frågan när det gäller rehabilitering.

(Bild 7 och 8) Vi har talat om sjukpension. I delbetänkandet finns en bild som representerar skrämmande siffror. Sammantaget är 500 000 personer i vårt land antingen förtidspensionerade på grund av sjukdom eller långtidssjuka. I de siffror som ni här ser har vi lite grann en indikation på förklaringen till ökningen av de långa sjukskrivningarna. När det gäller antalet förtidspensioner varje år ”delas” det ut så mycket som det finns resurser för. Det finns således inget riktigt samband mellan långtidssjukskrivning och förtidspension, utan man säger: Det där med förtidspension har vi inte råd med – eller också saknas det resurser vid försäkringskassan. Det blir vad det blir. Resten får vara långtidssjuka. Det finns personer i vårt land som har varit långtidssjukskrivna i fyra, fem eller sex år. Det är en orimlig tid också för den enskilde och även ett socialt handikapp för den som passivt går långtidssjukskriven. Den enda kontakten man då har är egentligen att man får sin rätt till sjukpenning. Däremot får man egentligen inte någon behandling.

Säger man till den som i fem år varit långtidssjukskriven att nu ska han eller hon rehabiliteras och tillbaka till arbetsplatsen, skapar man nog en ny chock. Vederbörande tycker väl, med viss rätt, att han eller hon äntligen har kvalificerat sig för förtidspension, så det är väl det som gäller. Men plötsligt och alldeles för sent kommer så en åtgärd.

Detta om sjukfallslängd och förtidspensioner.

Antalet långtidssjukskrivna är redan i dag en kostnad i samhällsekonomin som man inte kan komma bort från. Föreställningen att man nu med olika rehabiliteringsåtgärder snabbt kan förändra bilden bedömer jag som orealistisk. Man kan tala om långtidssjukskrivning eller förtidspension men kostnaden för samhället finns egentligen redan där.

Omvänt: Kraven på insatser för att vidta åtgärder nu kommer att vara mycket stora: det är ju er politiska bedömning i ett mänskligt, socialt, sammanhang. Personligen tycker jag att det ger en rättighet och en värdighet även för dem som nu kommit in i långtidssjukskrivning att trots allt få del av insatser så att de kan återgå till arbetet. Detta kommer dock att kosta resurser långt utöver det som en utredningsman har som direktiv, nämligen att alla åtgärder ska ligga inom ramen för redan etablerade resurser. Det är, vill jag påstå, inte möjligt att föreslå någon vettig åtgärd inom ramen för nuvarande resurser när det gäller att hantera frågan om de nuvarande långtidssjukskrivna.

En annan dimension är fördelningen på branscher, som ju har diskuterats mycket. Här har vi saknat statistik. Vi har tagit del av de arbetskraftsundersökningar som SCB månatligen gör. De ger faktiskt en väldigt god bild. Med statistisk sannolikhet går det att göra en fördelning på sektorer.

(Bild 9) Vi kan titta på sektorerna statligt, kommunalt och enskilt anställda. Tills vidare kan vi egentligen inte bedöma nivåerna men också där kan man se en trend. År 1990 var talen för sjukskrivningarna inom den privata sektorn för kvinnor – motsvarande material finns också för män – något högre än i den statliga och den kommunala sektorn. Vad som hänt under 1990-talet är att den privata sektorns situation relativt sett har förbättrats, medan den kommunala sektorns och landstingssektorns situation kraftigt har försämrats. Nedgången i de här kurvorna beror bl.a. på de åtgärder som riksdagen har vidtagit vad gäller förändrade villkor, så själva nedgången ska inte förklaras på så sätt att här har alla plötsligt blivit bättre. I stället är det framför allt skillnaderna mellan de tre sektorerna som varit en intressant och viktig del i vår analys.

Inför slutbetänkandet har vi fördjupat analysen. Det finns därför anledning att ganska tydligt markera att den relativa nivån för högre sjukskrivningstal bland kvinnor inom kommun- och landstingssektorn i hög grad är en åldersfaktor. För kommunalt anställda kvinnor har medelåldern ökat mer än inom den privata sektorn. Nivåskillnaderna kan i hög grad förklaras med detta. Kvar står förändringstakten, och detta är kanske ännu intressantare. Relativt sett har utvecklingen i kommuner och landsting klart varit ännu mer negativ än kurvan här visar. År 1990 var skillnaden mellan kvinnor i kommuner och landsting mycket större, till kommunernas fördel. Nu har kommuner och landsting samma sjukfrånvaro som en privata sektorn man korrigerar för ålderskillnader. Utvecklingen under 90-talet innebär dock att den kommunala sektorns utveckling av sjukfrånvaron varit mycket sämre än den privata.

Sjukfrånvaron slår tungt mot kommuner och landsting eftersom 80 % av de anställda i kommuner och landsting är kvinnor. Strategin måste i framtiden vara både för den offentliga sektorn och för det privata näringslivet, att utforma arbetsförusättningar, arbetsmiljö och arbetsorganisation så att morgondagens arbetsplatser passar personer i gruppen 50+, både män och kvinnor. Jag återkommer senare till den frågan.

Det finns en paradox i systemet. Å ena sidan säger vi att det behövs mer arbetskraft. Vi tycker att arbete är en värdig livsform. En till 67 års ålder förlängd pensionsålder diskuteras men de allra flesta slutar faktiskt av arbetsutmattnings redan vid 60 års ålder, och även dessförinnan. Det finns alltså

ingen kongruens mellan den önskvärda utvecklingen och den faktiska utveckling som vi ser.

(Bild 10 och 11) Ytterligare en dimension som vi tittat på är skillnaderna mellan olika län. Där har vi neutraliserat till skillnader i åldersstruktur. I dagarna har vi gjort en genomgång och undersökt om det kan bero på olikheter i branschstrukturer. I Stockholm t.ex. utgörs en mycket mindre andel av befolkningen av kommun- och landstingsanställda jämfört med hur det är i Västerbotten och Norrbotten. Det är dock framför allt åldersfaktorn som slår in. Den andra faktorn spelar inte så stor roll, så de här siffrorna kvarstår – dvs. i den meningen oförklarliga fakta när det gäller varför det skulle vara så stora skillnader mellan olika delar av landet. Den hypotes som här förs fram ligger det nog något i. Här finns det nog övergångseffekter, sambandseffekter, vad gäller olika delar av landet – traditioner, sättet att hantera olika frågor inom försäkringskassan eller bland läkare liksom attityder och värderingar – som kan förklara en del av detta. Det finns säkert en oklarhet mellan t.ex. arbetsmarknadspolitiska åtgärder och sjukskrivning som det finns anledning att fundera över.

(Bild 12 och 13) Jag ska inte trötta med ytterligare statistik på denna punkt men jag vill lägga till lite grann om diagnoser, som för övrigt styrks av de ytterligare mjuka fakta som vi nu samlar in. Även där är statistikunderlaget bristfälligt, bl.a. beroende på att riksdagen, säkert av goda integritetsskäl, sade nej till samkörning av diagnoser och sjukfall, som ju RFV hade uppe i början av 1990-talet. Vi kommer att säga att man nog bör titta på frågan igen, med den förutsättningen att dagens datorteknik och annat möjliggör ett system som tillgodoser den enskildes integritet och samtidigt gör det möjligt att koppla diagnoser till sjukfalls längd. Jag bedömer det som oundgängligen nödvändigt för att på något sätt kunna hitta de rätta åtgärderna.

Den stora gruppen sjukskrivningar sammanhänger fortfarande med rörelseorganens sjukdomar – rygg och muskler. Men den intressanta skillnaden ligger i att kommunal- och landstingsanställda i dubbelt så stor omfattning är sjukskrivna för mentala sjukdomar. Och då talar vi i detta sammanhang inte om de stora mentala sjukdomarna schizofreni osv. utan stresshanteringssjukdomar, depressionssjukdomar, etc. Det är också ett faktum som man får ta till sig.

(Bild 14) Det finns, som jag talade om tidigare, en disproportion mellan försäkringskassans resurser och det faktiska läget. 75 % av ersatta dagar i pågående fall vid årsskiftet avsåg fall som hade pågått längre tid än ett år. Det betyder ju omvänt, utan att man exakt kan ta denna siffra, att 60–70 % av sjukförsäkringens kostnader sammanhänger med dessa relativt få långvariga sjukfall. Men 70 % av ärendehantering avser fall som är kortare än 60 dagar och som, lite slarvigt men ändå rätt uttryckt tror jag, är fall där majoriteten av sjukfall går över av sig själva. Det betyder att försäkringskassan är sysselsatt med en oproportionerligt stor andel administration av kortvariga sjukfall, och resurserna för de viktigaste insatserna, för de färre men viktiga fallen som är besvärande för den enskilde och som kostar samhället mycket, har under senare år faktiskt minskat. Det har också betydelse för de förslag som vi har diskuterat och kommer tillbaka till.

(Bild 15) Slutligen har vi presenterat en sammanställning som ni naturligtvis känner igen. Avgifterna för sjukförsäkringssystemet består huvudsakligen av arbetsgivaravgifter på för närvarande 8,5 % av kostnaderna. Om man gör en sammanställning för 90-talet ser dessa kostnader ut som på bilden. De underskottsproblem på sjukförsäkringens område och beträffande sjukpensionen som vi nu ser har uppkommit under senare år. Det ska ställas i relation till de stora plus som statskassan hade under tidigare år och som naturligtvis i sig var viktiga bidrag till budgetsaneringen.

Definitionen på kostnaderna varierar. Flera av er känner säkert till från olika sammanhang att det varje år är en diskussion och förhandling mellan Finansdepartementet och Socialdepartementet om vilka kostnader som avgiften avses täcka. De varierar mellan åren. Ni får alltså ta detta mer som en ögonblicksbild av situationen.

Därmed går jag över till nästa fråga. Det är klart att en långsiktig och stabil sjukförsäkring enligt alla rimliga ekonomiska principer förutsätter ett samband mellan avgifter och kostnader av annat slag än vad vi nu har inom ramen för det nuvarande sättet att organisera och redovisa detta. Men det kommer jag till i ett senare avsnitt.

Jag stannar där och lämnar ordet fritt för de frågor som ni säkert har baserat på det material som ni redan har fått.

Ordföranden: Vi har då gått igenom den första delen som avser bakgrundsbeskrivningen av faktaanalysdelen. Ordet är då fritt.

Bo Könberg (fp): Jag ska försöka hålla mig till den första tredjedelen som handlar om hur verkligheten ser ut och den analys som utredningen har gjort. I vissa avseenden är det väldigt oroväckande siffror som presenteras, och det är ett mycket intressant material som utredningen har tagit fram.

Jag har en fråga som rör bilden, som är mycket tydlig, av att det är i den offentliga sektorn, framför allt kommuner och landsting, som de stora försämringarna har ägt rum under slutet av det senaste årtiondet. Samtidigt tycker jag att den är förbryllande om man ser på de geografiska skillnaderna. Om jag förstod bilden rätt är frånvaron för kvinnor exempelvis i Västerbotten 9 och oerhört mycket lägre i Halland. Men om vi tar Stockholms län så tycks siffran vara 5. Då undrar jag: Är arbetsförhållandena i förskolor, på sjukhem och på vårdcentraler i Västerbotten så oerhört mycket sämre än i t.ex. Stockholms län, eller har de nedskärningar som har gjorts under 90-talet beroende på den ekonomiska krisen varit oerhört mycket tuffare i Västerbotten än de har varit i Halland? I vilket utsträckning har utredningen försökt att få något grepp om det?

Min andra fråga gäller ett avsnitt i delbetänkandet som handlar om sjukvårdens eventuella samband med sjukskrivningarna, alltså den diskussion som förs om huruvida människor står i vårdköer, operationsköer eller rehabiliteringsköer och uppstår sjukpenning under tiden som de väntar. Vi har haft försöksverksamheter som alla vet med finansiell samordning i några kommuner i fyra fem län under några år och som pågick t.o.m. 1997. Om man ska tro de utvärderingar som Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen gjorde så kunde ganska stora besparingar göras. Utredningen nämner detta i ett kapitel och i en bilaga i betänkandet. Och det som jag är intresserad av nu

är: Vilken bild har du i dag? Är detta en viktig fråga? Ni har lovat att återkomma till den i slutbetänkandet.

2000/01:SfU1
Bilaga 5

Jan Rydh: Det finns ett antal förbryllande frågor bakom de regionala skillnaderna. Jag får då tyvärr hänvisa till att det statistiska underlaget inte föreligger för att svara riktigt på den frågan. Det finns nämligen inte de sektorsuppdelade uppgifter på regional nivå som är statistiskt säkerställda och som kan jämföras med varandra. Vi kommer att föreslå åtgärder så att det i framtiden ska bli möjligt att svara på den frågan.

Generellt kan man nog säga att man inte kan dra slutsatsen att skillnaden beror på att t.ex. landstings- och kommunanställda i Stockholmsområdet skulle vara sjukskrivna i mindre utsträckning. Detta redovisar hela länen. Samma sjukskrivningstal i Västerbotten och Stockholm resulterar i olika nivåer i dessa båda län. Det är svårt att förklara. Som lätt inses, som min matematiklärare sade, så blir det så. Huruvida detta är fallet vet vi faktiskt inte. Men man kan omvänt säga att när vi talar om förändringen så måste uppenbarligen försämringen också ha varit lika stor i dessa befolkningstunga områden av landet. Eftersom vi talar om själva den relativa försämringen så måste den för att slå igenom ha slagit igenom även där. Men nivåerna mellan landstingsanställdas och kommunanställdas sjukfrånvaro i olika län vet vi ingenting om.

Den andra frågan gällde sjukvården. Den har vi berört i ett kapitel, och vi har bett Statskontoret att gå vidare i fråga om detta, så vi kommer att ha en ytterligare diskussion om det. I dag skulle jag vilja säga att vi har noterat att det har pågått ett stort antal försök med friare samarbetsformer mellan försäkringskassa, arbetsmarknadsmyndigheter, landsting, sjukvård och även kommuner och inte minst i vissa fall företag och företagshälsovård. Generellt kan man säga att alla sådana friare samverkansformer är bra. Jag skulle i dag vilja säga att vi inte har underlag för att värdera om den ena formen är bättre än andra. Men jag kan väl avslöja att vi i slutbetänkandet kommer att skriva en mera allmän reflexion över detta av den innebörden att vi har noterat att det under hela 90-talet och långt dessförinnan ständigt har pågått ett antal bra försök men som tyvärr aldrig slår igenom. Man kallar t.ex. ett bra försök för Värmlandsmodellen. Men Värmlandsmodellen vill man ju inte försöka införa i Stockholm eftersom den heter Värmlandsmodellen. På något sätt finns det här ett hinder. Detta kan ju ha en del organisatoriska frågor i sig. Jag tror att om statsmakten ska hantera denna stora budgetkostnad, så får man nog skaffa sig ett bättre organisatoriskt grepp över dessa frågor. Man kan också säga att detta lite grann handlar om diskussioner mellan stat och landsting i form av Dagmarpengar, dessa andra 250 miljoner som nu förhandlas på en mycket övergripande nivå. De skulle kunna användas på ett mer riktat sätt om man skapar sig ett bättre grepp. Men det är en mer allmän reflexion som är så att säga en följd av en del iakttagelser som vi har gjort.

Bo Könberg (fp): Det är klart att det är trist att ni inte har underlag och att ni trots stora ansträngningar inte får fram det, så att man kan få reda på vad skillnaderna mellan Västerbotten och Stockholm består i, och allra helst varför de finns.

Vågar jag ändå fråga om du själv har någon uppfattning i hur det ser ut? Tror du att det bakom detta kan dölja sig att det är exakt samma frånvaro på en vårdcentral i Västerbotten som på en vårdcentral i Stockholm eller i en förskola på det ena stället jämfört med det andra stället?

Jan Rydh: Jag måste som utredare säga att jag inte vet. Jag skulle vilja säga att jag däremot tror att det finns ett samband – jag vet inte, men jag vågar säga att jag tror, men när det gäller den första frågan kan jag inte ens tro – på så sätt att sjukfrånvaron har ett samband med det arbetsmarknadspolitiska läget. Det betyder att om ett vårdbiträde i det inre av skogslandet har ont i ryggen, så är alternativa arbetsmöjligheter, omplaceringsmöjligheter, rätt så små. Vad återstår då för den läkare och den försäkringskassa att göra som har en person framför sig som har ont i ryggen, men som i och för sig skulle kunna vara arbetsför på något annat sätt, kanske på någon annan plats inom kommunen, landstinget eller på en fri arbetsmarknad? Sjukskrivning blir på något sätt den sista restposten då.

Man kan diskutera huruvida det då är sjukskrivning som är den befogade åtgärden eller om det är andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder – vem som ska bära kostnaden för detta. Men detta kan ju sägas vara ett bokföringsmässigt kineseri, men det är ändå inte oviktigt i detta sammanhang. I detta sammanhang kan det också ha utvecklats lokala och regionala traditioner och föreställningar.

Lennart Klockare (s): Jag ska naturligtvis också hålla mig till bakgrunden. Det är ganska intressant att se bilder och statistik över frånvaron under 70- och 80-talen osv. och se att frånvaron var väldigt hög och att männen under 60- och 70-talen hade den största frånvaron. Har ni tittat på vad orsaken kan vara? Inom de manliga områdena kanske arbetets art har förändrats mycket. Jag tänker t.ex. på skogsarbetare. De finns ju egentligen inte kvar. Samma sak gäller gruvarbetare. Inom de kvinnliga yrkena, vård och omsorg, är det däremot fortfarande tunga lyft osv. Har detta påverkat dessa bilder eller den utveckling som har skett?

Hur ser du på sambandet mellan en hög arbetslöshet och sjukfrånvaron? Man kan väl av de bilder som du har visat konstatera att under saneringsperioden och under den tid då arbetslösheten ökade så sjönk sjukfrånvaron, medan det är tvärtom nu, dvs. att sjukfrånvaron ökar nu när arbetslösheten minskar. Hur kopplar du ihop detta samband?

Min sista fundering berör lite grann det som Bo Könberg var inne på och som du kanske också i viss mån svarade på, nämligen den omflyttning av människor som har skett i detta land. Glesbygden har förlorat friska människor som har flyttat till tillväxtcentrum för att jobba, medan äldre människor och människor med krämpor blir kvar. Detta påverkar ju också statsbidragen och både kommunernas och landstingens ekonomi. Har du sett något samband i fråga om detta?

Jan Rydh: När det gäller arbetets art är det en reflexion som jag tror kan vara befogad. Det är klart att i det traditionella industrisamhället så var ju de stora arbetsskadorna och sjukfrånvaron koncentrerade till det tunga industriarbetet. Man genomförde då genom lagstiftning, genom förhandlingar och i arbetsgi-

varnas självklara egenintresse stora insatser för att minska denna typ av skador. Det är ju det som är led i rationaliseringen.

Fortfarande finns det, vilket framgår av en annan undersökning som vi kommer att presentera i slutbetänkandet, klara samband mellan de tyngre jobben, manliga och kvinnliga, och sjukfrånvaron. Man kan nog säga att kvinnors arbetsområden – om vi nu talar om det nu så berömda mantrat vård, skola och omsorg – i många fall också är fysiskt tunga, speciellt när det gäller vården. Då finns det anledning att fundera över dessa konsekvenser. I detta sammanhang finns det nog ett samband med arbetets art som egentligen inte beror på skillnader mellan könen. Men nu är det ju så att det är kvinnor som i dag har de tunga jobben. Förr var det männen i t.ex. gruvorna, och då vidtog man åtgärder mot detta. Nu är det kanske dags att fokusera på dessa tunga kvinnoarbeten, som är tunga fysiskt och psykiskt, till skillnad från kanske tunga industriarbeten. Det är en mer komplicerad bild.

Det finns ett stort antal internationella studier när det gäller arbetslösheten. Man kan säga att det på makronivå finns ett samband mellan arbetslöshet och sjukfrånvaro, alltså ett omvänt samband, vid ökad arbetslöshet minskar sjukfrånvaron. Man är mer mån om sitt jobb, etc. Man kan säga att denna allmänna trend förklaras till viss del av detta. Men det förklarar ju inte varför arbetsmarknadspolitikens förändringar just skulle slå särskilt mycket mot den offentliga sektorn och bara mot kvinnoyrken. Den andra delen av frågan kvarstår i alla fall.

De regionala skillnaderna har i viss utsträckning med arbetsmarknaden att göra därför att alternativen i fråga om arbetsplatsanpassning ju inte finns när det inte ens finns någon annan arbetsplats att anpassa till den som är frånvarande. Om man har ett jobb och inte klarar av det, så är man utestängd för resten av livet om man nu inte vill eller inte kan flytta.

Åldern är viktig. Det är ju samma faktor. Åldersförskjutningen förklarar en stor del av skillnaden mellan kommuner och landsting i nivå. Det påverkar naturligtvis också de olika länens åldersförskjutningar. De regionala skillnader som jag visar är ålderskorrelerade. De är alltså borttagna utifrån detta. Vi kommer i slutbetänkandet dessutom att göra en motsvarande kurva, som jag nyss visade i fråga om branscher, som är åldersförändrad. Då får vi en annan kurva. Men då framgår ännu tydligare denna relativa klara försämring för kommuner och landsting och förbättring i den privata sektorn.

Sven-Erik Sjöstrand (v): Jag har två frågor. I delbetänkandet gör du en jämförelse med Norge och sjukförsäkringen där. Min första fråga gäller att det norska sekretariatet uppger att arbetsmiljömässiga ändringar inte har haft någon avgörande betydelse för den ökade sjukfrånvaron i Norge. I så fall har vi en något annan syn. Tror du att arbetsmiljöutvecklingen skiljer sig åt mellan Sverige och Norge, och hur ser du på den norska situationen? Jag skulle vilja att du kommenterade detta lite mer.

Min andra fråga har vi varit inne lite grann på. Den rör sig om kvinnors och mäns sjukfrånvaro. Du skriver i delbetänkandet att de bör behandlas var för sig i en modell. Det finns stora skillnader när det gäller både nivå och trendmässig utveckling. Nu undrar jag vilka orsaker du ser till att sjukfrånva-

ron skiljer sig åt mellan könen. Vi har resonerat lite grann om det, men du kanske skulle kunna utveckla det lite till.

Jan Rydh: I slutbetänkandet finns ett särskilt kapitel där vi av tidsbrist har koncentrerat oss på Finland, Danmark, Norge och Holland. I den första delen redovisas vad man sade i Norge då. Nu i höst har Norge presenterat sin utredning som snarast motsäger vad som då sades. Man konstaterar, på samma sätt som vi, att det finns samband mellan arbetsplatser och sjukfrånvaro. Detta var alltså ett referat från den dåvarande norska undersökningen.

Man kan för övrigt säga att man i Norge har dragit en slutsats, och den norska utredningen föreslår som en markering av arbetsplatsens betydelse att arbetsgivarna efter sjuklöneperioden – som i Norge är 16–18 dagar, tror jag, alltså ungefär som hos oss – under hela sjuklöneperioden därutöver ska betala en självrisk på 20 %. Något av vår modell kommer tillbaka även där.

Holland har infört ett system som innebär att samhället och riksdagen tar ansvaret för grunderna i systemet och talar om vad den lägsta sjuklönenivån ska vara. Sjuklön utbetalas under ett år. Men sedan överlämnar man detta till den allmänna försäkringsmarknaden. Arbetsgivarna får försäkra sig, vilket ju innebär att man inte har 60 dagars sjuklön utan 365 dagars sjuklön. Sedan får arbetsgivaren försäkra sig för denna risk. Även där har man alltså en markering av arbetsplatsens samband, och via arbetsgivaren betalas sjukförsäkringen. Detta finns även i andra länder.

Jag tror jag vågar säga att det internationellt sett inte är radikalt att säga att det finns ett samband mellan arbetsmiljöer och sjukfrånvaro. Men än en gång förklarar det naturligtvis inte sjukdom. Sjukdom och sjukfrånvaro är inte samma sak. Jag brukar ta ett eget exempel på detta. När jag var barn sade min mamma att man fick vara borta från skolan om man hade mer än 37,8 grader. Viss feber kunde man ha och ändå gå till skolan. Jag var visserligen lite febrig, men jag kunde inte vara sjukfrånvarande från skolan för detta. Det är naturligtvis hela tiden fråga om vad som är lämpligt. Och tack och lov så tvingade min mamma mig till skolan då och då när jag försökte simulera någonting annat. Man måste alltså vara på det klara med den här typen av begrepp. Sjukdom är någonting annat än sjukfrånvaro.

Sedan kommer vi in på orsaker och kön. Jag måste uppriktigt säga att jag på samma sätt som ni även i fråga om detta bara kan spekulera. Och från utredningens synpunkt kan jag säga att vi inte har kunnat och inte sett som vår uppgift att förklara orsakerna. Vi vill beskriva hur det är. Sedan tror vi faktiskt att varje klok arbetsgivare med hänsyn till vad jag nyss sade om sysselsättningsläget nog kommer att försöka vidta åtgärder som gör att man kan behålla den personal som man så dyrt har rekryterat. Men det behövs ett antal stimulansåtgärder och aktiviteter i dessa sammanhang.

Om man ska spekulera om orsakerna så sade jag tidigare att vi ska komma ihåg att vi under 90-talet har haft den första generationen av dubbelarbetande kvinnor som i arbetslivet har uppnått 55 års ålder. Och det kan ha betydelse. Dessa kvinnoyrken är i dag tunga och stressande, och det sker neddragningar av resurser inom dem.

Jag tror inte att man inom landsting och kommuner har sämre chefer eller sämre organisation än i näringslivet, om vi tar ett sådant exempel. Men man

har betydligt äldre personal, och det fordrar en alldeles särskild anpassning av arbetsförutsättningarna för den personal som man faktiskt har och som man faktiskt vill ha.

Margit Gennser (m): Vi tittar ju på en rad makroeffekter. Vi hörde i genomgången och såg i diagrammen att 40-talisterna nu ökar och är en mycket tung grupp. Jag funderade då lite grann på om denna ökning egentligen beror på att det är en så stor ålderskull som slår igenom i diagrammen. Om man hade gjort en längre tidsanalys, hade vi då sett att denna grupp var stor även när det gäller sjukfrånvaron för 10–15 år sedan? Kan en del av deras benägenhet till sjukfrånvaro bero inte på bara att vi har fått dubbelarbetande kvinnor i den generationen – det har vi ju fått – utan också på att de uppfostrades till att ha mycket större förväntningar än tidigare generationer, delvis därför att de var så många och att det låg lite grann i tidsandan?

Jag har även en annan fråga som gäller Norrlandsproblemen. Det är alldeles riktigt att det måste finnas stora samband mellan arbets- och industri-strukturer osv. Men jag blev förvånad över en sak, nämligen att Västerbotten har lika höga siffror som Norrbotten, eftersom det ju finns fler småföretag i Västerbotten. Är det möjligtvis så att det också finns en mycket utpräglad informell sektor i de norra delarna i förhållande till landet i övrigt? Ser mönstret ut på samma sätt i Blekinge, och såg mönstret ut på samma sätt i Blekinge för tio år sedan?

Jan Rydh: Om vi håller isär begreppen sjukdom och sjukfrånvaro så är det klart att attityder och värderingar betyder en hel del, bl.a. attityder allmänt i samhället, alltså attityder till arbete, fritid och val man gör i livet. Den yngre generationen har, med ökad standard, i den meningen kanske blivit lite klo-kare, om jag får uttrycka mig så, dvs. att det inte bara är arbetet som gäller. Men tyvärr kan jag säga att det inte finns någonting som säger att den stora sjukfrånvaron nu skulle bero på att det är en större grupp människor som inte vill jobba. Om så vore fallet tror jag att det är riktigt att säga att man först skulle se genomslaget i fråga om den korta sjukfrånvaron, dvs. att man tar sig ett antal fridagar då och då och inte var så noga med jobbet längre. Men att någon tycker att det inte är så kul att jobba och börjar planera för långtids-sjukskrivning kan naturligtvis förekomma, men jag tror inte att det är någon grundförklaring. Men naturligtvis spelar åldersförskjutningen roll, och vi har tittat på den. Och vi håller just nu på att göra en ålderskorrelerad skala. Denna statistik kommer att redovisas i slutbetänkandet.

(Bild 16) Men vi har också tittat en del framåt, vilket kan vara intressant. På min bild visar kurvorna olika alternativ. Vi har tittat på åldersstrukturfördelningen fram till 2010. Den svarta kurvan representerar sjukpenningkostnaderna fram till 2010 om nuvarande sjuktal består. Under de kommande tio åren finns det inga stora strukturella åldersförändringar som skulle öka sjukpenningkostnaderna. I fråga om detta kan man andas ut. Men jag ska tillägga att det gäller under förutsättning av nuvarande låga sysselsättningsfrekvens i åldrarna 55+. Om vi skulle lyckas, vilket vi vill, med målet att fler ska jobba mellan 55 och 65 eller 67 års ålder så får vi en stor positiv effekt av detta i samhällsekonomin, privatekonomin och mycket annat. Men det kommer också att innebära en kostnad i ökad sjukfrånvaro. Då kommer vi tillbaka till

att om man arbetar med budgettak, för att nämna detta, så har vi ett problem. Då får vi nämligen en kostnadsökning i budgettaket. Vi får samtidigt en intäktsökning i fråga om avgifterna, men den får inte användas. Jag kommer tillbaka till detta argument också framöver.

Den röda kurvan, som bara är med som ett varnande exempel – jag tror inte att vi ska hamna där – visar kostnaden om samma utvecklingstendens som hittills fortsätter. Mellankurvan visar vad som händer om vi halverar ökningstakten i sjukfrånvaron. Då hamnar vi ändå i reala termer på en sjukförsäkringskostnad som närmar sig 50 miljarder år 2010 i stället för de drygt 30 miljarderna i dag. Och den undre kurvan visar om vi förbättrar sjukfrånvaron. Det är en mycket optimistisk kalkyl.

Jag skulle vilja säga att vi får anse det som en stor framgång om vi hamnar någonstans mellan den svarta och den gula kurvan. Sedan beror det på i vilken mån vi lyckas få fler äldre människor att vara kvar i arbete. Då måste man också ta kostnaderna för detta i form av en viss ökad sjukfrånvaro.

Margit Gennser (m): Jag är mycket tacksam över detta med utgiftstaket. Just när man sysslar med försäkringar, alltså ett system med en rättighetslagstiftning i grunden, så är det i mitt tycke lite grann befängt att ha ett utgiftstak. Vi behöver andra mekanismer så att vi kan styra det hela. Jag undrar: Kommer utredningen att gå in på detta också, eftersom det egentligen är en mycket viktig punkt för hur vi ska hantera dessa problem i framtiden, även om det inte ligger inom vårt område utan på Finansdepartementets?

Jan Rydh: Jag kommer till det sedan. Men vi kommer att ha ett stort kapitel där vi diskuterar hur man ska utforma ett sjukförsäkringssystem i försäkringsmässiga former som innebär att man skapar ett autonomt sjukförsäkringssystem, fortfarande i offentlig regi. Jag kan väl också säga att för min del och för utredningens del kommer vi att föreslå att regering och riksdag tar ställning för att utveckla ett sådant system.

Ordföranden: Det blir nästa del i den redovisning vi får nu i dag.

Då går jag vidare. Jag har fyra till anmälda. Jag skulle vilja föreslå att vi drar ett streck efter den omgången och bryter för en liten paus.

Birgitta Carlsson (c): Det råder ingen tvekan om att det är viktigt att vi vänder den här trenden. Vi har lite olika recept på hur det här ska lösas.

Du visade en kurva i början där det var ökningarna även på 80-talet. Jag undrar om du har gjort en jämförelse däremellan och vad man i så fall gjorde den gången för att vända trenden och minska sjukskrivningarna.

Vi är nog också överens om att rehabiliteringsåtgärderna behöver sättas in mycket tidigare än vad som sker i dag. Dessutom borde de sjukskrivna, tycker jag, ha större möjligheter att själva påverka hur de får ta emot rehabilitering. De borde även ha möjlighet att få det under längre tid än vad som går i dag, ett år.

Sedan har jag också hört påståenden från några håll om att det är svårt att rehabilitera personer som har s.k. utbrändhet. Jag undrar vilken syn du har på det.

Jan Rydh: 80-talet, ja. Vi har ju gått igenom olika åtgärder. Man ska komma ihåg att då infördes bl.a. karensdagen, som ni vet. Då gjorde man också vissa andra förändringar i uppstramande syfte, kanske man kan säga. I övrigt ska jag väl erkänna att vi faktiskt inte har hunnit att göra någon analys som gör att jag på ett utredningsmässigt sätt kan svara på din fråga på den punkten. Vi har noterat vad som gjordes då. I övrigt har vi måst koncentrera oss på de senare årens utveckling utan den typen av i och för sig mycket befogade jämförelser. Men det finns kanske anledning att återkomma till det senare.

Vi kommer också tillbaka till dina frågor under det tredje avsnitt som jag tänkte ta upp, om de tidigare rehabutredningarna och den anställdes möjligheter. Det är en viktig del. Principiellt kan man säga att sjukförsäkringens utformning som försäkring inom eller utanför budgettaget ju är ett tekniskt system som snarast har att göra med vissa stimulanser och vissa kostnadsfördelningar. Men åtgärderna är ju inte förändringar i systemets tekniska natur, utan de är av det slag som du tar upp här. Då måste man titta på själva processen: Vad händer? På vilket sätt tas man om hand när man börjar uppvisa olika symtom?

Jag är ingen medicinare, så jag ska avstå från att svara på frågan om utbrändhet. Jag vill dock notera, som det sades här, att när vi diskuterade det här i utredningen med den medicinska expertis som vi då förfogade över var man mån om att inte längre kalla det för utbrändhet. Det låter nämligen just så definitivt som det inte är. I den meningen har man naturligtvis alltid den uppfattningen att sjukdomar och symtom kan botas med rätt och tidig behandling. Det är klart att även den som är utmattad, lider av utmattningsdepression eller har svårt med sitt liv i största allmänhet beroende på arbete och andra omständigheter naturligtvis har chansen att komma tillbaka. Det är ingen obotlig företeelse.

Désirée Pethrus Engström (kd): Jag har både kommentarer och lite frågor. Det första gäller statistikproblemen som du nämner på s. 63. Jag tycker att det är bra att det kommer upp på bordet så att vi förhoppningsvis får till en förändring och kan jobba vidare. Precis som du skriver här saknas uppgifter om diagnos, yrke, arbetsplats och arbetsgivare för att vi ska kunna jobba så att säga mer förebyggande framöver och snabbare komma till åtgärder. Det tycker jag är bra.

Så till arbetsgivarna och deras syn på sjukskrivningstalen. Vad jag förstår har det inte ingått några arbetsmarknadsparter i utredningen. Men ni kanske ändå har samtalat – du nämnde SAF och statistiken – kring hur arbetsgivarna själva ser på de åtgärder som är nödvändiga eftersom även de korta sjukskrivningarna naturligtvis kostar pengar för företag och där någonting säkert också behöver göras.

När det gäller resurser och försäkringskassornas roll är det väldigt lite beskrivet. Det resoneras egentligen ganska lite om det i delbetänkandet, vad jag kan se. Det tycker jag är väldigt viktigt. Det är en av de viktigaste aktörerna vi har i sjukförsäkringssystemet. Enligt rehabiliteringsförordningen har de fortfarande det yttersta ansvaret för att en rehabiliteringsplan kommer till stånd. Det är de som kan se till att motverka de långa sjukskrivningarna. Incitamentet hos arbetsgivaren ligger på att ta bort de korta sjukskrivningar-

na, medan incitamentet för de långa sjukskrivningarna ligger hos försäkringskassan. Det har naturligtvis betydelse för sjukskrivningsgraden. Det är det uppdrag ni har i den här utredningen, så om du har några synpunkter kring försäkringskassans roll och kompetensutveckling vore det väldigt intressant. Där har man ju tydligen dragit ned resurserna med 25 % de senaste fem åren. Vilken betydelse har det haft för sjukskrivningstalen?

Sedan nämnde du kvinnors hälsa och att den är sämre. Det tror jag också. Det här är den första dubbelarbetande generationen, som du säger. Det är en viktig faktor. Många kvinnor som kommit upp i 55-årsåldern är trötta samtidigt som neddragningarna i den offentliga sektorn har skett.

En annan fråga gäller inläsning på arbetsmarknaden. Det har man skrivit lite grann om i medierna. Det där tycker jag att jag känner igen från rehabiliteringsarbetet. Det ökar sjukskrivningsfrekvensen. När en person är under rehabilitering på arbetsplatsen och man inte hittar andra åtgärder är inte arbetsförmedlingen beredd att gå in eftersom personen inte är arbetslös. Det här tycker jag är ett problem. Jag skulle vilja veta om du har någon kommentar till om arbetsförmedlingen och dess resurser har ingått i era resonemang.

Jan Rydh: Vi har haft en hel del diskussioner med fackliga organisationer som ingår i referensgrupper som vi har arbetat med. Vi har också fått en hel del statistik därifrån. De kanske själva ska förklara sin syn. Jag ska inte tolka vare sig arbetsgivarna eller facket. Man kan säga att många arbetsgivare inom både privat och offentlig sektor gör stora insatser i eget intresse för att förbättra sin arbetsmiljö. Därför säger jag att det finns en drivkraft för varje arbetsgivare att se till att man erbjuder sina anställda en bra arbetsmiljö i mycket generell mening på många olika sätt. Inte minst tror jag att det kommer att accentueras i den situation arbetskraftsmässigt som vi nu befinner oss i. Det kommer att vara ett självklart egenintresse. Här gör arbetsgivarorganisationer och andra fackliga organisationer ett stort arbete och på enskilda arbetsplatser också. Det är den första punkten. Jag har ingen generell kritisk syn på arbetsgivarnas engagemang och intresse.

Sedan är det en annan, ska jag säga, facklig förhandlingsfråga mellan arbetsgivare, där även facket har en principiell synpunkt som kan vara viktig. Denna arbetsgivaravgift, som är fastställd i lag – 8,5 % – är ju en del som tas av det som man kan kalla för produktionsutrymmet. Båda parter har naturligtvis intresse av att hålla den avgiften så låg som möjligt. Det är ju någonting som tillhör arbetslivet. I den meningen, kan man säga, finns det en skeptisk inställning, klart dokumenterad från båda parter, till åtgärder som syftar till att överföra kostnader på arbetslivet, från försäkringen till arbetslivet.

Nu är det där en diskussion som något har förbryllat mig. Kostnaden finns ju där redan eftersom i princip de 8,5 % avser att betala för den sjukfrånvaro som man faktiskt har. Inom parentes kan man säga att vi har räknat ut vilken avgift som egentligen behövs nu för att täcka underskottet. Jag vet att riksdagen har tagit ställning – eller det finns i alla fall en proposition – till en viss ökning av arbetsgivaravgiften och omfördelning. Den är nog för snålt tilltagen. Jag skulle tippa på att den ska ligga på inte 8,5 % utan snarare 9,5 % eller något sådant om man ska få balans i det sammanhanget, så kostnaden finns där. Det ligger, tror jag, i den meningen ett intresse för arbetsmark-

nadsparterna att hitta åtgärder som så att säga drar ned den faktiska kostnaden.

Så till försäkringskassans roll. Det är riktigt att vi inte har skrivit så mycket om det. Vi kommer tyvärr kanske inte heller att kunna skriva så mycket om just detta, men däremot om försäkringskassans roll i själva processen. Att vi inte skriver så mycket om det beror på att vi har uppfattat direktiven så att detta inte är någon organisationsutredning för försäkringskassan, vilket inom parentes sagt vi kommer att föreslå att man borde tillsätta. Det har nämligen bäring framöver. Försäkringskassans roll finns det anledning, att stärka. Men det bör ske samtidigt som vi också diskuterar företagshälsovårdens roll, samarbetsfrågor mellan försäkringskassan och annat.

När det gäller försäkringskassans resurser är det ju till sist ni, riksdagen, som avgör vilken tilldelning man får. Det är riktigt att även försäkringskassan har fått besparingar. Jag har i den meningen ingen kritik att rikta mot försäkringskassans prioriteringar. Försäkringskassan har ju paradoxalt nog lagt mer resurser de senare åren på att hantera de korta utbetalningarna än på rehabiliteringsfallen. Det skulle man kunna vara kritisk till om det nu inte var så att ni, dvs. riksdagen, samtidigt har bestämt att det i lag är så att man ska ha sin sjukpenning på givet och föreskrivet sätt. Man kan ju inte säga till folk: Nu får du inte någon sjukpenning för vi måste syssla med rehabilitering. Däremot har man rätt att säga: Vi har tyvärr inte resurser för rehabilitering. Det är ett regelsystem som försäkringskassan arbetar efter som i det sammanhanget är begripligt men som skapar de här konsekvenserna.

Inläsningseffekten kommer vi faktiskt att beröra. Det finns ju ett antal fall som är sjukskrivna, där läkaren noterar: Nu är egentligen den medicinska behandlingen över. Du ska nu få en omplacering. Du bör gå på en Ami-kurs eller något sådant. Då säger man från a-kassan: Tyvärr, det är sex månaders väntetid. Då har läkaren eller försäkringskassan inte något annat val än att sjukskriva i sex månader till. Egentligen tycker jag att man skulle diskutera om inte den kötiden i så fall skulle betalas av a-kassemedel. Man är då faktiskt färdigbehandlad. Det är ju ingen skillnad i kostnad för samhället, men det är en markering av principen. Det har också att göra med en fråga som jag inte svarade Bo Könberg riktigt på, nämligen om sjukvårdens roll i det sammanhanget. Kötiderna tittar vi också på. De kanske inte spelar så stor roll som man tror, ska jag generellt säga. Men när det är kötider som beror på att sjukvården har kö kan man ju diskutera om inte den kostnaden i stället ska överföras på det område där kön ligger för att renodla och skapa press. Men ett mycket närmare samarbete mellan försäkringskassan och arbetsförmedlingen, den lokala arbetsförmedlingsnämnden, är nödvändig.

Begreppet arbetslös men inte arbetsför är ett problem. Man är sjukskriven och får beskedet: Gå nu till arbetsförmedlingen. Där säger man: Men du är inte arbetsför. Och så är man tillbaka i sjukskrivningsmodellen igen. Vi tittar just på det problemet.

Ronny Olander (s): Din utredning är oerhört central och viktig med tanke på att den griper in i jag höll på att säga hela livet, både i arbetslivet och i privatlivet – i arbetslivet för dem som har arbete men även för den arbetskraft som står utanför och är arbetslös.

På något sätt ska man ju formulera ihop sig, både din utredning och andra utredningar, till någon typ av helhetens tänkande. Min fråga är: Hur mycket är privatrelaterade symtom, problem som man för till arbetet och omvänt också från arbetet så att säga tillbaka till privatlivet? Har man tur och Gud är god och man blir strax över 90 år så lever man 800 000 timmar. 10 % av den tiden – det är 40 år gånger 2 000 timmar, om man jobbar heltid och lite till – är den tid man är på arbetet. Då är det naturligtvis så att man politiskt måste försöka ta ett mycket större grepp än bara sjukförsäkringen i arbetslivet och även se omkringliggande faktorer. Min fråga är: Hur mycket kan man tro eller veta är privatrelaterat?

Likadant borde för helhetens tänkande den förebyggande arbetsmiljön, hälsostilar, hälsovård, inte minst företagshälsovård medicinskt och tekniskt och den psykosociala arbetsmiljön så att säga fångas upp i detta.

En annan frågeställning är mycket kort. Du föreslår bl.a. att en myndighet ges ansvar för informationsinsamlingen. Varför fastnar du för precis *en* myndighet? Gerhard Larsson har också i sin rehabiliteringsutredning fastnat för en myndighet i stället för fyra vad gäller rehabilitering.

Vad gäller den personliga integriteten får man ju hoppas att de politiska partierna i riksdagen förstår vikten av att man verkligen bidrar till detta så att man inte fastnar bakom begreppet personlig integritet, för då blir det svårt att ta just helhetens grepp.

Så en sista avslutande fråga. Här har nämnts FINSAM. Om det kan vi ha åsikter. Men hur många är det egentligen som står i operationsköer av dem som är aktiva i arbetskraften? Finns det någon uppfattning eller något material kring det?

Jan Rydh: Som jag sade inledningsvis är begreppet sjukdom i mycket hög grad en fråga som inte har med arbetsplatsen att göra. Det har också att göra med genetiska förhållanden, andra saker man utsätts för och livsstilar. Där är vi inne på folkhälsoutredningar och annat, och där vet vi att vissa livsstilar får stora konsekvenser: rökning, alkohol- och drogmissbruk etc. Det är den ena delen. Det kommer vi att försöka att skriva så tydligt det går, för det här är som nämndes komplicerat. Det finns många andra sammanhang. Men otvetydigt är att det enda ställe där man kan få arbete är på arbetsplatsen. I någon mening kan man säga att livsstilarna runt omkring delvis kan påverkas av politiska insatser. Men jag tror att generellt sett är det människorna själva som i ett samhälle utvecklar sina livsstilar på gott och ont. Informationskampanjer och annat kan också utveckla och upplysa på rätt sätt. Men med en vid varje tidpunkt given uppsättning genetiska förutsättningar, sjukdomar runt omkring i samhället, problem i familjen och vad man nu kan ha, liksom livsstilar har vi frågan om på vilket sätt arbetsplatser måste anpassas till de människor, attityder och värderingar som finns i samhället om man vill ha människor i arbete.

I den meningen är det till sist naturligtvis i någon mån en frivillig uppgift. Varje företag, varje verksamhet har att bedöma: Kan jag få människor på ett visst sätt? Om alla nu skulle föreställa sig, vilket är fullständigt orealistiskt, att man bara ska anställa dem som uppvisar rätt beteenden, som tycker rätt sak, som betar sig på ett visst sätt, tror jag att vi får en mycket liten arbets-

marknad. Vi får också en fruktansvärd löneinflation. Det kommer att vara väldigt kostsamt. Vi kan bortse från den typen av utstuderat beteende, åtminstone i den marknad vi nu har för överskådlig tid framåt i ett civiliserat samhälle. Jag vill understryka detta. Det får inte uppfattas som att vi från Sjukförsäkringsutredningen säger att vi löser stora samhällsproblem med försäkringen. Men vad vi vill hävda är att arbetsplatser och arbetslivet nu och i synnerhet i framtiden måste anpassa sig till de människor som faktiskt står till förfogande. Och det är tyvärr inte tillräckligt många, vare sig i Sverige eller i Västeuropa just nu.

Informationsfrågorna är alltså viktiga. Jag håller med om att det ställs stora krav på att man samlar de olika utredningar som finns – folkhälsoutredningar, rehabiliteringsutredningar, arbetsskadeutredningar, det som vi nu kan komma med och annat – och försöker att så långt som möjligt skapa en syn-tes. Vi kommer för övrigt också att föreslå korta och långa åtgärder. Någon-ting kan man göra redan nu, när det gäller en del saker behöver man tänka sig för och se dem som långsiktiga strategier.

När vi skriver *en* myndighet står det inte en *ny* myndighet. Vi säger bara att insamlingen av underlag i det här sammanhanget bör samlas till en myndighet. Jag kan väl säga att försäkringskasssystemet och RFV ligger bra till. I dag är det så att företagare får skicka uppgifter till en mängd olika instanser som man sedan inte kan sammanställa. Arbetsskadeuppgifter går till en instans, sjukförsäkringsuppgifter till andra. Och som här sades, på sjukintyget kan man inte se var arbetsplatsen finns. Bara detta enkla att det på ett sjukintyg finns en arbetsplats med organisationsnummer skulle göra det möjligt att sammanställa sjukfall per arbetsplats utan att näringsliv och företagare själva behöver få det. De uppgifterna skulle finnas i en offentlig statistik. En del sådana frågor ska vi också titta närmare på.

Statskontoret har på vårt uppdrag gått igenom operationsköerna. Vi har inte underlag att göra någon totalbedömning. Vi har gjort djupintervjuer på vissa ställen, t.ex. ryggoperationer och en del annat. En del står i operationskö och är inte sjukskrivna under tiden. Då är det inget problem för sjukförsäkringen. Andra står i operationskö och deltar inte i arbetskraftsutbudet. Då är det heller inget problem. En tredje grupp står i operationskö och är sjukskrivna under sin väntetid. Det är den delen vi vill åt. Det finns sådana brister. Men jag vill än en gång säga: Jag känner just nu intuitivt att det är ett problem – och varje problem ska rättas till – men det är inte ett så stort problem att det har en strategisk och avgörande betydelse i det här sammanhanget. Det är kanske ett problem i ett annat sammanhang.

Ulla Hoffmann (v): Det här är mycket spännande, tycker jag. Du har sagt många bra saker som jag har skrivit upp, som jag kommer att använda mig av sedan. Bland annat sade du inledningsvis, när du pratade lite grann om höjd pensionsålder och om hur människor förväntas vara på arbetet, att de flesta slutar av arbetsutmattnings i 60-årsåldern. Jag har aldrig hört det förut. Jag tyckte att det kändes som ett mycket relevant uttryck, om man säger så. Där har jag en fråga. Finns det någon uppdelning som visar att kvinnor slutar fortare av arbetsutmattnings än män?

Sedan har vi mycket berört de kvinnliga 40-talisterna som den första generationen kvinnor som förvärvsarbetar på heltid. Samtidigt har de manliga 40-talisterna inte tagit över delar av hemansvaret. Det har ju fortfarande legat kvar på kvinnorna.

När vi nu tittar tillbaka bland de riktigt äldre är andelen kvinnor mycket hög, så det måste ju ha skett någonting. Dubbelarbetet har förmodligen spelat en ganska stor roll.

Du sade alldeles nyss att olika livsstilar, rökning osv., påverkar hur vi förhåller oss på arbetet och att livsstilarna kan påverkas av politikerna. Då har jag en fråga som man kan ställa här: Hur ska vi politiker kunna påverka kvinnors livsstil för att vi ska kunna vara på jobbet? Det är ju en fråga för oss att göra något åt.

Så min egentliga fråga. Man kan se att ökningen av medellivslängden för kvinnor har planat ut. Den går inte spikrakt uppåt längre, som den gjorde tidigare. Då skulle jag vilja höra om du kommer att titta på eller om du har tittat på långtidssjukskrivningarnas betydelse. Långtidssjukskrivningarna bland kvinnor ökar mer än de ökar bland män. Har de långtidssjukskrivningarna någon betydelse för medellivslängden? Kort sagt, löper kvinnor i offentlig sektor större risk att dö i förtid nu?

Jan Rydh: Den sista frågan är ett exempel på fortsatta fördjupade studier som skulle göras, men som inte ligger inom det möjligas ram för mig att redovisa nu på den korta tid som finns. Det är ett exempel på den mer breda synen. Jag tycker att det är angeläget att man hittar en fortsatt verksamhet på det här området.

Tillåt mig säga avslutningsvis i det här passet att det material som vi nu har sammanställt finns ju och har ju egentligen funnits hela tiden, trots att det är bristfälligt. Man kan säga att någonstans borde man samla den här typen av samhällsorienterat utredningsarbete och få till stånd detta. Här ligger det på riksdag och regering att peka ut någon myndighet som har det samlade ansvaret. RFV har ju en sådan möjlighet i dag. Men även RFV har sina begränsningar och kan inte utan vidare ge sig in på statistik och analyser på andra myndigheters bekostnad. Det finns ju starka revirgränser, minsann, inom den statliga sektorn. Det kan jag säga med viss erfarenhet från den delen. Det är därför angeläget att man talar om att vi har en myndighet, vilken den nu ska vara, som har till uppgift att göra samlade analyser från hela detta verksamhetsfält. Då tror jag att man kan få fram dels ett bättre underlag redan på den grund vi har, dels komplettera det med ett antal uppgifter som man kan tillföra för att få den grunden. Vi har ett mycket nära samarbete med RFV som på utredningens uppdrag just har lämnat in en promemoria som redovisar vilken statistikinsamling man där skulle vilja ha för att svara på de krav vi här har ställt. Vi kommer att redovisa det i slutbetänkandet.

Ordföranden: Tack för det, Jan. Nu har vi klarat av den första delen. Vi har två delar kvar, och klockan bara rusar iväg. Det är mycket frågor och mycket synpunkter. Men vi måste nog bryta för en kort paus. Jag föreslår att vi är tillbaka här kl 10.40. Och då sitter vi på plats för att kunna köra i gång.

Ordföranden: Vi återupptar utfrågningen av Jan Rydh, som leder Sjukförsäkringsutredningen. Du får gå in på den andra delen av din föredragning.

2000/01:SfU1
Bilaga 5

Jan Rydh: Jag tar först upp en stor fråga som i själva verket sammanhänger med sådant som vi ska diskutera lite senare. Den är så pass principiell att den kan förtjäna sin egen lilla genomgång. Det kapitel som vi nu kommer att presentera heter ”En sjukförsäkring i försäkringsmässiga former”. Det framgår redan av delbetänkandet att vi varit inne på sådana slutsatser.

Vi har under tidigare pass berört en del av de omständigheter som gör att utredningen har kommit fram till den slutsatsen att betoningen i ett långsiktigt stabilt sjukförsäkringssystem i hög grad måste ligga på begreppet försäkring. Den fråga som har kommit upp när vi har diskuterat denna del av socialförsäkringssystemet – det finns för övrigt också andra liknande delar, men nu talar vi om sjukförsäkringen – är: Är detta att betrakta som en försäkring eller inte?

Jag ska ärligt erkänna att jag när jag kom till denna utredning hade levt i den villfarelsen att ordet sjukförsäkring här står för vad det betyder, men jag fick snabbt klart för mig att flera viktiga ingredienser innebar att man egentligen inte med sedvanlig terminologi kan kalla våra socialförsäkringar, i det här fallet sjukförsäkringen, för försäkringar. Den viktigaste konsekvensen är den uppenbara att vi visserligen har avgifter till försäkringen och försäkringsmässiga kostnader för den men att de inte kan ställas mot varandra.

Det är ingen hemlighet att vissa bedömare i andra departement t.o.m. ifrågasätter om den tabell över inkomster och utgifter som redovisas borde ha redovisats, eftersom det inte finns något sådant samband. Avgifter finns i statskassan, och utgifter ligger under budgettaget. Det är en mycket korrekt beskrivning, och ni har själva varit med om att bestämma om detta.

När vi börjar diskutera ett antal i sig önskvärda åtgärder kommer man hela tiden in på frågor som har att göra med konstruktionen i sig. Låt mig ge ett aktuellt exempel på konsekvenserna. När försäkringskassasystemet i år har slut på sina rehabiliteringspengar är de verkligen slut. Även om det skulle vara lönsamt att satsa ytterligare 500 miljoner i år och därmed spara en miljard, går det inte att göra det. Det är inte försäkringskassornas fel, utan riksdagen har bestämt att det ska vara så – av andra goda skäl, vill jag lägga till. Jag vill alls icke på något sätt förenkla den här beskrivningen.

Man kan också dra den parallellen att om det vore fråga om ett försäkringsföretag, om än ett offentligt sådant, skulle det vara helt naturligt att försäkringsföretaget inom ramen för den premie som man kasserar in fattar beslut om preventiva åtgärder, informationskampanjer och rehabiliteringsåtgärder, som hela tiden kan motiveras av att varje sådan insats är helt okej under förutsättning att man minskar sjukpenningbetalningen, som ju är den stora kostnaden. Så får man inte göra med dagens system, utan man måste i särskild ordning vid varje tidpunkt – och ärligt talat alltid alldeles för sent – fatta beslut i riksdagen med en omgång av budgetförhandlingar och budgettak.

Det finns alltså i det här sammanhanget ett antal som jag tycker självklara skäl som talar för att om vi menar att vi ska ha ett sjukförsäkringssystem av

det slaget, måste vi diskutera hur man ska hitta en lösning som gör att det kan fungera som en försäkring.

Av direktiven framgår, och jag har inte någon annan uppfattning, att det också i fortsättningen ska vara ett allmänt generellt offentligt försäkringsföretag. Utredningen kommer inte att föreslå att vi i Sverige skulle gå över till en allmän försäkringsmarknad. Det är i och för sig en värderingsfråga, men det framgår också tydligt av direktivens utformning.

Jag kan sammanfattningsvis säga att vi har gjort en ordentlig genomgång av vad detta skulle innebära. För att ta upp slutsatser först vill jag säga att genomgången indikerar att det är fullt möjligt att inom ramen för i stort sett alla vedertagna försäkringsmässiga principer organisera en allmän offentlig generell försäkring i försäkringsmässiga former. En viktig punkt som har att göra med orden "en allmän offentlig" avviker från det normalt försäkringsmässiga, nämligen att försäkringen är obligatorisk och omfattar alla. En försäkring sysslar ju allmänt med riskselektering, som ni mycket väl känner till. Ett försäkringsbolag skulle säga att det t.ex. inte försäkrar personer med högriskbeteende. Skulle det göra så kommer ett annat försäkringsbolag att säga att det bara försäkrar icke-rökare, och då blir det lägre premie för sådana. Vi har inte den bilden framför oss, utan det är fortfarande fråga om ett allmänt försäkringssystem där reglerna för systemet, omfattning och mycket annat precis som nu självklart ska fastställas genom politiska beslut i riksdagen.

För att dra en enkel parallell kan man säga att avgifter går in till en försäkringsfond som svarar för utbetalningarna men där det principiella regelsystemet skulle innebära att de försäkringskassor som sedan hanterar systemet inom vida, men inte totalt vida, ramar har möjlighet att använda de influtna avgifterna till de åtgärder som vid varje tidpunkt bedöms vara lämpliga. Det innebär att man bör syssla med prevention och förebyggande verksamhet i mycket högre grad än hittills. Man bör på försäkringskassan inom ramen för ett sådant system kunna ge stöd till företagshälsovården, som i så fall skulle förstärkas den vägen.

I princip innebär detta att det i försäkringsavgiften, som arbetsgivarna fortfarande betalar, ingår en försäkras som innebär att om man behöver särskilt djupgående studier av företagshälsovården, skulle de kunna betalas av försäkringskassan, för det ingår i försäkringen.

Sedan kan man ställa frågan, och det får vara en diskussion som får föras allmänt, vilken självrisk man vill ta i arbetsgivarkollektivet. Vi har fortfarande föreställt oss att försäkringsavgiften ska vara generell. I ett sådant system är det naturligtvis fullt möjligt att ha ett system med differentierade premier, även om det är komplicerande. Jag är tveksam till det också av många andra skäl, men jag menar att det är en bedömning som man kan göra vid varje tidpunkt hur man vill motivera detta. Vi har dock förutsatt att det fortfarande ska vara generella premier och att man sedan bestämmer vad den premien täcker. Det skulle vara ett exempel på att man också den vägen skulle kunna finansiera en nödvändig förstärkning av företagshälsovården. Jag kommer till det när vi senare diskuterar rutiner och annat.

Den här genomgången innebär också att de premier som ska tas ut ska baseras på vad vi kallar en aktuariell premiesättning, alltså en premiesättning

som vid varje tidpunkt motsvarar är gällande försäkringsrisker. Ett sådant försäkringssystem ska också ha möjlighet att bygga upp en tillräckligt stor utjämningsfond. Vi talar inte om en totalpremiefond. Det skulle betyda något helt annat, nämligen en jättelik fond, kanske i storleksordningen 1 000 miljarder, för att försäkringsmässigt täcka alla tänkbara framtida skadefall och förtidspensioner. Det är icke avsikten, utan vi talar om en fonduppbyggnad som kan utjämnas, mellan enskilda år, kanske med ett års premier, och som på det sättet skapar en täckning och en viss avkastning. Det får man bedöma.

Detta har också makroekonomiska sidor, som gäller vilket sparande man kan bygga upp under en viss tid. Ju lägre denna utjämningsfond är, desto större vikt har naturligtvis statens garanti. Det är också det som motiverar att riksdagen måste vara involverad. I stället för att besluta om årliga budgettillskott i pengar får riksdagen besluta om den garanti som det här systemet måste ha ur statens synpunkt för att fungera väl. Det har naturligtvis att göra med den fonduppbyggnad som man gör.

Riksdagen kan fortfarande om den så vill bestämma också premienivån, även om det är en komplicerande faktor. Om riksdagen av politiska skäl skulle få för sig att bestämma en för låg premienivå, får man snabbt budgetproblem igen, men det ansvaret får man väl tänkas kunna ta. Men i princip ska premien sättas så att den under en viss utjämningsperiod motsvarar de kostnader som man har. Då blir det också mycket lättare att med arbetsgivare och fack och politiskt diskutera olika inslag i försäkringen. Varje sådant inslag får ju en direkt premieeffekt. Säger man från arbetsgivarsidan att man skulle vilja att det omfattar t.ex. – vilket vi föreslår – ett högkostnadsskydd för småföretagare, är det lätt att säga: Jo, men det kostar 0,3 % i förhöjd premie.

Det finns alltså för ett sådant system ett antal viktiga skäl, som jag inte mera behöver gå in på. Det betyder att vi fortfarande har ett försäkringssystem som innebär en ekonomisk riskspridning och där alla deltar, ett försäkringssystem som är så utformat att det har en mätbar och försäkringsbar risk och att det finns ett trygghande av en soliditet i detta genom att staten fortfarande har ansvaret med sin statliga garanti. Men framför allt tillvaratas det som man i försäkringssammanhang brukar kalla den sociala dimensionen, dvs. att i försäkringen och i försäkringssystemet ingår ett klart uppdrag att arbeta med prevention och rehabilitering, både av den enskilda arbetsplatsen och i företagshälsovården.

Premiesättningen har jag talat om. Det finns ett samband mellan avgift och förmån. Vi förutsätter inom parentes sagt, även på kortare sikt, att det nuvarande taket bör tas bort eller åtminstone väsentligt höjas för att få till stånd ett samband mellan de avgifter som man i dag tar ut på samtliga anställdas löner och sjukförsäkringsavgiften. Vi förutsätter också att en rimlig inte fiktiv utan reell statlig fond successivt byggs upp i takt med vad makroekonomin tillåter, för att garantera att man kan klara den här utjämnningen.

Vi kan i detta sammanhang rent alltmänt säga att vi här och nu och i det kommande slutbetänkandet inte har några förslag till besparingar i den enkla meningen att villkoren ska försämrats. Däremot kan det bli fråga om omstruktureringar. Till det kommer jag tillbaka.

Den slutsats som utredningen har dragit – det kan jag säga redan nu – är att om man önskar ett i längden stabilt system på sjukförsäkringsområdet, något som sedan naturligtvis också kan ha bäring på andra socialförsäkringsområden, bör man bygga upp ett system med en mera självständig försäkringsfond. Jag kan stanna med detta. Här har jag inga bilder, helt enkelt beroende på att det utkast till kapitel som jag nu refererar till kom i min hand i går. Jag vet vad som skulle stå där, men vi håller just nu på att slutligt gå igenom skrivningarna. Det här är dock huvudingrediensen i innehållet, som dessutom redan är indikerad i delbetänkandet.

Jag är tacksam för synpunkter och kommentarer till detta. Jag vill än en gång understryka att detta är ett av de väsentliga strategisk-politiska ställningstagandena, som naturligtvis inte utredningen gör. Jag kan bara referera till vad som ur sjukförsäkringssynpunkt skulle vara bra. Politiken hanterar ni.

Ordföranden: Tack för det, Jan! Jag tycker att det låter mycket intressant. Det ansluter också till en del av de funderingar som vissa av oss har haft i det här sammanhanget. Det är nu tillfälle för ledamöterna i utskottet att komma med frågor och synpunkter.

Bo Könberg (fp): I likhet med fru ordföranden tycker jag att det som ni är inne på är mycket intressant. Jag erinrar mig liksom fru ordföranden liknande förslag som har framförts från håll som inte ligger så väldigt långt ifrån dem som jag företräder. En stor skillnad är naturligtvis att ni har mycket större utredningsresurser än vad ett politiskt parti har när det för fram tankegångar åt det här hållet. Det ska bli mycket intressant att se det konkreta förslag som ni nu jobbar fram på det här viset.

Du nämner att den här försäkringen skulle kunna få ägna sig åt preventiva insatser, rehabiliteringsåtgärder och annat för att se till att kostnaderna inte blir så höga som de annars skulle kunna bli. Det för mig tillbaka till ett par frågor som vi hade uppe under det förra passet, bl.a. ett svar som du gav på frågan vad vårdköer kunde kosta osv. De försöksverksamheter som gjordes i den delen pekade, om man ska tro på Riksförsäkringsverkets och Socialstyrelsens utvärdering från våren 1997, på att man inom de fyra, fem försöksområdena redan år tre med en friare användning av pengar skulle kunna uppnå besparingar i storleksordningen 9 %. Det allra sista året var procent-satsen ännu mycket högre. Det leder mig till att tills vidare, tills ni plockar fram mera material, tro att det finns betydande besparingar att göra totalt sett genom den här typen av åtgärder.

Jag hoppas att det i slutbetänkandet finns beskrivningar av de försök som har gjorts med en friare användning, material av den typ som jag nyss nämnde. Jag tror att ni i betänkandet berör en av de debattfrågor som har funnits vad gäller en friare användning, nämligen om en sådan skulle leda till gräddfiler för dem som är med i försäkringen. Ni citerar t.o.m. den utvärdering som konstaterar att det inte verkar ha blivit så den gången. Det betyder inte att man inte måste ha frågan aktuell, men förra gången som den prövades verkade det som om den gått att hantera.

Min fråga är om ni inom ramen för preventiva och rehabiliterande åtgärder ser direktinsatser från försäkringens sida på individnivå. Då kommer man väldigt nära gräddfilproblematiken. I de försök som jag nu tänker på, de s.k.

FINSAM-försöken, sade man att det inte skedde på individnivå. Om man i ett län hade upptäckt att det fanns stora köer till ortopedi, fick man i det länet satsa på att ta bort köerna till ortopedin. Man fick inte betala för Rydh, Könberg eller någon annan. Jag tycker att det var rätt. Jag är bara nyfiken på hur ni tänker.

Jan Rydh: Man kan säga att detta är ett av skälen till att vi menar att en sjukförsäkring i försäkringsmässiga former skulle möjliggöra detta. Vad gäller hur långt man ska gå säger jag: Det är en politisk fråga. Min och utredningens uppfattning är väl just att man i det här sammanhanget inte ska skapa några nya gräddfiler. Det är inte vår ambition att ta upp den debatten. Det är inte vårt område. Vi förutsätter att en friare användning ska kunna tillämpas för insatser av allmän och generell natur, i varje försäkringskassas område inriktad på vad som just där är aktuellt.

Men redan inom ramen för nuvarande system är det, vilket väl också vi kommer att notera, generellt möjligt att ge försäkringskassorna friare medel, vilket vi för övrigt rekommenderar. Om man inte vill gå så långt borde man åtminstone hitta regelsystem som gör detta enklare, med restriktioner av det slag som Bo Könberg antyder. Det ska ju inte uppfattas som att man skapar nya resurser. Upphandlingen av dessa frågor har vi för vår del sett som i första hand en angelägenhet mellan försäkringskassor och landsting, men också andra vårdgivare kan i det sammanhanget vara intressanta. Inte minst när man talar om rehabilitering och förebyggande insatser vill jag än en gång betona att det inte bara är upphandling av traditionell sjukvård. Min personliga uppfattning är den att landstingen rimligtvis ska svara för den traditionella sjukvården. Man betalar ju skatt till landstinget för att få den. Man får väl diskutera skattefrågan i berört landsting om man inte klarar sin befolknings behov.

Förebyggande verksamhet är däremot mycket vidare än det som vi kallar traditionell sjukvård. Det kan vara fråga om seminarier och kurser, avstressning med socialvetare, beteendevetare och andra involverade. Vi har inte förutsett att detta skulle vara ett sätt att köpa insatser för den enskilde, där man går förbi olika köer. Jag kan möjligen tänka mig alldeles speciella fall inom något särskilt område där man konstaterar att vissa frågor generellt är ett problem.

Ulla Hoffmann (v): Politiken lär vara det möjligas konst, och du berättar om att vi har stora uppgifter framför oss, som kräver rejäla ställningstaganden från politikernas sida. Jag skulle vilja ta upp en lite mer övergripande fråga. Du säger att försäkringen ska fortsätta att vara generell och omfatta alla. En sjuklöneperiod om två veckor betalas av arbetsgivaren. Genom den trillar en hel del korta sjukfall bort och omfattas inte av försäkringen. Du föreslår, om jag förstått rätt, att den sjuklöneperioden nu ska ökas till 60 dagar. Vi har i sjukförsäkringen ett tak vid 7 ½ basbelopp, som gör att ytterligare människor inte omfattas av försäkringssystemet. Man får alltså inte inkomstbortfallsprincipen om man har en lön som ligger över 7 ½ basbelopp.

Jag skulle vilja höra dig resonera lite grann utifrån detta. Hur ser du på den generella försäkringen som ska omfatta alla, mot bakgrund av en utökning av

sjuklöneperioden från två veckor till 60 dagar? Taket har du i och för sig berört, men du får gärna utveckla detta lite mer.

Jan Rydh: Vi kommer in på frågan om sjuklöneperioden sedan, men vi kan ta detta nu ändå. Taket har jag redan berört. Vår utgångspunkt är att taket ska lyftas så långt det rimligen kan vara möjligt. Det finns ju ett antal mycket höga inkomster. Har någon en lön på en miljon i månaden kan det kännas stötande att försäkringen betalar ut 80 % av detta. Vi föreslår, så mycket kan jag åtminstone säga, en kraftig höjning av taket så att det i princip omfattar alla, inom rimliga gränser när det gäller lönenivåer. Sedan är det en helt annan fråga hur vi ska få ihop finansieringen av detta, men det får jag återkomma till.

När det sedan gäller försäkringen kan man ju säga att sjuklöneperioden strängt taget inte är en del i försäkringen. Jag anser dock att det är så. Försäkringen omfattar vad som regering och riksdag har beslutat. Ur den försäkrades synpunkt är försäkringen att arbetsgivaren under sjuklöneperioden betalar ett minsta belopp som riksdagen har bestämt direkt, och därefter betalas det via försäkringen. Som enskild person omfattas jag av riksdagens försäkring, oavsett vem som just nu råkar vara försäkringsgivare. Man kan ha mycket synpunkter på det holländska systemet, men den holländska regeringen och riksdagen har beslutat att alla som bor i Holland har en sjukförsäkring med ett visst minimibelopp – jag tror att det är 80 % också där – men att arbetsgivaren är skyldig att betala detta si eller så genom egna försäkringar. Fortfarande gäller att man är med i ett försäkringssystem i Holland, men det är konstruerat på ett visst sätt. Den fråga som vi nu berör har mer att göra med försäkringssystemets effektivitet. Vi kan komma tillbaka till det. Därför menar jag att alla principiellt sett är med i försäkringen, även under sjuklöneperioden.

Margit Gennser (m): Vi har ju haft mer äkta försäkringslösningar tidigare, om vi går tillbaka till vår gamla sjukförsäkring. Där var vi försäkrade både vad gäller sjukpenning och vad gäller sjukvård. Då låg det tillsammans. Man hade också något differentierade avgifter beroende på vilken sjukkasse man tillhörde. Jag tror att det är väldigt viktigt att ha den bakgrunden, för den visar att det finns verklig legitimitet i mer äkta försäkringslösningar. Det tror jag är viktigt när man gör långsiktiga reformer.

En aspekt som jag tycker har glömts bort väldigt mycket när vi har gjort stora reformer är informationsgivningen. Försäkringssystem kan ge mycket bättre information än kollektiva system, där pengarna kommer från det stora skattekollektivet och den stora statsbudgeten. När det gäller informationsgivningen är det viktigt att inte göra reglerna för allmängiltiga och generella, för då stryker man informationen. Den andra vägen, å andra sidan, är att göra den alldeles för finfördelad. När ni nu diskuterar taket är väl denna avvägning väldigt väsentlig. Gör man taket väldigt högt blir informationen ut till folk sämre. Likaså: Om vi har exakt samma premier för olika verksamheter med olika risker får man sämre information till de anställda, till företagen och till försäkringsfunktionen själv.

I pensionsarbetsgruppen tänkte vi oss ett blandsystem, att försöka laborera med ett grundläggande system och ett system ovanpå. I och för sig kan det

vara obligatoriskt för företagen att se till att detta system kommer, men verksamheten måste då finnas med ännu mer. Det blir alltså ännu större försäkringsmässighet där.

Kommer ni att försöka titta på lite olika modeller, ta upp målkonflikter och för- och nackdelar i det här hänseendet, eller blir det bara en generell modell?

Jan Rydh: Som utredare skulle jag önska att vi haft tid att göra detta. Jag vill erinra om att vi på elva månader, i stort sett, har fått fram ett material som ändå är väldigt omfattande. Det finns ett antal sådana här frågor som det finns anledning att behandla vidare, men det är mera en politisk värdering och diskussion man har framöver.

Direktiverna på den här punkten är väldigt klara, och jag delar också den grundinställningen: En del i ett socialförsäkringssystem ska vara generell, allmän och offentlig. Det finns inget i den här utredningen som indikerar att det av dessa skäl skulle vara bättre med den här typen av blandade system eller tilläggslösningar. Vi har i dag ett system där riksdagen av ekonomiska skäl har lagt fast att nivån ska vara 80 %. Arbetsmarknadens parter har snabbt upptäckt att det uppenbarligen finns ett behov av någonting därutöver och har inom stora branschgrupper tecknat tilläggsförsäkringar för olika sjukfallslängder och efter olika tider för nivån mellan 80 och 90 %. Skulle en sådan försäkringslösning etableras tror jag att en försäkringsorganisation snabbt skulle komma fram till att det vore lika lönsamt att inom organisationens egen ram ta även 90-procentsnivån för att täcka in detta.

Det här har att göra med en annan fråga som vi kommer tillbaka till sedan men som kanske ändå ska belysas i det här sammanhanget, nämligen detta med självrisker och karensdagar. Jag tror att det, åtminstone på den sikt utredningen kan överblicka, är väldigt komplicerat att tänka sig individuellt satta premier. Det intressanta är, vilket för mig var något förvånande, att det finns en enig uppfattning hos SAF och företagarorganisationerna. När vi träffar dessa säger de: Vi vill ha en kollektiv lösning. Vi vill absolut inte arbeta med individuella premier. Det är också därför dessa säger nej till 60 dagars sjuklöneperiod. Det är ju ett sätt att åstadkomma något mer av riskselektering. Inför man mer självrisker är det i princip detsamma som att den vägen införa ett mer individuellt premiesystem. Detta är ju något som enligt kommersiell marknadsteori, som ju näringslivet i övrigt omfattar, skulle vara det alldeles rätta. Jag har svårt att få den argumenteringen att gå ihop. Jag bara konstaterar att så är det. Senast vid ett möte i veckan har detta framhållits med mycket starkt emfas.

Jag föreställer mig däremot att en selektering borde kunna ske genom att man på lämpligt sätt inför självrisker. Det är den ena delen. Detta har mer att göra med utredningens bedömning – vi kommer nu tillbaka till sjuklöneperioden – att ett offentligt system i försäkringskassans regi tenderar att proppas igen om man hanterar för mycket korta fall. Tack och lov har vi 14 dagars sjuklön i dag. Vi ska komma ihåg att antalet fall på de första 14 dagarna är väsentligt mycket större än alla fall som försäkringskassan hanterar. Tänk om försäkringskassan också skulle ha hanterat de fallen! Då hade systemet gått i botten direkt. Det finns alltså en sorts administrativ avgränsning av sjuklöne-

perioden som jag tycker är den viktigaste punkten att diskutera i det här sammanhanget. Vi kommer tillbaka till den.

Margit Gennser (m): Man kan ju också tänka sig en differentiering i två nivåer i ett allmänt försäkringssystem. Sedan är jag inte alls förvånad över att näringslivets organisationer betar sig så. De har en dominerande syn, och det är storföretagens. Vi kan bara se hur man hanterar redovisning och redovisningsprinciper i SPP:s återbetalningar så ser vi problemet.

Rose-Marie Frebran (kd): Jag skulle vilja fråga hur du vill karakterisera de viktigaste likheterna och skillnaderna mellan ditt förslag om en sjukförsäkring i försäkringsmässiga former och Gerhard Larssons förslag.

Jan Rydh: Jag måste säga att jag haft så fullt upp med detta att jag inte har gjort den analysen. Jag vill nog avstå från den frågan. Jag ska läsa på Gerhard Larssons förslag bättre. Generellt kan man säga att Sjukförsäkringsutredningen sysslar med det som egentligen ligger före rehabiliteringsfrågorna. En bra sjukförsäkring ska syfta till att rehabiliteringsvolymerna minskar så kraftigt att den rehabilitering som är kvar kan ske med stor kraft. I det sammanhanget finns det säkert mycket att hämta från Gerhard Larssons förslag. Jag tror däremot inte att man kan skilja mellan rehabilitering och sjukförsäkring. I den meningen delar jag inte uppfattningen att man skulle ha en särskild rehabiliteringsmyndighet. Jag tror att det skapar nya sektorsgränser. Men det är inte min sak att bedöma det, och dessutom är jag lite dåligt påläst.

Rose-Marie Frebran (kd): Du använder ändå ordet rehabilitering ganska mycket i det här sammanhanget. Därför är det kanske lite svårt att hålla isär detta. Men ska man tolka det här som att man kommer att behöva införa båda utredarnas förslag för att få en riktigt bra lösning?

Jan Rydh: Jag tror att man måste sammanväga detta. Det finns kompletteringar som båda ger, och vi nalkas frågan utifrån lite olika utgångspunkter. Jag tror absolut att man måste göra en sammanvägning. Då gäller det inte bara detta, utan vi har arbetsskadeförsäkringar och andra saker som också ska vägas in för att det ska bli ett bra system.

Birgitta Carlsson (c): Det var intressant att höra dig berätta om detta med rehabilitering och att pengarna där tar slut. Detta belyser felaktigheten i att det finns pengar på andra konton som inte får användas för att få ut personer i rehabilitering. Alltså är det viktigt att bli sjuk i början av året medan det finns pengar på det här kontot, så att man kan få denna möjlighet att rehabilitera sig lite snabbare.

Sedan vill jag ta upp det som också Ulla Hoffmann var inne på, nämligen sjuklöneperioden. Vi har tidigare haft en längre sjuklöneperiod, och vi vet vilka protester det var när den infördes. Vi gick sedan tillbaka igen och har nu 14 dagar. Vårt parti har föreslagit att man inom den offentliga sektorn skulle ha två månaders arbetsgivarinträde, men jag tror inte att det skulle vara bra att införa detta för alla företag. Jag tror att det skulle bli mycket svårare för personer som redan i dag ofta är sjukskrivna att komma in på arbetsmarknaden, då företag skulle vara väldigt försiktiga med att anställa personer utan att ta reda på om de håller måttet och inte drar med sig alltför

stora kostnader för företaget. Det råder ingen tvekan om att det är detta som mest har lyfts fram i samband med den här utredningen. Många har också uppvaktat oss just på grund av detta. Man känner en stor oro för att vi ska skjuta över ytterligare kostnader på arbetsgivarna när det gäller det här med ohälsa.

Jan Rydh: Jag kommer tillbaka till ett mer utförligt resonemang om sjuklöneperioden, men det är klart att det sammanhänger med försäkringsformen.

Låt mig först säga något viktigt: Om man ändå betraktar det nuvarande systemet som en försäkring, trots de brister det har, finns det ett direkt samband mellan avgift och kostnader. Därför vill jag hävda att det inte är att skjuta över några kostnader på arbetsgivarkollektivet att diskutera olika självrisker. I dag betalar samtliga arbetsgivare 8,5 % – de borde betala 9,5 % – för sin sjukförsäkring. Om man då tar en större självrisk blir kostnaden mindre. Man kan säga – vilket inte heller har accepterats, inte ens av småföretagarnas egna organisationer – att de som i synnerhet vinner på ökade självrisker är småföretagen. Vi kommer att redovisa en statistik över detta, och jag har aldrig sett något starkare samband än det som finns mellan sjukfrånvaro och företagsstorlek. Ju mindre företaget är, desto mindre sjukfrånvaro har man. En förlängd sjuklöneperiod skulle alltså vara väldigt lönsamt för just mindre företagare, förutsatt att man inför det högkostnadsskydd som ligger som utredningsförslag.

Men jag kommer tillbaka till diskussionen om sjuklöneperioden och dess konsekvenser. Jag är medveten om de här begränsningarna. Det är det viktigaste inlag som tas upp här: Om man inför ett för kraftigt samband mellan arbetsplatsen och dess sjukförsäkringskostnader – det kan vara differentierade premier eller självrisker – skulle, hävdas det, arbetsgivare bli oerhört selektiva när det gäller att välja arbetskraft. Det är förmodligen riktigt. Till det kan man lägga att den selektiviteten förekommer ju redan i dag, av många andra skäl. När det gäller arbetsgivarens kostnader för sina anställda är trots allt sjuklönekostnaden, försäkringskostnaden, en liten del. Den stora kostnaden för varje arbetsgivare är det produktionsbortfall som uppkommer när någon är sjuk. Tyvärr finns denna risk alltså redan nu. Min rekommendation är att det av alla möjliga andra skäl finns anledning för er i Sveriges riksdag att fundera över olika typer av personliga integritetsskydd när det gäller anställning och anställningsvillkor. Många länder har ett mycket starkare skydd än Sverige när det gäller på vilka kriterier man kan diskrimineras vid anställning etc. Jag kommer tillbaka till detta sedan, för vi har en liten skiss till lösning även på detta som jag strax vill visa.

Ordföranden: Det är angeläget att vi hinner igenom hela det här avsnittet som vi hade tänkt oss. Vi måste nämligen bryta kl. 11.50, eftersom utskottet har en debatt i kammaren. Den kan vi inte flytta på, utan det gäller att infinna sig där kl. 12.00 för att delta i debatten. Jag har tre ytterligare ledamöter antecknade, och sedan vill jag dra ett streck för den här omgången så att vi kommer vidare.

Sven-Erik Sjöstrand (v): Jag hade också frågor kring sjuklöneperioden på 60 dagar. Jag har också märkt att många är väldigt rädda för förslaget, speciellt

småföretagare. Utslagningseffekterna har kommenterats här. Men eftersom vi har ont om tid ska jag kanske inte dröja vid det.

Jag har i stället en annan kommentar. Det står på s. 133 i delbetänkandet att Sjukförsäkringsutredningen i sitt slutbetänkande kommer att försöka integrera tillämpliga slutsatser och förslag från Rehabutredningen. Vad jag vet vill man i Gerhard Larssons Rehabutredning inte ha 60 dagars sjuklön. Man diskuterar en fondkonstruktion osv. Då undrar jag: Hur har samarbetet varit mellan dessa två utredningar? Har det varit täta kontakter mellan er?

Jan Rydh: Den utredningstid vi hade samtidigt blev ju väldigt kort. Tanken var att min utredning skulle börja samtidigt med Gerhard Larssons, dvs. förra sommaren. Nu blev den nästan ett halvt år försenad redan i starten. Men under våren, när Rehabutredningen pågick, kände vi väl till deras tankar och förslag, och de kände också till våra. Däremot hade vi inte från någon sida vare sig tid eller ens ambition att samordna våra förslag. Jag tycker faktiskt att det är viktigt att varje utredning bedöms från sina utgångspunkter. Att vi har kommit till olika slutsatser kan bero på olika värderingar eller det perspektiv man kan ha i olika sammanhang. Men även denna fråga diskuterades av Rehabutredningen. Eftersom beslutet togs precis när debatten om vårt utredningsförslag var som hetast är det möjligt att man också där tog konsekvensen av det.

Vi får väl se. Jag återkommer till frågan om sjuklöneperioden strax.

Lennart Klockare (s): Jag tycker att det är viktigt och bra att utredningen har kommit fram till att vi ska ha en offentlig, allmän och generell sjukförsäkring. Det tycker jag känns väldigt angeläget.

Sedan lyfte du upp detta med prevention och förebyggande arbete. Det tycker jag också är något man ska lägga stor vikt på. Här kommer naturligtvis företagshälsan in i bilden. En stor del av sjukfallen har ju sin härkomst på arbetsplatsen, precis som du tidigare sade. Åtminstone kan det finnas ett klart samband.

Något annat du sade som jag tyckte kändes riktigt handlade om friare medel. Det tycker jag också är positivt. Men här funderar jag lite grann. Hur har du tänkt att man ska kunna få till de här friare medlen? Det kanske tangerar Gerhard Larssons utredning lite grann. Naturligtvis kan kassorna använda de friare medlen för att göra insatser på arbetsplatsen med arbetsorganisation, miljö osv. Vi hade ju ett tag Arbetslivsfonden, som finansierades med övervinster, om man uttrycker det så, från arbetslivet. I dag har företagen också en stor vinstandel, t.o.m. större än då vi hade Arbetslivsfonden. Har ni funderat på att koppla ihop dessa delar?

För att kunna fånga upp och spåra rehabiliteringsfall tidigare behöver man ju använda den teknik som står till buds i dag. Där har vi data. Har ni funderat på om kassorna också skulle kunna registrera diagnoser på data för att kunna spåra dessa fall tidigare?

När det gäller korta sjukfall måste ju administrationen kunna förenklas. Här tycker jag att tekniken borde kunna användas på ett bättre sätt. Samtidigt tycker jag att det är viktigt att man för att behålla legitimiteten höjer taket i sjukförsäkringen, precis som ni föreslår. Det tycker jag är bra.

Men mina frågor gällde alltså dels diagnoser på data, dels hur du tänker få fram de friare medlen.

Jan Rydh: Jag tar den svåraste frågan först, detta med att få fram friare medel inom nuvarande ram för utredningen. Vi har inga sådana befogenheter, men vi har diskuterat ett antal instrument. Bland annat tror vi att de förhandlingslösningar mellan staten och landstingen som är på gång skulle kunna riktas bättre, t.ex. på det här området. Det är en bedömning som vi gör. Inom budgetakresonemanget är det ju i princip så att skulle man acceptera en längre sjuklöneperiod frigörs det medel som man skulle kunna använda till olika insatser. Vi ska försöka att inom ramen för nuvarande budgettak hitta något. Men det blir inte mycket fria medel med nuvarande system.

Diagnoser har jag tidigare tagit upp. Vi föreslår, efter en PM från Riksförsäkringsverket, att man ska kunna statistikföra detta med hjälp av ett mer effektivt och säkrare datasystem.

Kerstin-Maria Stalin (mp): Min fråga berör detta med friare medel. Du talade i första avdelningen om att överföra kostnader på det område där kön ligger. Har du ett resonemang om det i det här avsnittet också?

Jan Rydh: För att ta det kort: Det har att göra med både arbetsmarknadspolitik och sjukvårdspolitik. Som en tankemodell finns det med, men inte särskilt utförligt.

Ordföranden: Tack! Då går vi vidare med det avslutande avsnittet.

Jan Rydh: Då vill jag generellt säga följande, för att klara ut det jag sade inledningsvis: Vi har ett antal förslag som rör förändringar i själva försäkringssystemets formella konstruktion. Våra förslag syftar till att göra systemet effektivare och att skapa incitament så att det blir tydligare där så är möjligt. Men än en gång: Ändringar i sjukförsäkringssystemet gör ju ingen friskare automatiskt. I själva den process vi i dag har – och då är vi inne på det som togs upp tidigare, nämligen försäkringskassans arbetsätt och arbetsformer – måste försäkringskassan med stöd av RFV och andra som kan det hela slutföra den diskussionen, som säkert pågår där redan i dag.

Vi har gjort några iakttagelser som är viktiga. Först och främst gör nuvarande volymer att den s.k. regeln att arbetsgivaren inom 28 dagar hos försäkringskassan ska redovisa rehabiliteringsbehov, planer och annat inte fungerar. Jag vill påstå att det inte heller är möjligt att få den att fungera. Den strider också mot ett antal administrativa grundregler. Fortfarande är t.ex. övervägande delen av dem som varit sjukskrivna 28 dagar sådana fall som vid den tidpunkten egentligen inte kan bedömas riktigt än. Huvuddelen av dem kommer att återgå i arbete ändå och vara friska.

I vår huvudmodell – och nu bortser vi från detta med 60 dagars sjuklöneperiod eller inte – är förutsättningen att man i stället ska ha en betydligt förstärkt genomgång senast dag 60. I princip så fort som möjligt: Om arbetsgivare, enskild, försäkringskassa eller läkare finner anledning därtill ska man redan efter två dagars sjukdom kunna få en ordentlig rehabiliteringsprövning. Det ska då vara motiverat i det fallet. Men senast dag 60 ska en sådan prövning göras. Då är vi tillbaka vid det som har nämnts här flera gånger: En

sådan prövning ska enligt vår mening inte – inte ens huvudsakligen – utgå från den behandlande läkarens medicinska intyg, som ju bara är en beskrivning av symtomen. Här ska försäkringskassan kunna anlita företagshälsovården för att kunna göra den i det här sammanhanget helt avgörande prövningen: patientens medicinska status i relation till vad man kan göra på arbetsplatsen för att patienten ska komma tillbaka så fort som möjligt. Är det arbetsplatsen som är en del av sjukdomssyndromet? Är det arbetskamraterna? Är det arbetsledningen? Är det belastningar på arbetsplatsen? Är det helt enkelt så att jag på olika sätt inte längre kan fullfölja mitt yrke? Jag kanske inte är så lämplig för det, kanske stressas av det. Ska vi då i stället sätta in insatser som har att göra med utbildning? Det är kanske den viktigaste delen i den här processdiskussionen.

Då är vi återigen tillbaka vid detta: Om det här ska fungera måste man hitta ett sätt att förstärka företagshälsovården. Den i det här sammanhanget mest rimliga utgångspunkten är som sagt att försäkringskassan har medel som gör att man kan betala företagshälsovården för den insats man behöver. Därmed avdramatiserar man en annan sak som vi alls inte har berört än, nämligen läkares sjukintyg. De första 30–60 dagarnas sjukintyg är i allmänhet ganska okomplicerade. Det är inte mycket man kan göra åt dem. I mindre än 1 % av fallen – kanske bara i 0,5 % av fallen – har försäkringskassan invändningar dag 28 då man prövar dessa intyg. Detta är det rimligt att den medicinska läkaren klarar av. Men i väldigt få fall har läkaren möjlighet att ha kännedom om arbetsplatsen. Det inser var och en av oss: Doktorn har aldrig varit på min arbetsplats, vet inte hur det är med mina arbetskompisar eller min chef och vet inte vad jag egentligen jobbar med, utan han gör en mycket allmän bedömning. Där, menar vi, skulle företagshälsovården ha en roll.

Förstärkning av resurserna till företagshälsovården kan ske på tre sätt: För det första kan man ålägga företagen att betala för detta. Då är det en kostnad direkt riktad till de berörda företagen, och det skulle då vara mer arbetsplatsberoende. För det andra kan man säga, om man vill utjämna dessa kostnader, att detta ingår i försäkringen och att försäkringskassan betalar för detta. För det tredje skulle staten kunna återinföra någon form av statsbidrag som betalade för detta. Det är dessa tre modeller som vi tittar på. Som jag indikerade tidigare är vår utgångspunkt att det mest logiska, om man vill se en sjukförsäkring i försäkringsmässiga former, är att säga att detta är en sak som ingår i försäkringen. Det betalas via premien, och sedan köper man tjänsten av den företagshälsovård eller den organisation som kan leverera den på ett bra sätt. Men då är det både en skyldighet för försäkringskassan att göra detta och en rättighet för den enskilde att få en sådan prövning i sådan rimlig tid att man kan få en riktig bedömning. Det är den ena delen.

Den andra delen i processen, som också finns med i slutbetänkandet som jag inte har hört någon invändning emot, är att vi vill markera att senast inom ett år måste den försäkrade, den som är sjukskriven, få ett besked: Är jag fortfarande sjukskriven på grund av att jag av medicinska skäl går en medicinsk behandling? I mycket få fall förekommer det längre sjukskrivningstider än ett år beroende på att man väntar på medicinsk behandling. Då väntar man egentligen på någon adekvat åtgärd i rehabiliteringssyfte. Det är också en

skyldighet för försäkringskassan att se till att en sådan bedömning sker så snart som möjligt, dock senast inom ett år. Därefter avslutas sjukpenningen. För de få fall där medicinsk behandling fortfarande ska pågå ska en särskild sjukersättning utgå på samma sätt som sjukpenningen i dag, men det ska vara ett aktivt beslut. För fallen med rehabilitering har försäkringskassan, i stället för sjukpenning, möjlighet att betala ut vad vi kan kalla för rehabiliteringslön eller rehabiliteringsutbildningslön. Där får man i varje enskilt fall, när det gäller t.ex. rehabiliteringslön, diskutera med arbetsgivaren och arbetsplatsen om vilket stöd som kan åtgå. Kanske ska någon rehabiliteras på den gamla arbetsplatsen. Då kan man säga till arbetsgivaren: Den här personen kommer nu tillbaka, men under tre eller sex månader finns en rehabiliteringslön med som minskar arbetsgivarens kostnader. Det är också en del i försäkringen. Eller också säger man, efter samråd med den sjukskrivne och arbetsplatsen: Du kanske skulle behöva byta arbetsgivare. Då kan man gå till en ny arbetsgivare och säga: Vi skickar med den gamla sjukpenningen, och så ska det vara rehabiliteringslön.

Ur statens synpunkt är kostnaden oförändrad, men det är enligt min uppfattning en betydligt effektivare användning av sjukpenningen. Det är inte bara en fortsatt passiv sjukpenning. Det är i själva verket omvänt. Man får sjukpenning under förutsättning att man absolut inte arbetar. Här får man en rehabiliteringslön under förutsättning att man vill vara med och försöka på sin gamla eller på sin nya arbetsplats eller utbilda sig. Det blir en helt annan aktivitet i den frågan. Det är det andra viktiga förslaget i processen.

Sedan kommer vi tillbaka till sjuklönen. Där vill jag säga att jag för min del i sak avvisar argumentet att införandet av en längre sjuklöneperiod övervältrar kostnaderna på arbetsgivaren. Det *omfördelar* kostnader inom arbetsgivarkollektivet; det är vad det gör. Men det är ingen ny kostnad som kommer till, eftersom det är en del av sjukförsäkringsavgiften som man i dag betalar som i stället ska sänkas. En sådan förändring gynnar småföretagare under förutsättning att man inför ett högkostnadsskydd som gynnar företag med principiellt sett lägre sjukfrånvaro.

Nackdelen är den som har tagits upp här. Det skulle kunna medföra en ökad selektering framför allt av den äldre arbetskraften. Vi föreslår då också ett sorts högkostnadsskydd för sjukfrånvaro. Personer med särskilda symtom eller frekvent sjukdom ska kunna undantas inte bara från sin egen karensdag. I försäkringen ingår också att arbetsgivaren inte ska behöva betala längre sjuklöneperiod. Det är ett sätt att möta detta.

Det finns ett annat sätt som är helt nytt i detta sammanhang. Jag nämner det ändå. I den öppna attityd som vi har fört vårt arbete sparar vi inga hemligheter till utredningsbetänkandet, utan vi talar om dem i förväg. Vi har övervägt och kommer med viss sannolikhet att lägga fram ett förslag för att möta ett antal behov. För det första behöver vi ha människor kvar i arbete även efter 50 eller 55 års ålder. Vi behöver öka incitamenten på den punkten. För det andra är det ovedersägligt så att man kommer att vara mer sjukfrånvarande när man är äldre. Nuvarande system med karensdagar och mycket annat belastar arbetsgivare som har ambitioner att sysselsätta äldre arbetskraft orimligt mycket.

Redan i nuvarande system skulle det kunna göras en omfördelning som innebär att sjukförsäkringsavgift uttas på anställda upp till 55 års ålder. Där- efter har man betalt sin sjukförsäkringsavgift. Det skulle vara ett kraftfullt stöd för dem som vill hålla kvar människor i arbetslivet längre och ett kraft- fullt stöd för sådana arbetsgivare som vill engagera äldre arbetskraft eller behålla arbetskraften, och det är ett viktigt incitament i det sammanhanget. Jag skulle vilja påstå att det till stor del också tar bort de negativa incitament som kan ligga i en ökad självrisk för företagen.

Avslutningsvis vill jag säga att vi mot bakgrund av utredningens utgångs- punkt och det material vi har fortfarande står kvar vid tanken att nästan allt talar för en förlängd sjuklöneperiod. Det förslaget vill vi utveckla vidare. Sedan kan det vara fråga om att ta det i etapper, och man skulle möjligen kunna nöja sig med att starta lite försiktigare för att se vad som händer. Hur vi i slutändan ska skriva på den punkten har jag ännu några dagar att fundera på. Det vet jag inte riktigt.

Ordföranden: Tack, Jan. Det var mycket intressant. Det är naturligtvis väl- digt mycket att fundera på. Några av ledamöterna hinner med frågor på detta innan vi bryter för i dag.

Margit Gennser (m): När det gäller läkemedel har man tittat mycket på lä- karnas forskrivningsvanor. Man har gjort vissa utbildningssatsningar. Man har satsat på läkemedelskommittéer, osv. Läkarnas utfärdande av sjukintyg innebär en mycket större kostnad för försäkringen. Det har gjorts vissa för- sök att faktiskt mer objektivt diskutera sjukskrivningens terapeutiska effekter och regler och vilken attityd läkarna ska ha till detta. Det finns ett väldigt litet avsnitt i delbetänkandet om detta.

Här har jag funderat. Vi vill få ned inflödet till försäkringen. Korttidssjuk- skrivning leder ofta i förlängningen till långtidssjukskrivningar. Det har undersökningar visat. Då borde man väl också satsa pengar på och intresse i dem som står först i kedjan och utbilda läkarna, för att se till att professionen själv satsar på en ny attityd i denna fråga? Kommer det något sådant förslag?

Jan Rydh: Ja, det finns mycket kort – jag medger det – indikerat i delbetän- kandet. Vi har i slutbetänkandet en större redovisning, bl.a. av Lars Englunds avhandling som behandlar läkarnas sjukskrivningsmönster. Vi har kunnat säga att sjukskrivningsmönstret är sådant att läkarprofessionen och försäk- ringskasseprofessionen är helt överens om att sjukskrivning inte alltid är en bra terapi. Läkare sjukskriver ändå i brist på annat. Man undrar vad man ska göra med personen som sitter framför en. Där finns en hel del att göra. Vi föreslår också utökade utbildningsinsatser och annat.

Då är vi tillbaka vid frågan hur vi ska finansiera detta med dagens system. Som utredare och som politiker är man låst, för man ska hitta en besparing någon annanstans. Men vi tar upp den frågan, och den är oerhört viktig i det sammanhanget. Samtidigt säger vi att det förslag som vi nu talar om – en ordentlig företagshälsovårdsprövning efter sextio dagar – lite grann avdrama- tiserar det medicinska sjukintyget. Då är det egentligen inte bara fråga om den medicinska bedömningen, utan då är det fråga om den medicinska funkt-

ionsnedsättningen parad med arbetsplatsen, som blir betydligt viktigare. Vi kommer också att föreslå insatser på det området.

Ulla Hoffmann (v): För det första vill jag säga att jag tycker att detta är en väldigt bra utfrågning. Det är bra att vi får möjlighet att ställa de frågor som vi nu gör.

För det andra vill jag säga att jag tänkte på det du sade om företagshälsovården och den utökade roll som du föreslår att företagshälsovården ska få, vilket jag tycker är alldeles utomordentligt just av den anledningen att det är företagshälsovården som finns på arbetsplatsen. Den sjukskrivande läkaren finns inte där och vet ingenting. Han kan kanske hjälpa till med korta sjukskrivningar, men inte med de längre, där det behövs andra insatser.

Då blir min fråga till dig denna. Det handlar om försäkringsläkarens roll i det hela. Det har förts och förs fortfarande en livlig diskussion kring försäkringsläkarens roll och det faktum att han eller hon inte träffar den sjukskrivne och inte heller, precis som du säger, har kännedom om arbetsplatsen men ändå ska bedöma sjukintyget. Kommer ni att diskutera utifrån det? Har du några tankar kring just försäkringsläkarens roll i förhållande till företagshälsovårdens ökade betydelse?

Jan Rydh: Det är en svår fråga som vi av tidsskäl inte har hunnit penetrera så mycket. Jag delar synen på det som jag gissar är bakgrunden till din fråga. Det måste man titta alldeles speciellt på. Vi har i dag försäkringsläkare som har blivit en överlastad kontrollinstans, som ändå inte hinner med det de vill. De är viktiga och har en kompetens inom försäkringskasseorganisationen som varje försäkringskassa måste ha, men med det förslag som vi lägger fram avdramatiseras också den rollen. Man kan säga att en del av försäkringsläkarens roll blir att hålla koll på detta sätt, men därutöver ökar insatserna. Jag förutsätter att försäkringsläkaren ska vara den kontaktperson som tillsammans med företagshälsovården gör den stora terapibedömningen. Då blir de inte bara en andrahandskontrollinstans som aldrig når ut.

Hur detta ska organiseras och vilka konsekvenser för volymen och för försäkringsläkarnas kompetens som detta får har jag inte hunnit titta på. Det får jag med varm hand överlåta åt försäkringskassorna att så småningom dra konsekvenserna av. Det bör få konsekvenser också där.

Désirée Pethrus Engström (kd): När man pratar om offentliga och privata försäkringsbolag kan man säga att det offentliga försäkringsbolaget är ensamt om att kunna tänka sig att under ett år inte vidta några som helst åtgärder. Ett privat försäkringsbolag skulle förmodligen aldrig vänta så länge. Detta är, tycker jag, en viktig punkt just därför att det offentliga systemet måste fungera. Det får inte vara så att arbetstagare går utan åtgärder under ett år. Därför är försäkringskassans roll så oerhört viktig.

Sedan tycker jag att de flesta utredningar som har kommit – AGRA-utredningen, m.fl. – redovisar väldigt få diskussioner om incitamenten för samverkan mellan försäkringskassa och arbetsgivare. Det diskuteras väldigt lite om det. Oftast handlar det om att arbetsgivaren ska utsättas för straffåtgärder om han inte gör si eller så, men väldigt lite om incitament för samverkan. Det skulle jag vilja lyfta fram här.

Definitionen av rehabilitering är lite förvirrande, tror jag, för många. Det handlar om sjukvårdens insatser. Det handlar om socialtjänsten när det gäller personer i arbetslivet som behöver missbruksvård, t.ex. Det gäller utbildningsinsatser för att hitta ett annat jobb. Det är så många inblandade i detta. Vad som är arbetsgivarens ansvar och vad som är samhällets ansvar är också svårt att definiera.

Den sista frågan handlar om företagshälsovården. Där känner jag att jag blir lite osäker. Förra året beslutade vi här i riksdagen om lagstiftning som innebär att arbetsgivaren har ansvar för att tillhandahålla företagshälsovård. Jag vet inte riktigt hur du tänker avgränsa försäkringskassans ansvar respektive arbetsgivarens ansvar.

Jan Rydh: Ärligt talat vet jag inte själv svaret på den frågan. Riksdagens lagstiftning är trots allt väldigt generell. Vi har exempel på arbetsgivare som inte har någon företagshälsovård alls både inom offentlig och privat sektor. Det finns några som betalar minimibeloppet 300 kr. Vi har exempel som vi redovisar. Stora Enso betalar på något område upp till 3 000 kr, och det har en oerhört stor effekt. Man gör det därför att man tycker att det är kommersiellt intressant. Så arbetsgivarens ansvar för företagshälsovården är en sak. Det tycker jag måhända kan öka och bli tydligare. Hur mycket vi hinner med konkret vill jag låta vara osagt. Det blir tyvärr inte så mycket, men vi pekar på utvecklingen. Insatsen ska göras just därför att det är värdefullt för arbetsgivaren själv att göra den. Det ska inte uppfattas som en pålaga. Varje arbetsgivare har någonting att vinna på detta.

Vad gäller den andra delen, om företagshälsovården, vill jag säga att arbetsgivarens insats skulle vara baserad på ett eget intresse och ett eget engagemang som mycket har att göra med förberedande, prevention och annan kompetens. Man vill kanske få arbetstagarna att närma sig företagshälsovården. Diskussionen om vad företagshälsovården ska göra i sjukvården är gammal. Principiellt kan man säga att det ur arbetsplatssynpunkt är mycket effektivare om de anställda snabbt går till företagshälsovården om de har något litet problem än att de ger sig in i den andra långa svängen. Det är en gammal diskussion som vi något tar upp och pekar på.

Vad försäkringskassan skulle kunna göra, och det vi tror behövs för att förstärka företagshälsovården, är att inom försäkringens ram bekosta de fördjupade utredningar som är så nödvändiga av de fall där det är långa sjukskrivningar. Det skulle vara incitamentet för företagen. Då får man också någonting tillbaka i försäringen. Det skulle dessutom vara incitamentet till att bygga ut företagshälsovården. Det har en effekt till, som jag också vill understryka. I dag kan företagshälsovården ibland av arbetstagarna uppfattas som bara arbetsgivarnas angelägenhet. Det har till mig framförts kritik – om den är berättigad eller inte vet jag inte att arbetsgivaren kan använda företagshälsovården för att beställa en förtidspensionsutredning därför att han eller hon vill bli av med den anställde.

Om försäkringskassan skulle få resurser att vara den som beställer dessa rehadutredningar får man en part utanför arbetsplatsen som är beställare av utredningar och som också blir en dialogpart för arbetsgivaren. Det är ett sätt

att skapa ett positivt instrument för arbetsgivaren och ge försäkringskassan möjlighet att upphandla sådan vård.

Den andra vägen innebär att man genom lagstiftningen låter det tidigare systemet fortsätta att råda. Då säger man att det är obligatoriskt och att arbetsgivaren ska bekosta en sådan av försäkringskassan begärd utredning.

Vi har inte slutligt valt, men personligen är jag för tanken att försäkringskassan ska vara upphandlare av detta.

Lennart Klockare (s): Jag ska fatta mig kort. Du pratade om läkare och sjuk-skrivningar. Jag skulle vilja säga att din mamma var en föregångare. Hon förstod att sjukdomar och arbetsförmåga inte är samma sak. Det skulle fler läkare behöva känna till. Har ni reflekterat över att skriva någonting om att detta ska ingå i läkarutbildningen eller i praktiken?

Du talar om 60 dagars arbetsgivarperiod. Jag delar din uppfattning att kostnaderna inte övervältras på arbetsgivaren. Men jag ser den stora fara och den risk som du nämnde. Du kan förmodligen alla argument redan. Det gäller selekteringen och de negativa effekterna, dvs. att företagen inte skulle anställa folk. För mig är det mycket viktigt, med den arbetskraftsbrist som kommer att uppstå där vi även behöver äldre i arbetslivet, att vi inte lägger ytterligare hinder i vägen i och med en sådan åtgärd.

Jan Rydh: Den första frågan svarar jag ja på. Vi kommer att föreslå en bättre utbildning av läkare när det gäller sjukförsäkringsmedicin över huvud taget både vad beträffar obligatorisk utbildning – grundutbildning – och fortbildning. Vi har den insikten.

Vad gäller den andra frågan kan jag säga att det förs en diskussion, så jag har inga ytterligare kommentarer. Jag inser det väl. Jag vill bara säga att en sjukförsäkring under försäkringsmässiga former principiellt löser det problemet. Det är bara frågan om vilken försäkringsavgift man betalar för de olika alternativen. Köper man en brandförsäkring kan man säga att 10 000 kronors självrisk innebär lägre försäkring. Här får man välja mellan kostnader för det ena eller för det andra. Det får ni vara med om att bestämma så småningom.

Anita Jönsson (s): Jag har en lite mindre fråga, men den är ack så viktig för oss som ska fatta beslut. Vi måste ha ett bra underlag, kunskap och fakta omkring de frågor som vi ska förändra på det ena eller andra sättet. Du har under förmiddagen talat om att det har varit svårigheter med att få fram vissa uppgifter, statistik osv. Min fråga är hur forskningen ser ut på detta område. Hur kan man stimulera forskningen? Jag antar att den inte kan vara så bra, eftersom du har talat om dessa problem. Läger ni fram något förslag, eller har ni några funderingar, kring hur man ska stimulera forskningen? Det är ändå mycket pengar och ett stort område som vi har diskuterat under förmiddagen.

Jan Rydh: Det är också ett område som jag medger kommer att bli styvmoderligt behandlat av oss. Jag delar din uppfattning. Vi kommer att skriva några rader om vikten av detta, men vi har inga nya forskningspengar att sätta till. Vi menar att det är ett viktigt område. Vi har haft god hjälp av den forskning som finns inte minst på området kvinnor och sjukfrånvaro. Vi

redovisar ett antal sådana rapporter. Vi har beställt några med våra begränsade resurser. Vi tycker att det finns anledning att gå vidare just på det området, men vi har ingen bra finansieringslösning för detta.

Sonja Fransson (s): Jag tycker att det har varit väldigt intressant att höra er diskutera på detta seminarium. Det gäller t.ex. diskussionen om företagshälsovårdens utökade roll och ansvar. Men det har sagts väldigt lite om samarbete med arbetsförmedlingen. Då tänker jag just på dem som är arbetslösa, men också på dem som inte kan vara kvar på sin ordinarie arbetsplats.

Jan Rydh: Inte bara utredningen utan även seminariet har visat att vi kan hålla på längre. Jag återkommer gärna. Vi behandlar också detta område. Vi tycker att det är en viktig punkt. Det är nämligen så att 25 % av de sjukskrivna i dag är registrerade som icke havande någon arbetsgivare. Det är arbetslösa, egenföretagare och en del andra. Den gruppen minskar väl något nu med tanke på arbetsmarknadssituationen, men det är en mycket stor grupp. Vi lägger stor vikt också vid detta. Vi tror att det är väldigt viktigt att vi får till stånd en bättre samordning mellan sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen och att vi klarar av dessa gränsdragningar, så att man inte hamnar mittemellan.

Om vi ska driva linjen en mera arbetsinriktad verklighet tycker jag definitivt att vi har anledning att se till att arbetsmarknaden tar sitt ansvar bättre, så att man inte hamnar i sjukskrivning. Jag tycker att allting är stigmatiserande, men i någon mening är det väldigt viktigt att man inte kallar sig sjuk när man i själva verket lider brist på arbete som är anpassat. Kallar man sig själv för sjuk blir man definierad som sjuk genom sjukpenning, och det är någonting i sig mycket negativt.

Ordföranden: Då har vi kommit till slutet på denna utfrågning. Jag vill rikta ett mycket varmt tack till dig, Jan Rydh, för ditt deltagande här i dag. Det har varit oerhört intressant och givande för oss. Som du förstår finns det väldigt mycket mer att diskutera, och jag delar din uppfattning att vi skulle ha kunnat hålla på ett bra tag till. Men vi kommer att få fler tillfällen att träffa dig. Du kommer att lämna ditt slutbetänkande, och då finns det anledning för utskottet att återkomma och diskutera det tillsammans med dig.

Alla ni andra ska också ha ett stort tack. Utfrågningen är därmed avslutad.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	2
Motionerna	3
Utskottet	25
Socialförsäkringarna	25
Allmänna principer för socialförsäkringarna.....	25
Nuvarande ordning	25
Motioner	25
Utskottets bedömning.....	28
Socialförsäkringskonventioner.....	33
Socialförsäkringens personkrets.....	34
Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp ..	35
Mål för politikområdet.....	35
Sjuklön.....	36
Utskottets bedömning.....	38
19:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	39
Utskottets bedömning.....	49
Sjukförsäkringen.....	49
Ekonomisk samverkan och finansiell samordning.....	51
Rehabilitering.....	52
Närståendepenning	54
Förslag rörande medelsanvisningen till anslag 19:1	
Sjukpenning och rehabilitering, m.m.....	54
19:2 Förtidspensioner.....	54
Utskottets bedömning.....	57
19:3 Handikappersättningar	58
19:4 Arbetsskadeersättningar	59
Utskottets bedömning.....	63
Lägre pension på grund av arbetsskada.....	65
Utbyte av livränta mot engångsbelopp enligt lagen om	
yrkesskadeförsäkring (YFL).....	65
19:5 Kostnader för sysselsättning av vissa förtidspensionärer	67
19:6 Ersättning för kroppsskador	67
19:7 Riksförsäkringsverket och 19:8 Allmänna försäkringskassor	68
Utskottets bedömning.....	69
Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	71
Mål inom politikområdet	72
20:1 Ålderspensioner	74
Utskottets bedömning.....	76
20:2 Efterlevandepensioner till vuxna.....	78
Utskottets bedömning.....	82
20:3 Bostadstillägg till pensionärer.....	83
Utskottets bedömning.....	85
20:4 Delpension	87
Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	87

Familjepolitikens inriktning.....	88
Utskottets bedömning.....	92
21:1 Allmänna barnbidrag	94
Utskottets bedömning.....	96
21:2 Föräldraförsäkring	96
Utskottets bedömning.....	102
21:3 Underhållsstöd	107
Utskottets bedömning.....	110
21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner	111
21:5 Barnpensioner	113
21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn.....	113
Utskottets bedömning.....	114
21:7 Pensionsrätt för barnår	116
Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten	117
Hemställan	118
Reservationer.....	124
1. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)	124
2. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)	125
3. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)	126
4. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)	126
5. Principer för socialförsäkringarna (mom. 1)	127
6. Avtal om sjukvårdsförmåner (mom. 2).....	128
7. Läkare utan gränser (mom. 3).....	128
8. Homosexuella familjeförhållanden (mom. 4)	129
9. Sjuklön (mom. 5)	129
10. Sjuklön (mom. 5)	129
11. Sjuklön (mom. 5)	130
12. Karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m. (mom. 6).....	131
13. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8).....	131
14. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8).....	132
15. Sjukdomsbegrepp, statistik m.m. (mom. 8).....	132
16. Försäkringsmedicinsk utbildning (mom. 9)	133
17. Genderperspektiv på sjukförsäkringen (mom. 10).....	135
18. Försäkringsläkare (mom. 11)	136
19. Försäkringsläkare (mom. 11)	136
20. Sjukpenninggrundande inkomst (mom. 12).....	137
21. Ekonomisk samverkan och finansiell samordning (mom. 13)	137
22. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14).....	138
23. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14).....	139
24. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14).....	140
25. Rehabiliteringsorganisation (mom. 14).....	141
26. Närståendepenning (mom. 15).....	142
27. Förtidspensionssystemet (mom. 16).....	142
28. Handikappersättning (mom. 17).....	143
29. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18).....	143
30. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18).....	144
31. Översyn av arbetsskadeförsäkringen (mom. 18).....	145
32. Utbyte av yrkesskadelivranta (mom. 20)	146

33. Försäkringskassornas arbete (mom. 21).....	147
34. Utbetalningstidpunkt för pensioner m.m. (mom. 24).....	147
35. Höjning av pensionstillskottet (mom. 26).....	148
36. Äldre invandrare (mom. 28).....	148
37. Äldre invandrare (mom. 28).....	148
38. Efterlevandepensioner (mom. 29).....	149
39. Beräkning av bostadskostnad vid BTP (mom. 30).....	149
40. Barnomsorgskonto (mom. 31)	150
41. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32).....	151
42. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32).....	152
43. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32).....	153
44. Höjning av garantinivån/garantibeloppet (mom. 34)	153
45. Höjning av garantinivån/garantibeloppet (mom. 34)	154
46. Pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse (mom. 35).....	154
47. Överlåtelse av föräldraförsäkringsförmåner i övrigt (mom. 36) .	155
48. 2,5-årsregeln (mom. 38).....	155
49. Taket i föräldraförsäkringen m.m. (mom. 39).....	156
50. Utbyggd föräldraförsäkring (mom. 40).....	156
51. Barns bosättning i Sverige (mom. 41).....	157
52. Återbetalning av underhållsstöd (mom. 43).....	157
53. Adoptionsbidraget (mom. 44)	158
Särskilda yttranden	158
1. Moderaternas anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33).....	158
2. Kristdemokraternas anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33).....	162
3. Centerpartiets anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33).....	164
4. Folkpartiets anslagsförslag (mom. 7, 25 och 33)	166
5. Karensdag för dem med flera arbetsgivare m.m. (mom. 6).....	167
6. Ekonomisk samverkan och finansiell samordning (mom. 13)	168
7. Familjepolitikens inriktning i övrigt (mom. 32).....	168
8. Pappans rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse (mom. 35)	169
9. Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten (mom. 46)....	169
10. Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten (mom. 46)..	170
Bilagor	
1. I propositionen framlagda lagförslag	171
2. Av utskottet framlagda lagförslag.....	198
3. Förslag till beslut om anslag inom utgiftsområdena 10, 11 och 12.....	202
4. Offentlig utfrågning om välfärdens utveckling under 1990-talet..	204
5. Offentlig utfrågning om den ökade sjukfrånvaron	249